

ნიკომაქეს ეთიკა

არისტოტელე

წინასიტყვაობა

არისტოტელეს ეთიკის მნიშვნელობა

ეთიკას, როგორც მეცნიერებას, არისტოტელემ ჩაუყარა საფუძველი. სახელწოდებაც "ეთიკა" მის მიერ არის შემოტანილი. ის წარმოებულია ბერძნული სიტყვიდან "ეთოს", რაც ჩვევას, ჩვეულებას ნიშნავს, რადგან არისტოტელე ვარაუდობდა, რომ ეთიკური თვისებები ჩვეულების საფუძველზე წარმოიშობა. არისტოტელემ ეთიკის მეცნიერებას რამდენიმე წიგნი მიუძღვნა: "დიდი ეთიკა", ნიკომაქეს ეთიკა" და „ევდემოსის ეთიკა". დიდია არისტოტელეს დამსახურება ამ სფეროში. არისტოტელეს მოღვაწეობიდან 23 საუკუნე გავიდა, მაგრამ მის მრავალ მოსაზრებას დღესაც არ დაუკარგავს მნიშვნელობა. მართალია, მისი ხმა მოისმის საუკუნეების სიღრმიდან, მაგრამ არა როგორც წარსული და ისტორია, არამედ როგორც დღევანდელი და აწმყო. რაღა თქმა უნდა, ზოგმა მისმა დებულებამ დაკარგა თავისი მნიშვნელობა, ზოგი კი იმდენად კარგად აითვისა და გაითავისა კაცობრიობამ, რომ ისინი დღეს სიახლეს აღარ წამოადგენენ და ტრივიალურად გვეჩვენებიან; არისტოტელე ყველგან პირველი და გზის გამკვლევი რჩება. ამიტომ ხშირად მისი უზუსტობანი და შეცდომებიც კი ჩვენთვის უდავოდ საინტერესოა.

არისტოტელესთვის უცხო იყო საკითხთა ზერელე, ზედაპირული განხილვა. იგი ცდილობდა ყველგან გამოეყენებინა დასაბუთების მეთოდი. კერძოდ, ეთიკებში ის ფართოდ იყენებს არა მხოლოდ ლოგიკურ დასაბუთებას, არამედ - ფსიქოლოგიურსაც. ყოველი მისი მოსაზრება ეთიკებში მის მიერ ადამიანის ფსიქიკის ღრმა შესწავლის საფუძველზე არის მოცემული და მასთან შეთანხმებული. დღესაც გაკვირვებას იწვევს მისი საოცარი დაკვირვების უნარი, კონკრეტული ფაქტების ცოდნა და მათი გენიალური განზოგადების თვისება.

ადამიანის პრობლემა. არისტოტელეს ეთიკის ძირითადი პრობლემაა ადამიანი, მისი დანიშნულება, არსი, მიზნის გარკვევა. და ეს საკვებით გასაგებია, რადგან ეთიკა ხომ ადამიანის ეთიკაა და ის როგორც მეცნიერება, გასაგები იქნება მაშინ, როდესაც დადგინდება და გაირკვევა ადამიანის არსი. არისტოტელემ იცოდა, რომ ამისათვის საჭირო იყო ადამიანის სპეციფიკის, მისი თავისებურების დადგენა, რაც მას განასხვავებდა მცენარეული და ცხოველური სამყაროსგან.

არისტოტელეს დაკვირვებით, ზრდის, გამრავლების, კვების, შეგრძნების თვისებები

ახასიათებს დანარჩენი სამყაროსაც, ცხოველურ და მცენარეულ სამყაროს. ამიტომ რჩება აზროვნება როგორც სპეციფიკური და დამახასიათებელი მხოლოდ ადამიანისთვის, რითაც შეიძლება ადამიანის გამოყოფა ცხოველებისა და მცენარეებისგან. იგი წერდა: "სპეციფიკური, ადამიანური არის განსჯა და აზროვნება" (1098a). მაგრამ რადგან განსჯა და აზროვნება მას სულისთვისებებად მიაჩნდა, ამიტომ დასძენს, რომ ადამიანის არსი მგდომარეობს "სულიერ მოღვაწეობაში სათნოების შესაბამისად", ხოლო მოღვაწეობა ხორციელდება აზროვნების მეშვეობით, მისი ხელმძღვანელობით. ამიტომაც არისტოტელემ თავისი ეთიკა აზროვნების პრიმატის პრინციპზე ააგო, რის გამოც მის ეთიკას აქვს მკვეთრად გამოხატული რაციონალისტური მიმართულება. თუ შევადარებთ არისტოტელეს გაგებას მარქსის გაგებასთან, დავრწმუნდებით არისტოტელეს გაგების უპირატესობაში. მარქსი ხომ ადამიანს იარაღების მკეთებელ არსებად თვლიდა. იარაღების კეთება ხომ აზროვნების შედეგად ხდება და მისგან გამომდინარეობს, მაშასადამე მარქსმა თავის გაგებაში ძირითადად მიიჩნია მეორეული, წარმოებული თვისება ადამიანისა და არა ძირითადი და არსებითი.

არისტოტელესთან ვხვდებით ადამიანის არსის სხვა გაგებასაც. კერძოდ, ერთ-ერთი გაგების მიხედვით, "არსებობა ნიშნავს ან შეგრძნებას, ან აზროვნებას" (1170). მაგრამ თუ გავიხსენებთ არისტოტელეს აზრს იმის თაობაზე, რომ შეგრძნებადამახასიათებელია ცხოველებისთვისაც, მაშინ გასაგები გახდება, რომ არისტოტელე სპეციფიკურ ადამიანურ თვისებად მხოლოდ აზროვნებას თვლიდა.

არისტოტელესთან საყურადღებოა ადამიანის არსის სხვა გაგებაც, რომლის მიხედვით, "ადამიანი ბუნებით საზოგადოებრივი არსებაა" (1097 b). აქედან დავასკვნით, რომ არისტოტელე წინააღმდეგი უნდა ყოფილიყო ადამიანის განდევილი, ასკეტური ცხოვრებისა და მის დანიშნულებას საზოგადოებასთან კავშირში ხედავდა. საზოგადოებრივ ურთიერთობაში კი არისტოტელე გულისხმობდა არა მხოლოდ პოლიტიკურ, არამედ ოჯახურ, ნათესაურ, მეგობრულ ურთიერთობებსაც, რის დამყარებაში ისევ აზროვნება და გონება მონაწილეობს. ასე, რომ ძალაში გვრჩება პირველი განსაზღვრება იმის შესახებ, რომ ადამიანი არის მოაზროვნე არსება. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ არისტოტელესგამოყენება საეკლესიო დოგმების დასასაბუთებლად ძნელი იყო, რადგან ის მომხრე იყო სისხლსავსე საზოგადოებრივი მოღვაწეობისა და არავითარ შემთხვევაში არ დაუჭერდა მხარს ეკლესიის მითხოვნას ადამიანის საზოგადოებისგან განდევილობის შესახებ.

როგორ ესმოდა არისტოტელეს ადამიანის არსებობის, სიცოცხლის აზრი? შეიძლება ითქვას, რომ არისტოტელე ოპტიმისტი იყო და მისი ოპტიმიზმი არ იყო უბრალო გატაცების და აგზნების შედეგი, ეს იყო ცხოვრებაზე, ადამიანზე ღრმად დაკვირვების შედეგი. იგი წერდა: "სიცოცხლე თავისთავად არის სიკეთე და სიამოვნება" (1170 a). ეს დასკვნა ფსიქოლოგიური დაკვირვების შედეგია და ის ეხება ადამიანის არსებობის არა ცალკეულ

მონაკვეთს, არამედ მის არსებობას სიცოცხლის მთელ მანძილზე და ის მიაჩნია მას სიკეთედ და სიამოვნებად. ვფიქრობთ, არისტოტელეს ეს დასკვნა დღესაც ინარჩუნებს მნიშვნელობას, რადგან სიცოცხლე იშვიათი საჩუქარია ადამიანისთვის, ის უდიდესი სიკეთეა, რომელსაც გონივრული გამოყენება და მოხმარება სჭირდება, რათა ეს უდიდესი სიკეთე ბოროტებად არ იქცეს.

სული. არისტოტელე როგორც ამროვნებას და თეორიულ მოღვაწეობას, ისე ადამიანის პრაქტიკულ მოქმედებას უკავშირებდა სულს და მის ფუნქციად თვლიდა. მისი აზრით, სული შედგება ორი ნაწილისაგან: გონიერისა და უგუნურისაგან, ანუ ლოგიკურისა და ალოგიკურისაგან. ლოგიკურ ნაწილს ის ყოფდა ორად: საკუთრივ ამროვნებად და განსტად. განსტას ექვემდებარება პრაქტიკული მოქმედება, ჩვევები და, მაშასადამე ეთიკური და არაეთიკური მოქმედებები. უგუნური ანუ ალოგიკური ნაწილიც სულშია მოთავსებული. არისტოტელე მას ადარებს პარალიზებულ ადამიანს, როცა კაცს სურს თავის მარჯვნივ მობრუნება, მაგრამ იძულებულია მიაბრუნოს მარცხნივ. ასევე ლოგიკური ნაწილიც მოქმედებს ამროვნებისა და გონების საწინააღმდეგოდ. ეს უგუნური ანუ ალოგიკური ნაწილი შეიძლება გავიგოთ როგორც ქვეცნობიერი, ანუ არაცნობიერი. განსტა აწარმოებს როგორც არჩევანს, ისე წინასწარი გადაწყვეტილების აქტს, ამას შედეგად მოსდევს სწრაფვა, ლტოლვა და მოქმედება არჩევანისა და გადაწყვეტილების საფუძველზე.

აღსანიშნავია, რომ არისტოტელე მომხრე იყო სულის უკვდავებისა და იმასაც კი ამტკიცებდა, რომ მიცვალებულებს აქვთ შეგრძნების უნარი, რასაც თან სდევს მიცვალებულის მიერ ბედნიერების ან უბედურების განცდა. მაგრამ არისტოტელე წინააღმდეგია იმისა, რომ ადამიანი ბედნიერებას ელოდეს სიკვდილის შემდეგ და არა ამქვეყნიური ცხოვრების მანძილზე. ის წერდა: „განა უაზრობა არაა ის, რომ ვუცადოთ ადამიანის აღსასრულს და მაშინ ჩავთვალოთ ის ბედნიერად, ან მაშინ როცა ის იყო და არა მაშინ, როცა ის ცოცხალია“ (1100a). აქედან დასკვნა, რომ ქრისტიანობას გაუჭირდებოდა არისტოტელეს გამოყენება თავისი დოგმების დასამტკიცებლად.

გონება. სულის მთავარი ნაწილი არის გონება, ანუ იგივე სიბრძნე. ის ხელმძღვანელობს ადამიანის მოქმედების ყოველ ნაბიჯზე. სულის უგუნური ნაწილი კი მიაქანებს მას გაურკვეველი და შემთხვევითი მიმართულებით. გონება უკარნახებს ადამიანს სწორ მოქმედებას ე.ი. მოქმედებას ისე, როგორც საჭიროა, იქ და მაშინ, როცა საჭიროა, და იმათ და იმის მიმართ, რის მიმართაც საჭიროა, გონებავე ასწავლის კაცს, თავი დააღწიოს ნაკლსა და გადაჭარბებას და მიაღწიოს შუალედს, ზომიერებას. გონებას ნაზიარები ადამიანი გამოეყოფა ცხოველთა და მცენარეულ სამყაროს და თითქმის ღვთაებამდე ამაღლდება. გონება ასწავლის კაცს, წარმართოს თავისი მოქმედება სიკეთისა და კეთილდღეობისაკენ: გონების საგანი არის უცვლელი და აუცილებელი, განსხვავებით განსტის ცვალებადი საგნისაგან, რომელიც შეიძლება არსებობდეს სხვადასხვაგვარად.

სიბრძნე, გონება ესემა განყენებულს, აბსტრაქტულს, ძნელსა და დემონურ მოვლენებს, გონიერება- ადამიანურს, პრაქტიკულს, წარმავალსა და კონკრეტულს. გარდა გონებისა და გონიერებისა, არისტოტელე გამოყოფდა აგრეთვე საღ აზრს, რომელიც მას კრიტიკის თავისებურ უნარად მიაჩნდა. არისტოტელე გონებას და მის ობიექტებს ყოველთვის ანიჭებდა უპირატესობას გონიერების წარმავალ და დროებით მოვლენებთან შედარებით. ამასთან დაკავშირებით ის ზოგად, უცვლელ, დემონურ საგნებს მაღლა აყენებდა პრაქტიკის დროებით და წარმავალ საგნებთან შედარებით. მაგრამ ეს არ ნიშნავს მის მიერ კონკრეტულის სრულ უგულვებელყოფას. მაგალითად, მედიცინის შესახებ აღნიშნავდა, რომ ის კურნავს კონკრეტულ ადამიანს - სოკრატეს ან კალიასს, და არა ადამიანს საერთოდ, ზოგად ადამიანს. ადარებდა კონკრეტულსა და ზოგად სიკეთეს და უპირატესობას ანიჭებდა ზოგად, ანუ აბსოლუტურ სიკეთეს და გამოთქვამდა სინანულს იმის გამო, რომ ადამიანები უპირატესობას ანიჭებენ არა აბსოლუტურ სიკეთეს, რაც ნამდვილი და ჭეშმარიტია, არამედ პირადად მათთვის სიკეთეს, რაც „მოჩვენებითი სიკეთეა“.

ადამიანის არსებობის მიზანი. არისტოტელეს ფილოსოფია არის უაღრესად აქტიური მოქმედების ფილოსოფია. იგი ბედნიერებას თვით ადამიანის მოქმედებას, მის აზროვნებას უკავშირებს და არ მიაჩნია ბედის, ან ღმერთის ბოძებულად. ბედნიერება მისი აზრით, არის ადამიანის არსებობის უმაღლესი მიზანი. ასეთი მიზნის დაშვება კი აუცილებელია, რათა არ მივიღოთ უსასრულობა. ამ უმაღლეს მიზანს იგი ზოგჯერ სიკეთეს უწოდებს. მაგრამ „სიკეთე“ მას ნახმარი აქვს არა ვიწრო მნიშვნელობით, როგორც მხოლოდ ქველმოქმედება, არამედ ფართო მნიშვნელობით, როგორც კეთილდღეობა, ბედნიერება, სარგებლობა, და სხვ. ეს ცნება შემოდგომში რელიგიურმა მსოფლმხედველობამ მიიღო ვიწრო მნიშვნელობით, როგორც მხოლოდ და მხოლოდ ქველმოქმედება.

არისტოტელე მიზნის მიხედვით ასხვავებს ანგარებიან და უანგარო მოქმედებებს. უანგარო მოქმედებას მიზანი თავისთავშივე აქვს, ანგარებიანს კი - გარეთ. არისტოტელე უპირატესობას ანიჭებდა უანგარო მოქმედებას და ასეთად თვლიდა თეორიულ მოღვაწეობას, მეცნიერებასა და ხელოვნებას. ამიტომაც, ერთი მხრივ, არისტოტელეს ფილოსოფიისათვის შეიძლება გვეწოდებინა უანგარობის ფილოსოფია. მაგრამ არისტოტელეს ეს თვალსაზრისი ბოლომდე თანმიმდევრულად არა აქვს გატარებული, რადგანმის ეთიკაში ბევრია ადგილი, სადაც იგი მოუწოდებს პირადი სარგებლობისა და კეთილდღეობისაკენ და თვით ქველმოქმედებაც კი პირად სარგებლობამდე დაჰყავს. იმ მოქმედებებს, რომელთაც მიზანი თავისთავში აქვთ, არისტოტელე უწოდებს თავისუფალ მოქმედებას, ხოლო, რომელთაც მიზანი გარეთა აქვთ - იძულებითს.

არისტოტელეს ეთიკისათვის დამახასიათებელია აგრეთვე მიზნისა და მიზნის მისაღწევ საშუალებათა განსხვავება, იგი ძირითადად და განმსაზღვრელად თვლის მიზანს, საშუალება კი მას ექვემდებარება და ამიტომ ნაკლებ მნიშვნელოვანია მიზანთან

მედრობით, რადგან საშუალება ემსახურება მშენის განხორციელებასა და რეალიზაციას.

ბ ე დ ნ ი ე რ ე ბ ა. როგორ ესმის არისტოტელეს ადამიანის არსებობის უმაღლესი მიზანი - ბედნიერება? ჯერ ერთი, ის „არის ყველაზე პატივსაცემი და ღვთაებრივი მოვლენა“ (1102a). ამას გარდა, ის არის სრულყოფილი სათნოება და სრულყოფილი ცხოვრება, რომელსაც არა აქვს არავითარი ნაკლი. ის არის „სათნოების შესაბამისი სულიერი აქტივობა“ (1099b). აქვს ბედნიერების ასეთი განსაზღვრებაც: „ის არის კარგად ცოვრება და კარგად მოქმედება“ (1113a). როგორც უნდა გავიგოთ არისტოტელესთან ბედნიერება, უდავოა, ერთი რამ, რომ მისთვის ბედნიერება მდგომარეობს აქტივობაში, მოქმედებაში, რაც იმას ნიშნავს, რომ ადამიანმა ის თვითონ, თავისი მოქმედებით უნდა მოიპოვოს და შექმნას; ხოლო დაუმსახურებლად, შემთხვევით მიღებული ბედნიერება არ არის ჭეშმარიტი და აბსოლუტური ბედნიერება. მაგრამ რომელ აქტივობასა და მოქმედებას აძლევს არისტოტელე უპირატესობას? ეს არის თეორიული მოღვაწეობა, სულიერი, შემოქმედებითი მოღვაწეობა, დაუღალავი მოქმედების უნარი, თავისუფალი დრო და ყოველივე ის, რაც ბედნიერებას ახასიათებს და საიდანაც გამომდინარეობს ენერგიაც (1127a). თეორიული მოღვაწეობა არის დამახასიათებელი ღმერთებისათვის, ადამიანში კი ის არის ღვთაებრივი თვისება. ბედნიერი ცხოვრება არისტოტელეს ესმის აგრეთვე როგორც „ცხოვრება სათნოებით, რაც დაკავშირებულია თეორიულ მოღვაწეობასთან, გულმოდგინე შრომასთან და არა გართობასთან“ (1177a). მაგრამ თეორიული მოღვაწეობაც ხომ შრომაა. ამრიგად, არისტოტელე არ უარყოფს შრომას, მაგრამ განსაკუთრებით პატივსაცემად თვლის თეორიული ხასიათის შრომას. არისტოტელე კატეგორიულად წინააღმდეგი იყო უმოქმედობისა და ის მიაჩნდა დამახასიათებლად მიცვალებულთათვის. არისტოტელეს აზრით, რადგან ბავშვებსა და ცხოველებს არა აქვთ სულიერი მოღვაწეობის უნარი, ამიტომ ისინი არც ბედნიერნი შეიძლება იყვნენ. მაგრამ ბედნიერებისათვის არ კმარა მხოლოდ სულიერი სათნოება და თეორიული მოღვაწეობა, საჭიროა ე.წ. „გარეგანი სიკეთენიც“, როგორიცაა მეგობრობა, ძალაუფლება, სიმდიდრე, სილამაზე, კარგი შვილები, კარგი წინაპრები და სხვ. რადგან ბედნიერი კაცი სამარცხვინოს არასოდეს ჩაიდნის, ამიტომ ის არასოდეს იქნება გასაკიცხი, არც ბედშავი და საბრალო (1100b).

ს ა თ ნ ო ე ბ ა. არისტოტელეს ეთიკის ძირითადი ნაწილია მოძღვრება სათნოების შესახებ. მას სათნოება სულის თვისებად მიაჩნია, რომელიც შეძენილია და არა ბუნებრივი და თანდაყოლილი, მაგრამ ადამიანს შეუძლია მისი განუწყვეტელი სრულყოფა. სათნოება მდებარეობს ორ უკიდურესობას შორის, გადაჭარბებასა და ნაკლს შორის. შუალედის მიღწევა კი ადვილი არაა ისევე, როგორც ადვილი არაა წრის ცენტრში მოხვედრა, კიდევში მოხვედრა კი ადვილია. რადგან სათნოება არის შეძენილი თვისება, ამიტომ კაცს ვაქვთ ან ვაძაგებთ ამ თვისების მიხედვით და არა ბუნებრივი და თანდაყოლილი თვისებების გამო, რაშიც ადამიანი არ მონაწილეობს. სათნოება არისტოტელეს მიაჩნია იმ

საქმის კარგად წარმართვის თვისებად, რის სათნოებაც ის არის. სათნოებას უპირისპირდება ვნება ანუ მანკიერება, რაც ნიშნავს ან ნაკლს, ან გადაჭარებას. სათნოება გვხვდება ყველა კატეგორიაში. მაგალითად, არსების კატეგორიაში ის არის გონება და ღმერთი, თვისების კატეგორიაში - სიკეთე, რაოდენობაში - ზომა, მიმართებაში - სარგებლობა, სივრცეში - ადგილი, დროში - შესაფერი მომენტი და ა.შ.

უნდა აღინიშნოს, რომ არისტოტელე სათნოებას მჭიდროდ უკავშირებდა მშვენიერებას. საერთოდ, მისი ეთიკა მჭიდრო კავშირშია ესთეტიკასთან. იგი წერდა: „მშვენიერია როგორც სათნოებანი, ისე მათგან გამომდინარე მოქმედებანი“ (1207b). მეორეგან იგი აღნიშნავდა, „როცა კაცი ყოვლმხრივ კარგია, ამბობენ, რომ ის მშვენიერია და კეთილი“. აქედან გამომდინარეობს მისი ტერმინი „კალოკაგათია“ (1207b), რაც ნიშნავს კეთილსა და მშვენიერს („კალოს“ - მშვენიერი, „აგათოს“ - კეთილი).

„დიდ ეთიკაში“ არისტოტელე სათნოების გაგებას უმატებს ზოგიერთ ნიუანსს. კერძოდ, დასახელებულია სათნოების ოთხი სახე: ა. სათნოების უნარი და გამოყენება. უნარებს აკუთვნებს ძალას, სიმდიდრეს, ღონეს, სილამაზეს და სხვ. რაც შეეხება გამოყენებას, ის შეიძლება სხვადასხვაგვარი იყოს, იმისდა მიხედვით, თუ ვინ იყენებს მას, კარგი თუ ცუდი ადამიანი. ბ. ზოგი სათნოება არის ყველასთვის მოსაწონი, ზოგი კი - არა. მაგალითად სამართლიანობა მოსწონს ყველას. ხოლო სიმდიდრე, ძალაუფლება და სხვა ამგვარი ყველას არ მოსწონს. გ. სათნოება განსხვავდება როგორც მიზანი და საშუალება. მაგალითად, მიზანია ჯანმრთელობა, ხოლო საშუალება - წამალი, რომელსაც ვიყენებთ მის მისაღწევად. დ. არსებობს სულიერი და სხულებრივი სათნოებანი. სულიერს განეკუთვნება გონიერება, სიბრძნე, საიამოვნება და სხვ. სხეულებრივია სილამაზე, ჯანმრთელობა, სიმდიდრე, ძალაუფლება, პატივი და სხვ. „დიდ ეთიკაში“ ვხვდებით სათნოების შემდეგ განსაზღვრებას: „სათნოებაა არის მშვენიერებისაკენ სწრაფვა, რომელიც ხორციელდება წინასწარი ცოდნის საფუძველზე“ (1198a).

როგორც ვხედავთ, „დიდი ეთიკა“ ეხება იმავე პრობლემებს, რასაც „ნიკომაქეს ეთიკა“, მაგრამ შეკუმშულად, ხოლო ზოგ შემთხვევაში შეაქვს ზოგიერთი ნიუანსი, რითაც ავსებს „ნიკომაქეს ეთიკაში“ განხილულ პრობლემებს.

ს ი ა მ ო ვ ნ ე ბ ა . არისტოტელეს ეთიკაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია სიამოვნების პრობლემის განხილვას. მის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ ამ საკითხში მას უკავია სავსებით სწორი პოზიცია, ამავე დროს აკრიტიკებს და არ ეთანხმება ევდოქსს, რომელიც სიამოვნებას თვლიდა უმაღლეს სათნოებად და სიკეთეს. არისტოტელე კი ფიქრობს, რომ ის ერთ-ერთ ძირითადი სათნოებაა, მაგრამ არა უმაღლესი (1127 b), არისტოტელე ასხვავებდა ბუნებრივ და ჩვევით მიღებულ სიამოვნებას (1099a), დაუპირატესობას აძლევდა ბუნებრივს; ბუნებრივ და აუცილებელ სიამოვნებად მიაჩნდა სიამოვნება, გამოწვეული სხეულებრივი მოთხოვნილებებით, როგორიცაა კვება, სქესობრივი მოთხოვნილება და სხვ. არააუცილებლად და არაბუნებრივად თვლიდა

პატის, სიმდიდრეს, გამარჯვებას და სხვ. არისტოტელე წერდა: „ნამდვილად სასიამოვნოა ბუნებრივად სასიამოვნო, რაც მდგომარეობს სათნოების შესაბამის მოქმედებაში“ (1099 a). ასხვავებდა აგრეთვე სულიერ და სხეულებრივ სიამოვნებას. უპირატესობას ანიჭებდა სულიერს და ასეთად მიაჩნდა მას თეორიული მოღვაწეობა, რომელიც მისი აზრით, იყო სიამოვნების უმაღლესი ფორმა. არისტოტელე ასხვავებდა აგრეთვე სიამოვნების უდაბლეს ფორმებს, რომელთაც ის მხეცურ თვისებებს უწოდებდა. ასეთად თვლიდა ადამიანის, განსაკუთრებით კი ბავშვების ჭამას. ამ თვისებებს ის თვლიდა ავადმყოფობის, ან ჭკუაგადასულობის შედეგად. სიამოვნებას ის უკავშირებს ტანჯვას, ამიტომ მისი აზრით, ვინც ირჩევდა სიამოვნებას, ამავე დროს ირჩევდა ტანჯვას. ამიტომ უპირატესობას ანიჭებდა ცხოვრების ისეთ სახეს, რომელიც თავისუფალი იქნებოდა როგორც სიამოვნების, ისე ტანჯვისგან.

ე გ ო ი ზ მ ი . არისტოტელე ყოველმხრივ ხოტბას ასხამს უანგარობას, დაუინტერესებლობას, საზოგადო ინტერესების პირადზე მაღლა დაყენებას. ამის პარალელურად ის უშვებდა ეგოიზმსაც, მაგრამ იძლეოდა ეგოიზმის თავისებურ, ორიგინალურ გაგებას. არისტოტელეს ეგოისტი გასცემს ბევრს, ის ხელგამლილია, ეხმარება გაჭირვებულს და საერთოდ, ყველა იმას, ვისაც დახმარება სჭირდება, მაგრამ არც თვითონ რჩება წაგებული, რადგან სამაგიეროდ მოიპოვებს მშვენიერს, რაც მდგომარეობს ხოტბაში მახლობელთა, ნაცნობთა და უცნობთა მხრივაც კი, მაღლიერების გრძნობას იმათგან, ვისაც დახმარება გაუწიადა სხვ. ეგოისტი ყოველთვის გონებით მოქმედებს, ამიტომ არასოდეს იკადრებს აილოს ვინმესგან იმაზე მეტი, ვიდრე ეკუთვნის, ან ვინმეს მისცეს იმაზე ნაკლები, ვიდრე ეკუთვნის და სხვ., მის მიერ მოპოვებული მშვენიერება არის ამაღლებული, განწმენდილი ყოველივე მდაბლისადა ცხოველურისგან. ეგოისტი ამავე დროს ზრუნავს საკუთარ თავზეც, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში ვერ შეძლებდა დახმარებოდა სხვას. ამიტომაც არისტოტელეს სავსებით დასაშვებად მიაჩნია, რომ „კაცი უფრო მეტად საკუთარ თავთან მეგობრობდეს“ (1168 b).

თ ა ვ ი ს უ ფ ლ ე ბ ა და ი ძ უ ლ ე ბ ა. იმისათვის, რომ კაცი უფრო მეტად ემსგავსოს ღმერთს, საჭიროა, ის თავისუფალი იყოს. თავისუფლება კი მას ესმოდა, როგორც გადაწყვეტილების მიღების, არჩევანის სრული თავისუფლება. საერთოდ, არჩევანი და თათბირი ეხება იმ საკითხებს, რაც თვით ადამიანზე არის დამოკიდებული და არა იმაზე, რაც ჩვენ არ გვეხება. ვთათბირობთ იმაზე, რაც სხვადასხვაგვარადხდება და არა მარადიულსა და უცვლელზე, რაც ჩვენზე არ არის დამოკიდებული. ვთათბირობთ არა მიზანზე, არამედ მისი განხორციელების საშუალებებზე, მაგალითად, არა ჯანმრთელობაზე, არამედ მისი მიღწევის საშუალებებზე (1111 b).

როგორც არჩევანი, ისე გადაწყვეტილების მიღება თავისუფალი ანუ ნებაყოფლობითი მოქმედებაა. არისტოტელეს მოუხდა მკვეთრი ზღვარის გავლება ნებაყოფლობითობასა და იძულებით მოქმედებას შორის. იძულებით მოქმედებას მოსდევს ტანჯვა, ვნებით ჩადენილს

კი - სიამოვნება. როგორც ვხედავთ, არისტოტელე თავისუფლებასა და იძულებას უკავშირებს სიამოვნებასა და ტანჯვას. იძულებით ჩადენილი მოქმედება მტანჯველია, ნებაყოფლობით ჩადენილი კი - სასიამოვნო. ამას გარდა თავისუფალი მოქმედების მიზანი თვით მოქმედ პირშია, იძულებითი მოქმედებისაკი - მოქმედის გარეთ. მაგალითისათვის მოაქვს მას სიცოცხლის გადარჩენის მიზნით ქონების აღელვებულ ზღვაში გადაყრა. ეს იძულებითი მოქმედებაა, სიცოცხლის გადარჩენის მიზნით ჩადენილი. მეორე მაგალითი: რათა სიცოცხლე შეუნარჩუნონ ტირანის ხელში მყოფ მახლობლებს, იძულებული არიან დათანხმდნენ რაიმე უღირს მოქმედებას. თავისუფალ და იძულებით მოქმედებას შორის არისტოტელე ხედავს კიდევ ერთ განსხვავებას, თავისუფალი მოქმედება წინასწარ განზრახულია, იძულებითი კი - არა.

არისტოტელე ასხვავებს აგრეთვე წარმოდგენასა და არჩევანს, რაც თავისუფალი მოქმედებაა. წარმოდგენა, განსხვავებით არჩევანისაგან, შეიძლება ეხებოდეს იმასაც, რასაც ვერასოდეს ვერ მიაღწევ. არჩევანი კი ძირითადად განსახორციელებელ და მისაღწევ მოვლენებს ეხება.

ვცხებით რა არისტოტელეს შეხედულებებს თავისუფლებასა და იძულებაზე, არ შეიძლება არშევცხოთ მის კონცეფციას მონობის შესახებ. მართალია, არისტოტელესტან ვხვდებით მონის ასეთ დახასიათებას: „ მონა არის სულიერი იარაღი “ (1161b). მგარამ ესაა უბრალოდ ფაქტობრივი მდგომარეობის კონსტატაცია, თუ რა მდგომარეობაში იყო მონა და როგორც უყურებდნენ მას. აქედან გამომდინარე, არისტოტელე გვაძლევს მერე დებულებას: „ რამდენადაც ის მონაა, ამდენად მასთან არ შეიძლება მეგობრობა “ . ამ შემთხვევაშიც საქმე გვაქვს არსებული მდგომარეობის კონსტატაციასთან. მართლაც, რომელი მონათმფლობელი აპატიებდა ან მისცემდა ნებას თავისუფალ კაცს, რომ მის მონასთან რაიმე კავშირი, მით უმეტეს, მეგობრობა დაემყარებინა? საყურადღებოა ამის ქვემოთ გამოთქმული უკვე საკუთრივ არისტოტელისეული თვალსაზრისი, რომ „ მონასთან, როგორც ადამიანთან შეიძლება მეგობრობა “ (1161b). ამის ქვემოთ ვხვდებით უფრო პროგრესულსა და გაბედულ მსჯელობას, რომ ურთიერთობა უნდა დაუშვან ნებისმიერ ადამიანთან, ოღონდ კანონიერების ფარგლებში. როგორც ვხედავთ, არისტოტელე კანონიერების დაცვის მომხრეა, ამიტომ იცის, რომ შეუძლებელია ურთიერთობა მონასთან, მაგრამ ამავე დროს იცის, რომ მონაც ჩვეულებრივი ადამიანია და რომ მასთან უნდა იყოს ნებადართული ყოველგვარი ურთიერთობა. ამით არისტოტელე ილაშქრებს არსებული კანონმდებლობის წინააღმდეგ, აკრიტიკებს მას და მოითხოვს მონის, როგორც ადამიანის, გათანაბრებას დანარჩენ ადამიანებთან. ამრიგად, არისტოტელე არ არის მონობის ინსტიტუტის დამცველი და სულაც არ მიაჩნია ის ბუნებრივ მოვლენად, რომლის შენარჩუნება აუცილებელი უნდა იყოს.

ს ი მ ა მ ა ც ე . არისტოტელემ ცალ-ცალკე განიხილა სათნოებისა და მისი საწინააღმდეგო მანკიერებების სახეები. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მის ეთიკაში

სიმაძაქისა და სიმხდელის თვისებებს. მამაცი არისტოტელეს წარმოდგენია ადამიანად, რომელიც მოქმედებს ორ უკიდურესობას შორის, სიმხდალესა და თავზებელაღებულობას შორის, ანუ სიჭარბესა და ნაკლოვანებას შორის. თავზებელაღებული უკიდურესად გაბედულია, იგი ვნებით მოქმედებს და არა გონებით (1117a), არაფრის ეშინია და სწორედ ამიტომ არის ის გადაჭარბებულად გაბედული. მაგრამ როგორც კი ვნება გაუვლის, მაშინვე ის მხდალი ხდება. მამაცი არაა არც ის, ვინც გაბედულად მოქმედებს მომავალი სიკეთის ან გადარჩენის იმედის გამო. მამაცი კაცის მოქმედება ემორჩილება გონებას, ე.ი. მან იცის, რომ უნდა ეშინოდეს იმისი, რაც საშიშია, ეშინოდეს იქ, სადაც უნდა ეშინოდეს, მაშინ და იმ მიზნით, რის გამოც უნდა ეშინოდეს. ის გაბედულია როგორც მოსალოდნელი, ისე მოულოდნელი საფრთხის წინაშე, მაგრამ ის გაბედულია არა შიშის, არამედ მშვენიერების გამო. „მამაცმა იცის, თუ რა არის მშვენიერი და ამის შესაბამისად მოქმედებს კიდევ“ (1116a). ამიტომ ყველაზე მამაცია ის, ვინც ომში კვდება მშვენიერებისადმი მისწრაფების გამო. მამაცია ის, ვინც გაბედულია იმ მოვლენების მიმართ, რაც მას განადგურებით ემუქრება და თანაც არა შორეულ მცობადში არამედ სულ ახლოს.

ზღვაში მამაცია არა ის, ვინც ხელს იღებს გამარჯვებაზე, არამედ ის, ვინც ბოლომდე ებრძვის სიკვდილს სიცოცხლისათვის. მამაცია ის, ვინც მოქმედებს გონების კარნახით და ვნებებს არ ემორჩილება (1115b). ამავე დროს მამაცი მოქმედებს არა იძულების ან შიშის გამო, არამედ ნებაყოფლობით (1116b). მამაცი არაა ის, ვისაც საერთოდ არა აქვს შიშის გრძნობა, რადგან მაშინ ქვაც კი მამაცი იქნებოდა.

თ ა ვ შ ე კ ა ვ ე ბ ა . თავშეკავებული არის ადამიანი, რომელსაც შეუძლია წინააღმდეგობა გაუწიოს ვნებებს, სძლიოს ისინი და იყოს ამტანი გაჭირვებასა და ტანჯვაში. მისი დაყოლიება და დარწმუნება ადვილია. თავშეუკავებელი, პირიქით, მოქმედებს ვნებების კარნახით და არ ემორჩილება გონებას. ამიტომ მისი მოქმედება, როგორც ვნებებს დამორჩილებულისა, არ არის თავისუფალი. მოქმედებს რა ვნებების კარნახით, მას არა აქვს აზროვნების უნარი და სჩადის შეცდომებს, მაგრამ როგორც კი ჩაუცხრება ვნება, მაშინვე იწყებს აზროვნებით მოქმედებას, ის განსაკუთრებით თავშეუკავებელია სხეულებრივ სიამოვნებებში, სწორედ სიამოვნების გამო მოქმედებს გადაჭარბებით, ეტანება რა მათ თავშეუკავებლად. მაგრამ არისტოტელე გმობს არა ყველა ვნებას, რომელსაც თავშეუკავებელი ეტანება, არამედ მხოლოდ იმ ვნებებს, რომელთაც აქვთ უარყოფითი მიზეზები და რომელთაც შედეგად ზიანი მოაქვთ. არისტოტელე თავშეუკავებელს უზნეოზე მაღლა აყენებს, რადგან უზნეო წინასწარი განზრახვით მოქმედებს, თავშეუკავებელი კი - არა. მესამე კომპონენტი ამ თვისებისა არის უგრძნობლობა, რაც არისტოტელეს მანკიერებად მიაჩნია, რადგან ის გადაჭარბებულად თავშეკავებულია სიამოვნებასა და ვნებაში. ამრიგად, თავშეკავებულობა იმყოფება თავშეუკავებლობასა და სრულ უგრძნობელს შორის.

როგორც ვხედავთ, არისტოტელე მანკიერებებსა და ზნეობრივ თვისებებს განიხილავს

ტრიადადულო სახით. არის ერთი უკიდურესობა - სიჭარბე, მეორე უკიდურესობა - ნაკლი, ხოლო ზნეობრივი მოქმედება მათ შორის მდებარეობს. არისტოტელე ამ საკითხში ეკამათებოდა სოკრატეს, რომელიც ფიქრობდა, რომ, თუ კაცს ცოდნა აქვს, ის თავშეკავებული არასოდეს იქნებაო. არისტოტელეს აზრით, თავშეუკავებელმა იცის, რასაც სჩადის, მაგრამ ვნებებს ვერ უწევს წინააღმდეგობას, ე. ი. ცოდნა ვერ იცავს ადამიანს თავაშეებულობისა და დანაშაულისაგან.

ხელგაშლილი ანუ გულუხვი. ხელგაშლილი ანუ გულუხვი იმყოფება მფლანგველსა და ძუნწს შორის. ხელგაშლილი ემორჩილება არისტოტელეს მოქმედების კოდექსს: ის გასცემს ქონებას იქ, დასაც საჭიროა, ვისზეც საჭიროა, იმდენს, რამდენიც საჭიროა, ისე როგორც საჭიროა. თუ კაცი იტანჯება ქონების გაცემის გამო, ის გულიხვი არ ყოფილა. კაცი არ შეიძლება გულუხვი იყოს, თუ მას მცირე ქონება აქვს და დანახარჯი სჭარბობს მის ქონებას. გულუხვს უპირისპირდება მფლანგველი და ძუნწი. მფლანგველობა დამლუპველია მფლანგველისათვის, რადგან ის ანიავეს თავის მოხუცებულობისათვის საჭირო ქონებას (1120a). მფლანგველობა არის მოჩვენებითი ბრწყინვალეობა, სინამდვილეში კი ის უფრო უკუღმურთობაა. მფლანგველი, მართალია, უანგაროა, მაგრამ ზოგიერთ შემთხვევაში იღებს იქ, სადაც არ უნდა აიღოს. მფლანგველი სჭობს ძუნწს, რაც ადამიანებს უფრო მეტად ახასიათებთ. ამას გარდა, მფლანგველობა ადვილად განიკურნება, სიძუნწე კი - ძნელად. ამგვარად, მფლანგველი აჭარბებს გაცემაში, ძუნწიკი მოხვეჭაში, მაგრამ ორივე მანკიერებაა.

ბრწყინვალეობა. ბრწყინვალეობას არისტოტელე გულუხვობის ერთ-ერთ სახეობად თვლის, რადგან ის, როგორც გულუხვი, ბევრს ხარჯავს, მაგრამ ხარჯავს არა იმდენად საკუთარ თავზე, რამდენადაც საზოგადოების საკეთილდღეოდ, მაგალითად აგებს დიდსა და მშვენიერ შენობებს (1123a), ბრწყინვალე ეწევა გულუხვზე მეტ ხარჯებს, მაგრამ ის მფლანგველი მაინც არ არის, რადგან ხარჯავს მიზანშეწონილად და გონივრულად. ბრწყინვალე გულუხვია, მაგრამ ყველა გულუხვი ბრწყინვალე არ არის. მიუხედავად ამისა, ის მაინც ახლოს დგას გულუხვობასთან. ბრწყინვალეს უპირისპირდება წვრილმანი ადამიანი, რომელიც ეწევა პატარა და უმნიშვნელო საქმიანობას, რადგან ბრწყინვალეობას დიდი ქონება სჭირდება, რაც მას არა აქვს. ბრწყინვალეობა ღარიბი კაცისათვის შეუძლებელია, რადგან მას საამისო საშუალებები არ გააჩნია (1122b).

დიდსულოვნება. დიდსულოვანს არისტოტელე ახასიათებს ყველა დადებითი მორალური თვისებით. ის არის ქველი, სათნო, გონიერი, მამაცი, გუგუხვი, პატივსაცემი, მას სძულს ყოველი წვრილმანი, ამირომ ეტანება დიდ საქმეებს, რისთვისაც მზადაა თავის გასაწირავადაც კი. ის ერიდება სხვისგან რაიმეს მიღებას, თვითონ კი უხვად გასცემს, არ აქცევს ყურადღებას პატივსა და დიდებას, არასოდეს ჩივის, არის სათნო, ამავე დროს მშვენიერი. მისი მთავარი თვისებაა სიკეთე და სათნოება. ხალხის მასა პატივსა სცემს მდიდარსა და ძალაუფლების მქონეთ, მაშინ, როდესაც ჭეშმარიტად პატივსაცემი

დიდსულოვანია. მდიდრები და ძლავუღებებს მქონენი სათნოების გარეშე ხდებიან ყოყლოჩინები, ცუდ-მედიდური და სწორად ვერ იყენებენ თავიანთ უპირატესობებს.

დიდსულოვანს ორი უკიდურესობა უპირისპირდება: მედიდური, ყოყლოჩინა, ავყია, ტრაბახა და, მეორე მხრივ, სულმდაბალი. მედიდური, ტრაბახა თავს იფასებს იმაზე უფრო მეტად, ვიდრე იმსახურებს (1223b). ამიტომ ცდილობს მიბაძოს დიდსულოვანს. მეორე უკიდურესობა სულმდაბლობაა. ეს არის კაცი, რომელიც თავს იფასებს უფრო ნაკლებად, ვიდრე იმსახურებს. არისტოტელე ზოგჯერ მას ირონიულ ადამიანსაც კი უწოდებს. ის თავს იმცირებს, რათა მოტრაბახედ და ცუდ-მედიდურად არ ჩათვლოს. მას მოაქვს სოკრატეს მაგალითი, რომელიც განზრახ გაურბოდა დიდებას და თავს იმცირებდა.

მეგობრობა. ადამიანის კეთილდღეობისა და ბენიერების აუცილებელ პირობად მას მეგობრობა მიაჩნია. მეგობრობას მრავალი სიკეთე მოაქვს, რადგან, არისტოტელეს გაგებით, მეგობარს მეგობრისათვის იგივე სურს, რაც საკუთარი თავისთვის. სახელდობრ, მას მეგობრისთვის სიკეთე სურს. მეგობარი სჭირდება როგორც ახალგაზრდას, ისევე მოხუცს. როგორც გაჭირვებულს, ისე მდიდარსა და უზრუნველყოფილს. არისტოტელე ასხვავებდა მეგობრობის სამ სახეს: მეგობრობას, დამყარებულს სარგებლიანობაზე, სიამოვნებაზე და პირად თვისებებზე. პირველ ორ შემთხვევაში მეგობრებს ერთმანეთი კი არ უყვართ, არამედ სურთ ან სარგებლობა, ან სიამოვნება. ასეთ მეგობრულ ურთიერთობაში ადამიანები ფიქრობენ იმაზე, რომ მიიღონ ან მეტი სარგებლობა, ან მეტი სიამოვნება. ამიტომ როგორც კი ისპობა სარგებლობის ან სიამოვნების მიღების შესაძლებლობა, მეგობრობასაც ბოლო ედება. მხოლოდ პირად დადებით თვისებებზე დამყარებული მეგობრობა არის ჭეშმარიტი და ამიტომ ის ხანგრძლივიცაა. როცა მეგობრობა მყარდება არათანასწორ ადამიანებს შორის, მაშინ საჭიროა გათანაბრება, ე.ი. ვისაც მეტი აქვს, მან უნდა მისცეს იმას, ვისაც ნაკლები აქვს. მაგრამ არც ეს მეგობრობაა ჭეშმარიტი. მეგობრობას სარგებლობის გამო ეტანებიან მოხუცები, ხოლო სიამოვნების გამო - ახალგაზრდები; მძიმე ხასიათის ადამიანები კი საერთოდ არ მეგობრობენ. მეგობრულ ურთიერთობას სჭირდება საუბრები, შეხვედრები, ამრისა და ქონების ერთიანობა, ურთიერთსიყვარული. მეგობრობა მათებს ადამიანს ხალისსა და ენერგიას. განსაკუთრებით კარგია მეგობრობა დადებით და კეთილ ადამიანებს შორის. მეგობრობა სჭირდებათ არა მხოლოდ გაჭირვებაში მყოფთ, არამედ ბედნიერებასა და მარტოხელებსაც. ბედნიერს სჭირდება მეგობარი იმისთვის, რომ ჰყავდეს ვინმე, ვისაც შეეძლება დახმარების გაწევა, ხოლო მარტოხელას იმისთვის, რომ დახმარება ესაჭიროება.

ზრდილი ადამიანი. მართალია, არისტოტელეს ფილოსოფია არის მოქმედებისა და აქტივობის ფილოსოფია, მაგრამ ამის პარალელურად ის დიდ მნიშვნელობას აძლევს დასვენებას, გათობას, დროს ტარებას. დასვენება და დროს ტარება მას მიაჩნია თავისებურ ხელოვნებად, რასაც ცოდნა და შესწავლა სჭირდება. იმისთვის რომ

სათანადოდ დაისჯის და გაატაროს დრო, კაცმა უნდა იცოდეს, თუ როგორ უნდა დაიჭიროს თავი საზოგადოებაში, უნდა იცოდეს ის, თუ სად რა თქვას, როგორ და როდის თქვას. ყოველივე ეს კი იცის კარგად აღზრდილმა ადამიანმა. ის ყოველთვის მიზანშეწონილად იქცევა საზოგადოებაში და ამიტომ ყოველთვის სასიამოვნო და კარგად აღზრდილ ადამიანად ითვლება. ზრდილი ადამიანიც ორ უკიდურესობას შორის იმყოფება, მასხარასა და უკულტუროს შორის, მასხარა კაცი ყველგან და ყველანაირად ეძებს სასაცილოს, უკულტურო კი არც თვითონ ამბობს არაფერს და არც სხვისა მოსწონს. ამიტომ ის საზოგადოებაში ძნელი ასატანია. „კარგი და თავისუფალი ადამიანი კი ისე იქცევა, თითქოს თვითონ ყოფილიყო კანონი“ (1188a). ასეთი კი არის კარგად აღზრდილი, თავისუფალი და გონიერი ადამიანი. ცხადია, ამ შემთხვევაში არისტოტელე არისტოკრატს გულისხმობდა.

ს ი მ შ ვ ი დ ე . სიმშვიდე არისტოტელეს მიაჩნია დადებით მორალურ თვისებად. ისიც ისევე, როგორც სხვა მორალური თვისებები, მდებარეობს ორ უკიდურესობას შორის - მრისხანებასა და უგრძნობლობას შორის. არისტოტელე მრისხანებას თვლისგასაკიცხ თვისებად, როგორც გადაჭარბებას სიბრაზეში. მას გასაკიცხად მიაჩნია აგრეთვე სიბრაზის თვისებების სრული არარსებობა, როგორც უგრძნობლობა. სიმშვიდე მდებარეობს მათ შორის, როგორც ზომიერება. მშვიდი ემორჩილება გონებას და მოქმედებს მისი კარნახით იმ კომპლექსის მიხედვით, რომელიც შემუშავებული აქვს არისტოტელეს. მშვიდი ბრაზობს მაშინ, იქ, იმდენად, იმის მიმართ და ისე, როგორც საჭიროა. ასეთი კაცი კი საქებია, ფიქრობს არისტოტელე.

ს ი ნ დ ი ს ი . მკვლევართ შორის ამ ბოლო ხანებში დამკვიდრდა თვალსაზრისი, რომ არისტოტელეს ეთიკაში ადგილი არა აქვს სინდისის ცნებას. ეს თვალსაზრისი სწორი არაა. მართალია, არისტოტელეს შესაძლებელია ჯერ კიდევ არ ჰქონდა დამდბნილი შესაბამისი ტერმინი, მაგრამ სინდისის, როგორც ასეთის, არსებობა მან კარგად იცოდა. მისთვის ცნობილია აგრეთვე სინდისისათვის დამახასიათებელი ძირითადი ნიშნები. მაგალითად, მან კარგად იცის მონანიების გრძნობის არსებობის შესახებ. როცა დამნაშავე ნაწილს ჩადენილი დანაშაულის გამო და ცდილობს მის გამოსწორებას. ასეთი დამნაშავეს გამოსწორება ადვილია (1150a), ფიქრობს არისტოტელე. არისტოტელეს აქვს ამ გრძნობის აღმნიშვნელი ტერმინიც „ნემესის“ არისტოტელემ იცის სინდისის გამოვლენის სხვა ფორმებიც. კერძოდ, სინანულის, გამოწვეულიაიმის გამო, რომ კეთილდღეობაში იმყოფებიან უღირსნი და, პირიქით, ღირსეულნი არ არიან სათანადოდ დაფასებულნი (1108b). არისტოტელესან ვხვდებით სინდისის გამოვლენის სხვა ფორმებსაც. ესაა სირცხვილის გრძნობა, როგორც დანაშაულის ჩადენის შედეგი (1128a). სირცხვილის გრძნობა დამნაშავეს აქცევს პატიოსან კაცად. სირცხვილის გრძნობას თან სდევს განითლება, ხოლო შიშს - გაყვითლება. საერთოდ, თვით არისტოტელეც ხშირად აღნიშნავდა ამა თუ იმ მოვლენის ტერმინის არარსებობას. იგივე უნდა ითქვას სინდისი

ტერმინის შესახებაც. მაგრამ თვით ამ მორალური გრძნობის გამოვლენის ფორმები მისთვის კარგად იყო ცობილი.

ოჭახხი. არისტოტელე შეეხო აგრეთვე ოჯახური ურთიერთობის საკითხებს. ამასთან დაკავშირებით - ქალთა საკითხსაც. არისტოტელე ოჯახს ხშირად ადარებს სახელმწიფოს და თვით სახელმწიფო ოჯახური ურთიერთობიდან წარმოშობილად მიაჩნია. არისტოტელე წინააღმდეგი იყო ოჯახში მამაკაცის ერთპიროვნული უფროსობისა და ფუნქციათა გონივრულ გადანაწილებას მოითხოვდა. მისი აზრით, მამაკაცი უნდა უფროსობდეს და განაგებდეს იმ საქმეებს, რაც მას შეფერის. იგი წერდა: „თითოეულ მხარეს ეკუთვნის იმდენი, რაც მას შეფერის და სწორედ ესაა სამართალი“ (1161a).

არისტოტელეს აზრით, მართალია, ქალი მამაკაცთან შედარებით დაბლა დგას, მაგრამ მიუხედავად ამისა, იგი მომხრე იყო მამაკაცთა და ქალთა თანასწორუფლებიანობისა:

„ქალი მამაკაცზე დაბლა დგას, მაგრამ ოჯახურ ურთიერთობაში იგი როგორღაც უფრო მეტად არის მამაკაცის ტოლი, ამიტომ აქ იგი უფრო მეტად ეზიარება თანასწორობას. მათი ცხოვრება სახელმწიფოებრივ ურთიერთობას უახლოვდება“.

პოლიტიკა. არისტოტელემ პოლიტიკის პრობლემატიკა მჭიდროდ დაუკავშირა ეთიკას. მისი აზრით, ეთიკა არის პოლიტიკის შესწავლის საგანი. ორივეს ერთი მიზანი აქვთ - მოქალაქეთა აღზრდა. პოლიტიკას ევალება „მოქალაქეთა აღზრდა კეთილად და მათი გადაქცევა მშვენიერების შემოქმედად (1099b), ეს მიზანი მეორეგან მას ასე აქვს ფორმირებული: „პოლიტიკის მიზანია მოქალაქეების უკეთესად და კანონების დამცველად გადაქცევა“. ამიტომაც პოლიტიკოსს ევალება ადამიანის სულის ღრმა ცოდნა (1102 a). პოლიტიკა ისევე, როგორც ეთიკა, უფრო პრაქტიკასთან, ცოდნასთან არის კავშირში, ვიდრე თეორიასთან. ამიომაც ახალგაზრდები, რომელთაც გამოცდილება აკლიათ, პოლიტიკოსებად ვერ გამოდგებიან. ამას გარდა, ისინი უფრო გრძნობით მოქმედებენ, ვიდრე გონებით (1091 a). ამ სიახლოვის გამო არისტოტელე ეთიკური პრობლემატიკის პარალელურად განიხილავს პოლიტიკის საკითხებსაც. არისტოტელე ადარებდა პიროვნებისა და სახელმწიფოს საკითხებსაც. არისტოტელე ადარებდა პიროვნებისა და სახელმწიფოს ინტერესებს, და სახელმწიფოს ინტერესებს პიროვნულ ინტერესებზე მაღლა აყენებდა: „მართალია, პატივსაცემია ის სიკეთეც, რომელიც განკუთვნილია ცალკეული ადამიანისთვის, მაგრამ უფრო პატივსაცემია და ღვთაებრივი მთელი ხალხისა და სახელმწიფოს სიკეთე“ (1091b).

არისტოტელე განიხილავდა სახელმწიფოს სხვადასხვა ფორმას: მონარქიას, არისტოკრატიას და ტიმოკრატიას; იგი დადებითად აფასებს მონარქიას, მაგრამ მის დამახინჯებულ ფორმად მიაჩნია ტირანია. რაგდან ტირანი თავის თავზე უფრო მეტად ზრუნავს, ვიდრე ქვეშევრდომებზე, ამიტომ ის უვარგისი მმართველობის ფორმაა. არისტოკრატიის დამახინჯებულ ფორმად თვლიდა ოლიგარქიას, სადაც ყველაზე მეტად ფასობს სიმდიდრე. ტიმოკრატიის დამახინჯებული ფორმაა დემოკრატია, სადაც მართავს

ხალხის მასა და სახელმწიფოს ერთი გარკვეული ხელმძღვანელი არ ჰყავს. არისტოტელეს სახელმწიფოს საწყის ფორმად ოჯახი მიაჩნდა. ოჯახში მამაშვილურ დამოკიდებულებას ის აღარებდა მონარქიას, ხოლო არისტოკრატია - ცოლქმრულ ურთიერთობას.

ს ა მ ა რ თ ა ლ ი . არისტოტელე ასხვავებს ორგვარ სამართალს: ბუნებრივს და ადამიანების მიერ შექმნილს. მართალია, ბუნებრივი სამართალი უფრო მყარია, ვიდრე ადამიანების მიერ შექმნილი, მაგრამ ისიც იცვლება, თუმცა უფრო ნელა და ნაკლებ, ვიდრე ადამიანების სამართალი. მიუხედავად ამისა, „ ბუნებრივი სამართალი სჯობს კანონებით დადგენილს “ (1195 a).

კარგად მოწყობილ სახელმწიფოში არსებობს „ მოქალაქეთადამოუკიდებლობა, თავისუფლება და თანასწორობა “ (1134a). თუ სახელმწიფოში ეს არაა, იქ არც პოლიტიკური საართალი იქნება. კარგ სახელმწიფოში უნდა ბატონობდეს კანონი და არა ადამიანი, თუ სახელმწიფოში კანონი არაა, იქ არც სამართლიანობას ექნება ადგილი.

კანონმდებლობაც და პოლიტიკაც მიმართული უნდა იყოს თანასწორობის დადგენისაკენ. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ვინც ბოროტება განიცადა, ის წაგებულია, ამიტომ საჭიროა, რომ მისი მდგომარეობა გაუთანაბრდეს დანაშაულის ჩამდენის მდგომარეობას, რომელიც მოგებაშია. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ საჭიროა დამნაშავეის დასჯა. მაგალითისთვის მოაქვს ორი არათანასწორი ხაზის მაგალითი. საჭიროა მათი გათანასწორება. ამისათვის საჭიროა, რომელიც უფრო დიდია, დააკლდეს და მიემატოს იმას, რომელსაც აკლია. ამით აღწევენ გათანასწორებას. ასევე უნდა ხდებოდეს სახელმწიფოსა და კანონმდებლობაში,

არისტოტელე პოლიტიკაში რევოლუციონერი არ იყო. ის არ იყო მომხრე სახელმწიფოებრივი წყობილების ძალადობის გზით გარდაქმნისა. ის უფრო რეფორმებს უჭერდა მხარს. კერძოდ, მისი აზრით , ყოველი პატიოსანი და გონიერი ადამიანი ვალდებულია, რომ თუ კანონმდებლობაში შენიშნავს რაიმე ნაკლს, გააკრიტიკოს და გამოასწოროს ის. ამიტომ სამართლიანი ადამიანი მას ესმოდა, როგორც კანონების ერთგული და დამცველი. ცხადია, იგულისხმება გონივრული კანონების გამო, რაც თვით ადამიანზე არის დამოკიდებული. არისტოტელესთან სამართლიანი ადამიანი ამავე დროს იბრძვის ბედნიერების მიღწევისათვის; უსამართლო კი, პირიქით.

არისტოტელე როგორც ქების, ისე გაკიცხვის ღირსად თვლიდა ადამიანებს არა მარტო ბუნებრივი, არამედ შექმნილი, ე.ი. ეთიკური თვისებების გამო, რაც თვით ადამიანზე არის დამოკიდებული. არისტოტელე არ იყო დანაშაულის მიტევების მომხრე. მიტევება მას უსამართლობად და მორიგ დანაშაულად მიაჩნდა. იგი წერდა: „ თუ ვინმემ ზიანი მოგაყენა, პასუხი უნდა მოსთხოვო, წინააღმდეგ შემთხვევაში მონად ჩავთვლიან, მაგრამ, თუ ვინმემ სიკეთე გაგიწია, საჭიროა უპასუხო სამაგიერო სიკეთით “ (1132 b).

სამართლიანი კაცი, პირველ ყოვლისა, სხვის სიკეთეზე ფიქრობს, უსამართლო კი თავისაზე (1130b), ამიტომ სამართლიანობა არის სიკეთე, უსამართლობა კი - ბოროტება.

არისტოტელე სამართლიანობას თვლიდა ერთ-ერთ ძირითად სათნოებად: „სათნოებათა შორის ყველაზე ძირითადად სამართლიანობა მოჩანს და მასზე საკვირველი არა არის რა, არც მშის ჩასვლა და არც განთიადი. ცნობილი გამონათქვამის მიხედვით, „სამართლიანობაში არის თავმოყრილი ყველა სათნოება“. არისტოტელე უსამართლობად თვლიდა, როდესაც არათანაბარი დამსახურების მქონე ადამიანები იღებდნენ თანაბარ წილს და, პირიქით. ამიტომ სამართლიანობა მას მიაჩნდა ერთგვარი პროპორციის დამყარებად ადამიანთა შორის, როდესაც თითოეული იღებს დამსახურების მიხედვით (1132 b). წინააღმდეგ შემთხვევაში სამართლიანობა დაირღვევა, ფიქრობდა არისტოტელე.

არისტოტელეს მეთოდი. არისტოტელე თავის ფილოსოფიას აფუძნებდა წინამორბედი მოაზროვნეების კრიტიკაზე. უფრო სწორად, ის კრიტიკით იწყებდა და ამის საფუძველზე აყალიბებდა საკუთარ კონცეფციას. ის, პირველ ყოვლისა, აკრიტიკებდა თავის მასწავლებელს პლატონს. სწორედ "ნიკომაქეს ეთიკაშია" შემონახული მისი ცნობილი გამონათქვამი, რომ მისთვის ძვირფასია მისი მასწავლებელი პლატონი, მაგრამ უპირატესობას ანიჭებს ჭეშმარიტებას (1096 a). ამით მან ხელ-ფეხი გაიხსნა მისთვის ძვირფასი ადამიანის, პლატონის კრიტიკისათვის. აქ პლატონის მიმართ მას ისეთივე პოზიცია უკავია, რაც "მეტაფიზიკაში". ის აკრიტიკებს პლატონს იდეების მიღმურობისათვის, იმ ქვეყანაში მოთავსებისათვის, რის გამოც ისინი გამოსადეგი გახდნენ ამქვეყნიისათვის. პლატონის იდეები ვერ შეცვლიან ვერც ერთ მეცნიერებას, მაგალითად, მედიცინას, რომელიც კურნავს არა ზოგად ადამიანს, არამედ კონკრეტულს, კალიასს, ან სოკრატეს. იდეები არაფრით განსხვავდებიან იმ საგნებისგან, რომელთა იდეებიც ისინი არიან. ამრგად, იდეებს თავისთავას არავითარი სარგებლობა არ მოაქვს ადამიანებისთვის. მიუხედავად ზოგადი იდეების ამ კრიტიკისა, არისტოტელემ თავის ეთიკაში ისევ, როგორც გნოსეოლოგიაში, დიდი მნიშვნელობა მისცა ზოგადს, როგორც აზროვნების, ანუ გონების ობიექტს.

არისტოტელემ აწარმოა სხვაწინამორბედების კრიტიკაც, მაგალითად „დიდ ეთიკაში“ მან გააკრიტიკა პითაგორა სათნოების რიცხვებზე დაყვანის გამო, კერძოდ, სამართლიანობის კვადრატად გამოცხადების გამო. გააკრიტიკა სოკრატე სათნოების ცოდნასთან გაიგივების გამო. ამით სოკრატემ, ფიქრობდა არისტოტელე, მოსპო სულის ალოგიკური ნაწილი. მისი აზრით, კაცმა შეიძლება იცოდეს სამართლიანობის იდეა, მაგრამ არ იყოს სამართლიანი. მაშასადამე, სათნოების ცოდნასთან გაიგივება დაუშვებელია.

ამრიგად, როგორც ვხედავთ, არისტოტელეს კვლების მეთოდი გულისხმობს მისი წინამორბედი და თანამედროვე მოაზროვნეების შეხედულებების კრიტიკას და ამის საფუძველზე საკუთარი ფილოსოფიური მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებას.

ზომიერების პრინციპი. არისტოტელეს ფილოსოფიის ერთ-ერთი ბირითადი ამოსავალია ზომიერების პრინციპი და ყოველივე უკიდურესობის უარყოფა. ზომიერების პრინციპი ნიშნავს შუალედს ან საშუალოს, საშუალო კი ყოველთვის ორ

უკიდურესობას შორის იმყოფება, გადაჭარბებასა და ნაკლს შორის. სათნოების სხვადასხვა ფორმა არისტოტელესთან ყოველთვის სიჭარბესა და ნაკლებობას შორის იმყოფება. მაგალითად, გონიერება მდებარეობს თავაშვებულობასა და უგრძნობლობას შორის, სიმშვიდე - მრისხანებასა და სრულ ინდიფერენტულობას შორის, ხელგაშლილობა - მფლანგველობასა და სიძუნწეს შორის, სინდისი - მორცხვობასა და ურცხვობას შორის, მეგობრობა - მტრობასა და მლიქვნელობას შორის, სიმართლე - გაზვიადებასა და დამცირებას შორის, სიმაჰამე - თავმჯილაღებულობასა და სილაჩრეს შორის და ა.შ.

მოქმედების არისტოტელესეული კომპლექსი.

არისტოტელემ შეიმუშავა მოქმედების შეფასების გარკვეული პრინციპი, რომლის მიხედვით, მოქმედება დადებითია მაშინ, თუ ის ხდება შესაფერის დროს, შესაფერის ადგილას, შესაფერის მიმართებაში, შესაფერისი ხერხებითა და მიზნით.

არისტოტელე სათნოებებს განიხილავდა არა დაპირისპირების, არამედ ერთგვარი ტრიადული წესით, რომლის მიხედვით, სათნოებას უპირისპირდებოდა არა ერთი საწინააღმდეგო ბოროტება, არამედ ორი, სიმცირისა და გადაჭარბების სახით. ამიტომაც არისტოტელეს მეთოდისას შეიძლება ტრიადული ვეწოდოთ.

არისტოტელესათვის დამახასიათებელი იყო აბსოლუტური და ფარდობითი ანუ ნაწილობრივი ბოროტებისა და სიკეთის განსხვავება, მაგალითად, მისი აზრით, არსებობს აბსოლუტური კეთილი, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ადამიანები ირჩევენ არა აბსოლუტურ კეთილს, არამედ ნაწილობრივს, ე.ი. მათთვის კეთილს, რაც არაა ჭეშმარიტება.

არისტოტელე იყენებდა როგორც ინდუქციას, ისე დედუქციას. ინდუქცია მას ესმოდა სვლად საწყისების დადგენისაკენ, დედუქცია, პირიქით, ზოგადითა და საწყისებით დაწყებასა და სწრაფვას კონკრეტულისაკენ, კონკრეტულის დადგენისაკენ.

არისტოტელეს ფილოსოფია ატარებს თავიდან ბოლომდე გატარებული რაციონალიზმის ხასიათს, რადგან მასთან ყოველი ეთიკური მოქმედების წარმმართველი და ხელმძღვანელი არის გონება. მოქმედებისა და მოღვაწეობის უმაღლეს ფორმად მიჩნეულია თეორიული მოღვაწეობა ანუ აზროვნება და ფილოსოფია. სწორი მოქმედება ისევე, როგორც ჭეშმარიტება, მიიღწევა მხოლოდ გონების კარნახით. მეორე პლანზე მასთან დგას გონიერება ანუ განსჯა, რაც ერთგვარი პრაქტიული ფილოსოფიის მაგვარია და ის ადამიანის გადაწყვეტილებებსა და არჩევანს ხელმძღვანელობს. გონების მეშვეობით შეიძლება აგრეთვე შუის ანუ ზომიერების მიღწევა, რაც ერთობ ძნელია, როგორც ძნელია წრის ცენტრში მოხვედრა. თუ არა გონებით, ადამიანი ვერ შეძლებს ვერც ცენტრის მიგნებას და ვერც ზომიერების მიღწევას.

მართალია, არისტოტელე ყოველთვის ზომიერებას ქადაგებდა, მაგრამ ერთი გამონაკლისი მაინც დაუშვა ისეთი ეთიკური თვისების გამო, როგორიცაა ბრწყინვალეობა ანუ სიდიადე და რომელიც გულისხმობს უაღრესად დიდ და უშურველ დანახარჯებს. მიუხედავად ზომიერების დარღვევისა, ის არისტოტელემ უზნეობად მაინც არ ჩათვალა,

რადგანეს დანახარჯები გონების ხელმძღვანელობით ხდება და, მაშასადამე, მიზანშეწონილად ხორციელდება. დიდი და ბრწინვალე ადამიანი მოქმედებს არა თავის სასარგებლოდ, არამედ მთელი საზოგადოების სასარგებლოდ და საკეთილდღეოდ, ამიტომაც არისტოტელემ ის არ გაკიცხა.

არისტოტელემ ერთ-ერთი მნიშვნელოვან პრობლემად ჩათვალა საიდან უნდა დავიწყოთ კვლევა, ცნობილიდან თუ უცნობიდან, საერთოდ ცნობილიდან თუ ჩვენთვის ცნობილიდან. არისტოტელემ ეს საკითხი გადაჭრა ჩვენთვის ცნობილი მოვლენებიდან დაწყების სასარგებლოდ.

დასკვნა. თუ კრიტიკულად გადავხედავთ არისტოტელეს ეთიკას, დავრწმუნდებით, რომ ბევრი რამ მოძველდა მასში. მაგალითად, ძნელია დავეთანხმოთ არისტოტელეს, რომ მონარქია არის მმართველობის საუკეთესო ფორმა. ის ასეთი იყო მხოლოდ იშვიათ და გამონაკლის შემთხვევაში. ამას გარდა, სახელმწიფოს ხელმძღვანელის პოსტის მემკვიდრეობით გადაცემაც უკვე ანაქრონიზმია. დიდებულია მის მიერ მიგნებული შუალედიც, როგორც სათნოება, მაგრამ ის დიდებულია მხოლოდ საშუალო გაქანების ადამიანებისათვის. ისტორიაში ცნობილია, რომ გენიოსები ახალ სიტყვას ამბობდნენ მხოლოდ ერთი რომელიმე სფეროთი გადაჭარბებული, ფანატიკური გატაცების შედეგად და თეორიული მოღვაწეობის ბედნიერების უმაღლეს ფორმად გამოცხადება შეიძლება გამართლებული იქნეს მხოლოდ გენიოსების მიმართ. კაცობრიობის მასა ვერასოდეს ამაღლდება ბედნიერების ამ უმაღლეს ფორმამდე და დაკმაყოფილდება ბედნიერების უფრო დაბალი ფორმებით. ასევე ძნელია მეგობრობის დაფუძნება მთელი ქონებისა და ავლადიდების გაერთიანების პრონციპზე და კიდევ სხვა მრავალი გამოუსადეგარი დებულების მონახვა შეიძლება არისტოტელეს ეთიკაში.

მაგრამ საუკუნეთა სრბოლამ ვერ შეარყია არისტოტელეს მიერ ზნეობისათვის ჩაყრილი საძირკველი. განსაცვიფრებელია, ერთი ადამიანის გონება როგორ ქმნიდა ასე ღრმა და ფართო შენობას, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში კვებავდა კაცობრიობის აზროვნებასა და ცხოვრებას.

არისტოტელეს სიბრძნის წყაროდან განსაკუთრებით უხვად ისარგებლეს სხვადასხვა რელიგიურმა მიმართულებებმა რელიგიის ეთიკური ნაწილის აგებისას. სამწუხაროდ, უმეტეს შემთხვევაში არისტოტელეს აზროვნების სიღრმე მიუწვდომელი და აუთვისებელი რჩებოდა, ანდა დამახინჯებულად და ცალმხრივად იყო ათვისებული.

ამჟამად დღის წესრიგში დგას არისტოტელეს ეთიკის ღრმა, მიუკერძოებელი, მეცნიერული ათვისებისა და ამის საფუძველზე ახალი, პროგრესული, რაციონალური, კაცობრიობის სასარგებლო ეთიკის ჩამოყალიბება.

წიგნი 1.

[1094 a] **თავი 1.** როგორც ჩანს, ყოველი პრაქტიკული ცოდნა და ყოველი მეთოდი, ისევე როგორც მოქმედება და არჩევანი, რაიმე სიკეთეს ისახავს მიზნად. მაშ, სწორად გვითქვამს, რომ სიკეთე არის ისეთი მოვლენა, რომლისკენაც მიისწრაფვის ყველა. მაგრამ მიზნებს შორის, როგორც ჩანს, ერთგვარი განსხვავებაა: ზოგი მიზანი თვით მოქმედებაშია, ზოგი კი მოქმედების შედეგში. იქ, სადაც მიზანი იმყოფება მოქმედების გარეთ, შედეგი სჭობს მოქმედებას. რადგან არსებობს მრავალი მოქმედება, პრაქტიკული ცოდნა და მეცნიერება, ამიტომ მიზანიც ბევრია: მაგალითად, მედიცინის მიზანია ჯანმრთელობა, გემთმშენებლობისა - გემი, სტრატეგიისა - გამარჯვება, ეკონომიკისა - სიმდიდრე. არიანმოქმედებები, რომლებიც ერთი მიზნისაკენ არიან მიმართულნი, მაგალითად, ცხენოსნობისთვისაა გამიზნული როგორც აღვირების კეთების ხელოვნება, ისე ყოველივე სხვა, რაც კი ცხენოსნობას ემსახურება, სტრატეგიისთვის არის გამიზნული ყოველივე ის, რაც ომს ეხება. ასევე სხვა მოქმედებები, რომლებიც რაიმე მიზანს ემსახურებიან. მაგრამ ყველა ასეთ შემთხვევაში ძირითადმიზანს ემსახურება, რადგან ეს უკანასკნელი სასურველი არიან იმდენად, რამდენადაც ძირითად მიზანს ემსახურებიან (ამავე დროს არავითარი განსხვავება არაა იმაში, მიზანი თვითონ მოქმედებაა თუ მისგან დამოუკიდებელი სხვა რამ, როგორც ამას ადგილი აქვს ზემოხსენებულ მეცნიერებებში).

თავი 2. მოქმედებათა მიზანი არის ის, რაც სასურველია თავისთავად, ყოველივე სხვა კი ამ მიზნისათვის არსებობს. მაგრამ არ შეიძლება, რომ ყოველივე სხვა მიზნისთვის არსებობდეს, რადგან უსასრულობამდე მიგვიყვანდა. ასე რომ, ჩვენი სწრაფვა ფუჭი და ამაო იქნებოდა. ამიტომ, ცხადია, უნდა არსებობდეს საბოლოო მიზანი და რომ ეს მიზანი უნდა იყოს სიკეთე, თანაც საუკეთესო სიკეთე. ცხოვრებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს ამის ცოდნას, ისევე როგორც ისრის ტყორცნისას, თუ მიზანი გარკვეულია, ადვილად მოვახვედრებთ იქ, სადაც საჭიროა. თუ ეს ასეა, მაშინ ვეცადოთ მოკლედ განვსაზღვროთ, თუ რა არის სიკეთე? არის ის რაიმეს ცოდნა თუ რაღაც უნარი. სავარაუდოა, რომ ის უნდა იყოს საგანი რომელიღაც ძირითადი და [1094 b] ხელმძღვანელი მეცნიერებისა. ასეთი მეცნიერებაკი არის პოლიტიკა, რომლიც დაადგენს თუ სახელმწიფოსთვის რა ცოდნაა საჭირო, რომლისშესწავლა სავალდებულო უნდა იყოს ყველა მოქალაქისათვის და რა მოცულობით.

ჩვენ ვხედავთ, რომ ყველაზე საპატიო მეცნიერებები, როგორიცაა სტრატეგია, ეკონომიკა და რიტორიკა, პოლიტიკას ექვემდებარებიან. პოლიტიკა იყენებს აგრეთვე სხვა

პრაქტიკული ხასიათის მეცნიერებებსაც. პოლიტიკაზე ადგენს კანონებს იმის შესახებ, თუ რა უნდა ვაკეთოთ და რისგან შევიკავოთ თავი. ამიტომ პოლიტიკის მიზანი უნდა მოიცავდეს დანარჩენ მეცნიერებათა მიზანს და ეს მიზანი უნდა იყოს ადამიანებისათვის უმაღლესი სიკეთე. ეს სიკეთე ერთი და იგივეა როგორც ცალკეული ადამიანებისთვის, ისე სახელმწიფოსთვის. მაგრამ, როგორც ჩანს, სახელმწიფო სიკეთე უნდა დავაყენოთ ყველაზე მაღლა და ის უნდა დავიცვათ კიდევ. მართალია, პატივსაცემია ის სიკეთე, რომლიც ცალკეულ ადამიანს ეხება, მაგრამ უფრო მშვენიერია და უფრო ღვთაებრივი ხალხისა და სახელმწიფოსათვის გამიზნული სიკეთე. ამრიგად, ის მეცნიერებაც, რომელიც ამ მიზნისკენ არის მიმართული, არის პოლიტიკა.

თავი 3. ის, რაც ითქვა, საკმარისი იქნება მაშინ, თუ ნათელყოფს მსჯელობის ძირითად საგანს. მაგრამ შეუძლებელია ყველა მსჯელობაში ერთნაირი სიზუსტის დაცვა. ასევე შეუძლებელია ეს მსჯელობაში შემოქმედების შესახებ.

მშვენიერება და სამართლიანობა, რასაც პოლიტიკა იკვლევს, მრავალგვარი და ცვალებადია. ისინი მხოლოდ კანონის მიხედვით მოჩანან ერთად, სინამდვილეში კი იგივეობრივი არ არიან. რაღაც ამგვარი ცვალებადობა ახასიათებს სიკეთესაც, რის გამოც ბევრი ადამიანი ზიანს განიცდის მისგან. ზოგი უკვე დაიღუპა სიმდიდრით, ზოგიც სიმამაცით.

ამაზე საკმარისად ვილაპარაკეთ და ჭეშმარიტებაც ზოგადად მოვხაზეთ. მაშასადამე, ასეთი დასკვნები უნდა გამოვიტანოთ მრავალ კონკრეტულ შემთხვევაზე მსჯელობის დროს და ამავე მეთოდს უნდა მივმართოთ კამათის დროსაც.

განათლებულმა ადამიანმა ყოველი ცალკე აღებული გვარი ისეთი სიზუსტით უნდა იკვლიოს, რაც საგნის ბუნებას შეესაბამება, რადგან მიზანშეწონილი არ იქნებოდა მათემატიკოსისაგან მჭევრმეტყველების მოთხოვნა, ისევე როგორც ორატორისაგან - ზუსტი დასაბუთებისა.

თითოეული ჩვენგანი სწორად მსჯელობისიშის შესახებ, რაც იცის და სწორედ ამაშია ის კარგი [1095 a] მოსამართლეც. საგნის დეტალებზე კარგად მსჯელობს დეტალების მცოდნე, ხოლო ზოგადზე - ზოგადის მცოდნე.

პოლიტიკის შესახებ კამათში მსმენლად ახალგაზრდა ვერ გამოდგება, რადგან ის ცხოვრების საქმედებში გამოუცდელია. პოლიტიკაში მსჯელობა კი იწყება ცხოვრების საკითხებიდან და ამითვე თავდება. გარდა ამისა, ახალგაზრდა, აცოლილია რა გრძნობებს, ტყუილ-უბრალოდ და უსარგებლოდ ისმენს, რადგან პოლიტიკის მიზანი არის არა ცოდნა, არამედ პრაქტიკული გამოცდილება. თუმცა მნიშვნელობა არა აქვს იმას, რომ მსმენელი წლოვანებით არის ახალგაზრდა თუ ჩვევებით, რადგან ადამიანის ნაკლი წლოვანებაზე კი არ არის დამოკიდებული, არამედ განცდებით აღსავსე ცხოვრებაზე და წვრილმანებით გატაცებაზე. ასეთებისათვის ცოდნა ისევე უსარგებლოა, როგორც თავშეუკავებელი ადამიანებისათვის. მაგრამ იმ ადამიანებისათვის, რომლებიც თავის მიზნებსა და

მოქმედებებს გონებას უქვემდებარებენ, დიდად სასარგებლოა პოლიტიკის ცოდნა.

აი, ყველაფერი ის, რაც გვინდოდა გვეთქვა მსმენელის, მტკიცებისა და აგრეთვე იმის შესახებ, თუ რას მივცეთ უპირატესობა.

თავი 4. დავადგინეთ რა, რომ ყოველი ცოდნა და გადაწყვეტილება რაიმე სიკეთეს ისახავს მიზნად, ახლა ვიმსჯელოთ იმის შესახებ, თუ რა მიზანი აქვს პოლიტიკას და რა არის უმაღლესი სიკეთე, რომლის სახელწოდების შესახებ უმრავლესობა დაახლოებით ერთი აზრისაა. როგორც მასა, ისე განათლებული ადამიანები ამბობენ, რომ ის არის ბედნიერება. ისინი ბედნიერებასთან აიგივებენ კარგ ცხოვრებასა და კარგად მოქმედებას. მაგრამ, თუ რა არის ბედნიერების ცნება, ამაზე დაობენ და ის ერთნაირად არ ესმით გაუნათლებელ ადამიანებსა და განათლებულთ. ზოგი მას თვლის ისეთ გარკვეულ და ნათელ მოვლენად, როგორიც არის სიამოვნება, სიმდიდრე ან პატივისცემა. ზოგს კი სულ სხვანაირად ესმის, ზოგჯერ ერთსა და იმავე ადამიანსაც კი ის ყოველთვის ერთნაირად არ ესმის. მაგალითად, თუ კაცი ავადა ბედნიერებად თვლის ჯანმრთელობას. თუ ღარიბია - სიმდიდრეს. ისინი კი, რომლებიც თავს უცოდინრად თვლიან, ის რაღაც დიდ მოვლენად მიაჩნიათ და განცვიფრებულნი ისმენენ მსჯელობას მის შესახებ. ზოგი კი ფიქრობს, რომ მრავალი კონკრეტული სიკეთის გვერდით არსებობს რაღაც თავისთავადი სიკეთე, რომელიც არის ამ კონკრეტული მოვლენების სიკეთის მიზეზი.

მაგრამ უაზრობა იქნებოდა ყველა ამ თვალსაზრისის განხილვა. საკამრისია, თუ განვიხილავთ ყველაზე გავრცელებულს ან ყველაზე მეტი აზრის მქონე თვალსაზრისს.

ჩვენთვის არ უნდა იყოს უცნობი ის, რომ ერთმანეთისგან განსხვავდება მსჯელობა, რომელიც გამომდინარეობს საწყისებიდან, და მსჯელობა, რომელიც საწყისებისკენ მიემართება. პლატონიც ხედავდა ამას და იკვლევდა, თუ რა სჭობია, ის, რომ საწყისებიდან დავიწყოთ [1095 b] კვლევა თუ საწყისებით დავასრულოთ? ისევე, როგორც სტადიონზე სირბილში შეჯიბრების დროს მსაჯიდან უნდა იწყებდნენ სირბილს თუ ბოლოსკენ გარბოდნენ თუ პირიქით?

კვლევა უნდა დავიწყოთ ცნობილი მოვლენებიდან, რაც ორნაირად შეიძლება განხორციელდეს: ან უნდა დავიწყოთ იმით, რაც ჩვენთვის არის ცნობილი, ანდა იმით, რაც საერთოდ არის ცნობილი. უკეთესი იქნება, თუ კვლევას დავიწყებთ ჩვენთვის ცნობილიდან. ამიტომ, ვისაც სურს მოისმინოს მსჯელობა მშვენიერების, სამართლიანობისა, და, საერთოდ პოლიტიკური მოვლენების შესახებ, მას მშვენიერიჩვევებიც უნდა ჰქონდეს. კვლევა უნდა დავიწყოთ კითხვით „რა არის ეს?“ და თუ ეს კვლევა დამაკმაყოფილებელი იქნება, მაშინ აღარ იქნება საჭირო კვლევა კითხვის „რატომ?“ , ე.ი. იმის კვლევა, თუ რატომ არსებობს ეს მოვლენა. რადგან ვინც იცის, თუ რა არის ესა თუ ის საგანი, მან საწყისები უკვე იცის, და ადვილად გაიგებს მას. მაგრამ ვისაც ეს არა აქვს, მან მოუსმინოს ჰესიოდეს:

„ყველას ისა სჭობს, ვინც ყველაფერი თვით მოიაზრა,

კარგია ისიც, ვინც დაუჭერებს ჭკვიანსა კასა.

ვინც არც თავით ფიქრობს და არც სხვებს უსმენს,
ის ვნებებს აჰყვამ და ასცდა გზასა“ . [1]

თავი 5. ახლა ვიმსჯელოთ იმაზე, რაზეც შევჩერდით. მასას და უკულტურო ადამიანებს სიკეთედ და ბედნიერებად მიაჩნიათ სიამოვნებით ცხოვრება, რაც არაა მთლად აზრს მოკლებული, რადგან მათ უყვართ ცხოვრება სიამოვნებით.

ძირითადად კი, არსებობს სიამოვნების სამი სახე: ზემოთქმული, პოლიტიკური მოღვაწეობა და თორიული. გაუნათლებელი ადამიანები, რომლებიც უპირატესობას აძლევენ ცხოველურ ცხოვრებას, მთლად მონებს ემსგავსებიან. უმრავლესობა ასეთ ცხოვრებაში აზრს იმიტომ ხედავს, რომ მრავალი დიდი თანამდებობის ადამიანს ისეთივე განცდები აქვს, როგორც სარდანაპალს. ხოლო განათლებული ადამიანები და პრაქტიკოსები ბედნიერებად დიდებას თვლიან. პოლიტიკური ცხოვრების მიზანი სწორედ ეს უნდა იყოს, მაგრამ როგორც ჩანს, ბედნიერება ასეთ შემთხვევაში გაცილებით უფრო უმნიშვნელო აღმოჩნდება, ვიდრე ჩვენ გვეგონა. რადგან აქედან გამომდინარეობს, რომ უფრო მეტად ბედნიერები არიან ისინი, ვინც პატივსა სცემს, ვიდრე ის, ვისაც პატივსა სცემენ. მაგრამ სიკეთე, როგორც წინასწარ განვჭვრიტეთ, უფრო ადამიანთათვის არის დამახასიათებელი და მათი განუშორებელი თვისებაა. გარდა ამისა, როგორც ჩანს, პატივსა და დიდებას იმიტომ მისდევენ, რომ დაარწმუნონ საკუთარი თავი იმაში, რომ ისინი კარგები არიან. ცხადია, იმ ადამიანებში, რომლებიც ცდილობენ, რომ მათ პატივსა სცემდნენ გონიერი და მცოდნე ადამიანები, სათნოება უფრო მეტი უნდა იყოს. მაგრამ, როგორც ჩანს, ბედნიერება უფრო პოლიტიკური ცხოვრების საბოლოო მიზანია, მაგრამ არც ეს უნდა იყოს ბედნიერების საბოლოო გაგება, რადგან აქედან გამომდინარეობს, რომ სიკეთე არის ცხოვრება ძილსა და უმოქმედობაში, რის [1096 a] გამოც ადამიანებს შეიძლება დიდი ტანჯვა და უბედურება შეემთხვათ. ვინც ასეთ ცხოვრებას ეწევა, მას არავინ ჩათვლის ბედნიერად, თუ არა ის ადამიანი, რომელიც ცდილობს დაიცვას თავისი საწყისი თვისი.

მაგრამ ამის შესახებ კმარა მსჯელობა, რადგან ამაზე საკმარისად არის საუბარი საჯარო ლექციებში.

მესამე სახის ცხოვრება არისტოთელი, რის შესახებ ჩვენ ქვემოთ გვეყენება ლაპარაკი.

რაც შეეხება მომხვეჭველობით ცხოვრებას, ის რაღაც იძულებია, ხოლო სიმდიდრე ცხადია, არ ჩაითვლება სათნოებად, რომელსაც ჩვენ ვეძებთ. სიმდიდრე სხვა რაღაც სარგებლობასა და მიზანს ემსახურება. ბედნიერება უფრო თავდაპირველად ნახსენები ცხოვრება უნდა იყოს, რადგან ის სასურველია თავისთავად. მაგრამ, ვფიქრობთ, არც ის უნდა იყოს საბოლოო სიკეთე, თუმცა ამის შესახებ ბევრი ითქვა, ამიტომ ამაზე შევჩერდეთ.

თავი 6. საერთოდ, კარგი იქნებოდა, ასევე გვეკვლია და გვედავა, თუ რას ნიშნავს,

მოძღვრების იდეების შესახებ, რომელიც ჩემმა მეგობრებმა შემოიტანეს. ამის გამო ჩემთვის ამ მოძღვრების კვლევა უსიამოვნო გახდა. ფიქრობ, ჭეშმარიტების დაცვის მიზნით, შეიძლება მახლობელი ადამიანებიც კი გაგვეწიროს, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ჩვენ ფილოსოფოსები ვართ. მართალია, ჩემთვის ორივე ძვირფასია, მაგრამ უპირატესობას მაინც ჭეშმარიტებას ვანიჭებ. იმათ, ვინც ეს მოძღვრება შემოიტანეს, წინამორბედსა და მომდევნოს არასხვავებდნენ და ამიტომ იდეები არც რიცხვებად უქცევიათ.

სიკეთე ეხმარება როგორც არსების, ისე თვისებისა და მიმართების კატეგორიებში. მაგრამ ის, რაც თავისთავადია და სუბსტანციაა, თავისი ბუნებით უსწრებს მიმართების კატეგორიას. ეს უკანასკნელი კი არსების გვერდით წარმოშობილსა და მის შემთხვევით თვისებასა ჰგავს. ასე რომ, არ უნდა არსებობდეს ორივესთვის რაღაც საერთო იდეა. რადგან სიკეთე ერთნაირად ეხმარება ყველა არსებულის შესახებ, ამიტომ არსების კატეგორიაში ის არის ღმერთი და გონება, თვისების კატეგორიაში - სათნოება, რაოდენობაში - ზომა, მიმართებაში - სარგებლობა, სივრცეში - ადგილსამყოფელი, დროში - შესაფერი მომენტი და ა. შ. ამიტომ ცხადია, რომ სიკეთე ვერ იქნება რაღაც ზოგადი და ერთი, რადგან ამ შემთხვევაში ის ითქმებოდა მხოლოდ რომელიმე ერთ კატეგორიაზე და არა ყველაზე. ამას გარდა, ცხადია, რადგან ერთი იდეის შესახებ არსებობს ერთი მეცნიერება, ამიტომ ყველა სიკეთის შესახებაც უნდა არსებობდეს ერთი მეცნიერება და ისიც ერთ კატეგორიაში. ახლა კი არსებობს მრავალი მეცნიერება. მაგალითად, მოხერხებულ მომენტს ომში იკვლევს სტრატეგია, ავადმყოფობაში - მედიცინა, ზომას საკვებში ეხება მედიცინა, ზომას ვარჯიშობაში - სპორტი.

[1096 b] გაუგებარია ისიც, თუ რას გულისხმობენ ისინი გამოთქმაში „თავისთავადი“, თუ „ადამიანს“ და „ადამიანს თავისთავად“ ერთი და იგივე აზრი აქვს, და ადამიანს ნიშნავს, მაშინ მათ შორის განსხვავებას ადგილი არა ჰქონია და თუ ეს ასეა, არ არსებულა არც თავისთავადი სიკეთე, თუნდაც ის მარადიული იყოს, როგორც ხანგრძლივად არსებული თეთრი არ იქნება უფრო მეტად თეთრი, ვიდრე ის თეთრი, რომელსაც მხოლოდ ერთი დღის არსებობა აქვს.

როგორც ჩანს, ამის შესახებ პითაგორელები უფრო დამატერებლად მსჯელობენ, რომლებიც ერთს ათავსებენ სიკეთეთა შემადგენლობაში. უნდა ვივარაუდოთ, რომ სპეციზიზე მათი მიმდევარი იყო. მაგრამ ამაზე სხვაგან გვექნება მსჯელობა.

გემოთქმულის შესახებ კი წარმოიშობა შემდეგი დავა. რატომ ხდება, რომ მსჯელობა ეხება არა მთელ სიკეთეს, არამედ, ერთი მხრივ, თავისთავად არსებულს, რომლისკენაც ისწრაფვის ყველა და რომელსაც ყველა პატივსაც სცემს, ხოლო, მეორე მხრივ, იმ სიკეთეს, რაც წარმოშობს მრავალ სიკეთეს და იცავს მათ, ხოლო საწინააღმდეგოს უარყოფს. ამიტომაც მათ შესახებ სულსხვაგვარი მსჯელობაა. აქედან ცხადია, რომ სიკეთეზე ორი აზრით შეიძლება ლაპარაკი: ერთი მხრივ, თავისთავად არსებულის შესახებ, მეორე მხრივ კი, იმის შესახებ, რაც მას ემსახურება. თავისთავადი იდეა დავაშორეთ მისთვის გამოსადეგ

მოვლენებს, და ახლავს უნდა გავრცვიოთ, რაზეა ლაპარაკი, ერთ იდეაზე თუ არა? მაგრამ უნდა გავიგოთ რა იგულისხმება თავისთავად იდეაში. იქნება ეს ის ერთია, რომლისკენაც მიისწრაფვის აზროვნება, მხედველობა, სიამოვნება, პატივი? მაგრამ იქნებ ყოველივე ამას ჩვენ მივსდევთ სხვა რაიმე მიზნით? მიუხედავად ამისა, ჩვენ თავისთავად სიკეთეს მაინც ვუშვებთ. მაგრამ იქნებ იდეის გარდა, სხვა არაფერი არსებობს? მაშინ იდეას აზრი არ ექნებოდა. თუ იგი თავისთავადია, მსჭელობა სიკეთეზე ყველგან ერთი და იგივე უნდა იყოს, როგორც მსჭელობა თოვლის ან მათეთრებელის სითეთრეზე, მაგრამ გონიერებაზე, დიდებასა და სიამოვნებაზე სულ სხვადასხვაგვარი მსჭელობა მოგვიხდება, ვიდრე თავისთავად იდეაზე, რადგან სიკეთე, როგორც ერთი საერთო იდეა, არ არსებობს. მაშინ როგორ უნდა ვილაპარაკოთ ამ იდეაზე. ის არ უნდა იყოს კონკრეტული მოვლენების კომონიმი შემთხვევით, არამედ ერთი საერთო საწყისიდან უნდა იყოს წარმოშობილი, ან ერთ რაიმეში უნდა მონაწილეობდეს. იქნებ უფრო ანალოგიასთან გვაქვს საქმე როგორც სხეულში მხედველობის და სულში გონების არსებობის შემთხვევაში? მაგრამ ახლა მსჭელობა გვერდზე გადავდოთ, რადგან ამის ზუსტი კვლევა ფილოსოფიის სხვა ნაწილის საქმეა. ასევე, თუ არსებობს რაღაც ერთი იდეა, საერთო ყველა ზემოდასახელებული სიკეთისათვის, როგორც დამოუკიდებელი და თავისთავადი, ცხადია, მას ადამიანი ვერც გამოიყენებს და ვერც მოიპოვებს. ჩვენ კი ამჟამადსწორედ ამას ვიკვლევთ. უნდა ვივარაუდოთ, რომ უკეთესი იქნებოდა ამ სიკეთის შეცნობა, ვიდრე იმ სიკეთეთა, რაც [1097 a] შეიძლება მოვიპოვოთ ან შევქმნათ, რადგან, თუ ხელთ გვექნება რაიმე ნიმუში, მაშინ ჩვენთვის სასურველ სიკეთესაც ადვილად გავიგებთ და თუ ის გვეცოდინებოდა, ჩვენთვის სასურველ სიკეთეს ადვილად მოვიპოვებდით კიდევ. ამ მოსაზრებას ერთგვარი აზრი აქვს, მაგრამ ის მეცნიერებებთან თანხმობაში არ არის. მართალია, ყველა მიისწრაფვის რაიმე სიკეთისაკენ და ცდილობს იმის შევსებას, რაც აკლია, მაგრამ თავისთავადი სიკეთის შეცნობას უყურადღებოდ ტოვებს. დაუჭერებელია, რომ ხელოვანთ არ იცოდნენ ის დიდი სიკეთე, რაც მას მოაქვს და არ ცდილობდნენ ამის გაგებას. სიძნელე იმაშიც მდგომარეობს, რომ გაურკვეველია, რა სარგებლობასმოუტანს თავისთავადი სიკეთის ცოდნა მქსოველს ან დურგალს მათს საქმიანობაში. ანდა როგორ გახდებოდა ექიმი ან სტრატეგი უკეთესი იმ შემთხვევაში, თუ დაუშვებდა თავისთავადი იდეის არსებობას? როგორც ჩანს ექიმი არ იკვლევს ჯანმრთელობას საერთოდ, უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ის მკურნალობს რომელიმე კონკრეტულ ადამიანს, ცალკეულ ადამიანებს. აი ყველაფერი ის, რაც ამის შესახებ გვინდოდა გვეთქვა.

თავი 7. დავუბრუნდეთ ისევ საძიებელ სიკეთეს და ვეცადოთ დავადგინოთ, თუ რას წარმოადგენს ის, როგორც ჩანს, განსხვავებულია სხვადასხვა საქმიანობისა და ხელობის მიხედვით. იგი სულ სხვაა მედიცინაში, სხვაა სტრატეგიაში, და ა.შ. რაში მგომარეობს თითოეული ამ სფეროს სიკეთე? ანდა რას წარმოადგენს ის მოვლენა, რომლისთვისაც მოქმედებს ყოველივე სხვა? მედიცინაში სიკეთეა ჯანმრთელობა, სტრატეგიაში -

გამარჯვება, მშენებლობაში - სახლი და ასევე სხვა სფეროებშიც. ის განსხვავებულია არჩევანსა და მოქმედებასაც სხვადასხვა მიზანი გაჩნია. ამ მიზნისათვის აკეთებენ ადამიანები ყოველივე დანარჩენს. ასე რომ, თუ ყოველ მოქმედებას აქვს ერთი მიზანი, ეს იქნება მისი ძირითადი განსახორციელებელი, მაგრამ, თუ მოქმედებები ბევრია, მაშინ მიზნებიც ბევრი იქნება. აქედან გამომდინარე, ჩვენ მივადექით იმავე მსჯელობას და სწორედ ამის უფრო მეტად ნათელყოფას უნდა შევეცადოთ; რადგან მიზნები ბევრია ამიტომ უნდაგამოვყოთ მიზნები, რომლებიც სხვა მიზნის განხორციელებას ემახურებიან. ასეთია დამხმარე საშუალებები, მაგალითად, სიმდიდრე, საკრავი და სხვ. ცხადია, ესენი არ უნდა წარმოადგენდნენ საბოლოო მიზანს, რადგან საბოლოო მიზანი უნდა იყოს რაღაც საუკეთესო. ამრიგად, თუ საბოლოო მიზანი ერთია, ის უნდა წარმოადგენდეს საძიებელ სიკეთეს, მაგრამ თუ მიზნები ბევრია, მაშინ საბოლოო მიზანი მათ შორის სრულყოფილი უნდა იყოს, რადგან ის, რაც სასურველია თავისთავად, ის უფრო სრულყოფილია იმასთან შედარებით, რაც არსებობს სხვისთვის. ამრიგად, საბოლოო მიზანი არასოდეს არ უნდა არსებობდეს სხვისთვის, იგი უნდა არსებობდეს თავისთავად და თავისთავადვე სასურველი უნდა იყოს. როგორც ჩანს,

[1097 b] ბედნიერება სწორედ ეს უნდა იყოს. მას ჩვენ ვირჩევთ თვით მისივე გულისთვის და არა რაიმე სხვა მიზნით, ხოლო დიდებას, სიამოვნებას, გონიერებას, სიმდიდრეს და, საერთოდ ყოველგვარ სათნოებას ვირჩევთ როგორც თვით მათივე გულისთვის, ისე ბედნიერებისთვის, რადგან მათ არავითარი სარგებლობაც რომ არ მოჰქონდეთ, მაინც ავირჩევდით, რადგან მათი საშუალებით ვალწვეთ ბედნიერებას. ბედნიერება კი არავის სურს ამათი გულისთვის დაარც რაიმე სხვა მიზნით.

როგორც ჩანს, ასეთსავე შედეგებს მივიღებთ კმაყოფილების ცნების განხილვისას.

უმაღლესი სიკეთე უნდა იყოს თვითკმაყოფილება, ხოლო კმაყოფილებად ვთვლით არაადამიანის განმარტოებით, ყველასგან მოშორებით ცხოვრებას, არამედ ცხოვრებას მშობლებთან, შვილებთან, ცოლთან და, საერთოდ, მეგობრებსა და თანამოქალაქეებთან ერთად, რადგან ადამიანი თავისი ბუნებით საზოგადოებრივი არსებაა. მაგრამ ყველაფერ ამას რაღაც საზღვარი უნდა დაედოს, რადგან, თუ გავაფართოებთ ამ ცნებას და გავყვებით მშობლებს, მათ შთამომავლებს, მეგობრების მეგობრებს, ეს უსასრულობამდე მიგვიყვანს. მაგრამ ეს სხვა დროს ვიკვლიოთ.

კმაყოფილებით ცხოვრება თავისთავად საურველია. ვფიქრობთ, ბედნიერება სწორედ ეს უნდა იყოს. ამას გარდა, ყველაზე სასურველი ცხოვრება არუნდა იყოს შემდგარი რაღაც ნაწილებისგან, ჯამი სასურველია თვით უმცირესი ნაწილაკის მიმატების შემდეგაც, რადგან უპირატესობა წარმოშობს სიკეთეს; ხოლო სიკეთეთა შორის ყველაზე მეტად სასურველია დიდი სიკეთე; ბედნიერება კი უნდა იყოს რაღაც საბოლოო მიზანი, თვითკმარი და ყოველი მოქმედების დასასრული.

ამრიგად, როგორც ჩანს, ბედნიერებას ყველა რაღაც საუკეთესო მოვლენადმიიჩნევს.

მაგრამ უნდა ვცადოთ, უფრო ნათლად ვთქვათ, რას წარმოადგენს იგი. ამას კი იოლად შევძლებთ მაშინ, თუ დავადგენთ ადამიანის დანიშნულებას. როგორც ფლეიტაზე დამკვრელი, ისე მოქანდაკე და საერთოდ, ყველა ოსტატი და ყველა ადამიანი, რომელიც საქმიანობას ეწევა, ფიქრობს, რომ ამ მოქმედებაში მდგომარეობს მისი სიკეთე და კეთილდღეობა და ასევე ფიქრობს კაცი, თუ ის რაიმე საქმიანობას ეწევა. თუ რაღაც საქმე და დანიშნულება აქვს მშენებელს, მეწაღეს, ადამიანს არ უნდაჰქონდეს რაიმე მიზანი და ის უმოქმედო უნდა იყოს? როგორც ადამიანის ხელს, ფეხს, თვალს დასაერთოდ, მის ყველა ნაწილს რაღაც დანიშნულება აქვს, ადამიანსაც უნდა ჰქონდეს რაღაც საქმე. რა უნდა იყოს ეს საქმე?

[1098 a] სიცოცხლე, როგორც ჩანს, ადამიანს საერთო აქვს მცენარეებთან, ამიტომ საძიებელია ადამიანის სპეციფიკური დანიშნულება. საჭიროა გამოვყოთ ცხოვრება, რომელიც კვებასა და მზრდაში მდგომარეობს. ამის შემდეგ უნდა დავაყენოთ ერთგვარი გრძნობადი ცხოვრება. მაგრამ, როგორც ჩანს, ის საერთოა ცხენისათვის, ხარისათვის და საერთოდ, ყველა ცხოველისათვის. რჩება პრაქტიკული ცხოვრება, რომელსაც ეწევა მოაზროვნე არსება. ნაწილი ამ ადამიანებისა ემორჩილებიან აზროვნებას, ნაწილი კი - განსჯას. ამრიგად, ეს ცხოვრება ორმაგი სახის ყოფილა და სწორედ ეს უნდა იყოს ცხოვრების უმაღლესი ფორმა. თუადადამიანის დანიშნულება სულიერ მოღვაწეობაში მდგომარეობს, ის აზროვნების საშუალებით უნდა ხორციელდებოდეს, ანდა არა აზროვნების გარეშე. ვამბობთ ხოლმე, რომ ესა და ეს საქმიანობა არის ამა და ამ კონკრეტული პიროვნების დანიშნულება, მაგალითად, კითარისტის და, კერძოდ, კარგი კითარისტის დანიშნულება. იგივე ითქმის ყველა სხვა ადამიანზეც, ვუმატებთ რა ამ ადამიანის უპირატესობას ამა თუ იმ საქმიანობაში. მაგალითად, კითარისტი უნდა უკრავდეს კითარაზე, ხოლო კარგი კითარისტი კითარაზე კარგად უნდა უკრავდეს. თუ ეს ასეა, მაშინ ადამიანის დანიშნულება ყოფილა ცხოვრების ისეთი ფორმა, რომელიც მდგომარეობს სულიერ მოღვაწეობაში და გონივრულ მოქმედებაში. კარგი ადამიანი ამ მოქმედებას ასრულებს კარგად და მშვენივრად, ე.ი. თითოეული ადამიანი კარგად მოღვაწეობს მაშინ, როდესაც მოღვაწეობს მისთვის დამახასიათებელი სათნოების შესაბამისად. და თუ ეს ასეა, მაშინ ადამიანური სიკეთე ყოფილა სათნო ხასიათის სულიერი მოღვაწეობა. მაგრამ, თუ სათნოება ბევრია, მაშინ კარგი ადამიანი უნდა მოქმედებდეს ყველაზე საუკეთესო და სრულყოფილი სათნოების მიხედვით. იგივე ითქმის სრულყოფილი სათნოების მიხედვით. იგივე ითქმის სრულყოფილი ცხოვრების შესახებაც. მაგრამ ერთი მერცხალი ზაფხულს ვერ მოიყვანს და არც რომელიმე ერთი დღე. ასევე ბედნიერებას არ ქმნის რომელიმე ერთი დღე ან დროის მცირე მონაკვეთი.

თავი 8. დავკმაყოფილდეთ სიკეთის ასეთი განხილვით, რადგან თავდაპირველად საჭიროა ზოგადი მიმოხილვა, ხოლო შემდეგ უფრო დაწვრილებითი კვლევა. ვფიქრობთ, თუ კარგი ზოგადი მონახაზი გვაქვს, შეიძლება წინსვლა და დეტალიზაცია. დროც კარგი აღმოჩენი და დამხმარეა ასეთ შემთხვევაში. ასე ხდება ხელოვნების განვითარებაც,

რადგან ყველა უმატებს იმას, რაც აკლია. საჭიროა ზემოთქულის გახსენებაც იმის შესახებ, რომ ზუსტი კვლევა ყელგან არ არის საჭირო. რადგან ყველა ცალკეულ შემთხვევაში ის უნდა შეესაბამებოდეს ძირითად საკვლევ საგანს და ისიც იმდენად, რამდენადაც ეს კვლევის მეთოდისათვის არის დამახასიათებელი. მაგალითად, სწორ კუთხეს არქიტექტორი და გეომეტრი სხვადასხვაგვარად იკვლევენ. არქიტექტორი მას იკვლევს იმდენად, რამდენადაც ეს საქმისთვის არის საჭირო, ხოლო გეომეტრი იკვლევს იმას, თუ რა არის საერთოდ სწორი კუთხე, ან რა თვისებები აქვს მას, რადგან მას ჭეშმარიტება აინტერესებს. ასევე, შემოქმედების [1098 b] სხვა სფეროებშიც მეორეხარისხოვანი არ უნდა სტარობდეს ძირითადს. არც მიზეზების ერთნაირი კვლევა უნდა მოვითხოვოთ ყველგან, არამედ ზოგან საკმარისია კარგი დასაბუთება იმისა, რომ ეს საგანი არსებობს. როგორც, მაგალითად, საწყისების კვლევისას, რომ ის პირველია და საწყისი. საწყისებიდან კი ზოგი ინდუქციით უნდა ვიკვლიოთ, ზოგი კი სხვა საშუალებებით. საჭიროა თითოეული მიზანი ვიკვლიოთ ისე, როგორც ეს მის ბუნებას შეესაბამება და ვეცადოთ საწყისების კარგად განსაზღვრას, რადგან ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს კვლევის შედეგებისათვის. უნდა ვივარაუდოთ, რომ საწყისი ნიშნავს მთელი საქმის ნახევარზე მეტს და მისი მეშვეობით საკვლევი საგნის ბევრი მხარე გახდება ნათელი.

თავი 9. კვლევა უნდა ჩატარდეს არა მხოლოდ დასკვნების მეშვეობით, რაც წინამძღვრებიდან არის გამოყვანილი, არამედ იმითაც, რაც უკვე ნათქვამია ამის შესახებ, თუ წინამძღვრები სწორია, მაშინ ფაქტებიც ჭეშმარიტი იქნება და პირიქით. დასახელებული სიკეთე სამი სახისაა: პირველი გარეგანი, მეორე სულიერი, ხოლომც მესამე სხეულებრივი სიკეთე, ჩვენ სულიერ სიკეთეს ვთვლით ყველაზე მთავარ და ძირითად სიკეთედ. სულიერ სიკეთეს ვაკუთვნებთ პრაქტიკულ მოქმედებას და მოღვაწეობას. ასე რომ, მშვენიერია ის ძველი შეხედულებაც, რომელსაც ფილოსოფოსებიც ეთანხმებიან. სწორი არიან ისინიც, რომლებიც მოქმედებასა და მოღვაწეობას საბოლოო მიზნად თვლიან. ამრიგად, სიკეთე დაკავშირებულია ადამიანის სულთან და არ იმყოფება მის გარეთ. ამ თვალსაზრისს ეთანხმება ის მოსაზრებაც, რომლის მიხედვით ბედნიერება არის კარგი ცხოვრება და კარგად მოქმედება. ამრიგად, ბედნიერება თითქმის გავაიგივებთ კეთილდღეობასა და დადებით მოქმედებასთან. ვფიქრობ, რომ ჩვენი კვლევის მიმართულება მთლიანად ეთანხმება ამ მოსაზრებას.

ბედნიერება ზოგს სათნოებად მიაჩნია, ზოგს გონიერებად, ზოგს რაღაც სიბრძნედ, ზოგს ყოველივე ამაღ, ანდა რომელიმე ამაღთანად, მაგრამ სიამოვნების დამატებით, ანდა არა სიამოვნების გარეშე. ზოგი კი ყოველივე ამას უმატებს გარეგან სიკეთეს. პირველს მხარს უჭერს უმრავლესობა დაწინამორბედნი, მეორეს - უმცირესობა და ცნობილი ადამიანები. შეუძლებელია, რომ ისინი ყველაფერში ცდებოდნენ, არამედ რომელიმე საკითხს, ან მეტ წილს, სწორად უნდა წყვეტდნენ.

ის თვალსაზრისი, რომლის მიხედვით ბედნიერება არის სათნოება ან სათნოების

რადაც სახე, გონივრულია, რადგან ბედნიერება ნიშნავს სათნოების შესაბამის მოქმედებას. მაგრამ პატარა განსხვავება არ არსებობს მის მოპოვებას, გამოყენებას, მის ქონებასა და განხორციელებას [1099 a] შორის. რადგან ადამიანს შეიძლება ჰქონდეს რაიმე უნარი, მაგრამ ის არ იძლეოდეს დადებით შედეგებს, როგორც მძინარე ან სხვარამენაირად უმოქმედო მდგომარეობაში მყოფი ადამიანი. ენერგია კი ასეთი თვისება არაა. ის მდგომარეობს აუცილებლად მოქმედებაში და ამავე დროს დადებით მოქმედებაში. ისევე როგორც ოლიმპიურ შეჯიბრებებში გვირგვინით ამკობენ არა ყველაზე ლამაზებსა და ძლიერებს, არამედ შეჯიბრის მონაწილეებს, რომელთაგან ზოგი გამარჯვებულზე გამოდის. ასევე ცხოვრებაშიც, ვინც სწორად მოქმედებს, ის აღწევს როგორც მშვენიერებას, ისე სიკეთეს. ამავე დროს მისი ცხოვრება როგორღაც სასიამოვნოა. სიამოვნება კი სულის თვისებაა და თითოეულისათვის სასიამოვნოა ის, რაც მას უყვარს. მაგალითად, ცხენის მოყვარულისათვის სასიამოვნოა ცხენი, სანახაობის მოყვარულისათვის - სანახაობა, სიმართლის მოყვარულისათვის - სიმართლე, სათნოების მოყვარულისათვის - სათნოება. უმრავლესობისათვის კი სიამოვნება მავნებელია, რადგან მათთვის სასიამოვნოა არაბუნებრივად სასიამოვნო. ხოლო, ვისაც მშვენიერება უყვარს, მისთვის სასიამოვნოა ბუნებრივად სასიამოვნო და ის ყოველთვის სათნოების შესაბამისად მოქმედებს. მაშასადამე, მათთვის სასიამოვნო ყოფილა თავისთავად სასიამოვნო მოვლენა. ამიტომ მათი ცხოვრება არ საჭიროებს სიამოვნებას, როგორც რაღაც დამატებას, რადგან მათი ცხოვრება თავისთავად შეიცავს სიამოვნებას.

ამას გარდა, ვისაც მშვენიერი მოქმედება არ მოსწონს, ის არც კარგი ადამიანი იქნება ისევე, როგორც არავინ უწოდებს სამართლიანს იმას, ვისაც არ მოსწონს სამართლიანი მოქმედება, არც თავისუფალს უწოდებენ იმას, ვისაც არ სიამოვნებს თავისუფალი ადამიანის მოქმედება. იგივე ითქმის სხვა შემთხვევებზეც. და თუ ეს ასე, მაშინ სათნო მოქმედებები თავისთავად სასიამოვნო იქნება. ასევეა კეთილი და მშვენიერი მოქმედებები და ამას უფრო მეტად მაშინ ექნება ადგილი, თუ მათ ისე აფასებს პატიოსანი ადამიანი, როგორც ზემოთ ვთქვით. ბედნიერება კი არის ყველაზე უკეთესი, ყველაზე მშვენიერი და ყველაზე სასიამოვნო მოქმედება. მათ ერთმანთს არ აშორებს არც დელფოსის ეპიგრამა:

„ ყველაზე მშვენიერია სამართლიანობა,
ყველაზე სასურველი - ჯანმრთელობა,
ყველაზე სასიამოვნო - იმის მიღწევა, რასაც ველტვოდით “

ყოველივე ეს თან ახლავს საუკეთესო მოქმედებას. ყოველივე ამას ერთად ან მათ შორის საუკეთესოს ჩვენ ბედნიერებას ვუწოდებთ. მაგრამ, როგორც ჩანს, ბედნიერებას სჭირდება [1099 b] აგრეთვე გარეგანი სიკეთე, რადგან შეუძლებელია ან ადვილი არაა მშვენიერი მოქმედება, თუ საამისო საშუალება არ გააჩნია. ზოგი ამისთვის იყენებს მეგობრებს, ზოგი სიმდიდრეს, ზოგი კი პოლიტიკურ ძალაუფლებას, როგორც იარაღს. ისინი კი, რომლებიც მოკლებულნი არიან კეთილშობილებას ან კარგ შეილებს, ან

სიღმამღეს, ბედნიერნი ვერ იქნებიან. არ იქნება მთლად ბედნიერი არც ის, ვისაც ან ცუდი წარმოშობა, ან ცუდი შესახედაობა აქვს, ან მარტოხელაა, ან უშვილო. მით უფრო ნაკლებ ბედიანიერია ის, ვისაც ძალიან ცუდი მეგობრები ან ცუდი შვილები ჰყავს, ანდა ვისაც კარგი შვილები და მეგობრები ჰყავდა, მაგრამ დაეხოცა. როგორც ჩანს, ასეთი უპირატესობებიც საჭიროა. აქედან გამომდინარე ზოგი ბედნიერებად თვლის ბედნიერ შემთხვევას, ზოგი კი სათნოებას.

თავი 10. აქედან გამომდინარეობს კითხვა, როგორ ვალწევთ ბედნიერებას, სწავლით, ჩვევით, რაიმე სახის ვარჯიშით, თუ ის ღმერთისაგან ან შემთხვევისაგან არის ბოძებული? თუ ადამიანებს ღმერთისაგან აქვთ სხვა რამ საჩუქარი, ლოგიკური იქნებოდა, რომ ბედნიერებაც, რაც საუკეთესო რამაა, ღმერთის საჩუქრად ჩაგვეთვალა. მაგრამ, როგორც ჩანს, აქ კარგი იქნებოდა სხვაგვარი კვლევა, რადგან, თუ ბედნიერება ღმერთისგან კი არ არის ბოძებული, არამედ მიღებულია ან სათნოებით, ან რიმე ცოდნითა და ვარჯიშით, ამ შემთხვევაში ის ყველაზე ღვთაებრივი რამ იქნება, რადგან სათნოების მიზანი და საჩუქარი, როგორც ყველაზე საუკეთესო რამ, ამავე დროს ყველაზე უფრო ღვთაებრივი და ნეტარების მომნიჭებელი იქნება. ის ყველასთვის საერთოა, რადგან ბედნიერება შეიძლება ჰქონდეთ იმათაც, ვისაც სათნოებისათვის არ მიუღწევია რაიმე ცოდნის ან შრომის მეშვეობით. და თუ ასეც ხდება, მაშინ უკეთესია ასეთი, ვიდრე შემთხვევით მოპოვებული ბედნიერება. ამ შემთხვევაში სწორი უნდა იყოს მოსაზრება, რომ ყველაზე უფრო მშვენიერია ის, რა ბუნებრივია და რაც ხელოვნებით არის შექმნილი, ასევეა შექმნილი მრავალი სხვა მიზეზით, განსაკუთრებით კი სხვა მიზეზით. დიდი შეცდომა იქნებოდა, რომ ყველაზე საუკეთესო და მშვენიერი მოვლენა შემთხვევისთვის დაგვეთმო.

ეს ცხადი გახდება აგრეთვე საძიებელი საგნის განსაზღვრებით. ზემოთქმულის მიხედვით, ბედნიერება არის სათნოების შესაბამისი ერთგვრი სულიერი აქტივობა. დანარჩენ სიკეთეთაგან ზოგისქონა აუცილებელია, ზოგი კი წარმოადგენს ბედნიერების მისაღწევ და გამოსაყენებელსაშუალებას. ყოველივე ეს ეთანხმება ჩვენ მიერ ზემოთქმულს. პოლიტიკის მიზანი ყველაზე საუკეთესოდ ჩავთვალებთ, რადგან ის ყველაზე მეტად ზრუნავს მოქალაქეთა გარკვეულ თვისებათა ჩამოყალიბებაზე და მოქალაქეთა გადაქცევაზე კეთილ და მშვენიერ შემოქმედად. სრულიად მართებულად ჩვენ ვერ ვუწოდებთ ბედნიერს ვერც ხარს, ვერც [1100 a] ცხენს, ვერც სხვა რომელიმე ცხოველს, რადგან არც ერთ მათგანს არა აქვს რა საერთო ასეთ მოქმედებასთან. ამავე მიზეზით არც ბავშვები არიან ბედნიერი, რადგან წლოვანების გამო ასეთი მოქმედება არ შეუძლიათ. ისინი ბედნიერად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ მომავლის იმედით.

მაშასადამე, როგორცა ვთქვით, ბედნიერება მდგომარეობს სრულყოფილ სათნოებასა და სრულყოფილ ცხოვრებაში. ცხოვრებაში კიმრვალი ცვალებადობა და მრავალი შემთხვევა ხდება, ამიტომ შესაძლებელია, რომ დიდ ფუფუნებაში მყოფს მოხუცებულობის დროს მრავალი სიკეთე მოაკლდეს. მრავალი სიკეთე, როგორც ყვებიან ტროელები

პრაიმოსის შესახებ გმირულ ლექსებში. იმ ადამიანს, ვინც ასეთი შემთხვევებით ისარგებლა, მაგრამ ტანჯვასი აღმოხდა სული. ბედნიერს ვერავინ უწოდებს.

თავი 11. იქნებ უნდა დავუშვათ, რომ არც ერთი ადამიანი, სანამ ის ცოცხალია, ბედნიერი არ არის და, როგორც სოლონი ამბობს, უნდა ვუცადოთ მის აღსასრულს? მაგრამ თუ ასეა, მაშინ ადამიანი ბედნიერი ყოფილა სიკვდილის შემდეგ. მაგრამ ეს ხომ სრული უაზრობაა, განსაკუთრებით კი ჩვენთვის, როცა ვამბობთ, რომ ბედნიერება არის ერთგვარი აქტივობა. მაგრამ იმ შეხედულებას, რომლის მიხედვით, არც მიცვალებულნი არიან ბედნიერნი, არც სოლონი ეთანხმებოდა. ის იზიარებდა თვალსაზრისს იმის თაობაზე, რომ ბედნიერია ის, ვინც ცხოვრობს უშიშრად, ბოროტებისა და უბედურების გარეშე. მაგრამ ამ შეხედულებასაც გარკვეული სიძნელე ახლავს თან, რადგან ვფიქრობთ, რომ ზოგი მიცვალებულისათვის არსებობს ბოროტებაცა და სიკეთეც ისევე, როგორც ცოცხლებისათვის, რომლებიც უგრძნობნი არიან პატივისა და უპატივცემულობისადმი, შვილებისა და საერთოდ შთამომავლობის, წარმატებისა და წარუმატებლობის მიმართ. მაგრამ ამასაც ახლავს სიძნელე: იმან, ვინც იცხოვრა ნეტარებით და ხანდაზმული გარდაიცვალა, თანმიმდევრული იქნება, თუ ვიტყვით, რომ მის შთამომავლობასაც შეიძლება შეხვდეს მრავალი ცვლილება. რადგან მათი ნაწილი შეიძლება კარგი იყოს და ცხოვრებაც ღირსეულად გაატაროს, ნაწილი კი, პირიქით. ცხადია, ყოველივე ეს შეიძლება გადახდომოდან შორეულ წინაპრებსაც. ამიტომ უაზრობაა, იმის თქმა, რომ ცვალებადობას მიცვალებულიც განიცდის და რომ ის ხან ბედნიერია, ხან კი უბედური, მეორე მხრივ, უაზრობაა იმის თქმაც, რომ გარკვეული დროის [1100 b] განმავლობაში მშობლები შვილებისგან არაფერს განიცდიან. მაგრამ დავუბრუნდეთ პირველ დაბრკოლებას, რადგან, რასაც ახლა ვიკვლევთ, იმით ადვილად შეიძლება გადავწყვიტოთ.

განა უაზრობა არაა, რომ ვუცადოთ ადამიანის ღირსეულ აღსასრულს და მაშინ ჩავთვალოთ ის ბედნიერად, ან მაშინ, როცა ის იყო და არა მაშინ, როცა ის ცოცხალია. ეს ხომ არ შეესაბამება ჭეშმარიტებას, რადგან ის გამოირიცხავს ცოცხალი ადამიანის ბედნიერებას მისი ცხოვრების ცვალებადობის გამო და იმის გამო, რომ ბედნიერებაში ეძებენ რაღაც მყარს და უარყოფენ მასში ყოველგვარ ცვალებადობას. სინამდვილეში კი მას შემთხვევა ატრიალებს სხვადასხვა მიმართულებით. ცხადია, თუ შემთხვევას დავყვარდებით, ერთსა და იმავე ადამიანს ხან ბედნიერად, ხან კი უბედურად ჩავთვლით და მაშინ ბედნიერება რაღაც ქამელეონისმაგვარ და დამპალ ნაგებობად გამოჩნდება.

იქნებ შემთხვევითობის აყოლა არ არის გამართლებული, რადგან მასში არ უნდა პქონდეს ადგილი სიკეთესა და ბოროტებას? მაგრამ, როგორც ვთქვით, ისინი თან სდევნენ ადამიანის ცხოვრებას. ბედნიერებისთვის კი მთავარია მოქმედება სათნოების შესაბამისად, საწინააღმდეგო მდგომარეობაში კი პირიქით ხდება. ამ მოსაზრებას ადასტურებს ახლახანს მითითებული სიძნელე, რადგან ადამიანის საქმიანობას არ ახასიათებს სიმყარე, როგორც ეს ახასიათებს სათნოების შესაბამის მოქმედებას. როგორც ჩანს, ის თვით მეცნიერულ

მოღვაწეობაზე უფრო მყარად კი უნდა იყოს, რადგან მოქმედებათა შორის ყველაზე საპატიო ყველაზე მყარია, რადგან ასეთ ცხოვრებას უპირატესად ნეტარებაში მყოფიადამიანები ეწევიან. ეს უნდა იყოს იმის მიზეზიც, რომ ასეთი მოქმედებები დავიწყებას არ ეძლევა. ამრიგად, აი, ეს ახასიათებს ბედნიერ ადამიანს და ეს ვრცელდება მთელ მის ცხოვრებაზე. ბედნიერი კაცი მუდამ ან უმეტესად მოქმედებს, ან განჭვრეტს სათნოების შესაბამისად და შემთხვევით წარუმატებლობასაც მშენივნად და ყველაზე უფრო ადვილად იტანს. აი, ასეთია ჭეშმარიტად კეთილი, ყოველგვარი გაკიცხვისაგან დაზღვეული და კვადრატული ადამიანი.

შემთხვევითობით გამოწვეული შედეგები ერთმანეთისგან განსხვავდება, ზოგი დიდი, ზოგი პატარა. ბედნიერ შემთხვევებს, ისევე, როგორც წარუმატებლობას, ცხადია, ცხოვრებისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ დიდი და მრავალი ბედნიერი შემთხვევა ცხოვრებას სანეტაროს ხდის. ისინი ალამაზებენ ცხოვრებას და მათი გამოყენება მშენივნებასა და სიკეთეს წარმოშობს. საწინააღმდეგო შემთხვევები კი ბედნიერებას ამცირებენ და ღუპავენ, რადგან იწვევენ ტანჯვას და ადამიანის მოქმედებას ხელს უშლიან. მაგრამ იქაც კი გამოაშუქებს ხოლმე მშენივნება, სადაც ადამიანი ადვილად იტანს მრავალ და დიდ წარუმატებლობებს არა უგრძნობლობის, არამედ კეზილშობილებისა და დიდსულოვნების გამო. როდესაც ძლიერია სასიცოცხლო ენერგია, როგორც ვთქვით, ბედნიერი ადამიანი არასოდეს იქნება ბეჩავი, რადგან ის არ ჩაიდენს უმსგავს და ცუდ საქმეს. უნდა [1101 a] ვივარაუდოთ, რომ, ვინც ჭეშმარიტად კარგი და გონიერია. ყოველგვარ შემთხვევას ადვილად გადაიტანს და ნებისმიერ მდგომარეობაში მშენივნად მოქმედებს. როგორც კარგი სარდალი, რომელიც ჯარს, მას რომ გააჩნია, მოხერხებულად გამოიყენებს ბრძოლაში, ხოლო მეწაღე ტყავიდან, რომელიც მას მისცეს, უმშენივნერეს ფეხსაცმელს შეკერავს. იგივე ითქმის ყველა სხვა სახის ოსტატზე. და თუ ეს ასეა, ბედნიერი ადამიანი საცოდავი არასოდეს იქნება და არც ბედნიერი იქნება მაშინ, თუ მას ის უბედურება გადახდა, რაც პრიამოსს. მისი ცხოვრება არ იქნება მრავალფეროვანი და ადვილად ცვალებადი, რადგან ბედნიერებას არღვევს მრავალრცხოვანი და დიდი წარუმატებლობა და არა შემთხვევითი წარუმატებლობა. ამ შემთხვევაში ადამიანი მცირე დროში კვლავ ბედნიერი ვერ გახდება, არამედ კარგა ხნის შემდეგ და ისიც მაშინ, თუ მის ცხოვრებაში მოხდა მრავალი, დასრულებული, დიდი და მშენიერი გარდატეხები. რა უშლის ხელს იმას, რომ ბედნიერი ეწოდოს ადამიანს, რომელიც მოქმედებს სრულყოფილი სათნოების შესაბამისად, რომელსაც გარეგანი სიკეთეებიც საკმაოდ აქვს არა დროის მცირე მონაკვეთში, არამედ მთელი ცხოვრების მანძილზე? ამას უნდა დავეუბნოთ ისიც, რომ მან ასე იცხოვრა ბოლომდე და არსებობაც გონივრულად დაასრულა. რადგან მყობადი ჩვენთვის უცნობია, ხოლო ბედნიერებას ვთვლით მიზნად და ყველაზე უფრო სრულყოფილ მოვლენად მაშინ ნეტრს ვუწოდებთ ცოცხალ ადამიანს, რომელსაც ახასიათებს, ან შეიძლება ახასიათებდეს, ყველა ზემოთქმული თვისება.

ამის შესახებ ასეთი განსაზღვრებით დავკმაყოფილდეთ.

თავი 12. სრულ გაუგებრობად და მიღებული შეხედულების საწინააღმდეგოდ მიგვაჩნია თვალსაზრისი იმის შესახებ, რომ ჩვენ შთამომავლებსა და მეგობრებს უბედური შემთხვევები არ შეიძლება შეემთხვათ. შემთხვევები ბევრია და ერთმანეთისგან განსხვავებული. მათგან ზოგი ხშირად ხდება, ზოგი კი იშვიათად, რის გამოც მათი ცალ-ცალკე განხილვა დიდ და უსაზღვრო საქმედ მოჩანს. ამიტომ საკმარისი იქნება მათ შესახებ ლაპარაკი ზოგად და ძირითად ხაზებში. როგორც ჩვენს საკუთარ ცხოვრებაში ზოგი მარცხი მძიმე და მიშვნელოვანია, ზოგი კი მსუბუქი, იგივე ხდება მეგობრების ცხოვრებაშიც. ისინი განსხვავდებიან იმისდა მიხედვით, გადახდათ ის ცოცხლებს თუ მიცვალებულებს, არიან ისინი კანონსაწინააღმდეგო და საშინელი ტრაგედიაში თუ ცხოვრებაში? ამ განსხვავების [1101 b] გააზრებაც საჭიროა. მაგრამ უფრო დიდ სიძნელეს წარმოადგენს კითხვა, მიცვალებულნი რაიმე სიკეთეს ეზიარებიან თუ მის საწინააღმდეგო მოვლენას? აქედან გამომდინარეობს ისევ კითხვა, მიცვალებულებს წილად ხვდებათ რაიმე სიკეთე ან ამის საწინააღმდეგო რამ, სუსტი და მცირე თუ საერთო, ან იქნებ მხოლოდ მათთვის დამახასიათებელი? თუ სიკეთე მცირე მოცულობისაა და ამდაგვარია, ის მიცვალებულებს ბედნიერებას ვერ მოუტანს, ხოლო ცოცხლებს ნეტარებას ვერ მოაკლებს. როგორც ჩანს, მეგობრებს წარმატებს ან წარუმატებლობას მიცვალებულებისათვის რაღაც მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ იმ სახით და იმ მოცულობით, რომ ბედნიერებს უბედურებად ვერ აქცევს და ვერც რაიმე სხვა ამდაგვარ შედეგს ვერ გამოიწვევს.

თავი 13. ახლა განვსაზღვროთ, ბედნიერება უფრო პატივსაცემია თუ უფრო საქები? ცხადია, ის არ არის რაღაც უნარი, რადგან, როგორც ჩანს, ყოველი საქები არის რაღაც თვისება და ის საქებია რაიმესთან მიმართებაში როგორც სამართლიანსა და მამაცს, ისევე კეთილსა და სათნოს, ვაქებთ საქმისა და შედეგის მიხედვით, ასევე სწრაფად მორბენალსა და ღონიერ ადამიანს ვაქებთ რაღაც თვისებისა და ამ თვისების სიკეთესა და სათნოებასთან მიმართების გამო. იგივე ითქმის ღმერთების ხოტბის შესახებ, მაგრამ იგივე ხოტბა გადმოტანილი ჩვენზე სასაცილო იქნება, რადგან ყოველი ქება შედარების შედეგია, როგორცა ვთქვით. თუ ქება ესაა, მაშინ ცხადია, რომ რჩეული ადამიანი საქები არ უნდა იყოს, არამედ საქები უნდა იყოს რაღაც უფრო დიდი დამნიშვნელოვანი. ამიტომ ღმერთებს და ღვთაებრივ ადამიანებს ვთვლით ნეტარად და ბედნიერად. იგივე ითქმის სიკეთის შესახებ, რადგან ბედნიერს არავინ აქებს ისე, როგორც სამართლიანს, მას აქებენ როგორც ღვთაებრივსა და ნეტრს. როგორც ჩანს, სწორი იყო ევდოქსე, როცა სიამოვნებასაკუთვნებდა ყველზე საუკეთესო მოვლენების რიცხვს. იგი ფიქრობდა, რომ სათნოება არ არის საქები, რადგან ის უკეთესია, ვიდრე საქები მოვლენები. ასეთი კი ღმერთია და სიკეთე, რასაც ვადარებთ ყოველივე სხვას. საქებია სათნოება, რადგან, ვინც მშვენიერებას ქმნის, ქმნის სათნოების გამო. ხოტბა კი შეიძლება ითქვას როგორც სულიერი, ისე სხეულებრივი მოქმედების შესახებ. მაგრამ ეს ზუსტად იმან უნდა

[1102 a] გამოიკვლიოს, ვინც ხობებს იკვლევს. ჩვენთვის კი ზემოთქმულიდან ცხადია, რომ ბედნიერება არის ყველაზე საპატიო და სრულყოფილი მოვლენა, ვფიქრობთ, ის ასეთია იმიტომაც, რომ ის საწყისია. მისი გულისთვისვაკეთებთ ყოელივე სხვას, ხოლოსიკეთეთა საწყისსა და მიზეზს ვთვლით პატივსაცემად და ღვთაებრივად.

თავი 14. რადგან ბედნიერება სულის ერთგვარი აქტივობაა, რაც წარმოებს სრულყოფილი სათნოების შესაბამისად, ამიტომ უნდა ვიკვლიოთ სათნოება. მაშინ ჩვენ უკეთ გავიგებთ ბედნიერების არსსაც. როგორც ჩანს, ჭეშმარიტი პოლიტიკოსი ყველაზე მეტად ამაზე ზრუნავს. მას სურს, რომ მოქალაქენი უკეთესნი და კანონების ერთგული გახადოს. ამის მაგალითი გვაქვს კრეტასა და ლაკედემონის კანონმდებლობებში და სხვა მათდაგვარ ქალაქებში. თუ ამის კველვა პოლიტიკის საქმეა, მაშინ, ცხადია, საკითხის გარკვევა უნდა ვაწარმოოთ თავდაპირველი გადანწყვეტილებით. რაც შეეხება ადამიანის სათნების კვლევას, მას იმიტომ ვაწარმოებთ, რომ საქმე ეხება ადამიანის სიკეთესა და ბედნიერებას. ადამიანის სათნოებაში კი ვგულისხმობთ არა სხეულებრივ, არამედ სულიერ სათნოებას, ბედნიერებას კი ვწოდებთ სულიერ აქტივობას. თუ ეს ასეა, მაშინ, ცხადია, რომ პოლიტიკოსმა უნდა იცოდეს ადამიანის სული ისევე, როგორც თვალის ექიმმა ადამიანის მთელი სხეული. მით უმეტეს, რომ პოლიტიკა ბევრად უფრო საპატიო და უკეთესი მეცნიერებაა, ვიდრე მედიცინა. ამიტომაც განათლებული ექიმები ბევრს შრომობენ სხეულის შესახებ ცოდნის შესაძენად.

პოლიტიკოსი უნდა სწავლობდეს ადამიანის სულს, როგორც თვით სულის, ისე საკვლევი საგნის უკეთ გადაგებად. ამის გარეშე აღებული საკითხის ზუსტი კვლევა უაღრესად ძნელია, ზოგი რამ ამის შესახებ საკმარისად იყო ნათქვამი ემპირიულ ლექციებში და მისი გამოყენება შეიძლება. იქ კი ნათქვამია, რომ სულს აქვს გონიერი და უგუნური ნაწილები. გასარკვევია, რომ ისინი ისე არიან დანაწილებული, როგორც სხეულის ნაწილები თუ დაშორებული არიან ერთმანეთისგან? იქნებ მხოლოდ ლოგიკურად არიან დაყოფილი ორად და არა რეალურად, როგორც წრეში ამოღრმავებული და ჩაღრმავებული ნაწილები, რომლებიც არსებობის თვალსაზრისით ერთმანეთისგან არაფრით განსხვავდებიან?

ვფიქრობთ, სულის უგუნური ნაწილი ადამიანებს საერთო აქვთ მცენარეებთანაც კი, მე

[1102 b] ვლაპარაკობ კვებისა და ზრდის მიზეზებზე. სულის ამ უნარს ზოგი პოულობს ყველა იმ არსებაში, რომელსაც კი კვების თვისება აქვს, როგორც ემბრიონებში, ისე მალალგანვითარებულ არსებებში, რომლებიც უფრო გონიერები არიან, ვიდრე ყველა დანარჩენი ცოცხალი არსება. მაშასადამე, ეს თვისება საერთო უნდა იყოს და არა მხოლოდ ადამიანებისთვის დამახასიათებელი. როგორც ჩანს, სულის ეს ნაწილი და უნარი ძილის დროს აქტიურობს, ხოლო სიკეთე და ბოროტება ძილის დროს ნაკლებ ვლინდება. ამიტომაც ამბობენ, რომ ბედნიერი ადამიანის ცხოვრების ნახევარიარაფრით განსხვავდება უბედურთა ცხოვრებისგან. ეს სწორიც არის, რადგან ძილი არის უმოქმედობა სულის იმ

ნაწილისა რომელზეც ამბობენ, როგორც კარგს, ისე ცუდს, სანამ რაიმე, თუნდ მცირედი მოძრაობა არ შეაღწევს სულში. ამის გამო კარგი ადამიანების სიზმრები უკეთესია, ვიდრე დანარჩენებისა.

ამის შესახებ კმარა, გამოვტოვოთ სულის მკვებავი ნაწილი, რადგან იგი არ შეიცავს ადამიანურ სათნოებას. ვფიქრობთ, სულის დანარჩენი ნაწილიც ალოგიკურია, მაგრამ ის მაინც როგორღაც უნდა მონაწილეობდეს აზროვნებაში. ჩვენ ვაქვით როგორც თავშეკავებულებში, ისე თავშეუკავებულებში აზროვნებას, საერთოდ, სულის მოაზროვნე ნაწილს, რადგან სწორად წარმართავს ადამიანებს უკეთესისკენ. როგორც ჩანს, სულში მოაზროვნე ნაწილის გარდა, უნდა არსებობდეს რაღაც სხვა ნაწილი, რომელიც ებრძვის და ეწინააღმდეგებაგონიერებას. სავსებით ისევე, როგორც მაშინ, როდესაც ადამიანს სურს მობრუნდეს მარჯვნივ, მაგრამ სხეულის პარალიზებული ნაწილი მის საწინააღმდეგო მიმართულებით აბრუნებს, მარცხნივ. ასევეა სულშიც: თავშეუკავებელთა მოძრაობა წარმოებს გონების საწინააღმდეგო მიმართულებით. მაგრამ ასეთ გადახვევებს ვამჩნევთ სხეულში, სულში კი ვერა, თუმცა, სხეულზე არანაკლებ, სულშიც არსებობს გონიერი ნაწილის გარდა, რაღაც სხვა ნაწილი, რომელიც ეწინააღმდეგება მას დასაწინააღმდეგო მიმართულებით ამოძრავებს. სხვა მხარეებს კი არა აქვთ მნიშვნელობა, თუმცა ისინიც რაღაც მონაწილეობას იღებენ აზროვნებაში.

თავშეკავებულ ადამიანებს გონება ხელმძღვანელობს. გონიერი და მამაცი ადამიანები უფრო იმიტომ უგდებენ ყურს გონებას, რომ მათში ყველაფერი გონებასთან არის პარმონიულ ურთიერთობაში.

როგორც ჩანს სულის უგუნური ნაწილი ორგვარია: ერთია მცენარეული, რომელიც არასოდეს არ უკავშირდება აზროვნებას, მეორე - გრძნობადი და აღგზნებადი, რომელიც როგორღაც მონაწილეობს აზროვნებაში, ანდა უსმენს და უჭერებს მას. ასევე მამისა და მეგობრების შესახებ ვამბობთ, რომ მათ აზროვნება კი გააჩნიათ, მაგრამ არა ისეთი, როგორიც მათემატიკოსებს. სულის ალოგიკური ნაწილიც რომ როგორღაც ემორჩილება ლოგიკურს, ეს [1103 a] ვლინდება როგორც დარიგებაში, ისე გაკიცხვასა დაწაქვებაში. თუ ამ ნაწილზეც უნდა ითქვას, რომ აზროვნების უნარი აქვს, მაშინ „აზროვნების უნარის ქონებას“ ორი მნიშვნელობა ექნება: პირველი ძირითადი და თავისთავადი, მეორე კი, როგორც მორჩილება მამისადმი.

სათნოებაც განიცოფება ამ განსხვავების მიხედვით. მასში გამოიყოფა დიანოეთიკური და ეთიკური ნაწილი. სიბრძნეს, სინდისს და გონიერებას ვაკუთვნებთ დიანოეთიკურს, ხოლო თავისუფლებასა და ზომიერებას - ეთიკურს. როცა ადამიანი არის ბრძენი და სინდისიერი, ვამბობთ, რომ ის არის მშვიდი და გონიერი, ხოლო ბრძენს ვაქვით იმ თვისებების გამო, რასაც ჩვენ საქებ სათნოებად ვთვლით.

წიგნი 2.

თავი 1. არსებობს ორგვარი სათნოება დიანოეთიკური და ეთიკური. პირველი სახის სათნოება ძირითადად წარმოიშობა და მატულობს სწავლის შედეგად, ამიტომ მას დრო და გამოცდილება სჭირდება. ეთიკური სათნოება კი ჩვეულების საფუძველზე წარმოიშობა და სახელწოდებაც აქედანვე აქვს მიღებული, სიტყვა „ჩვეულების“ მცირეოდენი ცვლილებით. აქედან ცხადი ხდება, რომ არც ერთი ეთიკური სათნოება ბუნებისგან არ გვეძლევა, რადგან ის თვისება, რაც ბუნებრივია, არასოდეს გადაიქცევა სხვა თვისებად. მაგალითად, ქვა, რომელიც ვარდება მაღლიდან დაბლა, ვერ მიეჩვენა მაღლა ავარდნას, თუნდაც ათასჯერ ისროლო ზევით. არც ცეცხლი იმოდრავებს დაბლა, არც რომელიმე სხვა მოვლენა მიეჩვენა თავისი ბუნებისგან განსხვავებულ თვისებას. ამრიგად, სათნოებანი არ არიან წარმოშობილი არც ბუნებრივად და არც ბუნების საწინააღმდეგო გზით. ჩვენ მას მოვიპოვებთ და სრულვყოფთ მიჩვევით.

ის თვისებები, რომლებიც ბუნებრივად თან დაგვყვება, თავდაპირველად არსებობენ შესაძლებლობის სახით. ჩვენ მათ შემდეგ ვაქცევთ აქტიურ ძალად, რაც ცხადი ხდება შეგრძნებებით. მხედველობისა და სმენის შეგრძნება იმიტომ კი არ გვაქვს, რომ ხშირად ვხედავთ და ვისმენთ, პირიქით, ისინი ჩვენ თავიდანვე გვაქვს მოცემული და ვიყენებთ და იმიტომ კი არ არსებობენ, რომ ვიყენებთ. ასევე ხდება სხვადასხვა სახის ხელოვნებაშიც. ის, [1103 b] რასაც ცოდნით უნდა მივალწიოთ, იმას მოქმედებაში ვსწავლობთ. მაგალითად, სახლის მშენებლები ვხდებით სახლის მშენებლობის დროს, კითარისტებიკითარაზე დაკვრის დროს, ასევე სამართლიანი ვხდებით სამართლიანი მოქმედებით, გონიერნი - გონიერი მოქმედებით, მამაცი - სიმამაცით. ეს მტკიცდება სახელმწიფოების მაგალითით. კანონმდებლები მოქალაქეებს ზნეობრივად ხდიან მიჩვევის საფუძველზე და ყოველი კანონმდებლის სურვილიც ხომ ეს არის. ის კანონმდებლები, რომელნიც ამას კარგად ვერ ართმევენ თავს, შეცდომებს უშვებენ. სწორედ ეს ასხვავებს კარგ სახელმწიფოს ცუდისგან. გარდა ამისა, აქედან და ამ მიზეზით წარმოიშობა და ისპობა ყოველი სათნოება, ისევე როგორც ხელოვნება. მაგალითად, კითარის დაკვრის შედეგად იქმნება როგორც კარგი, ისე ცუდი კითარისტი, ასევე სახლის მშენებელი და სხვ. სახლის კარგი მშენებლობა წარმოშობს კარგ მშენებელს და, პირიქით, ცუდი მშენებლობა - ცუდ მშენებელს. ეს რომ ასე არ იყოს, მაშინ სწავლა აღარ იქნებოდა საჭირო და ყველა თვითონ გახდებოდა კარგი ან ცუდი. იგივე ითქმის სათნოებებზეც, რადგან ადამიანთა ურთიერთობაში ხდება ხოგი სამართლიანი, ზოგიც უსამართლო, ხოლო ისინი, რომლებიც მოქმედებენ საშიშ მდგომარეობაში და მიეჩვივნენ ან შიშს, ან გაბედულებას, ზოგი მამაცი ხდება, ზოგი კი - მხდალი. იგივე მდგომარეობაა ვნებებსა და აღგზნებულ მდგომარეობაში. ზოგი ხდება თავშეკავებული და მშვიდი, ზოგიც - თავშეუკავებელი და ბრაზიანი. ერთნი ასეთი ხდებიან ასეთი ქცევის გამო, მეორენი კი - სხვაგვარი ქცევის გამო. ერთი სიტყვით, მსგავსი

თვისებები მოქმედებიდან წარმოიშობა. თეზისადამე, თვისებას წარმოშობს მოქმედება და მოქმედებების განსხვავებიდან წარმოიშობა თვისებების განსხვავება. პატარა კი არა, დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ როგორ მოქმედებას მიეჩვენა ადამიანი ახალგაზრდობიდანვე. უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ამას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

თავი 2. რადგან ჩვენ არ ვიკვლევთ თეორიული მიზნით, როგორც სხვა სფეროებში (იმიტომ კი არ ვაწარმოებთ კვლევას, რომ ვიცოდეთ რა არის სათნოება, არამედ, იმიტომ, რომ კეთილნი გავხდეთ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენს შრომას არ ექნება არავითარი სარგებლობა), ამიტომ საჭიროა გავარკვიოთ, თუ რა არის პრაქტიკული მოქმედება და როგორგავხდეთ პრაქტიკულნი. რადგან, როგორცა ვთქვით, ეს ძირითადია და ადამიანის თვისებებიც ამაზე არის დამოკიდებული.

სწორი მოსაზრებით მოქმედება არის საერთო საფუძველი და ჩვენ ამას ვთვლით ამოსავალ პრინციპად. ამის გამო და იმის გამოც, თუ რა არის სწორი პრინციპი, აგრეთვე იმის გამო, თუ [1104 a] რა მიმართებაშია ის სხვა სახის სათნოებებთან, ქვემოთ გვექნება მსჯელობა. მაგრამ უნდა შევთანხმდეთ, რომ მსჯელობა იმაზე, რაც პრაქტიკულ მოქმედებას ეხება, უნდა გამოითქვას ზოგად ხაზებში, და არა დეტალებში, რაც მომგებიანიც იქნება.

როგორც დასაწყისშივე აღვნიშნეთ, მსჯელობა ობიექტის შესაბამისი უნდა იყოს, მაგრამ პრაქტიკისა და სარგებლობის სფეროში მყარი არაფერია, ისევე როგორც მსჯელობაში ჯანმრთელობის შესახებ. ამიტომ, თუ აქ მსჯელობა ატარებს ზოგად ხასიათს, ის ნაკლებ ზუსტი იქნება, ვიდრე მსჯელობა კონკრეტულ საგანზე, ხოლო კონკრეტული მოვლენები არ ექვემდებარება არც ხელოვნებასა და არც დარიგებას. ამიტომ საჭიროა, რომ თვით პრაქტიკულად მოქმედმა ყოველთვის გაითვალისწინოს მიზანი, როგორც ამას ადგილი აქვს მედიცინასა და ნაოსნობაში. მიუხედავად ამისა, ამგვარ კვლევას ხელი მანაც უნდა შევეწყოთ.

პირველ ყოვლისა, საჭიროა იმის ცოდნა, რომ ეთიკური თვისებები ისპობა ან ნაკლებობით, ან სიჭარბით (უხილავი მოვლენების შესახებ საჭიროა გამოვიყენოთ თვალსაჩინო მაგალითები), როგორც ეს ვნახეთ ჯანმრთელობისა და ძალის მაგალითზე. გადაჭარბებული მოქმედება, ისევე, როგორც ნაკლები ვარჯიში, სპობს ძალას, ხოლო ჯანმრთელობას ღუპავს ზედმეტიან ნაკლები საჭმელი და სასმელი. მაგრამ მათი მიზანშეწონილი გამოყენება წარმოშობს, ავითარებს და ინარჩუნებს მათ. იგივე უნდა ითქვას გონიერების, სიმამაცისა და სხვა სათნოებების შესახებ. ვინც ყოველივეს გაურბის, ყველაფრის ეშინია და ვერ იტანს საფრთხეს, მხდალია, ხოლო, ვისაც არაფრის ეშინია და ყოველივეს ეკვეთება, ის თავხედიანია. ვინც ყველა სიამოვნებით ტკბება და არცერთისგან არ იკავებს თავს, თავშეუკავებელია, ხოლო, ვინც ყველაფერს გაურბის როგორც უკულტურო ადამიანი, უგრძნობია. სიმამაცე და გონიერება ისპობა სიჭარბისა და ნაკლებობის გამო, მაგრამ მათ ინარჩუნებს ზომიერება.

არა მხოლოდ სათნოების წარმოშობა, ზრდა და დაღუპვა ხდება მათგან და მათი საშუალებით, არამედ იმ პრაქტიკული მოქმედებისაც, რომელსაც თითოეული ადამიანი აწარმოებს სათნოების მისაღწევად. ეს უფრო ნათელი ხდება მაგალითებით, კერძოდ, სიძლიერის მაგალითით. ადამიანის ძალას წარმოშობს კარგი კვება და დიდი შრომითი დატვირთვა. ეს კი ხელს უწყობს ფიზიკური ძალის განვითარებას.

იგივე მდგომარეობაა სათნოებაშიც. სიამოვნებისგან თავშეკავება წარმოშობს გონიერ ადამიანს, [1104 b] ხოლო გონიერს ყველაზე უკეთ შეუძლია თავშეკავება. იგივე ითქმის სიამაყის შესახებაც. თუ არაფრად ვაგდებთ საშიშროებას და ადვილად ვიტანთ მას, გავხდებით მამაცი, ხოლო როცა მამაცი გავხდებით, უკეთ გავუძლებთ საშიშროებას.

თავი 3. ამას ამტკიცებს სიამოვნებისა და ტანჯვის განცდა, რომელიც თან სდევს ჩვენს საქმიანობას. ვინც თავს იკავებს სხეულებრივი სიამოვნებისგან და ამით სიამოვნებას იღებს, ის გონიერია, ხოლო, ვინც იტანჯება, ის თავშეუკავებელია. ვინც უძლებს საშიშროებას, ან სიამოვნებას ის, ან არ იტანჯება, მამაცია, ხოლო, ვინც იტანჯება - მხდალი.

ეთიკური სათნოება დაკავშირებულია სიამოვნებასა და ტანჯვასთან, რადგან სიამოვნების გულისთვის ჩავდივართ ცუდ საქმეებს, ხოლო უსიამოვნების გამო თავს ვიკავებთ მშვენიერი საქმეებისგან. ამიტომ, როგორც პლატონი ამბობს, საჭიროა ბავშვობიდანვე ადამიანის აღზრდა ისე წარემართოთ, რომ სიამოვნებდეს და აწუხებდეს ის, რაც საჭიროა. აი, სწორედ ესაა კარგი აღზრდა.

გარდა ამისა, თუ სათნოება ეხება მოქმედებასა და ვნებას, ყოველ ვნებასა და მოქმედებას მოსდევს ან სიამოვნება, ან უსიამოვნება, ე.ი. სათნოება დაკავშირებული ყოფილა სიამოვნებასა და უსიამოვნებასთან. ამას სასტელიც ამტკიცებს. სასტელი ხომ თავისებური მკურნალობაა, ხოლო მკურნალობა წარმოებს საწინააღმდეგო მოვლენებთან საბრძოლველად.

ამას გარდა, როგორც თავშივე ვთქვით, სულს განეკუთვნება ყველა ის თვისება, საიდანაც გამომდინარეობს როგორც კარგი, ისე ცუდი მოქმედება. მათი არსიც ამაში მდგომარეობს. სიამოვნებისა და ტანჯვის გამო ხდებიან ადამიანები ცუდი, რადგან მიისწრაფვიან და გაურბიან იმას, რასაც არ უნდა გაურბოდნენ და რისკენაც არ უნდა მიისწრაფოდნენ, ან გაურბიან და მიისწრაფვიან მაშინ, როდესაც საჭირო არაა, ან ისე, როგორც არ არის საჭირო, ანდა იქცევიან როგორღაც სხვაგვარად და არა ისე, როგორც ეს გონებით არის დადგენილი. ამიტომ სათნოებას განსაზღვრავენ როგორც რაღაც უგრძნობლობას ან სიმშვიდეს. მაგრამ ესენი სწორად არ მსჯელობენ, რადგან მსჯელობენ ზოგადად და არ ამბობენ, იმას როგორ არის საჭირო ან როგორ არ არის საჭირო მოქმედება, როგორ და რა პირობებში და არც რაიმე სხვა განმარტებას იძლევიან.

ამრიგად, დადგინდა, რომ სათნოება ეხება საუკეთესო მოქმედებას და რომ ის დაკავშირებულია სიამოვნებასა და უსიამოვნებასთან. უზნეობა კი მას უპირისპირდება.

აქედან ნათელია, რომ სათნოება მათთან არის დაკავშირებული.

სამი რამ გვიკარნახებს არჩევანს ანუარყოფას: მშვენიერება, სარგებლობა და სიამოვნება და მათი საინაღმდეგო სამი მოვლენა: სიმახინჯე, ზიანი და ტანჯვა. ყველა შემთხვევაში, კარგი ადამიანი სწორად მოქმედებს, ცუდი კი მცდარად, განსაკუთრებით სიამოვნების არჩევაში. ეს [1105 a] თვისება საერთოა ცხოველებითვისაც და ყველა იმათთვის, ვინც არჩევანს იყენებს. ამას გარდა, ადამიანს ეს თვისება ბავშვობიდანვე აქვს შესისხლხორცებული. ამიტომ ადამიანისათვის ძნელია იმ ვნებისგან განთავისუფლება, რომლისგანაც არის შეფერილი მთელი ჩვენი ცხოვრება. ჩვენს მოქმედებებს ჩვენ თვითონ ზოგჯერ მეტად და ზოგჯერ ნაკლებად განვსაზღვრავთ სიამოვნებითა და ტანჯვით, ამიტომ აუცილებელია, რომ მათ შესახებ არსებობდეს მთელი მეცნიერება. პატარა მნიშვნელობა არა აქვს იმას, მოქმედების დროს სწორად ვხარობთ და ვწუხვართ თუ არა.

გარდა ამისა, როგორც ჰერაკლიტე ამბობს, უფრო ძნელია ებრძოლო სიამოვნებას, ვიდრე რისხვას. ხელოვნება და სათნოება სწორედ ამ სიძნელეების შედეგად წრმოიშობა. ამიტომ ისინი უფრო მეტად ფასობენ და სწორედ ამის გამო სიამოვნება-უსიამოვნებას ეხება როგორც ეთიკური, ისე პოლიტიკური მეცნიერება. ის, ვინც სწორად იყენებს სიამოვნებასა და ტანჯვას, ხდება კარგი ადამიანი, ვინც ცუდად იყენებს, ის ცუდი ადამიანია.

ამრიგად, უკვე იყო ნათქვამი, რომ სათნოება ეხება სიამოვნებასა და ტანჯვას, რომ სათნოება მათგან წარმოიშობა, მათგან ვითარდება და ისპობა მაშინ, თუ ადამიანი მათ არ იყენებს ისე, როგორც საჭიროა. ვთქვით, საიდანაც ეთიკური თვისება წარმოიშობა, იმავე სფეროში მოქმედებს ის.

თავი 4. შეიძლება ვინმე შემოგვედავოს ჩვენს ნათქვამზე, რომ ვინც სამართლიანად იქცევა, სამართლიანი ხდება, ხოლო, ვინც გონივრულად იქცევა - გონიერი. ე.ი. ისინი, რომლებიც სჩადიან სამართლიან და გონივრულ მოქმედებებს, უკვე თავიდან უნდა იყვნენ გონიერნი და სამართლიანნი. ისევე, როგორც გრამატიკასა და მუსიკაში მუშაობა ნიშნავს იმას, რომ ამ სფეროში მომუშავენი უკვე არიან გრამატიკისა და მუსიკის მცოდნენი. მაგრამ ხელოვნებაში ეს ასე არ არის, რადგან შესაძლებელია, რომ ადამიანი შემთხვევით ან რაიმე სხვა გარემოების გამო წერდეს გრამატიკულად სწორად. ადამიანი გრამატიკოსად ითვლება მაშინ, როცა ის რაიმეს აკეთებს ამ სფეროში და ამავე დროს აკეთებს გრამატიკულად. ეს კი მაშინ მოხდება თუ მან გრამატიკა იცის. მაგრამ ხელოვნებაში არაა ასეთივე მდგომარეობა, რადგან ხელოვნებაში შექმნილი მოვლენები საკუთარ თავში შეიცავენ სიკეთეს და როგორც კი შეიქმნებიან, მაშინვე აკმაყოფილებენ ადამიანს. ის კი, რაც სათნოებით იქმნება, არ არის საკმარისი იმისთვის, რომ მას ვუწოდოთ სამართლიანი და გონივრული მაშინვე, როგორც კი მოხდა, არამედ მაშინ, როდესაც ადამიანი მოქმედებს სავსებით გარკვეული მიმართულებით, პირველ ყოვლისა, როცა ის მოქმედებს ცოდნით, მეორე, როცა მოქმედებს გარკვეული

[1105 b] გადაწყვეტილებით და ეს გადაწყვეტილება არის მისი მიზანი, მესამე როცა ის მოქმედებს ურყევად და მტკიცედ.

ხელოვნებაში ცოდნის გარდა, დანარჩენ პირობებს ანგარიში არ ეწევა. სათნოებაში კი ცოდნას ან მცირე მნიშვნელობა აქვს, ან სრულებით არავითარი. დანარჩენი პირობები მცირედ კი არა, მთლიანად განსაზღვრავენ მას. თუ მოქმედების ხშირი განმეორება ადამიანს ხდის გონიერად და სამართლიანად, მოქმედებას მაშინ ეწოდება სამართლიანი და გონივრული, როცა არსებობს ადამიანი, რომელსაც სამართლიანი და გონივრული მოქმედება შეუძლია. სამართლიანი და გონიერი არის არა ის, ვინც ასე მოქმედებს, არამედ მოქმედებს ისე, როგორც სამართლიანი და გონიერი ადამიანები მოქმედებენ, სწორადაა ნათქვამი, რომ სამართლიანი მოქმედებით ადამიანი სამართლიანი ხდება, გონივრული მოქმედებით კი - გონიერი, ხოლო, ვინც ასე არ იქცევან მას არ უნდა ჰქონდეს იმის იმედი, რომ ოდესმე გახდება ზნეობრივი ადამიანი. უმრავლესობა კი ასე არ იქცევა, რადგან ისინი, იყენებენ რა გარკვეულ თეორიას, ფიქრობენ, რომ ფილოსოფოსობენ და ასე გახდებიან ზნეობრივი ადამიანები. ასევე იქცევიან ავადმყოფებიც, რომლებიც ყურადღებით უსმენენ ექიმს, მაგრამ მის რჩევა-დარიგებას არასოდეს ასრულებენ. ის, ვინც ასე მკურნალობს, ვერ მიაღწევს სხეულის გამოჯანმრთლებას, ხოლო, ვინც ასე ფილოსოფოსობს, - სულიერ ჯანმრთელობას.

თავი 5. ამის შემდეგ განვიხილოთ, რა არის სათნოება? სულში წარმოიშობა სამი მოვლენა: ვნება, უნარი და თვისება. სათნოება რომელიმე ამათგანი უნდა იყოს. ვნებას მე ვუწოდებ ლტოლვას, რისხვას, შიშს, გაბედულებას, შურს, სიხარულს, სიყვარულს, სიძულვილს, ტანჯვას, შეჭიბრს, სიბრალულს, საერთოდ იმას, რასაც შედეგად მოსდევს ან სიამოვნება, ან ტანჯვა. უნარს ვუწოდებ იმას, რომლის მიხედვით ვამბობ, რომ ადამიანს შეუძლია ყოველივე ამის განცდა. მაგალითად, შეუძლია გაბრაზება, ტანჯვა, ან შებრალება, ხოლო თვისებებს ვუწოდებთ იმას, რომელთა მეშვეობით გვაქვს ვნებასთან სწორი ან არასწორი დამოკიდებულება. მაგალითად, თუ ძალიან ვბრაზობთ, ან გულგრილნი ვართ, მაშინ ჩვენ ვნებას სწორი მიმართულება არა ჰქონია, ხოლო, თუ საშუალოდ განვიცდით, მაშინ მას სწორი მიმართულება აქვს, ასევეა სხვა შემთხვევებშიც.

ვნება არ რის არც სიკეთე, არც ბოროტება, რადგან ვნების გამო არ ვამბობთ, რომ კარგი ვართ ან ცუდი, ვამბობთ მხოლოდ, რომ ვართ ზნეობრივი ან უზნეო მოქმედების გამო. ვნების გამო არც ვაქვით და არც ვაძაგებთ კაცს. არაა საქები არც მშვიდარა, არც ბრაზიანი, არც საერთოდ ბრაზიანი ადამიანი არ არის საძაგებელი, საძაგებელია მხოლოდ გარკვეულ მდგომარეობაში. [1106 a] კაცს ვაქვით და ვაძაგებთ სათნოებისა და მანკიერების გამო.

ამას გარდა, ვბრაზობთ და გვეშინია წინასწარი გადაწყვეტილების გარეშე. სათნოება კი წინასწარი გადაწყვეტილების შედეგია, ანდა ამის გარეშე არ არსებობს. გარდა ამისა, ვამბობთ ხოლმე, რომ ვნება გვიბიძგებს სამოქმედოდ. სათნოებისა და მანკიერების შესახებ კი არ ვამბობთ, რომ ის გვამოქმედებს, ვამბობთ, რომ ის როგორღაც განგვანჯობს. ამიტომ სათნოება არც უნარია, რადგან კეთილს და ბოროტს არ გვიწოდებენ, არც ვაქვებენ და

გვაძაგებენ ზნეობრივი მოქმედების უნარის გამო. ამას გარდა, უნარი ჩვენ ბუნებრივად გვაქვს თანდაყოლილი, ხოლო კარგები და ცუდები არა ვართ ბუნებრივად. ამის შესახებ ჩვენ დასაწყისში უკვე ვილაპარაკეთ. თუ სათნოება არ არის არც ვნება, არც უნარი, ისღა დაგვრჩენია, რომ ის თვისებად ჩავთვალოთ. ამრიგად, იმის შესახებ, თუ რას წარმოადგენს სათნოება, ზოგადად ვთქვათ.

თავი 6. უნდა ითქვას არა მხოლოდ ის, რომ სათნოება თვისებაა, არამედ ისიც, თუ რას წარმოადგენს იგი. სწორად ამბობენ, რომ, ვინც სათნოებას ფლობს, ის სწორად წარმართავს საქმეს და კარგადაცასრულებს, მაგალითად, თვალის სიკეთე, რაც თვალსაც და მის მოქმედებასაც დადებით ხასიათს აძლევს საერთოდ, თვალის სიკეთე ის, რომ კარგად ხედავდეს, ცხენის სიკეთეა ის, რაც მას კარგ ცხენად აქცევს. ეს გამოიხატება კარგ სირბილში, მხედრის კარგ ტარებაში და ბრძოლის ველზე გამძლეობაში.

თუ ყველგან ასეთი მდგომარეობაა, მაშინ ადამიანის სიკეთე ყოფილა თვისება, რომლითაც ადამიანი კეთილია და საქმესაც წარმატებით ასრულებს. თუ როგორ ხდება ეს, ამაზე უკვე ვთქვით. მაგრამ ეს უფრო ნათელი გახდება, როდესაც განვიხილავთ, რაში მდგომარეობს ამ თვისების არსი.

ყოველ საგანში, რომელიც ან უწყვეტია, ან წყვეტილი, შეიძლება შევხვდეთ სიჭარბეს ან ნაკლს, ან ზომიერებას საგნებთან, ან ჩვენთან მიმართებაში. ზომიერება არის რაღაც შუალედი სიჭარბესა და ნაკლებობას შორის, საგნის შუალედი ნიშნავს მის თანაბარ დაშორებას ყოველი კიდური ნაწილისგან. ეს მანძილი საერთოა ყველა კიდური წევრისათვის. ჩვენთან მიმართებაში საშუალო ნიშნავს არც მეტს და არც ნაკლებს, რაც ყოველთვის ერთ და იგივე არ არის. მაგალითად, თუ 10 ბევრია, 2 კი ცოტა, მაშინ 6 მათთან მიმართებაში იქნება შუა, რადგან ის ორზე იმდენადვე მეტია, რამდენადაც 6 ნაკლებია 10-ზე. ამრიგად, ის შუალედია არითმეტიკული პროპორციით. ჩვენთან მიმართებაში კი მდგომარეობა ასეთი არ არის, რადგან [1106 b] თუ 10 მინა საკვები ბევრია, ხოლო 2 ცოტა, საშუალო იქნება 6 მინა, მაგრამ სპორტის მასწავლებელი ვერ დაავალებს ნებისმიერ მოწაფეს 6 მინა საკვების შეჭმას, რადგან ერთისთვის შეიძლება იყოს ცოტა, მეორისთვის კი ბევრი. მაგალითად, მილონისათვის შეიძლება იყოს ცოტა, ხოლო ვინც სპორტს იწყებს, მისთვის ბევრი. იგივე ითქმის სირბილისა და ჭიდაობის სპორტის შესახებ.

ყოველი განათლებული ადამიანი გაურბის სიჭარბეს და ნაკლებობას, ისწრაფვის შუალედისაკენ და მას ირჩევს. მაგრამ ირჩევს არა საერთოდ შუალედს, არამედ შუალედს ჩვენთან მიმართებაში. ასევე ყოველი მეცნიერებაც საქმეს კარგად ამთავრებს მაშინ, თუ მხედველობაში აქვს შუალედი და საქმე მისკენ მიჰყავს. ვფიქრობთ, ამიტომ ამბობენ, რომ საქმე მაშინ არის კარგად, როცა მას არც მიმატება სჭირდება და არც დაკლება, რადგან სიჭარბე და ნაკლებობა სპობს მას, შუალედი კი იცავს. როგორცა ვთქვთ, კარგი ოსტატები თავის საქმიანობაში შუალედს იცავენ, ხელოვნების ყოველი ნაწაროების ხარისხი კარგია და ზუსტი, თუ ის შუალედს იცავს.

რაც შეეხება ეთიკას, ესაა მეცნიერება ვნებისა და მოქმედების შესახებ. სწორედ აქ გვხვდება სიჭარბე, ნაკლებობა და შუალედი. მაგალითად, შიში, გაბედულება, ვნება, სიბრაზე, სიბრალული, და საერთოდ, სიამოვნება და ტანჯვა შეიძლება იყოს მეტი ან ნაკლები, მაგრამ თითოეული ამათგანი კარგია, თუ მოქმედება ხდება მაშინ, იმ პირობებში, იმ მიმართებაში, იმ მიზნით და ისე, როგორც საჭიროა. ე.ი. ადგილი ჰქონია ზომიერებასა და მშვენიერებას. სათნოებაც სწორედ ეს არის.

ასევე პრაქტიკულ მოქმედებაშიც არსებობს გადაჭარბება, ნაკლებობა და შუალედი. სათნოება კი ვლინება ვნებასა და მოქმედებაში. აქ სიჭარბე იწვევს შეცდომას, ნაკლებობა - გაკიცხვას, შუალედი - ქებასა და სისწორეს. ორივე არსებობს სათნოების სფეროში. ამრიგად, სათნოება ყოფილა ერთგვარი შუალედური მდგომარეობა, რადგან ის შუალედისკენ მიისწრაფვის.

შეცდომა მრავალგვარია, რადგან ბოროტება უსასრულოდ ბევრია, როგორც პითაგორელებიც ვარაუდობენ, სიკეთე კი განსაზღვრულია. სწორი მოქმედება ერთგვაროვანია, შეცდომა კი - მრავალგვარი. ამიტომ პირველი ძნელია, მეორე კი - ადვილი. ე.ი. ადვილია, რომ ვერ მოახვედრო მიზანს, მიზანში მოხვედრა კი ძნელია, ამიტომაც ბოროტებას ახასიათებს სიჭარბე და ნაკლებობა, სათნოებას კი - ზომიერება, ე.ი. სიკეთე ერთნაირია, ბოროტება კი - მრავალგვარი.

[1107 a] სათნოება არის თვისება, შეძენილი შერჩევის საფუძველზე. იგი ჩვენთვის შუალედურ მდგომარეობას წარმოადგენს, რომელიც განსაზღვრულია პრინციპებით ისე, როგორც მას გონიერი ადამიანი დაადგენს. შუალედი კი ორ ბოროტებას შორის - სიჭარბესა და ნაკლებობას შორისაა. ბოროტება ვნებებსა და მოქმედებებში ვლინდება, ზოგან გადაჭარბებაში, ზოგან კი დაკლებაში, სათნოება კი ნიშნავს ზომის აღმოჩენას და მის შერჩევას. მაშასადამე, როგორც თავისი არსის, ისე მნიშვნელობის მიხედვით სათნოება არის ე.წ. შუალედური მდგომარეობა, რაც ყველაზე უკეთესი და სრულყოფილია მდგომარეობათა შორის.

მაგრამ შუალედი არ გვხვდება ყოველ ვნებასა და მოქმედებაში, ზოგი თავიდანვე ატარებს „ცუდის“ სახელწოდებას. მაგალითად, ღვარძლი, ურცხვობა, შური, აგრეთვე ისეთი მოქმედებები, როგორიცაა გარყვნილება, ქურდობა, მკვლელობა. ყველა ეს და ამდაგვარი მოქმედება იგმობაროგორც ბოროტება თავისთავად და არა მათი სიჭარბე და ნაკლებობა, რადგან ისინი არასოდეს არიან სწორი. მაგალითად, გარყვნილების შესახებ არ ითქმის, რომ ის კარგია ან არა იმასთან მიმართებაში, ვისთანაც საჭიროა, მაშინ და ისე როგორც საჭიროა, არამედ ვამბობთ ზოგადად, რომ ნებისმიერი ასეთი მოქმედება არის შეცდომა. ასევე ვაფასებთ უსამართლობას, სიმხდალესა და თავშეუკავებლობას. აქაც აქვს ადგილისიჭარბეს, ნაკლებობას და შუალედს. ამიტომაც უნდა არსებობდეს შუალედი სიჭარბესა და ნაკლებობას შორის, ასევე სიჭარბე სიჭარბისა და ნაკლებობა ნაკლებობისა. როგორც გონიერებასა და სიმამაცეში არ არსებობს სიჭარბე და ნაკლებობა, რადგან

შეუალედი აქ ერთგვარი საზღვარი, არც იმ უზნეობაში უნდა არსებობდეს სიჭარბე და ნაკლებობა, არამედ, როგორც კი ადამიანი იწყებს ასეთ მოქმედებას, მაშინვე ცდება. საერთოდ, არ არსებობს სიჭარბისა და ნაკლებობის შუალედი და არც შუალედის სიჭარბე ნაკლებობა.

თავი 7. ყოველივე ამის შესახებ საჭიროა არა მხოლოდ ზოგადი მსჯელობა, არამედ მისი გამოყენებაც კონკრეტულ შემთხვევებზე. პრაქტიკული მოქმედების შესახებ ზოგადი მსჯელობა, მართალია, ფართოა და საერთო, სამაგიეროდ, კონკრეტული მსჯელობა უფრო ჭეშმარიტია, მაგრამ რადგან მოქმედება ყოველთვის კონკრეტულია, ამიტომ მსჯელობა მას უნდა ეთანხმებოდეს.

[1107 b] ეს ცხადი გახდება შემდეგი მაგალითებით: სიმხდალესა და თავგზიწილუბუბობას შუა მდებარეობს სიმამაცე. იმათ, რომლებიც გადაჭარბებულად უშიშარნი არიან, სახელი არა აქვთ (საერთოდ, არსებობს ბევრი მოვლენა, რომელთაც სახელი არა აქვთ). გაბედულების სიჭარბე სიმამაცეა, შიშის სიჭარბე და გაბედებულების სიმცირე - სიმხდალე.

სიამოვნებასა და ტანჯვაში (თუმცა არა ყოველთვის, ტანჯვაში კი უფრო ნაკლებ) შუალედი არის გონიერება, გადაჭარბება - თავშეუკავებლობა. სიამოვნებისადმი გულგრილნი ბევრნი არ არიან, ამიტომ არც მათ აქვთ სახელი. ისინი უფრო უგრძნობელნი უნდა იყვნენ.

ქონების გაცემასა და მომხვეჭველობას შორის არის ხელგაშლილობა. გადაჭარბება და ნაკლებობა მფლანგველობაა და სიძუნწე. მათ შორის წინააღმდეგობა ვლინდება სიჭარბესა და ნაკლებობაში. მფლანგველი აჭარბებს ხარჯვაში, შეძენაში ჩამორჩება, ძუნწი შეძენაში აჭარბებს, ხარჯვაში კი ჩამორჩება. ამჭერად ჩვენ ვმსჯელობთ ზოგადად უმთავრესზე და ამით დავკმაყოფილდეთ. ქვემოთ ამ მოვლენებს უფრო ზუსტად განვსაზღვრავთ.

სიმდიდრის შემთხვევაში სხვა მდგომარეობა გვაქვს. აქ შუალედი არის სიდიადე. დიადი განსხვავდება ხელგაშლილისგან. სიდიადე ვლინდება მსხვილმანებში, ხელგაშლილობა - წვრილმანებში. აქ გადაჭარბება ნიშნავს უგემოვნობას და უკულტურობას, ხოლო ნაკლებობა - წვრილმანობას. ისინი ხელგაშლილისგან განსხვავდებიან, მაგრამ თუ როგორ განსხვავდებიან, ამაზე ქვემოთ გვექნება მსჯელობა.

პატივმოყვარეობასა და არაპატივმოყვარეობას შუა დიდსულოვნებაა, აქ გადაჭარბება მედიდურობაა, ნაკლებობა - სულმოკლეობა.

როგორც უკვე ვთქვით, ხელგაშლილობა ბრწყინვალეობასთან არის დაკავშირებული. მათ შორის მცირე განსხვავებაა. ხელგაშლილობა ასევე მიმართებაშია დიდსულოვნებასთან, მაგრამ ეს უკანასკნელი უფრო მეტად დაკავშირებულია პატივმოყვარეობასთან, პირველი კი - ნაკლებ. მისწრაფება პატივისაკენ შეიძლება იყოს ისეთი, როგორიც საჭიროა, უფრო მეტიც, ვიდრე და საჭიროა და უფრო მცირეც, ვიდრე

საჭიროა. ზედმეტი სწრაფვა პატივისცენაპატივმოყვარეობად იწოდება, ნაკლები სწრაფვა - არაპატივმოყვარეობად. შუალედს სახელი არა აქვს. სახელი არ აქვს არც ამ სულიერ განწყობილებას.

უკიდურესობები შუალედი მდგომარეობისაკენ მიისწრაფვიან. ჩვენ ზოგჯერ შუალედ მდგომარეობაში მყოფს პატივმოყვარეს ვუწოდებდით, ზოგჯერ კი, არაპატივმოყვარეს. ხდება [1108 ა] ხოლმე ისიც, რომ ხან პატივმოყვარეს ვაქვით, ხან კი არაპატივმოყვარეს. თუ რატომ ვაკეთებთ ამას, ამაზე ქვემოთ გვექნება ლაპარაკი. ახლა კი ვილაპარაკოთ დანარჩენ თვისებებზე იმ მეთოდით, რომლითაც აქამდე ვხელმძღვანელობდით.

სიბრაზეშიც არსებობს გადაჭარბებაცა და ნაკლებობაც, აგრეთვე შუალედი. მაგრამ ესენი უსახელონი არიან. ვუწოდოთ შუალედურ მდგომარეობაში მყოფს მშვიდი, თვით მდგომარეობას კი - სიმშვიდე. სიბრაზის უკიდურესობაში მყოფს ვუწოდოთ მრისხანე, ხოლო თვით მანკიერებას - რისხვა. სიბრაზის ნაკლებობა არის უშფოთველობა, ხოლო ამ მდგომარეობაში მყოფი უშფოთველია.

არსებობს კიდევ სამი შუალედი, რომელთაც ურთიერთშორის აქვთ ერთგვარი შევსება, მაგრამ ამავე დროს ერთმანეთისგან განსხვავდებიან. ისინი ეხებიან ადამიანთა სიტყვიერ და საქმიან ურთიერთობებს. განსხვავება ისაა, რომ ერთი ეხება ჭეშმარიტებას სიტყვასა და მოქმედებაში, მეორე კი - სიამოვნებას. ამათგან ერთი ეხება სიამოვნებას გართობაში, მეორე კი - მთელ ცხოვრებაში არსებულ სიამოვნებას. ჩვენ ამის შესახებაც უნდა ვილაპარაკოთ, რათა უკეთ დავინახოთ ის, რომ ყოველივეში საქებია შუალედი, უკიდურესობა კი არც საქებია და არც სწორია, არამედ გასაკიცხია. ამათგან ბევრი უსახელოა, ვეცადოთ, მათ სახელები მივცეთ, როგორც სხვა შემთხვევებში საქმის ნათელყოფისა და ადვილად ათვისების მიზნით.

რაც შეეხება ჭეშმარიტებას, აქ შუაში მყოფი იქნება რალაც ჭეშმარიტი, ხოლო თვით შუალედური მდგომარეობა - ჭეშმარიტება. გადაჭარბება იქნება ტრაბახი, ამ თვისების მქონე ტრაბახა იქნება, ნაკლებობა არის ირონია, ხოლო ამ თვისების მატარებელი კაცი არის ირონიული ადამიანი.

გართობაში სიამოვნების თვალსაზრისით შუალედური მდგომარეობა არის ხუმრობა. ამ თვისების მქონე კაცი ხუმარა იქნება, გადაჭარბება მასხარაობაა, ხოლო თვით ადამიანი მასხარად იწოდება. ამის ნაკლებობა არის უხეშობა, ხოლო თვით ადამიანი - უხეში.

სიამოვნების დანარჩენი ფორმების შესახებ, რაც ცხოვრებაში გვხვდება, უნდა ითქვას, რომ თუ კაცი სასიამოვნოა იმდენად, რამდენადაც ეს საჭიროა, ის თავაზიანი იქნება. თვით თვისებას თავაზიანობას ვუწოდებ. თუ კაცი ზედმეტად არის ასეთი, თანაც უმიზნოდ, მაშინ ის პირფერი იქნება, მაგრამ, თუ ის ასე იქცევა საკუთარი სარგებლობისათვის, ის ანგარებიანია. ამ თვისებების სიმცირე და უგრძნობლობა ყველაფერში არის გაბოროტება, ასეთი ადამიანი კი გაბოროტებულად და ჭირვეულად იწოდება.

შუალედი არსებობს აგრეთვე ვნებებში და იმაში, რაც ვნებებს ეხება. მაგალითად,

მორცხვობა არაა სათნოება, მიუხედავად ამისა, მორცხვებსაც აქვებენ. მორცხვობაშიც არის შუალედიცა და გადაჭარბებაც. მორცხვია ის, ვისაც ყველაფრის რცხვენია, ხოლო, ვისაც სირხვილის გრძნობა [1108 b] აკლია, ან საერთოდ არაფრისა არ რცხვენია, ურცხვია. ვინც შუალედს იცავს, ის მოკრძალებულია.

შურსა და ღვარძლიანობას შორის სინანულია, რაც შედეგია იმ ტანჯვისა და სიამოვნებისა, რაც ჩვენს მახლობლებს გადახდით. სინდისიანი კაცი იტანჯება მაშინ, როდესაც ხედავს, რომ კეთილდღეობაში იმყოფებიან უღირსი ადამიანები. ამ შემთხვევაში შურიანი გადაჭარბებულად იტანჯება ყოველთვის, ხოლო ღვარძლიაი ჩამორჩება, როგორც ტანჯვაში, ისე სიხარულში.

ამის შესახებ ჩვენ კიდევ გვექნება ლაპარაკი სხვაგან, უფრო შესაფერ ადგილას. სამართლანობის შესახებ კი ზოგადად არ უნდა ვილაპარაკოთ, უნდა გავარკვიოთ, თუ რაში მდგომარეობს შუალედი მის ცალკეულ შემთხვევაში, ისევე როგორც ლოგიკურ სათნოებაში.

თავი 8. არსებობს სამგვარი განწყობა. ამათგან ორი ცუდია: ერთი გამოწვეულია სიჭარბით, მეორე - სიმცირით. მესამე კი შუალედია და ის სათნოებაა. ესენი როგორღაც უპირისპირდებიან როგორც ერთმანეთს, ისე შუას. შუა კი უპირისპირდება უკიდურესობებს. შუა მცირესთან შედარებით დიდია, დიდთან შედარებით, პატარა. საერთოდ, შუალედი თვისებები მცირე მხარეს ჭარბობენ, ჭარბს კი ჩამორჩებიან როგორც ვნებებში, ისე მოქმედებებში.

მამაცი მხდალთან შედარებით გაბედული ჩანს, ხოლო გაბედულთან შედარებით - მხდალი. ასევე გონიერიადამიანი უგრძნობთან შედარებით თავშეუკავებელია, თავაშევებულთან შედარებით კი - უგრძნობი. ხელგაშლილი ძუნთან შედარებით მფლანგველია, მფლანგველთან შედარებით - ძუნწი. მაშასადამე, უკიდურესობანი ერთიმეორეს შუისკენ უბიძგებენ. მხდალი მამაცს თავხედს უწოდებს, ხოლო თავხედი მამაცს - მხდალს. ანალოგიური მდგომარეობაა სხვა შემთხვევებშიც. ასე უპირისპირდებიან ისინი ერთმანეთს. ამ ურთიერთდაპირისპირებაში მეტი წინააღმდეგობაა მოპირდაპირე მხარეებს შორის, ვიდრე ამათსა და შუას შორის, რადგან ისინი ერთმანეთისგან უფრო მეტად არიან დაშორებული, ვიდრე შუისგან. მაგალითად, დიდი უფრო მეტად უპირისპირდება პატარას და, პირიქით, პატარა დიდს უფრო მეტად, ვიდრე ორივე შუას.

გარდა ამისა, ზოგჯერ კიდური მხარეები ავლენენ ერთგვარ მსგავსებას შუასთან, როგორც გაბედული - მამაცთან, ასევე მფლანგველი ხელგაშლილთან. მაგრამ კიდურ მხარეებს შორის არსებობს მეტი განსხვავება, ხოლო ისინი, რომლებიც ერთმანეთისგან დიდი მანძილით არიან დაშორებულნი, მოწინააღმდეგე მხარეებად იწოდებიან, ასე რომ, ერთმანეთისადმი დაპირისპირებულნი ერთმანეთისგან მეტად არიან დაშორებულნი.

[1109 a] შუას უფრო მეტად უპირისპირდება ის, რა მას ან ჭარბობს, ან მასზე მცირეა. მაგალითად, სიმამაცეს უპირისპირდება არა გაბედულება, რაც სიჭარბეს ნიშნავს, არამედ

სიმხდალედ, რაც ნაკლებობაა. თავშეუკავებულს უპირისპირდება არა ნაკლებობა, რაც უგრძნობლობაა, არამედ თავშეუკავებლობა, რაც სიჭარბეა. ეს კი გამოწვეულია ორი მიზეზით: ერთი მხრივ, თვით საქმით, რადგან მოწინააღმდეგე მხარეთაგან, რომელიც შუასთან უფრო ახლოა, ვიდრე მსგავსია მისი ამიტომ მას იმდენად შუას კი არ ვუპირისპირებთ, რამდენადაც მეორე მხარეს. მაგალითად, ვფიქრობთ, გაბედულება სიმამაცესთან უფრო ახლოა და უფრო მეტად მსგავსია მისი, ხოლო სიმხდალედ მისგან უფრო მეტად განსხვავდება. ამიტომ სიმამაცეს უფრო სიმხდალეს ვუპირისპირებთ, რადგან ის, რაც შუისაგან უფრო მეტად არის დაშორებული, მისდამი უფრო დაპირისპირებულიც გვეჩვენება. ესაა საქმიდან გამომდინარე პირველი მიზეზი.

მეორე მიზეზი ჩვენგან არის გამოწვეული. რადგან იმას, რასაც უფრო მეტად მივეჩვიეთ, შუისადმი უფრო მეტად დაპირისპირებული გვეჩვენება. მაგალითად, ჩვენ უფრო მეტად მიჩვეული ვართ სიამოვნებას, ამიტომ უფრო მეტი მიდრეკილება გვაქვს თავშეუკავებლობისადმი, ვიდრე წესიერებისადმი. ჩვენ შუისადმი უფრო იმას ვთვლით დაპირისპირებულად, რის მიმართაც მიდრეკილება გვაქვს და სწორედ ამიტომ თავშეუკავებლობა, როგორც სიჭარბე, უფრო მეტად უპირისპირდება გონიერებას.

თავი 9. საკმარისად ითქვა, რომ ზნეობაში სათნოება არის შუალედი და აგრეთვე ისიც, თუ როგორი შუალედი იქნება ის. ის არის შუალედი ორ ბოროტებას, გადაჭარბებასა და ნაკლებობას შორის, სათნოება კი ისწრაფვის შუალედისკენ როგორც ვნებებში, ისე მოქმედებებში. ამაზე საკმაოდ ითქვა. ძნელია ადამიანი წესიერი იყოს, რადგან ძნელია ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში შუალედის მიღწევა. როგორც წესი ცენტრის მიგნება შეუძლია მხოლოდ ამის მცოდნეს, ასევე ყველას ეადვილება გაბრაზება, მაგრამ ყველას არ ძალუძს ფულის გაცემა და გაფლანგვა, არც ადვილია იმისთვის მიცემა, ვისაც საჭირდება იმ რაოდენობით, როგორც საჭიროა, იმ დროს, იმ მიზნით და იმგვარად, როგორც საჭიროა. ასეთი მოქმედება კი საქებია, იშვიათი და მშვენიერი. ამიტომ საჭიროა, რომ, ვინც შუისკენ ისწრაფვის, ის, პირველ ყოვლისა, რაც შეიძლება მეტად უნდა დაშორდეს კიდურ მხარეებს, როგორც კალიფსოც გვირჩევს: „მოარიდე გემი ქაფსა და ტალღას!“

მოპირდაპირე მხარეებიდან ერთი უფრო მეტად არის მცდარი, მეორე - ნაკლებად. შუაში მოხვედრა კი ძალიან ძნელია. ამიტომაც ამბობს ის, რომ მეორედ ცურვისას უნდა შეარჩიო [1109 b] ნაკლებადცუდი გზა. სწორედ ეს იქნება ის გზა, რომელზეც ჩვენ ვლაპარაკობდით.

საჭიროა გავარკვიოთ ისიც, თუ რის მიმართ გვაქვს უფრო მეტი მიდრეკილება, რადგან თითოეულ ჩვენგანს თანდაყოლილი აქვს ბუნებრივად სხვადასხვაგვარი მიდრეკილება. ეს კი შეიძლება გავიგოთ იმ ტანჯვისა და სიამოვნების მაგალითზე, რაც ჩვენ გადაგვხდენია. უნდა განვერიდოთ მოპირდაპირე მხარეებს, განვერიდებით რა მათ, შეცდომებსაც იოლად დავაღწევთ თავს და შუალედსაც მივაღწევთ ისევე, როგორც ასწორებენ ხოლმე გაღუნულ ხეებს. ყველგან ყურადღებით უნდა ვიყოთ სასიამოვნო მოვლენებისა და სიამოვნების

მიმართ, რადგან მათზე მიკერძოებულად არ ვმსჯელობთ. რაც განიცადეს უხუცესებმა ელენეს მიმართ, იგივე დაგვემართება ჩვენ ვნებებში და ყველაფერში მათ დავემორჩილებით. მაგრამ ვნებებს განრიდებულნი, ნაკლებ შეცდომებს დავეშვებით. თუ ასე მოვიქცევით, როგორც თავში ვთქვით, შევძლებთ შუის ადვლად მიღწევას. ესკი განსაკუთრებით ძნელია კონკრეტულ შემთხვევაში, რადგან ადვილი არ არის იმის განსაზღვრა, თუ როგორ, ვის მიმართ, რა პირობებში და რა დროს ვიყოთ განრისხებული. ჩვენ ხომ ზოგჯერ იმათ ვაქებთ, რომლებიც ნაკლებ ბრაზობენ და მშვიდსაც კი ვუწოდებთ მათ, ზოგჯერ კი განრისხებულ ადამიანებს ვუწოდებთ მამაცს. გასაკიცხი არ არის ის, ვინც ოდნავ გადაიხარა სწორი გზიდან ან ცოტა მეტად, ან ცოტა ნაკლებად, გასაკიცხია ის, ვინც ძლიერ გადაიხარა, რადგან ეს შეუმჩნეველი არ დარჩება. ადვილი არაა იმის განსაზღვრა, თუ რა ზომით განრისხებული რამდენად უნდა გაიკიცხოს. არც სხვა შეგრძნებებშია ეს ადვილი. ამიტომ უნდა განვიხილოთ როგორც საერთოდ კონკრეტული შემთხვევები, ასევე შეგრძნებები საერთოდ და სხვ.

ამრიგად, დაახლოებით ნათელვყავით, რომ ყველგან საქებია შუალედური მდგომარეობა, რომ ერთგან თავი უნდა ავარიდოთ სიჭარბეს, მეორეგან ნაკლებობას, რადგან ასე ადვილად მივალწევთ როგორც საშუალოს, ისე კეთილდღეობას.

წიგნი 3.

თავი 1. სათნოება დაკავშირებულია ვნებებთან და მოქმედებებთან. ქება და გაკიცხვა კი ეხება წინასწარ განზრახულ მოქმედებას. არაწინასწარ განზრახული მოქმედებები ზოგჯერ თანაგრძნობას, ზოგჯერ კი შებრალებას იმსახურებენ. ამიტომ სათნოების კვლევის დროს აუცილებელია დადგინდეს განსხვავება განზრახ ჩადენილსა და არაგანზრახულ მოქმედებას შორის, რაც კანონმდებლებსაც სჭირდებათ დაჯილდოებისა და დასჯის დროს.

ჩვენი აზრით, წინასწარ განზრახველი მოქმედება გამოწვეულია ან უცოდინარობით, ან [1110 a] იძულებით. იძულებითია ის მოქმედება, რომლის საწყისი იმყოფება მოქმედი ადამიანის გარეთ, ე.ი. მასში მოქმედი და ის, ვინც ამ მოქმედებას განიცდის ერთმანეთს არ ემთხვევა. მაგალითად, როდესაც ძლიერი ქარი ან ძლიერი ადამიანები კაცს სადმე გადაადგილებენ. საკამათოა, იძულებითია თუ ნებაყოფლობითი, მოქმედება, რომელსაც კაცი სჩადის ტირანის კარნახით, რომლის ხელთ არის მისი მშობლები და შვილები, და თუ ტირანის უღირს ბრძანებას შეასრულებს, გადაარჩენს მათ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ტირანი დახოცავს. რაღაც ამდაგვარი მდგომარეობაა ქარიშხლის დროს, როცა ნავიდან ყრიან ბარგს. ტყუილუბრალოდ, თავისი ნებით ბარგს არავეინ გადაადგდებს, მაგრამ ქარიშხლის დროს საკუთარი თავისა და დანარჩენების გადარჩენის მიზნით ჩაიდენს ამას ყველა, ვისაც კი ჭკუა აქვს. ასეთი მოქმედებები შერეული ხასიათის უნდა იყოს. თუმცა ისინი უფრო ნებაყოფლობითად მოჩანან, რადგან მათ ირჩევენ მოქმედების დროს. მოქმედების შედეგი კი მდგომარეობით არის გამოწვეული. ასეთ მოქმედებას შეიძლება ეწოდოს

როგორც ნებაყოფლობითი, ისე არანებაყოფლობითი. მოქმედება ნებაყოფლობით წარმოებს, რადგან როგორც მოქმედების საწყისი, ისე მისი შემადგენელი ნაწილები იმყოფება თვით მოქმედში. ხოლო რაშიც იმყოფება მოქმედების საწყისი, მასზეა დამოკიდებული მოქმედებაცა და უმოქმედობაც. მაშასადამე, ასეთი მოქმედება ნებაყოფლობითია. მაგრამ საერთოდ, ისინი არანებაყოფლობითნი არიან, რადგან თავისი სურვილით ასეთ მოქმედებას არავენ ჩაიდენდა.

ზოგიერთს ასეთი მოქმედების გამო აქებენ კიდევ, როდესაც ცუდსა და მტანჯველ მოვლენას ირჩევენ დიდისა და მშვენიერის გადასარჩენად. საწინააღმდეგო მოქმედებას კი აძაგებენ, როცა ირჩევენ სამარცხვინოს არც დიდი დაარც მცირე მშვენიერების მიღწევის მიზნით. ზოგიერთ შემთხვევაში მოქმედება იმსახურებს არა ქებას, არამედ სიბრალულს, თუ ასეთ მოქმედებას სჩადიან მაშინ, როცა არ არის საჭირო, რაც ჭარბობს ადამიანის ძალებს და რასაც ვერავენ გაუძლებდა. მაგალითად, ზოგჯერ, მართალია, კაცი იძულებას არ ემორჩილება, მაგრამ ის მაინც ირჩევს სიკვდილს, გადატანილი რაღაც დიდი საშინელების გამო. მაგალითად, სასაცილო იქნებოდა გვეფიქრა, თითქოს ვერიპიდეს ალკმეონი იძულებული იყო მოეკლა დედა. ზოგჯერ ძნელია იმის თქმა, თუ რა რას უნდა ამჯობინო, ან რა უნდა აიტანოროს მაგიერ. უფრო ძნელია მიჰყვე იმას, რაც უკვე გადამწყვიტე და რის მოსალოდნელი შედეგები საშინელია, ხოლო იძულებითი მოქმედება - სამარცხვინო. ე.ი. ქება და ძაგება ეხება [1110 b] როგორც იძულებით, ისე არაიძულებით მოქმედებებს.

უნდაითქვას, როგორია იძულება. თუ ზოგადად ვიტყვით, იძულებითია მოქმედება, სადაც მოქმედების მიზეზი მოქმედების გარეთაა და მოქმედი სრულიად არ მონაწილეობს მასში; მაგრამ არსებობს ისეთი იძულებითი მოქმედება, რომელსაც ირჩევენ გარკვეულ პირობებში და რომლის საწყისი თვით მოქმედ პირშია. თავისთავად ეს მოქმედება არანებაყოფლობითია, მაგრამ გარკვეულ პირობებში და გარკვეული მოვლენების საწინააღმდეგოდ ის ნებაყოფლობითია. ისინი უფრო მეტად ნებაყოფლობითსაც გვანან, რადგან ასეთი მოქმედებები ყოველ ცალკე აღებულ შემთხვევაში ნებაყოფლობითნი არიან. მაგრამ ადვილი არ არის იმის დადგენა, თუ რომელ მოქმედებებს უნდა მივცეთ უპირატესობა რომელთა წინაშე, რადგან კონკრეტულ შემთხვევებს შორის დიდია სხვაობა. მაგრამ, თუ ზოგი სიამოვნება და მშვენიერება იძულებად მოჩანს (რადგან იძულებითი მოქმედების მიზეზი მის გარეთაა), მაშინ ყოველი მოქმედება იძულებითი იქნება, რადგან მათი გულისთვის ადამიანები ყველაფერს სჩადიან. ის, რაც იძულებითია და არა ნებაყოფლობითი, მტანჯველია, ხოლო, რაც გამომწვეულია ტკობითა და მშვენიერებით, - სასიამოვნო.

სასაცილოა, რომ ადანაშაულებდე გარეშე მიზეზებს და არა საკუთარ თავს, როდესაც ვნებებმა ადვილად გძლიეს და მშვენიერ საქმეებს საკუთარ თავს მიაწერ, ცუდს კი - სიამოვნებას.

როგორც ჩანს, იძულებითია მოქმედება, რომელსაც საწყისი გარეთ აქვს, ხოლო

იძულებულია პიროვნება, რომელიც სრულებით არ მონაწილეობს მასში.

თავი 2 . ის, რაც უცოდინარობით არის გამოწვეული, ყველა არ არის ნებაყოფლობითი. იძულებითია ის მოქმედება, რომელიც მტანჯველია და სინანულს იწვევს. ადამიანი, რომელიც რაიმეს სჩადის უცოდინარობის გამო, მოქმედების პროცესში არ არის უკმაყოფილო, რადგან არ მოქმედებს ნებაყოფლობით და არც იცის, რას აკეთებს. ის არც იძულებით მოქმედებს, რადგან არ იტანჯება, ხოლო, ვინც უცოდინარობით მოქმედებს და ნანობს, მოქმედებს იძულებით, ხოლო ვინც არ ნანობს, ამისგან განსხვავებით, ის მოქმედებს ნება-სურვილით და რადგან ის პირველისგან განსხვავდება, ამიტომ უკეთესი იქნებოდა, რომ მას საკუთარი სახელი ჰქონოდა. ვფიქრობთ, მიზეზების უცოდინარობის გამო გამოწვეული მოქმედება უნდა განვასხვაოთ იმ მოქმედებისგან, რაც საქმის უცოდინარობით ხდება. მაგალითად, ლოთები და ბრაზიანებიარ მოქმედებენ მიზეზის უცოდინარობით, არამედ ზემოთქმულის გამო, არა უცოდინარობით, არამედ უგუნურებით. საერთოდ, არც ერთმა უზნეო ადამიანმა არ იცის, თუ რა უნდა გააკეთო. ან რისგან შეიკავოს თავი. ამ შეცდომის გამო წარმოიშობა უსამართლობა და ბოროტება.

კაცი, რომელიც იძულებით მოქმედებს, ვერ ვიტყვით, რომ მან არ იცის, თუ რა არის სასარგებლო, რადგან იძულებითი მოქმედების მიზეზი არჩევანის არცოდნაში კი არ

[1111 a] მდგომარეობს, არამედ უზნეობაში. ამავე დროს ეს არის არა ზოგადი არცოდნა, რის გამოც კიცხავენ კაცს, არამედ იმ კონკრეტულის არცოდნა, რის გამოც, რომლის მიხედვით და რის მიმართაც მოქმედებს ადამიანი. ამ კონკრეტულ მოქმედებას თანსდევს როგორც შებრალება, ისე პატიება, რადგან, ვინც ეს არ იცის, იძულებით მოქმედებს.

არ იქნებოდა ურიგო განგვესაზღვრა, თუ რა მოქმედებებია ეს, რამდენია მათი რიცხვი, რას ეხება ეს მოქმედებები, ვინ მოქმედებს, ვის ან რის მიმართ მოქმედებს და სხვ. ზოგჯერ საჭიროა იმის დადგენაც, რას იყენებს ის როგორც იარაღს და რა მიზნით. მაგალითად, თავდაცვის მიზნით და როგორ მოქმედებს, სუსტად თუ ძლიერად. ეს ყოველივე არ შეიძლება არ იცოდეს კაცმა , თუ ის სრულ ჭკუაზეა. ცხადია, ეს არ შეიძლება არ იცოდეს მოქმედმა, რადგან თვითონაა მოქმედი. მაგრამ, რასაც აკეთებს, აქედან ნაწილი შეიძლება არ იცოდეს. მაგალითად, ამბობენ ხოლმე, რომ რაღაც გამორჩაო, ანდა შეიძლება არ იცოდეს, რომ ეს აკრძალულია (როგორც ესქილემ არ იცოდა მისი მისტერიების შესახებ) ანდა კაცს სურდა შეემოწმებინა ისვრის თუ არა კატაპულტი და სინამდვილეში კი გაისროლა, ვინმეს შეიძლება ეგონოს, რომ ვაჟი მისი მტერია, როგორც, მაგალითად, ეგონა მეროპეს. ანდა კაცს წაწვეტილი ისარი შეიძლება ბლაგვად მოეჩვენოს, ხოლო ქვა - პემზად, ანდა ვინმემ გადარჩენის მიზნით კაცს საწამლავი შეასვას და მოკლას, ანდა, როგორც ჭიდაობის დროს, ხელის მოხვევის ნაცვლად ნამდვილი დარტყმა მიაცენოს. თუ ყოველივე ეს, ან ნაწილი არ იცის კაცმა მოქმედების დროს, განსაკუთრებით კი, თუ არ იცის მნიშვნელოვანი, უნდა ვიფიქროთ, რომ ის იძულებით მოქმედებს. მთავარი კი ის პირობებია, რომელშიც მიმდინარეობს მოქმედება და მიზანი, რისთვისაც მოქმედება

მდებარე. ამ უკოდინარობის გამო მოქმედება არანებაყოფლობითია. ამას გარდა, თვით მოქმედება იქნება მტანჯველი და სინანულით აღსავსე.

თავი 3. არანებაყოფლობითია ის მოქმედება, რომელიც უკოდინარობისა და იძულების შედეგია. ვფიქრობთ, ნებაყოფლობითია ის მოქმედება, რომლის საწყისი მიზეზი თვით მოქმედშია და რომელმაც იცის მოქმედების ყველა წვრილმანი. მაგრამ არ იქნებოდა სწორი, თუ ვიტყოდით, რომ იძულებითია მოქმედება, რომელიც ხდება ვნების ან სიბრაზის გამო. პირველ შემთხვევაში იმიტომ, რომ არც ერთი ცხოველი და არც ერთი ბავშვიარ მოქმედებს ნებაყოფლობით, ანდა განა ჩვენ არ ვმოქმედებთ ნებაყოფლობით ძლიერი ვნებისა და სიბრაზის გამო? ანდა მშვენიერი მოქმედება ნებაყოფლობითია, იძულებითი კი - მახინჯი? მაგრამ განა ეს სასაცილო არაა, თუ მათ ერთი მიზეზი აქვთ? უაზრობაა ისიც, რომ იძულებად ჩავთვლოთ ის, რისკენაც მივისწრაფვით. მაგრამ, ხომ საჭიროა, რომ რაღაცა გვსურდეს და რაღაცაზე ვბრაზობდეთ, როგორიცაა ჯანმრთელობა და ცოდნა. ვფიქრობთ, იძულებითი მოქმედება არის მტანჯველი, სასურველი კი - სასიამოვნო.

გარდა ამისა, რა განსხვავებაა იძულებით მოქმედებაში მოფიქრებით და ვნებით დაშვებულ შეცდომას შორის? საჭიროა, რომ ორივეს გავუბრუნოთ, რადგან, ვფიქრობთ, არანაკლებ [1111 b] ადამიანურია ულოგიკო ვნებები, ისევე როგორც მოქმედებები, გამოწვეული ძლიერი სურვილით ან ვნებით. მაგრამ უაზრობა იქნებოდა, თუ მათ მივაკუთვნებდით იძულებით მოქმედებას.

თავი 4. განვსაზღვრეთ რა ნებაყოფლობითი და არანებაყოფლობითი მოქმედებები, ახლა გადავიდეთ არჩევანის განხილვაზე. ვფიქრობთ, ის უფრო მეტად სათნოებისთვის არის დამახასიათებელი და ის უფრო მეტად ჩვევებს უნდა მივაკუთვნოთ, ვიდრე მოქმედებას.

როგორც ჩანს, წინასწარი არჩევანი ნებაყოფლობითი უნდა იყოს, მაგრამ ეს ორი ცნება იგივეობრივი არაა, რადგან ნებაყოფლობითი უფრო მეტად გვხვდება. ნებაყოფლობითი მოქმედება დამახასიათებელია როგორც ცხოველებისათვის, ისე ბავშვებისათვის. უცაბედ მოქმედებას ვუწოდებთ ნებაყოფლობითს, მაგრამ არა წინასწარგანზრახულს. ისინი, რომელიმაც მას უწოდებენ ან ვნებას, ან ძლიერ სურვილს, ან რაღაც შეხედულებას, ან სწრაფვას, სწორად არ სჯელობენ, რადგან წინასწარი არჩევანის უნარი არა აქვთ უგუნურ არსებებს, მაგრამ ძლიერი სწრაფვა და ვნება კი აქვთ. თავშეუკავებელი ადამიანიც ვნებებით მოქმედებს და არა აწინასწარი გადაწყვეტილებით და, პირიქით, თავშეუკავებული მოქმედებს წინასწარი გადაწყვეტილებით, ვნებებით კი არა. წინასწარ გადაწყვეტილებას უპირისპირდება ვნება, ვნება ვნებას კი - არა. გარდა ამისა, ვნება სასიამოვნოა დამტანჯველი, წინასწარ გადაწყვეტილება კი არც სასიამოვნოა და არც მტანჯველი.

ძლიერი სურვილი ნაკლებადაა წინასწარ განზრახული, რადგან იგი ნაკლებადაა დაკავშირებული არჩევანთან. არჩევანი არცსურვილია, თუმცა მასთანახლო მდგომად კი მოსჩანს. წინასწარი გადაწყვეტილება არ ეხება რაიმე შეუძლებელს, ამიტომ ვინმემ რომ

თქვას, მან გადაწყვიტა რაიმე შეუძლებელი, ის სულელი იქნება. თუმცა შეიძლება შეუძლებლის სურვილიც, მაგალითად სურვილი უკვდავებისა. სურვილი შეიძლება ეხებოდეს ისეთ რამესაც, რის გაკეთებაც თვითონ ადამიანს არ შეუძლია, მაგალითად, სურვილი იმისა, რომ რომელიმე ათლექტმა გაიმარჯვოს, ან გაიმარჯვოს რომელიმე მსახიობმა. ასეთი რამის წინასწარი არჩევანი შეუძლებელია, რადგანაც ადამიანმა თავისი თავი უნდა ჩათვალოს რაიმეს განხორციელების შემძლეად. ამას გრდა, სურვილი უფრო მეტად მიზანს ეხება, არჩევანი კი მიზნის განხორციელებას. მაგალითად, როცა გამოჯანმრთელება გვსურს, წინასწარ ვირჩევთ იმ საშუალებებს, რითაც გავჯანმრთელდებით და გვსურს რა ბედნიერება, ამას წინასწარ ვამბობთ კიდევ, მაგრამ არაა მიზანშეწონილი იმის თქმა, რომ მას ვირჩევთ. საერთოდ კი, როგორც ჩანს, არჩევანი ეხება იმას, რაც ჩვენზეა დამოკიდებული.

ის არც წარმოდგენა უნდა იყოს, რადგან წარმოდგენა შეიძლება ყველაფრის, იმისაც, რაც ჩვენზეა დამოკიდებული და არანაკლებ მარადიულისა და შეუძლებლისა. წარმოდგენები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან ტემატიკებითა და სიცრუით, მაგრამ არა ბოროტებითა და სიკეთით. არჩევანი კი უფრო მეტად ამათ ეხება. არც არავინ ამბობს, რომ ის იგივეა, რაც [1112 a] წარმოდგენა. ის არაა იგივეობრივი არც წარმოდგენის რომელიმე ფორმასთან. ჩვენ ისეთები ვართ, რასაც ვირჩევთ, კეთილები ან ბოროტები, ხოლო წარმოდგენაზე ეს არ არის დამოკიდებული. წინასწარი არჩევანით რაიმეს ვიღებთ ან რაიმეს უარვყოფთ, ან რაიმესსხვა ამდგავარს ვაკეთებთ, ხოლო წარმოდგენის დროს, ვფიქრობთ, თუ რა არის ეს, ვისთვის არის ის სასარგებლო და როგორ. ხოლო რა მივიღოთ ან რა უარვყოთ, ამას ვერ წარმოვიდგენთ

არჩევანს აქვებენ მაშინ, როცა ის ეხება იმას, რაც მეტად არის საჭირო, ან როცა ის სწორია, ხოლო წარმოდგენას ვაქვებთ მაშინ, როცა ის ტემატიკია. ვირჩევთ იმას, რაც კარგად ვიცით, რომ სიკეთეა, ხოლო იმისწარმოდგენაც შეიძლება, რაც არ ვიცით. როგორც ჩანს, ერთი და იგივე ადამიანი ყოველთვის საუკეთესო რამეს არ ირჩევს და არ წარმოიდგენს, არამედ ზოგნი წარმოიდგენენ იმას, რაც უკეთესია, მაგრამ უზნეობის გამო არ ირჩევენ იმას, რაც საჭიროა. არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, არჩევანი უსწრებს წარმოდგენას თუ მოსდევს. ჩვენ ამას კი არ ვიკვლევთ, არამედ იმას, რომ წარმოდგენა არის თუ არა იგივეობრივი რომელიმე არჩევანთან.

მაშ, რა არის არჩევანი, როგორია ის? ის არ გამოდგა არც ერთი ზემოთქმული მოვლენათაგანი. იგი უნდა იყოს ნებაყოფლობითი რამ. ნებაყოფლობითი კი ყოველთვის წინასწარ განზრახული არ არის. არჩევანი კი წინასწარ განზრახულია, რადგან ის დაკავშირებულია ამროვნებასა და განსტასთან. როგორც ჩანს, ამაზე სახელწოდებაც მიგვითითებს.

თავი 5. ბჭობა შეიძლება ყველაფერს ეხებოდეს და ყველაფერზე შეიძლება მოთათბირება, თუ ეს ზოგიერთ შემთხვევაში შეუძლებელია? მოსათათბირებელს იმას კი არ

უმოდებენ, რაზეც თათბირობს ვინმე სულელი ან გიჟი, არამედ ჭკვიანი კაცი.

არავინ თათბირობს იმაზე, რაც მარადიულია, მაგალითად, კოსმოსზე, ან კვადრატის დიამეტრისა და გვერდების არათანაფარდობითობაზე, არც იმ მოძრაობაზე თათბირობენ, რაც მუდამ ერთგვარად წარმოებს ან აუცილებლობის ძალით, ან ბუნებრივად, ან სხვა რაიმე მიზეზით, როგორიცაა მაგალითად, მზის ბრუნვა და ამოსვლა. არც იმაზე ბჭობენ, რაც სხვადასხვაგვარად ხდება, როგორიცაა, მაგალითად, გვალვა, ან განუწყვეტელი წვიმები, არც შემთხვევით მოვლენებზე, მაგალითად, განძის პოვნაზე, რადგან არც ერთი მათგანი ჩვენზე არ არის დამოკიდებული და ჩვენგან შექმნილი. მაგალითად ლაკედემონელები არ თათბირობენ იმაზე, რაც ჩვენ მიერ ხდებოდა და რასაც ჩვენ ვაკეთებთ. ამრიგად, რჩება მოსათათბირებელი შემდეგ ცნობილ მიზეზებზე: ბუნება, შემთხვევა და აუცილებლობა, აგრეთვე გონება და ადამიანური საქმიანობა, მაგრამ არა ყოველგვარი საქმიანობა. მაგალითად, არც ერთი ლაკედემონელი არ იწყებს ბჭობას იმაზე, თუ სკვითებმა სახელმწიფო როგორ უნდა მართონ უკეთესად. ჩვენ ვთათბირობთ იმაზე, რაც ჩვენზე და ჩვენს

[1112 b] მოქმედებაზეა დამოკიდებული. არ ბჭობენ არც მეცნიერების სიზუსტესა და დამოუკიდებლობაზე, მაგალითად, ასოებზე (არ ვკამათობთ იმაზე, თუ როგორ დაგწეროთ ისინი). ჩვენ ვთათბირობთ იმაზე, რაც ჩვენგან იქმნება, მაგრამ არა ყოველთვის ერთნაირად, მაგალითად, მედიცინაზე და მოგებაზე. უფრო მეტად ვთათბირობთ გემის მართვაზე, ვიდრე სპორტზე, ასევე ყოველივე დანარჩენზე. მაგალითად, ხელოვნებაზე უფრო მეტად ვდაობთ, ვიდრე მეცნიერებაზე, რადგან პირველის შესახებ უფრო მეტად ვეჭვობთ ხოლმე. ბჭობა უფრო მეტად ისეთ საგნებს ეხება, რაც უმეტეს შემთხვევაში ხდება, რადგან გარკვეული არაა, თუ როგორ განვითარდება ის მომავალში. აგრეთვე იმაზე, რაც განუსაზღვრელია. მაგალითად, დიდი საქმეების შესახებ მივმართავთ ხოლმე მრჩეველებს, რადგან არა ვართ დარწმუნებული ჩვენს ცოდნაში. ჩვენ ვთათბირობთ არა მიზნის, არამედ მიზნის განსახორციელებელ საშუალებებზე. მაგალითად, ექიმი არ თათბირობს იმაზე, საჭიროა თუ არა ავადმყოფის განკურნება, არც ორატორი ბჭობს იმაზე, საჭიროა თუ არა მსმენელთა დარწმუნება, არც პოლიტიკოსი იმაზე, საჭიროა თუ არა კარგი კანონების შემოღება, არც სხვა ვინმე თათბირობს თავისი მიზნის შესახებ, რადგან დაისახა რა მიზანი, არკვევს, თუ როგორ და რა საშუალებებით მიაღწიოს მას. და თუ ასეთი საშუალება ბევრია, მაშინ არკვევს იმას, თუ რომელი საშუალებით შეიძლება მიზნის უფრო ადვილად და უკეთესად მიღწევა. თუ მიზანს აღწევნა ერთი რომელიმე გზით, მერე იწყება იმის კვლევა, თუ რაა საჭირო ამ გზის განსახორციელებლად და ასე შემდეგ, სანამ არ მიაღწევნა პირველ მიზეზს, რომელიც კვლევის ყველაზე კიდური წევრია.

ის, ვინც თათბირობს, როგორც ჩანს, იკვლევს და აანალიზებს ზემოთქმული მეთოდით, როგორც ამას ვხვდებით გეომეტრიულ ნახაზებში. მაგრამ ყოველი კვლევა ბჭობა არაა, მაგალითად, მათემატიკური კვლევა, ყოველი ბჭობა კი კვლევაა. ის, რაც ანალიზის დროს

ბოლოა, წარმოშობით თავლსაბრისით პირველია.

თუ ადამიანები წააწყდებიან შეუძლებელს, ჩერდებიან. მაგალითად, საჭიროა ფული, მაგრამ მისი შოვნა შეუძლებელი. მაგრამ, თუ მიზნისმიღწევა შესაძლებელია, მაშინვე იწყებენ მოქმედებას. შესაძლებელი კი ისაა, რაც ჩვენზეა დამოკიდებული. მაგალითად ის რაც ჩვენი მეგობრების დახმარებით შეიძლება შესრულდეს. ეს დაახლოებით იგივეა, რაც ჩვენ მიერ შესრულებული, რადგან მისი საწყისი მაინც ჩვენშია.

საკვლეფია ისიც, რაც მიზნის განხორციელებას ემსახურება როგორც იარაღი, და ისიც, რაც მის მოხმარებას სჭირდება. ასევე ყველა დანარჩენ შემთხვევაში კითხვა ეხება იმას, თუ რა მიზნით ვიყენებთ, როგორ ვიყენებთ და ვისი მეშვეობით.

როგორც უკვე ითქვა, მოქმედებათა საწყისი ადამიანია. ე.ი. ბჭობა ამ მოქმედებას ეხება. მოქმედება კი სხვა რაიმესთვის არის გამიზნული. ბჭობა კი ეხება არა მიზანს, არამედ იმას, [1113 ა] რაც მიზანს ემსახურება. არ თათბირობენ არც ცალკეულ კონკრეტულ შემთხვევებზე, მაგალითად იმაზე, არის ეს პური თუ არა, არც იმაზე, თუ როგორ არის ის გამომცხვარი, რადგან ეს შეგვრძნებების სფეროა და თუ განუწყვეტლივ ვითათბირებთ, ამას დასასრული არ ექნება.

ის, რაზეც ვითათბირობთ და რაც უნდა ავირჩიოთ, ერთი და იგივეა, იმ განსხვავებით, რომ რასაც ვირჩევთ, წინასწარ გარკვეული უნდა იყოს და ის, რაც ბჭობის შედეგად დადგინდა, არჩეული უნდა იყოს კიდევ. თითოეული მაშინვე წყვეტს კვლევას, თუ როგორ იმოქმედოს, როგორც კი მივა თავის თავთან, როგორც საწყისთან და მასში პოვნებს წარმმართველ ნაწილს. ეს სწორედ ის ნაწილია, რომელიც ირჩევს. ცხადი ხდება აგრეთვე ძველი სახელმწიფოების მაგალითით, რასაც პომეროსიც აღწერს, რომ მეფეები ატყობინებდნენ ხალხს იმას, რაც წინასწარ გადაწყვეტილი იყო. ამავე დროს ის, რაც წინასწარ არის გადაწყვეტილი, ჩვენთვის არის სასურველი. გადაწყვეტილების აწონ-დაწონვის შემდეგ მივისწრაფვით მისი შესრულებისკენ, ე.ი. გამომდინარე გადაწყვეტილებიდან, ვიწყებთ მოქმედებას მის შესაბამისად.

ამრიგად, წინასწარი არჩევანის შესახებ უკვე ვთქვით ზოგად ხაზებში, ვთქვით აგრეთვე იმის შესახებ, თუ რას ეხება ის, რომ ის მიმართულია მიზნის განხორციელებისაკენ.

თავი 6. უკვე ითქვა იმის შესახებაც, რომ სურვილი მიმართულია მიზნისკენ და, როგორც ჩანს, ის ზოგისთვის არის სიკეთე, ზოგისთვის კი მოჩვენებითი სიკეთე. ისინი, რომლებიც ამბობენ, რომ სასურველია სიკეთე, მიდიან ასეთ დასკვნამდე, რომ, თუ სასურველი მოვლენა სწორად არის შერჩეული, ის სიკეთეცაა (რადგან, თუ ის სასურველია, კეთილიც უნდა იყოს), წინააღმდეგ შემთხვევაში ის ბოროტება იქნება. იმათთვის კი, ვისთვისაც სასურველი მოჩვენებითი სიკეთეა, სასურველი ბუნებრივად სასურველი კი არ არის, არამედ ისეთი როგორც ის ეჩვენება ყოველ ცალკეულ ადამიანს. მაშინ ერთისათვის ეს სიკეთეა, მეორისათვის სხვა და თუ ეს ასეა, მაშინ მივიღებთ, რომ სიკეთე იქნება თვით სიკეთის საწინააღმდეგო მოვლენაც კი. თუ ამას არ გავიზიარებთ, არამედ ვიტყვით

ზოგადად, რომ კარგია ის, რაც არჩეულია, ის, რაც ჭეშმარიტად სასურველია, ხოლო ცალკეული ადამიანისათვის კარგია ის, რაც მას ასეთად ეჩვენება, მაშინ პატიოსანი კაცისთვის კარგი იქნება ჭეშმარიტად კარგი, ხოლო ცუდი ადამიანისათვის - შემთხვევით კარგი. ისევე როგორც ჯანმრთელი ადამიანებისათვის სასარგებლოა ყოველივე ის, რაც ჭეშმარიტად სასარგებლოა ჯანმრთელობისათვის, ავადმყოფებში კი სხვაგვარი მდგომარეობაა. ასევე მწარისა და ტკბილის, თბილისა და მძიმეს და ყველა სხვა შემთხვევაში. წესიერი ადამიანი სწორად მსჯელობს ყოველ ცალკეულ შემთხვევაზე და ყოველთვის ჭეშმარიტი თვალსაზრისი აქვს. მაგრამ ყოველი ცალკეული თვისება თავისებურად მშვენიერია და სასიამოვნო და წესიერი კაცი ყოველ ცალკე აღებულ შემთხვევას სწორად აღიქვამს, რადგან ის თვითონ არის მოვლენების კანონი და საზომი. უმრავლესობა კი ცდება სიამოვნებებით გატაცების გამო. სიამოვნება კი სინამდვილეში არ არის სიკეთე, მხოლოდ მოჩანს ასეთად. [1113 b] ამიტომაც ირჩევენ სიამოვნებას როგორც სიკეთეს, ხოლო ტანჯვას, გაურბიან როგორც ბოროტებას.

თავი 7. მიზანი სასურველია, მაგრამ ბჭობა და წინასწარი არჩევანი ეხება მიზნის მისაღწევ საშუალებებს. მას ეხება აგრეთვე წინასწარი გადაწყვეტილების შესაბამისი მოქმედება და ის ნებაყოფლობითია. ზნეობრივი მოქმედების ენერგიაც მიმართულია ამ საშუალებებისკენ. სიკეთე, ისევე როგორც ბოროტება, ჩვენზე და მოკიდებული, ხოლო იქ, სადაც მოქმედება ჩვენზე და მოკიდებული, უმოქმედობაც ჩვენზე იქნება და მოკიდებული და სადაც შეგვიძლია „კოს“ თქმა, იქვე შეგვეძლება „არა“ -ს თქმაც. ასე რომ, თუ მშვენიერი მოქმედება და მოკიდებულია ჩვენზე, ასევე ბოროტებისათვის გვერდის აქცევა ჩვენზე იქნება და მოკიდებული. თუ ჩვენზე ყოფილა და მოკიდებული როგორც მშვენიერების, ისე ბოროტების მოქმედება, რაც სიკეთე და ბოროტებაა, ე.ი. ჩვენზე ყოფილა და მოკიდებული, ვიქნებით კეთილი თუ ბოროტი.

რაც შეეხება ნათქვამს იმის შესახებ, რომ „თავისი ნებით არავინ არის უზნეო და არც იძულებით არის ბედნიერი“, ეს ნაწილობრივ სწორია, ნაწილობრივ კი მცდარი, რადგან იძულებით ბედნიერი არავინ გამხდარა, ცუდი კი შეიძლება გახდეს კაცი თავისი ნება-სურვილით. მაგრამ, ის, რაც ახლახან ვთქვით, სადავოა, რადგან ამბობენ, რომ ადამიანი არ არის საწყისი ჩადენილი საქმეებისა ისევე, როგორც თავისი შვილებისა. მაგრამ, თუ აღმოჩნდა, რომ არ შეიძლება ეს სხვა საწყისზე დავიყვანოთ, თუ არა ისევე ჩვენზე, მაშინ ამ მოქმედების საწყისი ჩვენში ყოფილა. მაშ, ისინი ჩვენზე ყოფილან და მოკიდებული და ამიტომ ნებაყოფლობითი ყოფილან.

ამას ადასტურებს როგორც ცალკეული ადამიანების, ისე კანონმდებლების გამოცდილება. ისინი სჭიან და სდევნიან იმათ, რომლებმაც რაიმე ცუდი ჩაიდინეს, რადგან ისინი არ არიან იძულების, ან უცოდინარობის გამო ამ მოქმედებათა მიზეზი, ხოლო იმათ, რომლებიც მშვენივრად მოქმედებენ, პატივს მიაგებენ, ე.ი. ისინი ზოგს აქებენ, ზოგს კი თრგუნავენ. მაგრამ ის, რაც ჩვენზე არ არის და მოკიდებული, ის არც ნებაყოფლობითია,

იმისკენ არც არავინ გაქეფებებს, რადგან საქმეს არ შევლის კაცის დარწმუნება იმაში, რომ არ ჰქონდეს სიცხე, არ სტკიოდეს, არ სციოდეს და სხვ. მიუხედავად რჩევისა, ჩვენ მაინც განვიცდით ამას. მაგრამ კაცს სჯიან იმ უცოდინარობის გამო, რომლის მიზეზი თვითონ არის. მაგალითად, მთვრალი იმსახურებს ორმაგ სასჯელს, რადგან უცოდინარობის საწყისი მასშვივა. მას ხომ [1114 a] შეეძლო არ დამთვრალიყო, ხოლო თრობა არის უცოდინარობის მიზეზი. სჯიან იმათაც, რომლებმაც არ იციან რომელიმე კანონი, რომლის დაცვა საჭიროა და არც ძნელია. ასევეა სხვა შემთხვევებშიც, სადაც კი ვარაუდობენ, რომ უცოდინარობის მიზეზი დაუდევრობაა, რადგან თვითონ ადამიანზე იყო დამოკიდებული უცოდინარობის თავიდან აცილება. ადამიანებს შეუძლიათ იყვნენ როგორც ყურადღებიანი, ისე უყურადღებონი. ისინი თვითონ არიან იმის მიზეზი, რომ დაუდევრად ცხოვრობენ, რომ უსამართლონი და თავშეუკავებელნი არიან. ამათგან ზოგი ცუდ საქმეებს სჩადის, ზოგი ლოთობს, ზოგი კი რაღაც ამდაგვარად ატარებს დროს. საერთოდ ადამიანები ისეთნი არიან, როგორც მოქმედებენ. ეს ცხადი ხდება იმათ მაგალითზე, ვინც ემზადება რაიმე შეჯიბრისა ან ღონისძიებისთვის. ისინი განუწყვეტლივ მოქმედებაში არიან. იმის არცოდნა, რომ თვისება ყოველთვის ცალკეული მოქმედებიდან ყალიბდება, ნიშნავს უგრძნობლობას, ხოლო ის, ვინც უცოდინარობის გამო სჩადის ასეთ საქმეს, საიდანაც უსამართლობა წარმოიშობა, ის ნებაყოფლობით არის უსამართლო. ულოგიკობაა იმის მტკიცება, რომ უსამართლოს არ სურს იყოს უსამართლო, ანდა თავაშეგებულს არ სურს იყოს თავაშეგებული. უსამართლოს არ შეუძლია შეწყვიტოს უსამართლო მოქმედება დასამართლიანი გადხეს, როცა კი მოისურვებს. ვერც ავადმყოფი გამოჯანმრთელდება თავისი ნებით. მაგრამ შეიძლება მოხდეს ის, რომ ვინმე დაავადდეს თავისი ნებით, თუ ის თავშეუკავებელ ცხოვრებას ეწევა და არც ექიმებს უჭერებს. ერთ დროს მას შეეძლო არ გამხდარიყო ავად. ახლა კი, როცა დრომ განვლო, ეს შეუძლებელია. როგორც შეუძლებელია გადაგდებული ქვის გაჩერება, თუმცა ადამიანზე იყო დამოკიდებული ქვის გადაგდებაცა და არგადგდებაც, რადგან ამის საწყისი ადამიანშივეა. ასევე ადამიანს შეეძლო თავიდან არ გამხდარიყო უსამართლო და თავაშეგებული. მაშასადამე, ადამიანები თავისი ნება-სურვილით არიან ასეთნი, მაგრამ გახდნენ რა ასეთნი, აღარ შეუძლიათ სხვანაირნი იყვნენ.

არა მხოლოდ სულიერი ბოროტებაა ნებაყოფლობითი, არამედ ზოგიერთი სხეულებრივიც. ამიტომაც ასეთ ადამიანებს კიცხავენ კიდევ, ხოლო იმას, ვინც ბუნებრივად არის ასეთი, არ კიცხავენ. მაგალითად, არ კიცხავენ ბუნებრივად მახინჯს, მაგრამ კიცხავენ დაუდევრობისა და იმის გამო, რომ სპორტს არ მისდევს, იგივე ითქმის სისუსტისა და ხეიბრობის შესახებ. არავინ კიცხავს ბუნებრივად ბრმას, ან ბრმას ავადმყოფობისა და ცემის გამო. პირიქით, მას იბრალებენ, მაგრამ კიცხავენ ლოთობისა და სხვაგვარი თავშეუკავებლობის გამო. გასაკიცხია სხეულებრივი სიმახინჯე, რომელიც ჩვენგან არის გამოწვეული. ხოლო რაც ჩვენზე არაა დამოკიდებული, არ არის გასაკიცხი. თუ ეს ასეა,

მაშინ სხვა შემთხვევებშიც გასაკვირვებელია ბოროტება ჩვენგან არის წარმოშობილი.

თუ ვინმე იტყვის, რომ ყველა მიისწრაფვის მოჩვენებითი სიკეთისაკენ, მაგრამ თავის წარმოდგენებს ვერ ფლობს, მაშინ როგორიც არის თითოეული, მას ისეთივე მიზანი ექნება წარმოდგენილი. თუ თითოეული როგორღაც მიზეზია თავისი თვისებებისა, მაშინ ის როგორღაც იქნება თავისი წარმოდგენების მიზეზიც. წინააღმდეგ შემთხვევაში არავინ იქნება [1114 b] ბოროტმოქმედების მიზეზი, პირიქით, ის მიზნის უცოდინარობის გამო სჩადის ამას, რადგან ფიქრობს, რომ ამნაირად უკეთესი გახდება. მაგრამ მიზნისკენ სწრაფვა მისგან არ არის არჩეული, ის ისევე თანდაყოლილია როგორც მხედველობის, სწორი მსჯელობისა და ჭეშმარიტი სიკეთის არჩევის უნარი, ხოლო ის, ვისაც ეს თვისებები თანდაყოლილი აქვს, მშვენიერად არის. მას აქვს უდიდესი და უმშვენიერესი თვისება, რაც არც სხვისგან შეიძლება იყოს მიღებული და არც შესწავლილი. ის ბუნებრივად თანდაყოლილია და ვისაც ის აქვს, ის იქნება კეთილიც, მშვენიერიც, ჭეშმარიტად სრულყოფილი და კეთილშობილი.

თუ ეს ჭეშმარიტია, მაშინ რატომ უნდა იყოს სათნოება უფრო მეტად ნებაყოფლობითი, ვიდრე ბოროტება? სინამდვილეში კი ადამიანს როგორც სიკეთე, ისე ბოროტება ან ბუნებრივად, ან როგორღაც სხვაგვარად წარმოდგენილი და თანდაყოლილი აქვს, ხოლო ყველა დანარჩენ მოქმედებას როგორღაც ამ მიზნისკენ წარმართავს; ან იქნებ მიზანი თითოეულს თანდაყოლილი არა აქვს და როგორღაც მასზეა დამოკიდებული? ან იქნებ მიზანი ბუნებრივია, ხოლო ყველა დანარჩენი მოქმედება ადამიანზეა დამოკიდებული? მაგრამ, თუ სათნოება ნებაყოფლობითია, მაშინ ბოროტებაც არანაკლებ ნებაყოფლობით იქნება და იგი განხორციელდება მის პრაქტიკულ მოქმედებაში და არა საბოლოო მიზანში.

როგორც ითქვა, თუ სათნოებები ნებაყოფლობითი თვისებებია დაჩვენ როგორღაც თანამიზეზნი ვართ ამ თვისებებისა, მაშინ როგორიცაა ადამიანი, ისეთივე მიზანი ექნება მას, ბოროტებაც ისევე იქნება ნებაყოფლობითი როგორც სათნოება.

ჩვენ ზოგად ხაზებში ვიმსჯელებთ სათნოების შესახებ. ვთქვით, რომ ისინი არიან შუალედური მდგომარეობანი და შეძენილი თვისებები. ვიმსჯელებთ იმაზეც, რომ საიდანაც წარმოდგებიან ისინი, იმავე სფეროში მოქმედებენ ისე, როგორც უკარნახებს მათ სწორი აზრი, რომ ისინი ჩვენგან არიან დამოკიდებულნი და ნებაყოფლობითნი.

მაგრამ ჩვენი მოქმედებები და შეძენილი თვისებები ერთნაირად არ არიან ნებაყოფლობითნი, [1115 a] რადგან მოქმედებებს ვფლობთ, და თითოეულ მათგანს ვიცნობთ თავიდან ბოლომდე, ხოლო თვისებებს ვფლობთ დასაწყისში, მაგრამ არ ვიცით თითოეული მათგანი ცალცალკე და მათი შემდგომი განვითარება, როგორც დაავადებების დროს. მაგრამ რამდენადაც ჩვენზე არის დამოკიდებული მათი ასე ან ისე გამოყენება, ამიტომ ისინი ნებაყოფლობითნი არიან.

ახლა შევხვით თითოეულ მათგანს ცალ-ცაკლე და განვიხილოთ, რას წარმოადგენენ

ისინი, რასთან არიან მიმართებაში და როგორ მიმართებაში არიან. ამით ცხადი გახდება ისიც, თუ რამდენი სათნოება არსებობს.

თავი 8. ჯერ სიმაჰაცეს შევეხოთ. უკვე ცხადი გახდა, რომ სიმაჰაცე არის შუალედური მდგომარეობა შიშსა და გაბედულებას შორის. რადგან გვეშინია, ცხადია, გვეშინია საშიშის. მარტივად რომ ვთქვათ, გვეშინია ბოროტების. მაშასადამე, შიში უნდა განიმარტოს როგორც მომავალი ბოროტების მოლოდინი. ჩვენ გვეშინია ყოველგვარი ბოროტებისა, მაგალითად, ცუდი სახელის, სიღარიბის, ავადმყოფობის, უმეგობრობის, სიკვდილის. სიმაჰაცე ყოველთვის ამასთან არ უნდა იყოს მიმართებაში. საჭიროა, ზოგი რამის გვეშინოდეს და ეს მშვენიერიცაა. მაგრამ, თუ არ გვეშინია, მაგალითად, ცუდი სახელის, ეს სამარცხვინოა. ის, ვისაც ამის ეშინია, ის პატიოსანი და პატივსაცემი კაცი, ვისაც არ ეშინია, ის ურცხვია. ზოგს კი მამაცს უწოდებენ გადატანითი მნიშვნელობით, რადგან მას რაღაც მსგავსება აქვს მამაც ადამიანთან, რადგან უშიშარი ერთგვარად მამაცია. არ უნდა გვეშინოდეს არც ავადმყოფობის, არც სიღარიბის და საერთოდ, ყოველივე იმისა, რაც ჩვენზე არ არის დამოკიდებული და არც უზნეობის შედეგია. ამ მოვლენების მიმართ უშიშარიარ იქნება მამცი (ამ შემთხვევაში მამაცს ვუწოდებთ ადამიანს გადატანითი მნიშვნელობით); ზოგნი, რომელნიც საომარი საშიშროების დროს მხდალნი არიან, ხელგაშლილნი და გაბედულნი არიან ქონების გაცემაში.

არც ისაა მხდალი, ვისაც ეშინია ცოლის ან შვილების შეურაცხყოფისა, მათთან ცუდი დამოკიდებულებისა და სხვ. არც ისაა მამაცი, ვინც გაბედულია მოსალოდნელი ცემის დროს. მაშ, რომელი საშიშროების დროს ითვლება კაცი მამაცად? იქნებ ყველაზე დიდი საშიშროების წინაშე, რადგან არც ერთ სხვა საშიშროებას არ დასჭირდება უფრო მეტი ამტანობა? ყველაზე მეტად კი საშიშია სიკვდილი. ის ხომ საზღვარია და არც ერთი მიცვალებულისათვის არ უნდა ჰქონდეს მნიშვნელობა არც სიკვთესა და არც ბოროტებას. სავარაუდოა, რომ არც სიკვდილის მიმართ უშიშროება უნდა იყოს ყოველთვის სიამამცე, მაგალითად, ზღვაზე ყოფნისას, ან ავადმყოფობის დროს. მაშ, რაში მდგომარეობს სიმაჰაცე? იქნებ ყველაზე მშვენიერია სიკვდილის დროს? ასეთი კი არის ომში სიკვდილი, ე.ი. ესაა სიკვდილი უდიდესი და უმშვენიერესი საშიშროების დროს. ამის შესაბამისად მას მიაგებენ პატივს მეფეები და სახელმწიფოები. უფრო მეტად მამაცს უწოდებენ უშიშარს მშვენიერ [1115 b] სიკვდილში, რომელიც უცაბედი. ასეთი სიკვდილი კი უმეტესად ომში გვხვდება. მამაციანაგრეთვე უშიშარი ზღვასა და ავადმყოფობაში, მაგრამ არ არიან ისე მამაცნი, როგორც მეზღვაურები, რადგანან ესენი ხელს იღებენ გადარჩენაზე და ეგებებიან სიკვდილს, მეზღვაურებს კი გამოცდილების გამო გადარჩენის იმედი აქვთ. სწორედ ესენი არიან მამაცნი იქ, სადაც სიკვდილი მშვენიერია. ეს ნიშნავს ძალასა და გაბედულებას, რაც შეუძლებელია ჩვენ მიერ ჩამოთვლილ შემთხვევებში.

თავი 9. მაგრამ შიში ყველასათვის ერთი და იგივე არ არის. მხედველობაში გვაქვს ისეთი საშიშროება, რომლიც ჭარბობს ადამიანის ძალებს. ასეთი რამ ყველასათვის

სამიშია, ვისაც კი გონება აქვს. მაგრამ სამიშრობეა განსხვავდება სიდიდით, ზოგი უფრო დიდია, ზოგი კი - პატარა, იგივე ითქმის გაბედულების შესახებაც. მამაცი ადამიანი უშიშარია იმდენად, რამდენადაც ეს ადამიანს შეჰფერის. მას ეშინია იმისა, რისაც უნდა ეშინოდეს და როგორც გონება უკარნახებს. ის უშიშარია მშვენიერების მიღწევის მიზნით, რადგან მშვენიერება არის სათნოების მიზანი. მაგრამ ერთი და იგივე მოვლენა შეიძლება იყოს მეტ-ნაკლებად სამიში. გარდა ამისა, კაცს შეიძლება ეშინოდეს იმისა, რაც სამიში არ არის. შეცდომა შეიძლება დაუშვან იქ, სადაც ეშინიათ იმისა, რისაც არ უნდა ეშინოდეთ, ან იქ, როცა არ უნდა ეშინოდეთ, ან ისე, როგორც არ უნდა ეშინოდეთ და სხვ. იგივე ითქმის გამბედაობაზე. კაცი გამბედავი უნდა იყოს იქ, სადაც საჭიროა, იმ მიზნით, რისთვისაც საჭიროა, ისე, როგორც საჭიროა და მაშინ, როცა საჭიროა.

მამაცზე იგივე ითქმის, რაც გამბედავზე. მამაცი ღირსეულად და გონების კარნახით მოქმედებს და განიცდის. ყოველი ადამიანის მოქმედების მიზანი და დასასრული ადამიანის თვისებების შესაბამისია. ასევეა მამაც ადამიანშიც. სიმამაცე მშვენიერია და მშვენიერია მისი მიზანი. ყოველი მოვლენა კი მიზნით განისაზღვრება. მამაცი მშვენიერების გამო არის გაბედული და მამაცურად მოქმედებს.

ის, ვინც გადაჭარბებულად უშიშარია, მას სახელი არა აქვს. ჩვენ ხომ თავშივე ვთქვით, რომ არსებობს ბევრი რამ, რასაც სახელი არა აქვს. ვისაც არაფრის ეშინია, არც მიწისძვრის, არ ზღვის ღელვის, ის ან უჭკუოა, ან უგრძნობი, რასაც ამბობენ კელტების შესახებ. ის, ვინც გადაჭარბებულად გაბედულია სამიშროების დროს, თავგზეულაღებულია. ვფიქრობთ, ის ტრაბახაა და მოჩვენებით მამაცი. თავხედს სურს, რომ სამიშროების დროს ისე გამოიყურებოდეს, როგორც მამაცი. ამიტომ, როგორც კი შეუძლია, ბაძავს მამაცს. მაგრამ ბევრი თავგზეულაღებული მხდალია, რადგან სამიშროებას ვერ უძლებს.

ვინც გადაჭარბებულად მშიშარაა. ის მხდალია. მას ეშინია, რისაც არ უნდა ეშინოდეს, ეშინია [1116 a] ისე, როგორც არ უნდა ეშინოდეს და სხვა ამდაგვარი ახასიათებს, ე.ი. მას გაბედულება აკლია. ეს განსაკუთრებით კარგად ვლინდება ტანჯვის დროს. მხდალი როგორღაც უიმედოა, მას ყველაფრის ეშინია, მამაცი კი, პირიქით, გაბედულება იმედს აძლევს. ამრიგად, გაბედულს, მხდალსა და მამაცს ერთსა და იმავე მოვლენებთან აქვს მიმართება. მაგრამ მათ შორის განსხვავება მდგომარეობს მიმართების საკითხში. პირველი აჭარბებს გამბედაობაში, მეორეს აკლია იგი, მესამე კი იცავს შუალდს და მოქმედებს ისე, როგორც საჭიროა. თავხედნი უცებ ეკიდებიან საქმეს, მაგრამ, როცა ნამდვილი სამიშროება დადგება, მაშინ ჩერდებიან. მამაცნი, პირიქით, როცა საქმე სერიოზულია, ფიცხლად მოქმედებენ, დასაწყისში კი მშვიდად არიან.

როგორც ითქვა, სიმამაცეს შუა ადგილი უკავია გაბედულებასა და სიმხდალეს შორის იმ შემთხვევებში, რაზეც ვილაპარაკეთ. ის გაბედულია მშვენიერების მიმართ და მტკიცედ იცავს მას, მახინჯი კი გაურბის. მამაცს არ ახასიათებს სიკვდილი იმისათვის, რომ გაეცეს სილატკეს ან სიყვარულს, ან რაიმე მტანჯველს. ეს უფრო მხდალის საქმეა. სიძნელეებისგან

გაქცევა არაა მშვენიერების მოპოვების მიზნით, არამედ ბოროტებისათვის თავის არიდების მიზნით, ნიშნავს სისუსტეს.

თავი 10. სიმამაცე რაღაც ამდაგვარია. ზოგი სიმამაცის ხუთ სახეს ასახელებს. პირველი ესაა პოლიტიკური სიმამაცე, რაც ყველაზე მეტად უნდა იყოს სიმამაცე. ვფიქრობთ, მოქალაქენი იტანენ საფრთხეს ან კანონების, ან გაკიცხვის შიშით, ანდა სახელის მოხვეჭის მიზნით. ამიტომ ისინი უაღრესად მამაცნი მოჩანან იქ, სადაც მხდალთ აძაგებენ, ხოლო მამაცთ პატივს სცემენ. ასეთებად გამოჰყავს ჰომეროსს დიომედე და ჰექტორი:

„ პოლიდამასი პირველად მე გამკიცხავს და დამწყევლის “ .

ხოლო დიომედე ამბობს: „ ჰექტორი მიმართავს ზოგიერთ ტროელს, რომ ტუდებიდე ჩემს თვალწინ... “ .

სიმამაცის ეს სახე უფრო ემსგავსება ზემოთქმულს, რადგან ის წარმოიშობა სათნოებიდან, კერძოდ, სირცხვილის გრძნობიდან და მშვენიერებისკენ მისწრაფებიდან, რაც პატივსაცემია და, გაკიცხვის თავიდან აცილების მიზნით, რაც სამარცხვინოა. ამასვე განეკუთვნება ისეთი სიმამაცე, რაც წარმოიშობა სარდლებისგან იძულების შედეგად. მაგრამ ასეთი აღამიანები უფრო დაბლა დგანან, რადგან მოქმედებენ არა სირცხვილის, არამედ შიშის გამო და გაურბიან არა სამარცხვინოს, არამედ მტანჯველს. მათ იძულებენ ძლიერი ამა ქვეყნისანი, ან როგორც ჰექტორი ამბობს:

„ ვინც კი დატოვებს ბრძოლის ველს მხდალად,

მას გადავაქცევ ძაღლების კერძად “

[1116 b] სარდლები განალაგებენ მეგრძოლებს ბრძოლის ველზე, გაქცეულებს სცემენ. სარდლები აყენებენ მეგრძოლებს თხრილების წინ და სხვა მონყობილობებთან და ყოველივე ამას აკეთებენ იძულებით, მაგრამ მამაცი უნდა იყოს არა იძულებით, არამედ მშვენიერების მიზნით.

ვფიქრობ, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში გამოცდილებაც ერთგვარი სიმამაცეა. ამიტომ ფიქრობდა სოკრატე, რომ სიმამაცე ცოდნაა. ერთნი ერთ რამეში არიან გამოცდილნი, მეორენი - მერეში. მაგალითად, ჯარისკაცები გამოცდილნი არიან საომარ საქმეებში.

ვფიქრობ, ომში ბევრი რამ მოჩვენებითაა საშიში. ამას კარგად ხედავენ მეომრები, მაგრამ ისინი მამაცნი ეჩვენებათ იმათ, ვინც არ იცის, თუ რა არის ნამდვილად საშიში. შემდეგ, სხვისთვის ზიანის მიყენება და თავდაცვა კარგად შეუძლიათ გამოცდილთ, რომლებსაც აქვთ უნარი გამოიყენონ იარაღი და ყოველივე სხვა, რაც კი გამოდგება დავდასხმისა და თავდაცვისათვის. ისინი ისე სჯობნიან შეუიარაღებლებს, როგორც ათლეტები გაუვარჯიშებლებს. შეჯიბრებებში ყველაზე მეტი ბრძოლის უნარი აქვთ არა ყველაზე მამაცებს, არამედ ყველაზე ღონიერთ და გავარჯიშებული სხეულის მქონეთ. მეომრები კი მხდალნი ხდებიან, როგორც კი მატულობს საშიშროება და როცა ისინი რიცხვით და მომზადებით ჩამოუვარდებიან მოწინააღმდეგეს. ისინი პირველნი გარბიან,

ხოლო მოქალაქეთა რაზმები რჩებიან ადგილზე და იხოვებიან, როგორც ეს მოხდა შერმესის ტაძართან ბრძოლის დროს. მოქალაქეებმა სამარცხვინო გაქცევის და ასეთ გადარჩენას სიკვდილი ამჯობინეს, ხოლო ჯარისკაცები თავიდან გაბედულნი არიან, მაგრამ, როდესაც გაიგებენ, რომ ეს ასე არაა, გარბიან, რადგან სიკვდილის უფრო ეშინიათ, ვიდრე შერცხვენისა. მამაცი კი ასეთი არ არის.

მრისხანებასაც სიმამაცეს აკუთვნებენ, რადგან ჰგონიათ, რომ ისინი მამაცი არიან, რადგან მხეცებიც ეკვეთებიან ხოლმე იმათ, ვინც ისინი დაჭრა. მამაცებსაც ახასიათებთ მრისხანების თვისება, რადგან ბრაზიანი უაღრესად გაბედულია საშიშროების დროს, რის შესახებ ჰომეროსი ამბობს: „რისხვამ მას ძალა მისცა“, „მასში გაიღვიძა ძალამ და რისხვამ“, „სხეულში მიეცა დიდი ძალა“, „სისხლი აუდუღდა“. ყოველივე ეს უნდა ნიშნავდეს ძლიერ აღგზნებას და ლტოლვას. მამაცი მოქმედებენ მშვენიერების გამო, ხოლო რისხვა მათ ამაში ეხმარებათ. მხეცები კი მოქმედებენ ან ტკივილის გამო, თუ მათ ესვრიან, ანდა შიშის გამო. მაგრამ როცა ტყეში ან ჭაობში არიან, არავის ერჩიან. სიმამაცე არის ტანჯვით ან რისხვით გამოწვეული მოქმედება, მიმართული საშიშროების დაძლევისაკენ. თუ წინ არ არის საშიშროება, მაშინ [1117 a] სახედრებიც კი მამაცი იქნებოდნენ შიმშილის გამო. ისინი სატმელს თავს არ ანებებენ მაშინაც კი, როდესაც სცემენ. ასევე უზნეონიც ვნებების გამო მრავალ გაბედულ საქმეს სჩადიან.

ამრიგად, სიმამაცე არაა სწრაფვა საშიშროების დაძლევისაკენ ტანჯვის ან ვნების გამო. თუმცა ყველაზე ბუნებრივად მოსჩანს, თითქოს ის ვნებებით არის გამოწვეული, როცა ადამიანი წინასწარ ირჩევს იმას, რის გამოც მამაცი ხდება. ადამიანები მრისხანების გამო იტანჯებიან, შურისძიების დროს კი სიამოვნებას განიცდიან. ამიტომ მოჩხუბარნი გაბედულნი არიან, მაგრამ მამაცი კი არა, რადგან ისინი იბრძვიან არა მშვენიერებისთვის და არც პრინციპებისთვის, არამედ ვნებების გავლენით. მაგრამ მათ აქვთ რაღაც სიახლოვე სიმამაცესთან.

მამაცი არც იმედის მქონენი არიან, რადგან მათ მრავალჯერ გაუმარჯვიათ და ამიტომ არიან მამაცი. მაგრამ მამაცი და გაბედულნი მსგავსნი არიან, რადგან ორივე უშიშარია, ოღონდ მამაცი უშიშარია ზემოთქმულის გამო. მეორეთ კი ჰგონიათ, რომ ძლიერნი არიან და ამიტომ არ შეიძლება ზიანი განიცადონ. ასევე იქცევიან მთვრალეები, სანამ იმედი აქვთ, მაგრამ, როდესაც იმედი უცრუვდებათ, გარბიან. მამაცი კი ისეთი ადამიანია, რომელიც უძლებს როგორც ნამდვილად საშიშს, ისე მოჩვენებითს, რადგან ეს მშვენიერია და არა სამარცხვინო. ამიტომ ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ყველაზე მეტად მამაცი არის ის, ვინც უშიშარია და მშვიდი როგორც მოულოდნელი, ისე მოსალოდნელი საშიშროების დროს. ეს იმიტომ, რომ სიმამაცე პირადი თვისებაა და ნაკლებადაა დამოკიდებული წინასწარ მომზადებაზე. წინასწარგარკვეული საშიშროების დროს კაცმა შეიძლება იმოქმედოს გონებით ან პრინციპებით, მოულოდნელი საშიშროების დროს კი - პირადი თვისებებით.

მამაცად მოჩანან აგრეთვე ისინი, ვინც არ იცის საშიშროება და დიდად არ

მანსხვავდებიან დაიმედებულებისაგან. მაგრამ ესენი იმათზე უარესნი არიან, რადგან ამით არავითარი პრინციპი არა აქვთ, დაიმედებულებს კი - აქვთ, ამიტომ გარკვეული დროის განმავლობაში უძლებენ საშიშროებას. უცოდინარნი კი მოტყუებულები არიან და როცა გაიგებენ, რომ საქმე სხვაგვარადაა, ვიდრე ეგონათ, გარბიან, როგორც განიცადეს არგველებმა, როცა თავდამსხმელი ლაკონელები სიკონიელები ეგონათ.

ამრიგად, თუ როგორი არიან ნამდვილი და მოჩვენებითი მამაცები, ამაზე უკვე ითქვა.

თავი 11 - სიმამაცე დაკავშირებულია გამბედაობასა და შიშთან, მაგრამ არა ერთნაირად. ის უფრო მეტად დაკავშირებულია შიშთან. ისაა უფრო მამაცი, ვინც სიმშვიდეს იჩენს საშიშროებაში და ასეთ შემთხვევაში უფრო მეტად არის აუღელვებელი. აგრეთვე იქ, სადაც სიმამაცეა საჭირო, უფრო მეტად არის მშვიდი, ვიდრე იქ, სადაც გაბედულება არის საჭირო. როგორც ითქვა, მამაცთ იმათაც უწოდებენ, ვინც ტანჯვას იტანს. მაშასადამე, სიმამაცე ტანჯვასთან ყოფილა დაკავშირებული და მას სამართლიანად აქებენ, რადგან უფრო ძნელია [1117 b] ტანჯვის ატანა, ვიდრე სიამოვნებისგან თავშეკავება. არ შეიძლება იმის თქმა, რომ სიმამაცე სიამოვნებას არ ისახავს მიზნად, მაგრამ ეს სიამოვნება არ ჩანს გარემო პირობების გამო, როგორც ამას ადგილი აქვს სპორტული შეჯიბრის დროს. კრივის დასასრული სასიამოვნოა, სასიამოვნოა გვირგვინი და პატივისცემა, რისთვისაც წარმოებს შეჯიბრება. მაგრამ ცემა მტანჯველია, რადგან ის სხეულს ეხება. საერთოდ, ყოველი შრომა მტანჯველია, და რადგან ყოველივე ეს ბევრია, მიზანი კი - პატარა, ამიტომ ის სრულებით არ ჩანს სასიამოვნოდ. იგივე ითქმის სიმამაცეზეც. სიკვდილი და ჭრილობები მამაცისათვის მტანჯველია და იძულებითი, მაგრამ მამაცი ამას იტანს, რადგან ეს მშვენიერია, ხოლო ამის არგაძლება - სამარცხვინო.

ვისაც ბევრი სათნოება აქვს და ბედნიერიც არის, ის სიკვდილის დროს უფრო მეტად იტანჯება, რადგან მისთვის სიცოცხლე ძვირფასია და იცის, რომ აკლდება უდიდეს სიკეთეთ. ეს კი მისთვის უაღრესად მტანჯველია. მიუხედავად ამისა, ის მაინც მამაცია უფრო მეტადაც კი, რადგან მან ომში მშვენიერებას მისცა უპირატესობა ყოველივე ამ სიკეთის სამაგიეროდ.

მაგრამ სიამოვნება ყველა სათნო მოქმედებას არ ახლავს თან, არამედ მოლოდინით, სადაც მიზანი მიღწეულია. მაგალითად, კარისკაცებს, თუნდაც ღონიერნი არ იყვნენ, არაფრი უშლის ხელს, რომ მამაცი იყვნენ, თუნდაც სხვა სათნოება არ გააჩნდეთ. ამიტომ ისინი მზად არიან გაუძლონ საშიშროებას და სიცოცხლე გაცვალონ სულ მცირეოდენ მოგებაში.

სიმამაცის შესახებ აქ შევწყვიტოთ მსჯელობა, ხოლო, თუ რას წარმოადგენს ის, ამის გაგება ძნელი არ არის ზემოთქმულიდან.

თავი 12 - ამის შემდეგ ვილაპარაკოთ გონიერებაზე. როგორც ჩანს, ეს სათნოება სულის ალოგიკურ ნაწილს განეკუთვნება. ჩვენ მიერ უკვე იყო ნათქვამი, რომ გონიერება სიამოვნებასთან მიმართებაში შუალედ მდგომარეობას წარმოადგენს. მას ტანჯვასთან

ისეთივე მიმართება არა აქვს, როგორც სიამოვნებასთან. როგორც ჩანს, ამავე მოვლენებთან აქვს მიმართება თავშეუკავებლობას. თუ რომელისა ხის სიამოვნებასთან არის გონიერება მიმართებაში, ამას ახლა დავადგენთ.

სულიერი სათნოება უნდა განვასხვაოთ სხეულებრივისგან. სულიერია პატივმოყვარეობა და ცოდნისმოყვარეობა. თითოეული მათგანი იღებს სიამოვნებას იმისგან, რაც უყვარს, მაგრამ არა სხეულებრივს, არამედ სულიერს. ამ სახის სიამოვნებებით გატაცებულებს არ უწოდებენ გონიერთ და არც თავაშეუკავებულებს. იგივე უნდა ითქვას სხვა ვნებების შესახებაც, რომლებიც სხეულებრივნი არ არიან, ხოლო ის, ვინც მთელ დღეს ატარებს შემთხვევითი ამბების მოყოლასა და მოსმენაში, ჩვენ მას ვუწოდებთ მოლაყბეს და არა თავშეუკავებელს. არ [1118 a] ვუწოდებთ თავშეუკავებელს არც იმას, ვინც იტანჯება მეგობრებისა და ქონების დაკარგვის გამო.

გონიერება ეხება სხეულებრივ მოვლენებსაც, მაგრამ არა ყველას და არც ზემოდასახებულებს, რადან მათ, რომლებიც ტკბებიან მხედველობით, მაგალითად, ფერებით, ფორმებითა დანახატებით, არ უწოდებენ არც გონიერთ და არც თავშეუკავებელთ. მაგრამ, ვფიქრობთ, მათ შორის არიან ადამიანები, რომლებიც ტკბებიან ისე, როგორც საჭიროა, და ისეთნი, რომლებიც ტკბებიან ან მეტად, ან ნაკლებად.

იგივე ითქმის სმენის შესახებაც. იმათ, რომლებიც ზედმეტად ტკბებიან მელოდიებით ან წარმოდგენებით, არავინ უწოდებს თავშეუკავებელს, ხოლო, ვინც ტკბება ისე, როგორც საჭიროა, არავინ უწოდებს გონიერს. არც სურნელების მოყვარულს ვუწოდებთ ამას, თუ არა შემთხვევით. რადგან არ ვუწოდებთ თავშეუკავებელს იმას, ვინც ტკბება ვაშლის ან ვარდის, ან ნელსაცხებლის სურნელებით, არამედ ვუწოდებთ იმათ, რომლებიც ტკბებიან სუნამოთი ან ნუგბარი საჭმლებით. თავშეუკავებულები ამით იმიტომ ტკბებიან, რომ ეს ახსენებს მათ გატაცების ობიექტს. ზოგს უნახავს მშვიერი ადამიანები, რომლებიც ტკბებიან საჭმლის სურნელებით, მაგრამ ასეთი ლტოლვა დამახასიათებელია თავშეუკავებულებისათვის და ესაა მათი გატაცების საგანი.

ცხოველები არ იღებენ სიამოვნებას ასეთი შეგრძნებებით და თუ იღებენ, ისიც შემთხვევით, მაგალითად, ძაღლებს ატკბობთ არაკურდღლის სუნი, არამედ მისი ჭამა, ხოლო სუნი მათში იწვევს კურდღლის სიახლოვის შეგრძნებას, ლომს ატკბობს ხარის ჭამა და მისი ხმა, რომელსაც შეიგრძნობს მისი სიახლოვით და ამიტომ გვგონია, რომ მისი ხმით ტკბება. ასევე გარეული თხისა და ირმის პოვნა და მხერა კი არ ახარებს მას, არამედ საჭმლის შოვნა.

თავშეუკავება და თავშეუკავებლობა დაკავშირებულია ასეთ სიამოვნებასთან, რაც სხვა ცხოველებისთვის არის დამახასიათებელი, რის გამოც ეს თვისებები ითვლებიან მონურ და ცხოველურ თვისებებად. ასეთ სიამოვნებებს განეკუთვნება აგრეთვე შეხება და გემოვნება. გვეჩვენება, რომ თითქოს ადამიანები გემოვნებით მცირედ სარგებლობენ, ან სრულებით არ სარგებლობენ, რადგან, გემოვნებისათვის დამახასიათებელია წველების გემოს გასინჯვა,

როგორც იქცევიან ადამიანები, რომლებიც უსინჯავენ ღვინოს ჭაშნიკს და რომლებიც ამზადებენსაჭმლის სანელებლებს. მაგრამ ეს არ არის დიდად სასიამოვნო, ანდა არ არის სასიამოვნო თავშეუკავებლებისათვის, რომლებიც სიამოვნებას იღებენ შეხებით, ჭამით, სმით და სქესობრივი კავშირით. ამიტომაც ერთ-ერთი ჭამა-სმის მოყვარული კაცი ნატრობდა, რომ წეროს კისერზე უფრო გრძელი კისერი ჰქონოდა, რომ უფრო მეტი სიამოვნება მიეღო ჭამით.

[1118 b] ეს შეგრძნებები საერთოა თავშეუკავებლებისათვის. ვფიქრობ, ისინი სამართლიანად ითვლებიან სამარცხვინო თვისებებად, რადგან დამახასიათებელია ჩვენთვის არა როგორც ადამიანებისათვის, არამედ როგორც ცხოველებისათვის. ასეთი მოვლენებით სიამოვნება, მით უმეტეს, სიყვარული ასეთი მოვლენებისა, არის ცხოველური თვისება. თავშეუკავებელნი მოკლებულნი არიან ყველაზე უმაღლეს სიამოვნებას, როგორცაა სიამოვნება მიღებული შეხებით, მაგალითად, ზელვა გიმნაზიებში და გახურება ვარჯიშის შედეგად, რადგან მათ სიამოვნებთ არა შეხება მთელი სხეულით, არამედ სხეულის რომელიმე ნაწილით.

თავი 13. როგორც ჩანს, ვნებებიდან ზოგი ყველასათვის საერთოა, ზოგი კი ერთეულთ ახასიათებთ დათანაც შემდეგ არის შეძენილი. მაგალითად, კვების მოთხოვნილება ბუნებრივია, რადგან როცა შიათ, ყველა განიცდის საჭმლის ან სასმელის დიდ მოთხოვნილებას, რათა შეივსონ დანაკლისი ან ერთ-ერთისა, ან ორივესი ერთად. ასევეა სქესობრივი მოთხოვნილება და როგორც ჰომეროსიც ამბობს: „ის ახალგაზრდაა და მოწიფული“. ზოგი ისწრაფვის ერთისაკენ, ზოგი მეორისაკენ, მაგრამ არა ყველასაკენ და არც ერთი და იგივე უნდა ყველას და არც ერთსა და იმავე ადამიანს. როგორც ჩანს, ეს ვნებები ჩვენს სურვილზე ყოფილა დამოკიდებული. მაგრამ თვითონ ბუნებრივი მოთხოვნილება ყველას ერთნაირი არა აქვს. ერთისათვის ერთია სასიამოვნო, მეორესათვის მეორე, ზოგისათვის კი სასიამოვნოა ყველაზე შემთხვევითი მოვლენები.

ბუნებრივ მისწრაფებათაგან ცოტაა ისეთი, რომელიც გვაცდუნებს და ისიც ერთ შემთხვევაში, გადაჭარბების დროს, რადგან ჭამა ან სმა იმისა, რაც მოგვხვდება, სანამ მუცელს არ ამოიყორავ, ნიშნავს, ბუნებრივი ზომის გადაჭარბებას. მაგრამ შევსება იმისა, რაც აკლია ადამიანს, არის ბუნებრივი მოთხოვნილება. ისინი, რომლებიც საჭიროზე მეტად იყორავენ მუცელს, ღორმუცელები არიან. ასეთები მონური ბუნებისა არიან. ბევრი ადამიანი, და თანაც ხშირად, ცდება სიამოვნების შერჩევაში. ამა თუ იმ სიამოვნების მოყვარულს უწოდებენ იმას, ვინც ტკბება იმით, რითაც არ არის საჭირო, ან ზედმეტად ტკბება, ან ტკბება ისე, როგორც უბრალო ხალხი, ან არა ისე, როგორც საჭიროა. ყველა ამ შემთხვევაში აჭარბებენ თავშეუკავებლები, და ეს გასაკიცხია. ზოგს სიამოვნებას ის, რაც არ უნდა სიამოვნებდეს, რადგან ეს საზიზღარია. მაგრამ სიამოვნებას ზედმეტად, ან ისე, როგორც სიამოვნებას უბრალო ხალხი, ან არა ისე, როგორც საჭიროა. ყოველივე ამაში აჭარბებენ თავშეუკავებელნი. ამრიგად, ცხადია, გადაჭარბება სიამოვნებაში

თავშეუკავებლობა და ის გასაკიცხია. მართალია, ტანჯვაში გამძლეც არ ეწოდება ისეთივე გონიერი, როგორც სიმამაცის შემთხვევაში, მაგრამ მას არც თავაშეებული ეწოდება. თავშეუკავებელი უფრო მეტად მაშინ იტანჯება, როცა ვერ იღებს საძოვონებას და თვით სიამოვნებაც კი მას ტანჯავს. გონიერი ადამიანი კი არ იტანჯება სიამოვნების არარსებობისას, ან მისგან განშორების გამო.

[1119 a] თავშეუკავებელი ისწრაფვის ყველანაირი სიამოვნებისაკენ, ანდა ძლიერი სიამოვნებისაკენ და მას ვნებები ამოძრავებს, ამრიგად, ის ყველაფერთან შედარებით მას აძლევს უპირატესობას, მაშასადამე, ის იტანჯება მაშინ, როცა საწადელს აღწევს, და მაშინაც, როცა ვერ იკმაყოფილებს ვნებებს. ვნებები ხომ ტანჯვასთან არის დაკავშირებული. მაგრამ პარადოქსია, რომ ადამიანი იტანჯებოდეს სიამოვნების გამო.

არ არსებობს ადამიანი, რომელსაც ახარებდეს განშორება სიამოვნებასთან, ან ნაკლები სიამოვნება, ვიდრე საჭიროა, რადგან ასეთი უგრძნობლობა ადამიანისათვის არ არის დამახასიათებელი. ცხოველებიც არჩევენ საჭმელს, ზოგი სიამოვნებით, ზოგი არა. მაგრამ ის, ვისთვისაც არაფერია სასიამოვნო და ვერც ასხვევებს მათ ერთმანეთისგან, შორს დგას ადამიანობისაგან, რადგან ასეთი ადამიანი არ არსებობს და ამიტომ მას არც სახელი აქვს.

გონიერი კაცი მათ შუა იმყოფება. მას არც ის სიამოვნებს, რაც მეტწილად სიამოვნებს თავშეუკავებელს, პირიქით, მას ის უფრო მეტად აწუხებს, და არც ის სიამოვნებს, რაც არ უნდა სიამოვნებდეს და არც ძლიერ ეტანება ყოველივე ამას. იგი არ იტანჯება სიამოვნების მოკლებისას და არც ისწრაფვის მისკენ, ან ზომიერად ისწრაფვის. ის არ ეტანება მას უფრო მეტად, ვიდრე საჭიროა, არც მაშინ, როცა არაა საჭირო და არც რაიმე სხვა ამდაგვარი ახასიათებს მას.

რაც ჯანმრთელობას და კეთილდღეობას ემსახურება, ის სასიამოვნოა და მას გონიერი კაცი ზომიერად ეტანება. ეტანება ისე, როგორც საჭიროა, ასევე სხვა სიამოვნებებს, რომლებიც ამას ხელს არ უშლიან, ან რომლებიც არ ეწინააღმდეგებიან მშვენიერებას და თვით მის არსებობას, ხოლო თავშეუკავებელი კაცი სიამოვნებას უფრო აფასებს, ვიდრე ღირსებას. მაგრამ გონიერი ადამიანი ასეთი არ არის, რადგან ის ექვემდებარება გონების სწორ კარნახს.

თავი 14. თავშეუკავებლობა ნებაყოფლობით მოქმედებას უფრო მეტად ჰგავს, ვიდრე სიმხდალე. პირველი სიამოვნების შედეგია, მეორე - ტანჯვისა. პირველს ეტანებიან, მეორეს გაურბიან. ტანჯვა არღვევს და სპობს სიცოცხლეს. სიამოვნება არ იწვევს ასეთ შედეგს. თავაშეებულია მეტწილად ნებაყოფლობითია. ამიტომ ის უფრო სამარცხვინოა და მასზე მიჩვევაც ადვილია. ცხოვრებაში ის ხშირად გვხვდება. გარდა ამისა, ჩვევები არ იწვევენ რაიმე საფრთხეს, საშიში კი, პირიქით.

ვფიქრობთ, სიმხდალე ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში ერთნაირად ნებაყოფლობითი არ არის, რადგან სიმხდალე თვითონ არ არის ტანჯვასთან დაკავშირებული, მაგრამ ეს

ვნებები ტანჯვის შედეგად არსებობენ. ამიტომაც არის, რომ მეომრები ყრიან იარაღს და სხვა უმსგავსობას სჩადიან. ამიტომ უნდა ვიფიქროთ, ეს მოქმედებები იძულებითია. თავშეუკავებლობა კი ცალკეულ შემთხვევებში ნებაყოფლობითია, რადგან კაცს, რაც სურს, იმასვე ეტანება. მაგრამ მთლიანობაში თავშეუკავებლობა ნაკლებ არის ნებაყოფლობითი, რადგან არავის უნდა, რომ თავშეუკავებელი იყოს.

თავშეუკავებლობას ვუწოდებთ აგრეთვე ბავშვების შეცდომებს, რადგან ამათ ერთმანეთთან [1119 b] ერთგვარი მსგავსება აქვთ. თუ რომელ მხარეს აქვს რომლისგან მიღებული ეს სახელი, ამას მნიშვნელობა არა აქვს, ის კი ცხადია, რომ მომდევნო წინამორბედის შემდეგ არის და ასეთი გადატანა ცუდი არ უნდა იყოს.

საჭიროა იმის დასტა, ვინც ცუდს ეტანება და თანაც გადაჭარბებით. ასეთები კი არიან ვნებებით გატაცებულები და ბავშვები, რადგან ბავშვებიც ვნებებით ცხოვრობენ და მათში მეტწილად სიამოვნებისკენ სწრაფვა ჭარბობს. თუ მათი დარწმუნება უფროსებს არ შეუძლიათ, იგი ძალიან გაიზრდება. სიამოვნებისკენ ლტოლვა დაუოკებელია და ის ყოველნაირად მოქმედებს ადამიანის უგუნურ ნაწილზე. ვნების თანდაყოლილი ძალა იზრდება და როდესაც ის ძალიან გაიზრდება და გაძლიერდება, გონებასაც აძევებს. მაშასადამე, საჭიროა, რომ ვნებები გამოზომილი დამცირე იყოს და გონებას სრულებით არ ეწინააღმდეგებოდეს. ასეთი ადამიანები კი დამყოლნი და თავშეუკავებელნი არიან, როგორც ის ბავშვები, რომლებიც ცხოვრობენ მასწავლებლის მითითებით. ასევე საჭიროა, რომ ადამიანის ვნებიანი ნაწილი იყოს გონებასთან ჰარმონიაში, რადგან ორივეს მიზანია მშვენიერება. გონიერ კაცს სურს ის, რაც საჭიროა. ამასვე უკარნახებს მას გონება. აი, რა გვინდოდა გვეთქვა გონიერების შესახებ.

წიგნი 4.

თავი 1. ამის შემდეგ ვილაპარაკოთ სიუხვის შესახებ. როგორც ჩვანს, ის უნდა იყოს შუალედი მდგომარეობა ქონებასთან დამოკიდებულებაში. გულუხვს აქებენ არა საომარ საქმეებში, არც იმაში, რაშიც აქებენ გონიერს, არც მსჯელობაში, არამედ ქონების გაცემასა და მოპოვებაში, განსაკუთრებით კი გაცემაში. ქონებას ვუწოდებთ ყველაფერ იმას, რომლის ღირებულება იზომება ფულით.

სიძუნწე და მფლავგველობა ქონებასთან დამოკიდებულებაში გადაჭარბებასა და ნაკლებობაში მდგომარეობს. ძუნწს გამოვიცნობთ ქონების დაგროვების უფრო მეტი წყურვილით, ვიდრე ეს საჭიროა, ხოლო სიტყვა „უხვი“ სხვადასხვა მნიშვნელობით იხმარება. თავშეუკავებლად და უზნეობაზე მხარჯველებს ვუწოდებთ მფლავგველებს. ამიტომ ვფიქრობთ, რომ ისინი ძალიან ცუდი ადამიანები არიან, რადგან მათ ერთდროულად აქვთ მრავალი მანკიერება, რის გამოც [1120 a] მათი სახელწოდება საკუთარი მნიშვნელობით არ იხმარება. მაგრამ, თუ საჭიროა აღინიშნოს მფლავგველის ერთი მანკიერება, ის მდგომარეობს საკუთარი თავის დაღუპვაში. ვფიქრობთ, თავის

დალუპვება ის, როცა უკვე თავის ქონებას სპობს, რაზეც დამოკიდებულია მისი არსებობა.

ასე გვესმის ჩვენ მფლანგველი ადამიანი. ქონება არსებობს გამოსაყენებლად, ხოლო მისი გამოყენება შეიძლება კარგადაც და ცუდადაც. ქონებას მოხმარება სჭირდება, ხოლო ნებისმიერი საგნის კარგად მოხმარება შეუძლია იმას, ვისაც შესაბამისი უნარი აქვს. ასეთ კი არის უხვი ადამიანი. ქონებით სარგებლობა ნიშნავს მის ხარჯვასა დაგაცემას, ხოლო მისი დაცვა და დაგროვება უფრო ქონების შეძენას ნიშნავს. უხვ ადამიანს ახასიათებს გაცემა იმაზე, ვისზეც საჭიროა, მიღება იმისგან, ვისგანაც საჭიროა დაარმილება იმისგან, ვისგანაც არაა საჭირო. სათნოებისთვის უფრო დამახასიათებელია ქველმოქმედება, ვიდრე ქველმოქმედების მიღება, და ის უფრო მშვენიერების მიზნით მოქმედებს, ვიდრე სიმახინჯის თავიდან აცილების მიზნით. გაუგებარი არ უნდა იყოს, რომ ქონების გაცემა უფრო ქველმოქმედების მიზნით ხდება, ვიდრე ბოროტების თავიდან აცილების მიზნით და მადლობაც იმათ ეთქმის, ვინც გასცემს და არა იმას, ვინც არ იღებს რაიმეს. პირველი საქებიც არის, რადგან უფრო ადვილია არ მიღო ქონება, ვიდრე გასცე. ადამიანებს კი უფრო მეტად ახასიათებთ ნაკლების გაცემა, ვიდრე მიღებაზე უარის თქმა. ხელგაშლილს მას უწოდებენ, ვინც გასცემს; ხოლო ის, ვინც არ იღებს, საქებია არა გულუხვობის, არამედ უფრო სამართლიანობის გამო. ის კი, ვინც იღებს ქველმოქმედებას, საერთოდ, არ არის საქები. გულუხვი უყვართ იმ სათნოების გამო, რომელსაც სარგებლობა მოაქვს, ეს კი გაცემაში მდგომარეობს. ის მოქმედება, რომელიც სრულდება სათნოების შესაბამისად და მიზანიც მშვენიერი აქვს, თვითონაც მშვენიერია. უხვი გასცემს მშვენიერების მიზნით და სწორადაც იქცევა, რადგან ის აძლევს იმას, ვისაც სჭირდება, აძლევს იმდენს, რამდენიც საჭიროა და მაშინ, როცა საჭიროა და სხვ., რაც დაკავშირებულია სწორ გაცემასთან, ეს კი სასიამოვნოა და არც ტანჯვა სდევს მას, რადგან მოქმედება სათნოების მიხედვით ან სასიამოვნოა, ან არ ახლავს, ანდა ახლავს მცირე ტანჯვა.

ვინც გასცემს იმაზე, ვისაც არ უნდა მისცეს, ანდა გასცემს არა მშვენიერების მიზნით, არამედ რაიმე სხვა მიზნით, მას გულუხვი არ ეწოდება. არამედ რაღაც სხვა სახელი გულუხვი არაა არც ის, ვინც იტანჯება ქონების გაცემის დროს, რადგან ის ქონებას არ აძლევს უპირატესობას მშვენიერ მოქმედებასთან შედარებით. გულუხვი არ მიიღებს ქონებას იმისგან, ვისგანაც არ არის საჭირო, რადგან, ვინც არაფრად აგდებს ქონებას, მისთვის ასეთი მიღება არ არის დამახასიათებელი. ის არც თხოვნას დაიწყებს, რადგან მას ქველმოქმედების მიღება არ [1120 b]ახასიათებს. მაგრამ იქ, სადაც საჭიროა, იღებს კიდევ. მაგალითად, საკუთარი ქონებიდან, მაგრამ არა იმიტომ, რომ ეს მშვენიერია, არამედ იმიტომ, რომ ეს აუცილებელია, რათა ჰქონდეს ის, რაც უნდა გასცეს[i]. მაგრამ ამავე დროს საკუთარი ქონების მიმართ დაუდევარი არ არის, რადგან სურს, რომ ამით ვინმეს დახმარება გაუწიოს. იგი არ აძლევს შემთხვევით შემხვედრს, რათა ჰქონდეს მისაცემი იმისთვის, ვისაც ეს ესაჭიროება მაშინ, როცა ეს აუცილებელია. გულუხვს უფრო გაცემა ახასიათებს და გაცემაში აჭარბებს. ამიტომ მას თავისთვის მცირედა რჩება[iii].

რადგან ის საკუთარ თავს არ აქცევს ყურადღებას.

ამგვარად, გულუხვი ეწოდება ქონებასთან ასეთ დამოკიდებულებას. გულუხვობა არ მდგომარეობს გაცემულის სიდიდეში, არამედ გამცემის თვისებაში. ეს კი დამოკიდებულია ქონებაზე. სრულიადაც არ არის შეუძლებელი, რომ მცირეს გამცემი უფრო გულუხვი აღმოჩნდეს, თუ მან გასცა თავისი პატარა ქონებიდან. ყველაზე უხვი უნდა იყვნენ არა ისინი, რომლებმაც ქონება თვითონ შეიძინეს, არამედ ისინი, რომლებმაც მემკვიდრეობით მიიღეს, რადგან ამათ გაჭირვება არ განუცდიათ და რადგან ყველას უფრო მეტად უყვარს თავისი ნაშრომი, როგორც მშობლებსა და პოეტებს.

გამდიდრება გულუხვისათვის ადვილი არ არის, რადგან იგი არ ცდილობს ქონების მოხვეჭას, არც იცავს მას, არამედ გასცემს და აფასებს არა ქონებას თავისთავად, არამედ გაცემის მიზნით. ამიტომ შემთხვევას საყვედურობენ ხოლმე, როცა ყველაზე ღირსეულნი ყველაზე ნაკლებ მდიდარნი არიან. ეს არ უნდა იყოს უაზრო, რადგან როგორ ექნება ქონება იმას, ვინც არ ფიქრობს ქონების რამენაირად შეძენაზე. ასევეა სხვა შემთხვევებშიც. მაგრამ გულუხვი არ მისცემს იმას, ვისაც არ ეკუთვნის, როცა არ ეკუთვნის და რამდენიც არ ეკუთვნის და სხვ. წინააღმდეგ შემთხვევაში მისი მოქმედება არ იქნებოდა გულუხვისათვის შესაფერი და ქონებას ისე დახარჯავდა, რომ არ ექნებოდა გასაცემი იქ, სადაც საჭიროა გაცემა. როგორც ვთქვით, გულუხვი ხარჯავს თავისი ქონების შესაბამისად და ხარჯავს იმაზე, რაზეც საჭიროა. მაგრამ, ვინც ამ მიმართულებით ატარებებს, ის მფლანგველია. მაშასადამე, ტირანებს მფლანგველებს ვერ ვუწოდებთ, რადგან, როცა კაცს დიდი ქონება აქვს, მისთვის ადვილი არ არის გაცემასა და ხარჯვაში გადატარება.

გულუხვობა არის ერთგვარი შუალედური მდგომარეობა ქონებისგაცემასა და შეძენაში. რადგან გულუხვი გასცემს და ხარჯავს იმაზე, რაზეც საჭიროა, ხარჯავს იმდენს, რამდენიც საჭიროა, როგორც დიდ, ისე პატარა საქმეში და ამას სიამოვნებით სჩადის. ასევე აიღებს იმისგან, ვისგანაც საჭიროა და იძენს, რამდენიც საჭიროა. სათნოება ორივე შემთხვევაში შუალედური მდგომარეობაა. გულუხვი ორივეს ისე აკეთებს, როგორც საჭიროა, რადგან წესიერ გაცემას ასეთივე შედეგი მოსდევს, და ორივე ერთსა და მავე პირობებში არსებობს;

[1121 a]ხოლო ამის სანაღმდეგოს არა აქვს ადგილი. თუ კაცი ქონების გაცემაში გასცილდა აუცილებელისა და მშვენიერების ფარგლებს, იგი იტანჯება, მაგრამ ზომიერად და იმდენად, რამდენადაც საჭიროა, რადგან სათნოებას ახასიათებს როგორც სიამოვნება, ისე ტანჯვა იმ შემთხვევაში, როცა საჭიროა და როგორც საჭიროა. გულუხვი კარგი მოკავშირეა ქონების საქმეებში და ამიტომ შეიძლება მოტყუვდეს კიდევ, რადგან ქონებას არ აქცევს ყურადღებას და უფრო მეტად სწუხს იმის გამო, რომ გასცა იქ, სადაც არ იყო საჭირო და არ გასცა იქ, სადაც უნდა გაეცა. ყველაფერი ეს არ ეთანხმება სიმონიდეს ნათქვამს. მფლანგველი ამაშიც ცდება, რადგან მას არ სიამოვნებს ის, რაც უნდა სიამოვნებდეს და არც ისე, როგორც უნდა სიამოვნებდეს. ასევეა ტანჯვაშიც. ეს ქვემოთ უფრო ცხადი გახდება.

ჩვენ ვთქვით, რომ სიჭარბე და ნაკლებობა ნიშნავს მფლანგველობასა და სიძუნწეს, ორივე შემთხვევაში, როგორც გაცემაში, ისე მიღებაში. ჩვენ ფლანგვას გაცემას ვაკუთვნებთ. მფლანგველი აჭარბებს არა მიღებაში, არამედ გაცემაში, ე.ი. ის მიღებაში ჩამორჩება, ძუნწი კი, მცირეოდენი გამონაკლისის გარდა, ჩამორჩება გაცემაში, მიღებაში კი აჭარბებს.

მფლანგველისათვის კი ძნელია ამ ორი თვისების გაერთიანება, რადგან მისთვის ძნელია გაცემა ისე, რომ არაფერს იღებდეს, იმ კერძო პირთა ქონება, რომლებიც გასცემენ, ჩქარა ამოიწურება, მაგრამ ისინი მფლანგველებად მოჩანან. მაგრამ ასეთი ადამიანი ბევრად უკეთესი უნდა იყოს, ვიდრე ძუნწი. მისი განკურნება ადვილია ასაკისა და გაჭირვების გამო და მან შეიძლება მიაღწიოს საშუალო მდგომარეობას. მას იგივე ახასიათებს, რაც გულუხვს, იგი გასცემს და არ იღებს, მაგრამ ორივე თვისება მას ახასიათებს არა ისე, როგორც საჭიროა და ვერც კარგად ახერხებს ამას. თუ ის ამას მიეჩვევა, როგორმე შეიცვლება და გულუხვი გახდება, მაშინ გასცემს იმათზე, ვისაც სჭირდება და არ აიღებს იმათგან, ვისგანაც არაა საჭირო აღება.

მაშასადამე, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ეს თვისება ცუდი არაა, რადგანზედმეტი გაცემა და სამაგიეროდ არაფრის მიღება არ ახასიათებს არც უზნეოს და არც კეთილშობილს, არამედ - სულელს. ამრიგად, მფლანგველი ბევრად უკეთესი უნდა იყოს, ვიდრე ძუნწი. როგორც ზემოთქმულის გამო, აგრეთვე იმის გამო, რომ ის ბევრს ეხმარება, ძუნწი კი არავის ეხმარება, საკუთარ თავსაც კი.

მაგრამ, როგორც ვთქვით, ბევრი მფლანგველი იღებს იმათგან, ვისგანაც არ უნდა მიიღოს და ამიტომ ისინი ძუნწეებიც არიან. თუმცა იღებს იმიტომ, რომ დახარჯოს, მაგრამ იმისთვის ამის გაკეთება ადვილი არაა, რადგან ქონება ადვილად აკლდება. ამიტომ იძულებულია სხვა გზით [1121 b] მოიპოვოს ის. ამავე დროს იმის გამო, რომ მისთვის მშვენიერებას არა აქვს არავითარი მნიშვნელობა, იღებს ყველგან, რადგან გაცემა სურს, მაგრამ როგორ და საიდან აიღო, ეს მისთვის სულ ერთია. მაშასადამე, მისი გაცემა არ არის ხელგაშლილობადა არც მშვენიერია, არც მშვენიერებისათვის ხდება და არც ისე, როგორც საჭიროა, არამედ ზოგჯერ ისინი ამდიდრებენ იმას, ვინც სიღარიბეში ცხოვრობს, ხოლო წესიერ ადამიანებს არაფერს აძლევენ. მლიქვნელებს, და იმათ ვინც მათ ასიამოვნებს, ბევრს აძლევენ. მაშასადამე, მათ შორის ბევრია უზნეო. ისინი ადილად ხარჯავენ, მფლანგველები არიან უზნეო მოთხოვნილებებში და იმის გამო, რომ მშვენიერების მიზნით არ ცხოვრობენ, მათ სიამოვნება ადვილად სძლევს.

სიძუნწე კი განუკურნებელი რამ არის. როგორც ჩანს, სიძუნწეს იწვევს მოხუცება და ყოველგვარი უძლურება. მაგრამ სიძუნწე უფრო უთავსდება ადამიანის ბუნებას, ვიდრე მფლანგველობა. რადგან ადამიანთა უმრავლესობა ქონების მომხვეჭელია, ვიდრე გამცემი. ეს თვისება ძალიან გავრცელებულია და მრავალი ფორმით, რადგან, როგორც ჩანს, ბევრია ის გზა, რომელსაც სიძუნწისაკენ მივყავართ. სიძუნწე ძირითადად ორი სახით

ვლინდება: გაცემის სიმცირესა და მიღების სიუხვეში, ესენი ყოველთვის ერთად არ გვხვდება, ზოგჯერ ცალ-ცალკე არსებობენ. ერთნი აჭარბებენ მიღებაში, მეორენი ჩამორჩებიან გაცემაში. ისინი ატარებენ შემდეგ სახელებს: ძუნწი, ხარბი, მომხვეჭი. ყველა ესენი გაცემაში ხელმოჭერილნი არიან, თუმცა სხვის ქონებას არ ეტანებიან და არც სურთ მიიღონ ზოგჯერ ერთგვარი წესიერების, ზოგჯერ კი ბოროტებისადმი სიფრთხილის გამო; ზოგი კი ფიქრობს და ამბობს კიდეც, რომ გაცემისგან თავს იკავებს იმიტომ, რომ ოდესმე არ გახდეს იძულებული, ჩაიდინოს რაიმე ცუდი. ასეთები არიან მაგალითად, ზირას (ქიშანის) გამჭრელები და სხვა მაგდაგვარი ადამიანები. მათ ეს სახელი ჰქვიათ გაცემაში მეტისმეტი ხელმოჭერილობის გამო, ზოგი კი სხვისას არ იღებს შიშის გამო, რადგან მისთვის ადვილი არ არის სხვისი ქონების აღება, რომ საკუთარი არ გასცეს. ამიტომ მათ აკმაყოფილებთ ის, რომ არც გასცენ და არც აიღონ.

ისინი, რომლებიც აჭარბებენ მოხვეჭაში, ეწევიან თავისუფალი ადამიანისათვის შეუფერებელ საქმიანობას. მაგალითად, სამეძაო სახლის მფლობელი, მევახშე და სხვ. ესენი მცირეს [1122 a]გასცემენ და დიდ მოგებას იღებენ, მოგებას იღებენ იქიდან, რაიდანაც არ უნდამიიღონ და იმდენი რაოდენობით, რამდენიც არ უნდა მიიღონ. მათთვის, როგორც ჩანს, საერთოა მოგების მახინჯი ფორმა. ისინი ყველაფერს კადრულობენ, თუნდაც მცირე რაოდენობით მოგების მიღების მიზნით, რის გამოც გაკიცხვის ღირსნი ხდებიან. იმათ, რომლებიც იღებენ დიდი რაოდენობით მოგებას იქ, სადაც არ უნდა მოიხვეჭონ და რაც არ უნდა მოიხვეჭონ, ვუწოდებთ ძუნწებს. მაგალითად, ტირანებს, რომლებიც ანგრევენ ქალაქებსა და ძარცვავენ ტაძრებს; მათ უფრო უზნეო, უნმინდური დაუსამართლო ადამიანები უნდა ვუწოდოთ. მაგრამ კამათლების მოთამაშენი, ქურდები და მძარცველები, ძუნწები და ანგარებიანი არიან, მოქმედებენ მოგების მიზნით და გაკიცხვას იმსახურებენ, მოგების გულისთვის დიდ საფრთხეში იგდებენ თავს. ზოგი მათგანი ქონებას მეგობრებისგანაც კი იძენს, მაშინ, როდესაც თვითონ უნდა მიეცა მათთვის. მათ სურთ ქონების დაგროვება იმ გზით, რომლითაც დაუშვებელია, ამიტომაც სულმდაბალი, ანგარებიანი ადამიანები არიან. ამ გზით ქონების მოხვეჭა სიძუნწის შედეგია.

ამგვარად, სწორია, როცა სიძუნწეზე ლაპარაკობენ როგორც ხელგაშლილობის საწინააღმდეგო მოვლენაზე. სიძუნწეს შედეგად მოსდევს დიდი ბოროტება, ადამიანები კი უფრო მეტად სიძუნწეში სცდებიან, ვიდრე გუალახდილობაში.

აი, ყველაფერი ის, რაც უნდა გვეთქვას გულუხვობასა დამის საწინააღმდეგო მოვლენაზე - ბოროტებაზე.

თავი 2. ვფიქრობ, თანმიმდევრული იქნებოდა, თუ ბრწყინვალეობასაც განვიხილავდით. როგორც ჩანს, ისიც რაღაც სათნოება უნდა იყოს ქონებასთან მიმართებაში. მაგრამ ის არაა მიმართებაში ყველა იმ საქმიანობასთან, რაც ქონებას ეხება, როგორც უხვი, ეხება მხოლოდ იმას, რაც ხარჯვას შეეხება, ამ მხრივ იგი გულუხვს სჭარბობს ხარჯვის რაოდენობით. როგორც სახელწოდებაც მიგვანიშნებს, ბრწყინვალეობა ხარჯვის დიდი

მოცულობით გამოირჩევა. სიდიდე კი რაიმესთან მიმართებაში ვლინდება. ერთი და იგივე რაოდენობა არ შეუძლიან ხარჯონ ტრიერარქმა და არქიტეორმა.

ბრწყინვალეობა დამოკიდებულია როგორც თვით პიროვნებაზე, ისე პირობებსა და მიზანზე. ხარჯვა მცირე რაოდენობით, ან ზომიერად ბრწყინვალეობად არ იწოდება. მაგალითად, „ მე ხშირად ვაძლევდი მათხოვრებს “. ბრწყინვალეობა მოითხოვს ხარჯვას დიდ საქმეებზე. ბრწყინვალე კაცი გულუხვია, მაგრამ გულუხვი არაა აუცილებლად ბრწყინვალე იყოს.

ბრწყინვალეობის ნაკლებობას ეწოდება წვრილმანობა, ხოლო გადაჭარბებას - უკუღურობა, უგემოვნობა და სხვ. ე.ი. ის, ვინც ხარჯვის რაოდენობაში აჭარბებს არა იქ, სადაც საჭიროა არამედ იქ, სადაც არაა საჭირო და ისე, როგორც არა საჭირო, ის მხოლოდ გარეგნულად არის [1122 b]ბრწყინვალე. მაგრამ ამის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი. ბრწყინვალე წააგავს მცოდნეს, რადგან მას შეუძლია განჭვრიტოს ის, რაც მიზანშეწონილია და მოფიქრებულად გასწიოს დიდი ხარჯები. როგორც თავშივე ვთქვით, თვისება განისაზღვრება მოქმედების ენერგიით და იმ საგნებით, საითაცაა იგი მიმართული. ბრწყინვალე ადამიანისათვის დამახასიათებელია დიდი და მიზანშეწონილი დანახარჯი. ასეთივეა მისი საქმიანობაც, ე.ი. მისი საქმიანობა უნდა იყოს დანახარჯის შესაბამისი და, პირიქით, დანახარჯი - საქმისა. თუმცა ხარჯვაში ის შეიძლება აჭარბებდეს კიდევ, რადგან ბრწყინვალე ადამიანი ხარჯავს მშვენიერების მიზნით, რაც სათნოებისთვის დამახასიათებელი თვისებაა. იგი ხარჯავს გულუხვად და სიამოვნებით, რადგან სიზუსტე წვრილმან ადამიანებს ახასიათებთ. ბრწყინვალე კი უფრო მეტდ ყურადღებას აქცევს იმას, თუ როგორ მიაღწიოს მშვენიერებას და მიზანშეწონილებას, ვიდრე დანახარჯის რაოდენობის შემცირებას. აუცილებელია, ბრწყინვალე იყოს გულუხვი, რადგან გულუხვი ხარჯავს იმაზე, რაზეც საჭიროა და ისე, როგორც საჭიროა. სწორედ ამაში, ე.ი. დანახარჯის დიდ რაოდენობაში მდგომარეობს ბრწყინვალე ადამიანის „ სიდიდე “ და „ ბრწყინვალეობა “, რითაც ის სჭარბობს გულუხვს. და თანაბარი დანახარჯის შემთხვევაში ის საქმეს უფრო ბრწყინვალედ უძღვება. ერთი და იგივე არაა სათნოება ქონებისა და საქმისა. ქონება უპირატესად ღირებულების მიხედვით ფასდება, მაგალითად, ოქრო, საქმე კი - სიდიდით და მშვენიერებით. ასეთი საქმის მზერა იწვევს გაკვირვებას, ხოლო ბრწყინვალე ადამიანი თვითონაც საკვირველია; საქმის სიდიდე და ბრწყინვალეობა კი სიდიდეში მდგომარეობს. არის ისეთი დანახარჯებიც, რაც პატივსაცემია, მაგალითად, ღმერთების პატივისცემა, მსხვერპლშენიშვნა, საჩუქრები, მშენებლობები და ყოველივე ის, რაც კულტს ეხება და რაც საზოგადოების თვალში დიდად პატივსაცემია, მაგალითად, გუნდის ჩამოყალიბება, რაც ბრწყინვალე საქმედ ითვლება, აგრეთვე გემის შექმნა და ქალაქის სადღესასწაულოდ გამასპინძლება.

როგორც უკვე ითქვა, ყველაფერ ამაში ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, თუ ვინ არის მოქმედი პირი, და რა ქონების პატრონია ის? ყოველივე ღირსეული უნდა იყოს, ე.ი. არა

მარტო პიროვნება, არამედ საქმეც. ღარიბი კაცი ბნეინვალე ვერ იქნება, რადგან მას არა აქვს იმდენი, რომ გულუხვად ხარჯოს. მაგრამ, თუ ამას ცდილობს, სულელი ყოფილა. ეს ეწინააღმდეგება როგორც მის ქონებას, ისე მოვალეობას, რადგან მხოლოდ სათნოების შესატყვისი მოქმედება არის სწორი. ეს კი შეფერის იმას, ვისაც ქონება აქვს მოპოვებული ან თვითონ მის მიერ, ან წინაპრებისგან დატოვებული, ან ნათესავებისგან ბოძებული, აგრეთვე კეთილშობილთ, სახელოვანთ და სხვა ამდაგვარ ადამიანებს. ყოველივე ამას აქვს სიდიდე და ღირსება. უფრო მეტად ასეთი კაცია ბრწყინვალე და სწორედ ასეთ ხარჯვაშია ბრწყინვალეობა. როგორც ითქვა, [1123 ა] ყველაზე დიდი და პატივსაცემი პირად საქმეებში არის ის, რაც ბრწყინვალეა და რაც ერთხელ ხდება, მაგალითად, ქორწინება და სხვა ამდაგვარი; აგრეთვე ის, რაზეც მთელი ქალაქი ზრუნავს და აფასებს. მაგალითად, სტუმრების პატივისცემა, მიღება და გაცილება, საჩუქრის გაცემა და მიღება.

ის, ვინც საკუთარ თავზე ხარჯავს, ვერ იქნება ბრწყინვალე, ბრწყინვალეა ის, ვინც ხარჯავს საერთო საქმეზე, ხოლო საჩუქრებს რაღაც საერთო აქვთ მსხვერპლშენიშვნებთან. ბრწყინვალე ადამიანებს შეფერით მათი ქონების შესაბამისი სახლების აშენება და მათი მორთვა, ეს მშვენიერია და ხარჯვა იმ საქმეზე, რაც უფრო ხანგრძლივია, რადგან ეს უაღრესად მშვენიერია. ბრწყინვალე ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში მოქმედებს მიზანშეწონილად, რადგან ერთი და იგივე არ შეფერით ღმერთებსა და ადამიანებს, ტაძარსა და საფლავს. ხარჯვაში ყველაზე დიდია ამ სახის მოვლენები, ყველაზე ბრწყინვალე, ყველაზე გამორჩეული თავისი სიდიდით. მაგრამ სულ სხვაა დიდი საქმე და სულ სხვაა დიდი დანახარჯი. მაგალითად, ბურთი და სუნამოს ჭურჭელი ბრწყინვალე საჩუქარია ბავშვისათვის, თუმა მისი ფასი პატარაა და უმნიშვნელო. ამიტომ ბრწყინვალე მოქმედება, სადაც არ უნდა ხდებოდეს ის, უნდა ხდებოდეს ბრწყინვალედ და საქმის შესაბამისად ისე, რომ მისი გადაჭარბება არ იყოს ადვილი და შედეგიც დანახარჯს უნდა შეესაბამებოდეს. ასეთია ბრწყინვალე ადამიანი.

როგორც ითქვა, გადაჭარბებაა და უკულტურობა იმაზე მეტის ხარჯვა, ვიდრე საჭიროა; პატრა საქმეზე დიდი დანახარჯი და თავის გამორჩენა ზომამე მეტად. მაგალითად, ერანისტების ისეთი გამასპინძლება, თითქოს ქორწილი ყოფილიყო და პორფირის დაგება შესასვლელში კომედიების დადგმის დროს, როგორც ამას ადგილი ჰქონა მეგარაში; ყოველივე ამას ადამიანი სჩადის არა მშვენიერების მიზნით, არამედ საკუთარი სიმდიდრის საჩვენებლად, ჰგონია რა, რომ ამით ადამიანებს გააკვირვებს, ამრიგად, ის, სადაც ბევრის ხარჯვაა საჭირო, იქ მცირეს ხარჯავს, ხოლო, სადაც მცირეა საჭირო, იქ ბევრს ხარჯავს.

წვრილმანი ადამიანი ყველაფერში ჩამორჩება ბრწყინვალეს, ხარჯავს რა ბევრს მცირე საქმეზე, ღუპავს მშვენიერებას და რის გაკეთებასაც აპირებს, ცდილობს გააკეთოს პატარა დანახარჯით და თან ამასაც ნანობს. ამავე დროს ჰგონია, რომ ყველაფერს გადაჭარბებულად აკეთებს, ვიდრე საჭიროა. ეს თვისებები თავისთავად ცუდია. თუმცა ისინი გაკიცხვას არ იმსახურებენ, რადგან სხვებისათვის ზიანი არ მოაქვთ და არც ძალიან

საზიზღარნი არიან.

თავი 3. დიდსულოვნება დიდ მოვლენებს ეხება, რაც სახელწოდებიდანაც ჩანს. ჯერ ვთქვათ [1123 b]იმის შესახებ, თუ რა საგნებს ეხება იგი. არავითარი განსხვავება არაა ვიკვლევთ ადამიანს, ვისაც ეს თვისებააქვს თუ თვითონ თვისებას.

ვფიქრობთ, დიდსულოვანია ის, ვინც საკუთარ თავს დიდად იფასებს და ღირსიცაა ამის, ხოლო, ვინც საკუთარ თავს დიდად იფასებს სინამდვილისადმი შეუსაბამოდ, სულელია, ვინც სათნოების შესატყვისად იფასებს თავს, ის არც სულელია დაარც უგუნური. როგორც ვთქვით, დიდსულოვანი ასეთია. ვინც თავს ნაკლებად იფასებს და ამის ღირსიც არის, ის გონიერია, თუმცა არა დიდსულოვანი, რადგან დიდსულოვნება დაკავშირებულია დიდ საქმეებთან, როგორც მშვენიერება - დიდ სხეულთან. პატარა ტანის ადამიანები კი შეიძლება იყვნენ სიმეტრულნი და მოხდენილნი, მაგრამ არა მშვენიერნი; ისინი, რომლებიც თავს დიდად იფასებენ, მაგრამ არ არიან ამის ღირსნი, მკვებარები არიან, თუმცა ყველა არარის მკვებარა.

ის, ვინც თავს ნაკლებად იფასებს, ვიდრე ღირსია, ის სულმოკლეა. ის, ვინც თავს ნაკლებად იფასებს, არა აქვს მნიშვნელობა იმას, რომ ის მეტი, მცირე თუ შესაბამისი დაფასების ღირსია. სინამდვილეში უფრო მეტად სულმოკლეა ის, ვინც უფრო მეტის ღირსია, რადგან რა უნდა აკეთოს მან, თუ ის არაფრის ღირსი არ არის?

დიდსულოვანი გადაჭარბების თვალსაზრისით უკიდურესობაა, ხოლო შუაში იმყოფება ის, ვინც თავს ისე იფასებს, რასაც იმსახურებს. უკიდურესობები კი თავისთავის შეფასებაში ან აჭარბებენ ან აკლებენ. თუ კაცი თავს დიდად იფასებს და ამის ღირსიც არის, განსაკუთრებით დიდ საქმეებში, მაშინ ეს ყოფილა მისი მოქმედების სფერო. ამ შემთხვევაში „ ღირსი “ გულისხმობს გარეგან სიკეთეს. მაგრამ ყველაზე უფრო პატივსაცემად უნდა ჩავთვალოთ ის, რასაც ღმერთებს ვუძღვნიოთ ხოლმე და მას განსაკუთრებით დიდი თანამდებობის პირნი მიმართავენ. ასეთივეა ჯილდო მშვენიერი საქმეებისათვის. ასეთი კი არის პატივისცემის ნიშანი, რაც გარეგან სიკეთეთა შორის უდიდესია.

პატივისცემასა და გაკიცხვასთან დიდსულოვანი ისეთ მიმართებაშია, როგორც საჭიროა. რომ არც ვილაპარაკოთ, ისეც ნათელია, რომ დიდსულოვანს პატივისცემასთან აქვს საქმე. ის საკუთარ თავს, უპირველეს ყოვლისა, პატივისცემის ღირსად თვლის და - სამართლიანადაც.

სულმოკლე ადამიანი ჩამორჩება როგორც საკუთარი თავის, ისე დიდსულოვანის შეფასებაში, მკვებარა კი აჭარბებს საკუთარი თავის და არა დიდსულოვანის შეფასებაში. დიდსულოვანი უდიდესი პატივისცემის ღირსია, რადგან ის საუკეთესოა ადამიანთა შორის. ყველაზე უკეთესი ადამიანი კი ყველაზე დიდი პატივისცემის ღირსია. ყველაზე საუკეთესოადამიანი დიდი ადამიანია. ამრიგად, სწორი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ დიდსულოვანი კეთილი უნდა იყოს. უნდა ვივარაუდოთ, რომ დიდსულოვანი გამორჩეულია

ყველა სათნოებაში. დიდსულოვანს არ შეშვენის, რომ გარბოდეს უკანმოუხედავად, ან უსამართლობას სჩადიოდეს, რადგან, რა მიზნით ჩაიდენს ის რაიმე ცუდს, ის, ვისთვისაც არ არსებობს რაიმე დიდი? თუ დავაკვირდებით კონკრეტულ შემთხვევებს, სასაცილო იქნებოდა, რომ დიდსულოვანი კარგი არ იყოს. ის რომ ცუდი იყოს, [1124 a]არც პატივისცემის ღირსი იქნებოდა, რადგან პატივისცემა არის ჭილღო სათნოებისა. დიდსულოვნება მოჩანს სათნოების ერთგვარ სამკაულად, ის მათ აძლევს სიდიდეს და მათ გარეშე არ არსებობს. ამიტომ ძნელია იყო ჭეშმარიტად დიდსულოვანი. ის არ არსებობს სათნოებისა და მშვენიერების გარეშე (კალოკაგათია). მაგრამ დიდსულოვნებას უმეტესად კავშირი აქვს პატივისცემასა და გაკიცხვასთან და ზომიერად ახარებს პატივისცემა დიდი და პატიოსანი ადამიანების მხრივ, როგორც მისთვის კუთვნილი მცირეც კი, რადგან სათნო ადამიანს არასოდეს ხვდება ხოლმე წილად, დამსახურებული პატივი. მაგრამ ის იღებს ამასაც კი, რადგან მათ ამაზე მეტი პატივისცემის შესაძლებლობა არა აქვთ. პატივისცემას შემთხვევით პირთაგან და თანაც უმნიშვნელო საქმეზე, ის არ აქცევს ყურადღებას, რადგან ის ამის ღირსი არ არის, ასევე უპატივცემულობას, რადგან ეს მისმიმართ სამართლიანი არ არის.

როგორც ითქვა, დიდსულოვნება, პირველ ყოვლისა, ეხება პატივისცემის საკითხებს, მაგრამ სიმდიდრეს, ძალაუფლებას და ყოველგვარ წარმატებას და წარუმატებლობას ზომიერად აფასებს, როცა არ უნდა იყოს. წარმატების შემთხვევაში არ არის დიდად გახარებული, წარუმატებლობაზე კი დიდად არ წუხს. დიდ რამედ არ მიაჩნია არც პატივი, მაგრამ ძალაუფლება და სიმდიდრე მისთვის სასურველია, როგორც პატივისცემის ნიშანი, ამიტომ ვისაც ის აქვს, სურს, პატივცემული იყოს, მაგრამ ვისთვისაც პატივი პატარა რამეა, ასეთივე იქნება ყოველივე სხვა. ამიტომ ისინი ქედმაღლებად მოჩანან.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ დიდსულოვანთ წარმატებებიც ხვდებათ ხოლმე წილად, პატივს მიაგებენ კეთილშობილთ, ძალაუფლების მქონეთ და მდიდრებს, რადგან მათ სხვებთან შედარებით უპირატესობა აქვთ. სინამდვილეში კი ყველაზე უფრო პატივსაცემია სიკეთე, რაც ყველაფერზე მაღლა დგას. მაშასადამე, ესეც წარმოშობს დიდსულოვნებას, ამიტომ ზოგი მათ სცემს პატივს. ჭეშმარიტად პატივსაცემი მხოლოდ კარგი ადამიანია. მაგრამ უფრო პატივსაცემია ადამიანი, რომელსაც ორივე უპირატესობა აქვს. ვისაც ეს სიკეთე გააჩნია სათნოების გარეშე, ის არასწორად აფასებს თავის თავს და მათ დიდსულოვანიც არასწორად ეწოდებათ, რადგან დიდსულოვნება არ არსებობს სათნოების გარეშე.

მედიდური და თავხედიც ის, ვისაც აქვს ეს დასხვა ამდაგვარი სიკეთე სათნოების გარეშე. [1124 b]ამიტომ მათთვის ადვილი არაა წარმატების სათანადოდ გამოყენება. მიუხედავად ამისა, ისინი ფიქრობენ, რომ სხვებზე უკეთესნი არიან, მათ ყველა სძულთ და ისე იქცევიან, როგორც სურთ, არ ჰგვანან რა დიდსულოვანთ, ბაძავენ მათ ყველგან და ყველაფერში, რამდენადაც კი შესაძლებელია. რადგან ისინი არ მოქმედებენ სათნოების

მესაბამისად, ამიტომ ყველა ეზიზღებათ.

დიდსულოვანს სამართლიანად სძულს, რადგან ის სწორად აზროვნებს. უმრავლესობა კი ისე აზროვნებს, როგორც მოხვდება. დიდსულოვანი არ ეტანება მცირე საშიშროებას დაარც საერთოდ საშიშროების მოყვარება, რადგან ამას მისთვის დიდი მნიშვნელობა არა აქვს. დიდ საშიშროებას კი ეტანება, როცა გარისკავს და სიცოცხლეს არ ენანება, რადგან არ თვლის საჭიროდ, ცხოვრობდეს ისე, რომ სიცოცხლის ღირსი არ იყოს. იგი ეწევა ქველმოქმედებას, მაგრამ სამარცხვინოდ მიაჩნია ქველმოქმედების სხვისგან მიღება, რადგან პირველ შემთხვევაში ის სხვებზე მაღლა დგას. მეორე შემთხვევაში კი სხვები დგანან მასზე მაღლა. თუ ადამიანი სიკეთეზე მეტი სიკეთით პასუხობს, მაშინ მისი კეთილისმყოფელნი მისგან დავალებულნი რჩებიან.

როგორც ჩანს, ადამიანებს ახსოვთ და იგონებენ იმათ, ვისაც მათ სიკეთე გაუწიეს, ხოლო, ვინც მათ სიკეთე გაუწია, ისინი არ ახსოვთ, რადგან ვინც ქველმოქმედება მიიღო, იმაზე დაბლა დგას, ვინც მას ქველმოქმედება გაუწია. მას კი სურს, რომ უპირატესობა ჰქონდეს. ამის გამოა, რომ ის პირველს სიამოვნებით იხსენებს, მეორეს კი - უსიამოვნოდ. ამით აიხსნება ის, რომ ფეტიდა არაფერს ამბობს იმ სიკეთეზე, რაც მას ზევსმა გაუწია და არც ათენელებისაგან გაწეულ სიკეთეზე ლაპარაკობენ ლაკონელები, ლაპარაკობენ მხოლოდ იმ სიკეთეზე, რაც მათ გაუწიეს.

დიდსულოვანი არავისგან საჭიროებს ქველმოქმედებას, ან საჭიროებს იშვიათად, სხვებისათვის დახმარების გაწევა კი სურს. თანამედრობის პირებთან და ბედნიერებთან ის დიადია, საშუალო ფენებთან კი - ზომიერი, რადგან პირველთან გადაჭარბება ძნელია, ან ქედმაღლობას ნიშნავს, მეორეებზე ამაღლება კი - ადვილია. პირველებზე ამაღლება არ იქნებოდა არაკეთილშობილება, მეორეებზე ამაღლება კი უხეშობა იქნებოდა, როგორც სუსტებზე ძალის გამოჩენა. იგი არ ეტანება დიდებას, არც იმას, რაშიც სხვებს პირველი ადგილი უკავიათ. იგი უმოქმედოა და მერყევი, მაგრამ იქ, სადაც დიდია პატივი ან საქმე, იქ კი მოქმედებს, რადგან ეს დიადია და სასახელო აუცილებელია ისიც, რომ ის იყოს აშკარად მეგობრული და აშკარად მტრული, რადგან დამალვა მშიშრების თვისებაა. ის უფრო მეტად ჭეშმარიტებაზე ზრუნავს, ვიდრე სხვის აზრზე. ასევე ლაპარაკობს და მოქმედებს აშკარად, იგი გულდია მოლაპარაკეა, რადგან თვალთმაქცობა ეზიზღება და უყვარს ჭეშმარიტება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ის ირონიას მიმართავს, ხოლო ირონიას [1125 a] იყენებს მასის მიმართ, ვერ იტანს სხვებთან ცხოვრებას, გარდა მეგობრებისა, რადგან პირველი მონების თვისებაა. ამიტომაც არის, რომ ყველა მლიქვნლელი სულმდაბალია და ყველა სულმდაბალი მლიქვნელია. მას არაფერი უკვირს, რადგან მისთვის არ არსებობს არაფერი დიდი. არც გულბოროტია, რადგან არაფერია ისეთი, რაც დიდსულოვანისთვის გასახსენებელი იქნებოდა, მით უმეტეს ბოროტება. ის ამას უფრო ზემოდან უყურებს, არ ლაპარაკობს ადამიანებზე, არც საკუთარ თავზე, არც სხვებზე. არ ზრუნავს იმაზე, რომ აქონ, არც იმაზე, რომ სხვები აძაგონ. ის არც მაქებარია და არც ბოროტია, მტრების მიმართათაც

პი, თუ ისინი არ თავმჯდომე, აუცილებლად და უმნიშვნელოზე ნაკლებ ჩივის და ნაკლებ მოითხოვს. უმნიშვნელო მოვლენებზე ის ზრუნავს, ვინც თავითონაც წვრილმანია. დიდსულოვანი კი უფრო მეტად ეძებს მშვენიერსა და უნაყოფოს, ვიდრე ნაყოფიერსა და სასარგებლოს, რაც უმთავრესად დამოუკიდებელ ადამიანებს ახასიათებთ. როგორც ჩანს, დიდსულოვანს ახასიათებს ნელი მოძრაობა, დაბალი ხმა, მშვიდი სიტყვა. ის არაა ჩქარი, რადგან მცირე საზრუნავი აქვს, არც ნერვიულად დაძაბულია, რადგან მისთვის არაფერია დიდი. ხმის ამაღლებასა და სიჩქარეს კი ეს იწვევს. ასეთია დიდსულოვანი, ვინც მას ჩამორჩება, სულმოკლეა, ვინც აჭარბებს, მკვებარა.

არც ესენი უნდა იყვნენ ცუდი, რადგან ბოროტებას არ სჩადიან, შეცდომებს კი უშვებენ. სულმოკლე საკუთარ თავს აკლებს იმ სიკეთეს, რისი ღირსიც არის. როგორც ჩანს, მას რაღაც მანკიერება აქვს, რომ არ აფასებს საკუთარ სათნოებებს და არც საკუთარ თავს იცნობს, წინააღმდეგ შემთხვევაში მოისურვებდა იმას, რასაც იმსახურებს და რაც სიკეთეა. მაგრამ ასეთები სულელები არ უნდა იყვნენ, ისინი უფრო გაუბედავნი არიან. მაგრამასეთი შეხედულება მათ მდგომარეობას აუარესებს. თითოეული ისწრაფვის იმისკენ, რისი ღირსიც ის არის, ესენი კი მშვენიერ მოქმედებებს, მშვენიერ ჩვევებსა და გარეგან სათნოებებს გვერდს უვლიან, რადგან თავს ამის ღირსად არ თვლიან, ასევე იქცევიან გარეგან სიკეთეთა მიმართაც.

მკვებარები კი სულელები არიან, საკუთარ თავს არ იცნობენ და საკუთარ ნაკლსაც მალავენ. ისინი ხელს კიდებენ საპატიო საქმეს, რც არ შეუძლიათ და შემდეგ კი თავს ირცხვენენ; თავს ილამაზებენ ტანისამოსით, მანერებითა და სხვა ამგვარით. სურთ, რომ მათი ბედნიერება ყველასათვის დასანახი იყოს. ისინი ლაპარაკობენ კიდევ ამის შესახებ, რადგან ფიქრობენ, რომ ამის გამო მათ პატივსაცემენ. დიდსულოვანს უფრო სუმლმოკლე უპირისპირდება, ვიდრე მკვებარა. მკვებარები ხშირად გვხვდებიან და უფრო ცუდები არიან. როგორც ითქვა, დიდსულოვნება დაკავშირებულია დიდ პატივთან.

[1125 b] **თავი 4.** როგორ ჩანს, დიდსულოვნება დაკავშირებულია რომელიღაც სხვა სათნოებასთანაც, როგორც გულუხვობა ბრწყინვალეობასთან. ორივე დაკავშირებულია სიდიადესთან, ხოლო ზომიერსა და პატარა მოვლენებთან განგვაწყობენ ისე, როგორც საჭიროა. ვიცით, რომ ქონების მიღებასა და გაცემაში არსებობს შუალედი, გადაჭარბება და ნაკლებობა, ასევე, დიდებისაკენ სწრაფვაში არსებობს მეტი ან ნაკლები სწრაფვა, აგრეთვე ისეთისწრაფვა, როგორიც საჭიროა და როგორც საჭიროა.

პატივმოყვარეს ვკიცხავთ იმიტომ, რომ ის პატივისაკენ ისწრაფვის უფრო მეტად, ვიდრე საჭიროა და იქიდან, საიდანაც არაა საჭირო. არაპატივმოყვარეს ვკიცხავთ იმის გამო, რომ არ ცდილობს მშვენიერი მოქმედებების შედეგად პატივცემული იყოს. ხდება ხოლმე ისიც, რომ პატივმოყვარეს ვაქებთ, როგორც მამაცსა და მშვენიერების მოყვარეს, ხოლო არაპატივმოყვარეს, როგორც ანგარიშიანსა და თავშეუკავებელს, რაც თავდაპირველადვე ვთქვით.

ცხადია, პატივმოყვარეს მრავალი მნიშვნელობა აქვს და მას ყოველთვის ერთსა და იმავე ადამიანს არ ვუწოდებთ. ხშირად კაცს უფრო მეტად ვაქებთ, ვიდრე ხალხი აქებს და ვკიცხავთ უფრო მეტად, ვიდრე საჭიროა, შუალედ მდგომარეობას კი სახელი არა აქვს. ამიტომ კიდური მხარეები დავობენ ამ თავისუფალი ადგილის დასაკავებლად, რადგან სადაც არის გადაჭარბება და ნაკლებობა, იქ იქნება შუალედიც. ადამიანები პატივს ეტანებიან ან უფრო მეტად, ან უფრო ნაკლებად, ვიდრე საჭიროა, ზოგჯერ კი იმდენად, რამდენადაც საჭიროა. ეს უკანასკნელი თვისება საქებია. ის უსახელოა და მას პატივისცემა მისწრაფებაში შუა ადგილი უკავია. იგი პატივმოყვარესთან მიმართებაში არაპატივმოყვარე მოჩანს, ხოლო არაპატივმოყვარესთან მიმართებაში - პატივმოყვარე. ხოლო ორივესთან მიმართებაში როგორღაც ორგვარია. როგორც ჩანს, იგივე ახასიათებთ სხვა სათნოებებსაც. მაგრამ კიდური წევრები დაპირისპირებული არიან იმიტომ, რომ შუას სახელი არა აქვს.

თავი 5. სიმშვიდე სიბრაზის შუალედი. შუალედი არის უსახელო, ამიტომ ასეთივე არის კიდური მხარეები. სიმშვიდეს ვათავსებთ კიდურ მხარეებს შორის. რაც ეხება ნაკლებობას, მას სახელი არა აქვს, ხოლო, ვინც აჭარბებს, იმას მრისხანეს ვუწოდებთ. თვით განცდა კი სიბრაზეა. მას ბევრი და სხვადასხვა მიზეზი იწვევს.

ვინც ბრაზობს იმაზე და იმიტომ, რის გამოც საჭიროა გაბრაზება, ის ბრაზობს ისე, როგორც საჭიროა და მაშინ, როცა საჭიროა, აგრეთვე იმდენ ხანს, რამდენიც საჭიროა, ის საქებია. ასეთი ადამიანი წყნარი უნდა იყოს, ხოლო სიწყნარე საქება. წყნარ კაც სიმშვიდე სურს და ის, რომ [1126 a] ვნებამ არ გაიტაცოს, მაგრამ ბრაზობს ისე, იმის გამო და იმდენ ხანს, როგორც გონება უკარნახებს. ის მეტწილად ნაკლები სიბრაზის გამო ცდება, რადგან მას უფრო პატიება უყვარს, ვიდრე შურისძიება.

სიბრაზის ნაკლებობა, ან საერთოდ, მისი არარსებობა ან რაიმე სხვა ამდაგვარი, გასაკიცხია, რადგან ისინი არ ბრაზობენ იმათზე, ვისზეც უნდა ბრაზობდნენ და ამიტომ სულელებად მიაჩნიათ. ასევე ისინი, რომლებიც ისე არ ბრაზობენ, როგორც საჭიროა, აგრეთვე მაშინ, როცა საჭიროა და იმათზე, ვისზეც საჭიროა. როგორც ჩანს, ესენი არც განიცდიან და იტანჯებიან. სიბრაზის უნარს მოკლებულითავს არ იცავს, შეურაცხყოფას იტანს, მახლობლების დამცირებას არ აქცევს ყურადღებას.

გადაჭარბება შესაძლებელია ყველაფერში, იქაც, სადაც არაა საჭირო, ვისზეც არაა საჭირო, უფრო მეტად, ვიდრე საჭიროა, უფრო სწრაფად და უფრო ხანგრძლივად, ვიდრე საჭიროა. მაგრამ ყველაფერი ეს არ ახასიათებს ერთსა და იმავე კაცს, რადგან ეს შეუძლებელია. ბოროტება ხომ საკუთარ თავსაც კი სპობს, როცა ის დასრულებულია და აუტანელი.

ფუჟიანები სწრაფად ბრაზდებიან იმათზე, ვისზეც და რაზეც არ უნდა ბრაზობდნენ და უფრო მეტად ბრაზობენ, ვიდრე საჭიროა. მაგრამ ისინი სწრაფად მშვიდდებიან, რაც მათი ხასიათის საუკეთესო თვისებაა, ეს იმიტომ ემართებათ, რომ სიბრაზეს ვერ იკავებენ,

ამჟამად უხდის სამშვიდროს სიფიცხის გამო, შემდეგ კი მშვიდდებიან.

გადაჭარბება სიბრაზეში ძალიან ფიცხ ადამიანებს ახასიათებს, რომლებიც ბრაზობენ ყველაზე და ყოველგვარი მიზეზით. აქედან წამოდგება მათი სახელწოდებაც. ძალიან ბრაზიანები ძნელად რიგდებიან და დიდხანს ბრაზობენ, რადგან წყენას იმახსოვრებენ, მხოლოდ მაშინ მშვიდდებიან, როცა სამაგიეროს გადაუხდიან, რადგან შურისძიება სიბრაზეს სპობს და ტანჯვის ნაცვლად სიამოვნებას ბადებს. ეს რომ ასე არ იყოს, ისინი ძალიან მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდებოდნენ. რადგან მათი სიბრაზე შეუმჩნეველია და არც არავინ თანაუგრძნობს, ამიტომ მათ მიერ საკუთარ თავში სიბრაზის დაძლევის დრო სჭირდება. ისინი საკუთარ თავზე მეტად მეგობრებს აწუხებენ.

მრისხანეთ ვუნოდებთ იმ ადამიანებს, რომლებიც ბრაზობენ იმათზე, ვიზეც არ უნდა ბრაზობდნენ, ბრაზობენ უფრო მეტად, და უფრო ხანგრძლივად, ვიდრე საჭიროა, მაგრამ სანამ შურს არ იძიებენ, ან არ დასჯიან, მანამ არ იცვლებიან.

სიმშვიდეს უფრო გადაჭარბებული სიბრაზე უპირისპირდება და ის ხშირადაც გვხვდება, რადგან ადამიანებს უფრო შურისძიება ახასიათებთ. მრისხანე ადამიანები ურთიერთობაში უარესნი არიან.

ამაზე ადრეც ითქვა და რასაც ახლა ვიტყვით, ამას უფრო ცხადს გახდის. ადვილი არ არის იმის დადგენა, თუ როგორ, ვისზე, რა პირობებში, ან რა ხნის განმავლობაში უნდა ბრაზობდეს კაცი, რომელ ზღვარამდე იქცევა ის სწორად და როდის სცდება. დასაძრახი არაა ის, ვინც მცირედ აჭარბებს მეტის ან ნაკლების მიმართულებით. იმათ, რომლებიც ნაკლებად

[1126 b]ბრაზობენ, ზოგჯერ ვაქებთ კიდევ, და მშვიდსაც კი ვუნოდებთ; მრისხანეთ კი ზოგჯერმამაცებს ვუნოდებთ და ხელმძღვანელობის უნარის მქონეთა ვთვლით. მაგრამ ძნელია იმის დადგენა, თუ რამდენი და როგორი გადაჭარბებაა გასაკიცხი, რადგან კონკრეტულ შემთხვევებზე მსჯელობა შეიძლება შეგრძნებებით.

მაგრამ ის კი ცხადია, რომ შუალედური თვისება არის საქები, ე.ი., როდესაც ვბრაზობთ იმათზე, ვისზეც საჭიროა, იმ პირობებში და ისე, როგორც საჭიროა, და ასევე ყველა სხვა ამგვარ შემთხვევაში, ხოლო გადაჭარბება და ნაკლებობა გასაკიცხია. თუ ვაცმა მცირედ გადააჭარბა, ნაკლებ გასაკიცხია, თუ მეტად, მაშინ მეტად გასაკიცხი იქნება.

აქედან ცხადია, რომ ჩვენ შუალედს უნდა მივყვეთ.

თავი 6. ურთიერთობაში, თანაცხოვრებაში, სიტყვიერ თუ საქმიან მიმართებაში ის ადამიანები, რომლებიც ყველაფერს აქებენ და არაფერს უარყოფენ, რათა სხვას ასიამოვნონ ცდილობენ, რომ ყველა შემხვედრთან ადვილად ასატანი იყვნენ, პირმოთენი არიან. ამათ საწინააღმდეგოდ იმათ, რომლებიც ყველას ყველაფერში ეწინააღმდეგებიან და არ ზრუნავენ იმაზე, აყენებენ თუ არა სხვას უსიამოვნებას, მოურიგებელი და მაჩხუბარა ადამიანები ეწოდებათ. ცხადია, ასეთი თვისებები გასაკიცხია; ხოლო საქებია ის, ვინც მათ შუა იმყოფება. საიდანაც ცხადი ხდება, თუ რა უნდა ვაკეთოთ, როგორ დარისგან შევიკაოთ თავი. ამ თვისებას სახელწოდება არა აქვს და მას უფრო მეგობრული დამოკიდებულება

უნდა ვუწოდოთ. ასეთ კაცს „მეგობარს“ უწოდებენ და თან უმატებენ „კარგი მეგობარი“. ამ ურთიერთობაში ვნებებს ადგილი არა აქვს და არც სიყვარულს იმისადმი, ვისთანაც მყარდება ეს ურთიერთობა. ის თითოეულს აძლევს იმას, რაც ეკუთვნის, არა იმიტომ რომ უყვარს ან სძულს, არამედ იმიტომ, რომ ეკუთვნის იმას, ვისაც აძლევს, ასე ექცევა ის უცნობებსა და ნაცნობებსაც, მახლობლებსაც და შორეულებსაც. ის თითოეულს ექცევა ისე, როგორც იმას შეეფერება, რადგან ერთნაირი ზრუნვა, ანდა უსიამოვნების მიყენება მახლობლებისადაუცხოოებისათვის არ არის მიზანშეწონილი. ზოგადად რომ ვთქვათ, ისიც ურთიერთობაშია, როგორც საჭიროა, ყოველივეს, როგორც ტანჯვას, ისე სიამოვნებას, უქვემდებარებს მშვენიერებასა და სარგებლიანობას, როგორც ჩანს, საზოგადოებრივი ურთიერთობაც უკავშირდება სიამოვნებასა და ტანჯვას. ამათგან იმას, რაც არაა მშვენიერი, და, პირიქით, საზიანოა უარყოფს და მას ტანჯვას ამჭობინებს. თუ ვინმეს რაიმე უმსგავსოება ხვდა წილად დათანაც მცირე რაოდენობით, ანდა წილადხვდა რაიმე ზიანი, ამის საწინააღმდეგო მოქმედებას შედეგად მცირე ტანჯვა მოსდევს, ის ამას უარყოფს.

[1127 a] მას სულ სხვაგვარი ურთიერთობა აქვს დიდი თანამდებობის პირებთან, ვიდრე შემთხვევით ხალხთან; ასევე მეტ-ნაკლები სიახლოვე აქვს ნაცნობებთან, ასევე იქცევა ის სხვა ანალოგიურ შემთხვევებშიც. ე.ი. ის თითოეულს ისე ექცევა, როგორც შეფერის, ამჭობინებს სიამოვნებას და ერიდება ტანჯვას, ხოლო, თუ შედეგი მშვენიერია და სასარგებლო და თანაც დიდი მოცულობის, ის მიიღებს მას და მომავალ სიამოვნებას ამჭობინებს დღევანდელ მცირე ტანჯვას, ასეთია შუალედური მდგომარეობა და მას სახელი არა აქვს.

ვინც ცდილობს ასიამოვნოს სხვას არა რამე მიზნით, ის მაამებელია. ხოლო, ვინც ამას სჩადის სარგებლობის მიზნით, ან ქონების შეძენის, ან ქონების შეძენისათვის საჭირო საშუალებების მოპოვებისათვის, ის ანგარებიანია. ვინც ყველაფრით უკმაყოფილოა, ის წუწუნა და აუტანელია. როგორც ჩანს, შუას სახელი არა ქვს, ამიტომ კიდური მხარეები ერთმანეთს უპირისპირდებიან.

თავი 7. თითქმის ასეთსავე მოვლენებს უკავშირდება ტრაბახის ან ირონიის შუალედური მდგომარეობა. არც ამ მოვლენას აქვს სახელი. არ იქნებოდა ცუდი ესეც განგვეხილა, რადგან მაშინ ჩვევების ხასიათი უკეთ გვეცოდინებოდა. თუ თითოეულ მათგანს ცალ-ცალკე განვიხილავდით, დავრწმუნდებოდით იმაში, რომ სათნოებებს შუალედური მდგომარეობა უკავიათ, რასაც ჩვენ ყველგან ვამჩნევდით.

უკვე ითქვა, რომ ვინც ერთად ცხოვრობს, იზიარებს სიამოვნებასაც და მწუხარებასაც, ხოლო ვინც მისდევს ჭეშმარიტებას და შეცდომებსაც უშვებს ვიმსჯელოთ მათი სიტყვების, მოქმედებებისა და საკუთარ თავზე მათივე წარმოდგენის მიხედვით.

ტრაბახა თავის თავს დიდ სახელს მიაწერს, რაც მას არ გააჩნია და მიაწერს უფრო მეტ ქონებას, ვიდრე სინამდვილეში აქვს. ირონიული ადამიანი კი, პირიქით, უარყოფს იმასაც,

რაც სინამდვილეში აწევს, ანდა ამცირებს. მათ შუა მყოფი ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში ჭეშმარიტებას მისდევს როგორც სიტყვებში, ისე ცხოვრებაში. ის თავის თავზე ლაპარაკობს იმას, როგორიც არის სინამდვილეში, არც უმატებს და არც აკლებს რაიმეს. ამ შემთხვევაში ის ხან გარკვეული მიზნით მოქმედებს, ხან კი არავითარით, და თითოეული ადამიანი იმასვე იტყოდა და იმასვე გააკეთებდა, როგორც ცხოვრობს, რაიმე მიზანი რომ არ ამოძრავებდეს.

სიცრუე თავისთავად ცუდია და საძაგებელი, ჭეშმარიტება კი მშვენიერია და საქები. ჭეშმარიტების მოყვარე არის შუალედის მიმდევარი და ის საქებარია, ხოლო მატყუარები ორივე შემთხვევაში გასაკიცხნი არიან, განსახუთრებით მკვებარანი.

ჩვენ ვილაპარაკებთ თითოეულ მათგანზე, მაგრამ თავდაპირველად შევჩერდებით ჭეშმარიტების მოყვარეზე. არ ვლაპარაკობთ იმათზე, ვინც ჭეშმარიტებას იცავს ხელშეკრულებაში, არც იმათზე, ვინც ბევრს ცდილობს სიმართლის ან უსამართლობის დაცვას, რასდგან ეს სულ სხვა სათნოებას განეკუთვნება, შევჩერდებით იმათზე, ვისაც [1127 b]ამასთან არა აქვს კავშირი და ლაპარაკშიც და ცხოვრებაშიც სიმართლეს მისდევს, რადგან ასეთი თვისება აქვს. ვფიქრობ, ასეთი კაცი პატიოსანია, რადგან ის ჭეშმარიტების მოყვარეა და მისდევს მას იქ, სადაც ჭეშმარიტებას არ აძლევენ მნიშვნელობას და უფრო მეტად იქ, სადაც მას აძლევენ მნიშვნელობას, სადაც სიცრუე სამარცხვინოა, გაურბის მას. მაგრამ გაურბის სიცრუეს თავისთავად. ასეთი კაცი კი საქებია. ჭეშმარიტების მოყვარე კაცი უფრო დამცირებისკენ იხრება, რადგან ეს უფრო მიზანშეწონილად მიაჩნია, გადაჭარბებასთან შედარებით, რაც უარსაყოფია.

ის, ვინც საკუთარ თავს მიაწერს იმაზე მეტს, ვიდრე არის სინამდვილეში, მაგრამ არა რაიმე მიზნით, ცუდი ადამიანი უნდა იყოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას სიცრუე არ ესიამოვნებოდა, თუმცა, ის უფრო ქარაფშუტა უნდა იყოს, ვიდრე ბოროტი. მაგრამ, ვინც მოქმედებს რაიმე მიზნით, ან სახელის მოხვეჭის, ან პატივმოყვარეობის გამო, ის ისე ძალიან გასაკიცხი არაა, როგორც ტრაბახა. ის, ვინც მოქმედებს სიმდიდრის მოხვეჭის მიზნით, ან იმისთვის, რაც მოხვეჭას ემსახურება, უაღრესად უმსგავსოა. ტრაბახი ვლინდება არა უნარში, არამედ იმაში, თუ რას აძლევს კაცი უპირატესობას. ტრაბახი არის თვისება, რაც გარკვეულ მდგომარეობაში ვლინდება.

მატყუარას კი სიამოვნებს ტყუილის თქმა. ზოგი ტრაბახობს სახელის მოსახვეჭად, ზოგი მოგების მიზნით. ისინი, რომლებიც სახელისათვის ტრაბახობენ, ისეთ რამეს მიაწერენ საკუთარ თავს, რაზეც ისინი შეიძლება აქონ, ან ბედნიერად ჩათვალონ. ხოლო, ვინც მოგების გამო ტრაბახობს, ისეთ რამეს მიაწერს საკუთართავს, რაც მახლობლებისათვის სასიამოვნო იქნება და რითაც დაფარავს თავის ნაკლს, ასეთია მისნობის თვისება, სიბრძნე, ან მკურნალობის ცოდნა. ამიტომაც უმრავლესობა ტრაბახობს იმით, რაც მას სინამდვილეში არა აქვს. სწორედ ამაში მდგომარეობს ტრაბახის თვისება.

ირონიული ადამიანები, რომლებიც თავს იმცირებენ, ასატანი ხასიათისა უნდა იყვნენ.

ისინი მოგვითხა მიზნით კი არ უნდა ლაპარაკობდნენ, არამედ იმიტომ, რომ თავი აარიდონ განდიდებას, უფრო მეტად დიდებას უარყოფენ, როგორც იქცეოდა სოკრატე, ხოლო ის, ვინც მიიწერს მცირესა და ცხადს, გაიძვერა და საზიზღარია. ზოგჯერ მათი ქცევა ტრაბახსა ჰგავს, მაგალითად, სპარტელების ტანისამოსი, რადგან მკვეხარებს ახასიათებთ როგორც გადაჭარბება, ისე დამცირება; ისინი კი, რომლებიც ირონიასი იცავენ ზომიერებას, დიდს არაფერს აშავებენ და, ცხადად მიმართავენ რა ირონიას, სასიამოვნო ადამიანებადაც კი მოჩანან. მკვეხარა უპირისპირდება ჭეშმარიტების მოყვარულს, რადგან მკვეხარა ირონიულ ადამიანებზე უარესია.

თავი 8. რადგან ცხოვრებაში საჭიროა დასვენებაც, რაც მდგომარეობს დროის გაყვანასა და [1128 a] გართობაში, ვფიქრობთ, საჭიროა საზოგადოებაში სათანადო თავდაჭერის ცოდნაც, ე.ი. იმის ცოდნა, თუ რა თქვა, როგორ თქვა და როგორ მოისმინო. საჭიროა იმის ცოდნაც, თუ გარკვეულ პირობებში რა სჯობს, ლაპარაკი თუ მოსმენა. ცხადია, აქაც ადგილი აქვს საშუალოს, გადაჭარბებასა და დამცირებას. ისინი, რომლებიც აჭარბებენ ხუმრობაში, მასხარებად და უხეშებად მოჩანან, ყველგან სასაცილოს ეძებენ, ცდილობენ, რომ რაიმე სასაცილო ჩაიდინონ ვიდრე თქვან რაიმე წესიერი და არ ზრუნავენ იმაზე, რომ არ მიაყენონ ტანჯვა იმას, ვისაც დასცინიან; ხოლო ადამიანები, რომლებიც არც თვითონ ამბობენ არაფერს სასაცილოს და არც ის მოსწონთ, რასაც სხვები ამბობენ, უკულტურო და მძიმე ხასიათის არიან; ადამიანები კი, რომლებიც მიზანშეწონილად ერთობიან საზოგადოებაში, ითვლებიან ზრდილობიან და კულტურულ ადამიანებად. ასეთი თვისებები მოძრავია და რადგან სხეულს განსჯიან მოძრაობით, ამიტომ ჩვეულებებიც ასევე უნდა განსაჯონ. რადგანაც ცხოვრებაში სასაცილო ხშირად გვხვდება, ხოლო უმრავლესობას სიამოვნებს გართობა და სასაცილო რამ უფრო მეტად, ვიდრე საჭიროა, ამიტომ მასხარებს მახვილგონიერებასაც კი უწოდებენ, რადგან სასიამოვნო არიან. ზემოთქმულიდან კი ცხადია, რომ მახვილგონიერსა და მასხარას შორის დიდი სხვაობაა.

შუალედური მდგომარეობა ადამიანური თვისებაა და უფრო - მისაღებიც. მას ახასიათებს იმის თქმა და მოსმენა, რაც შეფერის წესიერ და თავისუფალ ადამიანს. მართლაც, არის რაღაც, რაც შესაფერია ზომიერი გართობის დროს როგორც სათქმელად, ისე მოსასმენად და რაც განასხვავებს თავისუფალი ადამიანის დროს ტარებას მონური ბუნების ადამიანისაგან, ნასწავლისა უსწავლელისაგან. ამის შემჩნევა შეიძლება ძველსა და ახალ კომედიებში. ახალ კომედიებში ხუმრობა ბილწისიტყვაობაა, ძველში კი მინიშნება ჭარბობს, რაც არ წარმოადგენს მცირე განსხვავებას ზრდილობის თვალსაზრისით. მაშ, რით უნდა განვასხვავოთ კარგი ხუმარა კაცი? იმით, რომ ის თავისუფალი ადამიანისათვის შეუფერებელს არაფერს ამბობს, თუ იმით, რომ მსმენელს არ აწუხებს და ასიამოვნებს კიდევ? თუ ამის გარჩევა შეუძლებელია, რადგან სხვადასხვა ადამიანს სხვადასხვა რამ სიამოვნებს და სძულს, იგივე ითქმის მოსმენის შესახებაც. კაცი, რასაც ისმენს, იმის განხორციელებას ცდილობს, მაგრამ ყველაფერს ვერ განახორციელებს, რადგან ხუმრობა

თავისებური ლანძღვა.ზოგიერთი კანონმდებელი ლანძღვას კრძალავს. ასევე შეიძლება მოქცეეს ის ხუმრობის შემთხვევაშიც.

ზრდილი და თავისუფალი ადამიანი ისე იქცევა, თითქოს კანონი თვით მასში იყოს. ეს კი შუალედური მდგომარეობაა და მას უწოდებენ კარგად აღზრდილსა და დახვეწილ ადამიანს, მასხარა კი მას ჩამორჩევა ხუმრობაში. ის არც თავის თავს და არც სხვას არ ინდობს ხუმრობაში, ოღონდ კი სიცილი გამოიწვიოს. ზოგჯერ ისეთ რამეს იტყვის, რასაც წესიერი კაცი არასოდეს იტყოდა, ზოგჯერ კი არც მოისმენდა. უკულტურო ადამიანი კი ასეთ

[1128 ხ]ურთიერთობებში უვარგისია, რადგან ის ამ ურთიერთობას არაფრით უწყობს ხელს და არაფერი მოსწონს. როგორც ჩანს, ცხოვრებაში აუცილებელია დასვენებაცა და გართობაც.

ჩვენ დავასახელებთ ცხოვრებაში არსებული სამგვარი შუალედი. ამათგან ზოგი სიტყვიერ ურთიერთობას გულისხმობს, ზოგი კი საქმიანს. განსხვავება ისაა, რომ ერთი ჭეშმარიტებას ეხება, ორი დანარჩენი კი სიამოვნებას. სიამოვნებათაგან ერთი ეხება დროს ტარებას, მეორე კი საზოგადოებრივ ურთიერთობებს.

თავი 9. არ იქნებოდა მიზანშეწონილი, რომ მორცხვობაზე გვემსჯელა, როგორც რაღაც სათნოებაზე, რადგან ის უფრო ვნება უნდა იყოს, ვიდრე თვისება; იგი განისაზღვრება როგორც შიში ცუდი სახელი გამო; წარმოიშობა რაღაც მოახლოებული საფრთხის წინაშე შიშის გამო; ვისაც რცხვენია, წითლდება, ხოლო ვისაც სიკვდილისა ეშინია, ფითრდება. ორივე სხეულებრივი მოვლენაა, ვიდრე თვისება, ამიტომ უფრო ვნება უნდა იყოს, ვიდრე თვისება.

ეს ვნება ეხება მხოლოდ ახალგაზრდას. ვიქრობთ, რომ ახალგაზრდები მორცხვები უნდა იყვნენ, რადგან ვნებებით ცხოვრობენ და მრავალ შეცდომასაც უშვებენ, მაგრამ სირცხვილის გრძნობა მათ აკავებთ. ამიტომაც მორცხვ ახალგაზრდებს ვაქებთ, მოხუცებს კი არავინ აქებს მორცხვობის გამო, რადგან, ვფიქრობთ, ისინი არაფერს ისეთს არ სჩადინ, რის გამოც უნდა რცხვენოდეთ. სირცხვილი არც პატიოსან ადამიანს არ უნდა ახასიათებდეს, თუ სირცხვილს ცუდი საქმეები იწვევს. პატიოსანი კაცი კი ასეთ საქმეებს არ სჩადის. მნიშვნელობა არა აქვს იმას, საქმე სინამდვილეშია ჩადენილი, თუ ასეთად მოჩანს. რადგან პატიოსანი კაცი არ ჩაიდენს არც ერთს და არც მეორეს, ამიტომ ის არც მორცხვია. ცუდია ის, ვინც რაიმე სამარცხვინოს სჩადის. მაგრამ უაზრობა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ, ვინც რაიმე ცუდს სჩადის და რცხვენია, ის პატიოსნად უნდა ჩაგვეთვალა. სირცხვილი თან სდევს ნებაყოფლობით მოქმედებას, პატიოსანი კაცი კი ნებაყოფლობით არასდეს ჩაიდენს რაიმე ცუდს. სირცხვილის გრძნობა შეიძლება ჩაგვეთვალა პატიოსნების საფუძვლად, თუ ადამიანს შერცხვებოდა ცუდი მოვლენებისა, მაგრამ ამას არავითარი კავშირი არა აქვს სათნოებასთან. თუ ურცხვობა ცუდია, ასევე ცუდია ურცხვობა ცუდი მოქმედების ჩადენისას. მიუხედავად ამისა, პატიოსანი ვერ გახდება ის, ვისაც ცუდი მოქმედების რცხვენია. არც თავშეკავებაა სათნოება, ის რაღაც ნარევია. ამაზე ქვემოთ გვექნება მსჯელობა. ახლა კი

წიგნი 5.

[1129 a] **თავი 1.** გასარკვევია, სამართლიანობა და უსამართლობა რომელ მოქმედებებთან არის დაკავშირებული, როგორი შუალედია სამართლიანობა, ხოლო მართალი კაცი რომელ მხარეებს შორის იმყოფება. ამის კვლევას ვაწარმოებთ იმავე მეთოდით, რომელსაც ზემოთ უკვე ვიყენებდით.

ვხედავთ, ყველას სურს, რომ სამართლიანი ისეთ თვისებას უწოდოს, რომლითაც ადამიანი სამართლიანად მოქმედებს; ამის გამო მისი მოქმედება ითვლება სამართლიანად და ამიტომაც სურთ სიმართლე. ამავე მეთოდით ვიმსჯელოთ უსამართლობის შესახებაც, რომლითაც სჩადიან უსამართლობას და სურთ უსამართლობა. მაშ, ეს იქნება ჩვენი კვლევის საწყისი ზოგადი ნიმუში, თუმცა არ არსებობს ცოდნის, უნარისა და კვლევის ერთი და იგივე მეთოდი.

ცოდნა და უნარი, როგორც ჩანს ერთი და იგივეა საწინააღმდეგო მოვლენებისათვის. მაგრამ თვისება მოწინააღმდეგე მხარეებისათვის არ შეიძლება ერთი და იგივე იყოს. მაგალითად, ჯანმრთელობიდან კაცმა არ შეიძლება რაიმე საწინააღმდეგო მიიღოს, მიიღებს მხოლოდ ჯანმრთელობას. მაგალითად, ვამბობთ, რომ ის დადის როგორც ჯანმრთელი, როცა ის ნამდვილად ასე დადის.

ზოგჯერ ერთი თვისება მისი საწინააღმდეგო თვისებიდან შეიცნობა, ზოგჯერ კი იმ საგნების მეშვეობით, რომლებთანაც ის კავშირშია; რადგან, როდესაც ცხადია ადამიანის ჯანმრთელობის კარგი მდგომარეობა, ცხადი იქნება მისი ცუდი მდგომარეობაც. ადამიანის ჯანმრთელობიდან ცხადი გახდება ჯანმრთელობა თავისთავად და, პირიქით, ჯანმრთელობიდან თავისთავად - ადამიანის ჯანმრთელობა. თუ ადამიანის ფიზიკური ძალა დამოკიდებულია გაკაწებაზე, მაშინ ცხადია, რომ სისუსტე გაუკაწებლობის შედეგია; ჯანმრთელობა კი სხეულის გაკაწების საფუძველი იქნება.

აქედან დასკვნა, როდესაც ერთ მახარეს მრავალი მნიშვნელობა აქვს, მეორე მხარესაც ასევე ექნება. მაგალითად, სამართლიანობას აქვს მრავალი მნიშვნელობა, ამიტომ უსამართლობასაც მრავალი მნიშვნელობა ექნება. მაშასადამე, აღმოჩნდა, რომ სამართლიანობაც და უსამართლობაც მრავალი მნიშვნელობით იხმარება. ეს კი იმიტომ, რომ ცნებები, რომლებიც მსგავს სახელს ატარებენ, ერთმანეთთან ახლოს დგანან. ამიტომ მათი განსხვავება იფარება და ისე ნათელი არაა, როგორც მაშინ, როცა ისინი დაშორებული არიან. სრული განსხვავება კი შეიმჩნევა გარეგანი ფორმიდანაც. მაგალითად, სიტყვა „ კლეის “ ჰომონიმურად ხმარობენ როგორც ცხოველების კისრის აღსანიშნავად, ისე კარის საკეტის მნიშვნელობით.

ახლა დავადგინოთ, რამდენი მნიშვნელობით იხმარება „ უსამართლო “. სავარაუდოა,

რომ უსამართლო არის კანონების მოწინააღმდეგე, ანგარებიანი და მიკერძოებული ხასიათის ადამიანი. ასე, რომ ცხადია, სამართლიანი იქნება კანონების ერთგული და მიუკერძოებელი კაცი. მაშასადამე, სამართლიანი ნიშნავს კანონების დამცველსა და მიუკერძოებელ ადამიანს, [1129 b] უსამართლო, პირიქით. რადგან უსამართლო კაცი ანგარებიანია, ამიტომ ანგარებიანს სიკეთესთან ჰქონია კავშირი, თუმცა არა ყოველგვარ სიკეთესთან, არამედ იმასთან, რაც ბედნიერებასა და უბედურებას ეხება. მაგრამ ის, რაც მუდმივი სიკეთეა, ადამიანებისათვის ყოველთვის ასეთი არ არის. ადამიანები ღოცულობენ და ცდილობენ იმის მოპოვებას, რაც საჭირო არაა, თუმცა მათ უნდა სურდეთ ის, რაც აბსოლუტური სიკეთეა და რაც მათთვის სასიკეთო იქნება. მაგრამ ისინი ირჩევენ იმას, რაც მხოლოდ მათთვის არის სიკეთე.

უსამართლო ყოველთვის არ აძლევს მნიშვნელობას დიდ მოვლენებს, არამედ - ზოგჯერ უმნიშველოსაც, რომელსაც თან ახლავს აბსოლუტური ბოროტება. ის ფიქრობს, რომ რადგანაც მცირე ბოროტება მაინც როგორღაც სიკეთეა, ხოლო მომხვეჭელობა სიკეთეს განეკუთვნება, ამიტომ არის, რომ ასეთი ადამიანი მომხვეჭველია. უსამართლოს მიკერძოებაც ახასიათებს. მაშასადამე, ეს ცნება არის ფართო მნიშვნელობისა და ზოგადი.

რადგან უსამართლო არის კანონების მოწინააღმდეგე, ხოლო სამართლიანი კანონების მოყვარე, ცხადია, ყველა, ვინც კანონებს ემორჩილება, როგორღაც სამართლიანია, რადგან ის, რაც კანონმდებლობამ დაადგინა, კანონიერია და ჩვენც ასე ვთვლით, რომ თითოეული კანონი სამართლიანია². კანონი კი ყველაფერს ეხება. ისინი მიზნად ისახავენ საერთო სარგებლობას, ან იმას, რაც სასარგებლოა საუკეთესო ადამიანებისათვის, ან იმათთვის, ვინც გამოირჩევა ან სათნოებით, ან სხვა რამით. ამრიგად, სამართლიანს ვუწოდებთ იმას, რაც წარმოშობს და იცავს მთელი საზოგადოების ბედნიერებას ან მის ნაწილს.

კანონი მოგვიწოდებს სიმამაცისაკენ, მაგალითად, არ მივატოვოთ მწყობრი, არ გავიქცეთ ბრძოლის ველიდან, არ დავყაროთ იარაღი. მოგვიწოდებს აგრეთვე გონიერებისაკენ: არ ჩავიდინოთ უზნეობა, არ ვითავსედოთ, ვიყოთ მშვიდნი, არ ვიჩხუბოთ, არ ვილაძლოთ, ასევეა სხვა სათნოებისა და უზნეობის შესახებაც. პირველისკენ მოუწოდებს, მეორეს უკრძალავს. თუ კანონი სწორია, მაშ ის სწორად მოგვიწოდებს, მაგრამ, თუ ის ცუდად არის შედგენილი, მაშინ მისი მოწოდება ზერელე იქნება.

სამართლიანობა სრულყოფილი სიკეთეა, მაგრამ არა აბსოლუტური მნიშვნელობით, არამედ ცალკეულ მოქალაქესთან მიმართებაში. სათნოებათა შორის ყველაზე ძლიერ სათნოებად სამართლიანობა მოჩანს და მასზე საკვირველი არა არის რა, არც მზის დასავალი და არც განთიადი. ცნობლი გამონათქვამის მიხედვით, „სამართლიანობაში არის თავმოყრილი ყველა სათნოება“. სამართლიანობა არის ყველაზე სრულყოფილი სათნობა, რადგან სარგებლობა სწორედ ამ სათნოებას ახასიათებს. იგი დასრულებულია იმიტომ, რომ, ვისაც ის აქვს, იმას არა მხოლოდ თავის სასარგებლოდმეუძლია ამ

სათნოების გამოყენება, არამედ სხვებისთვისაც. ბევრი ამ სათნოებას იყენებს თავის საქმეში, სხვებისთვის მისი გამოყენება არ [1130 a] შეუძლია. ამიტომ სწორია ბიანთოსი, რომელიც ამბობს, რომ „კაცი თანამდებობით გამოჩნდება“, რადგან თანამდებობა ვლინდება სხვასთან მიმართებაში და საზოგადოებრივ ურთიერთობებში, ამიტომ მხოლოდ სამართლიანობას თვლიან სათნოებათა შორის „სხვის სიკეთედ“, რადგან ის სხვისადმია მიმართული და სარგებლობა მოაქვს სხვისთვის, იქნება ის თანადებობის პირი თუ რომელიმე მოქალაქე. ყველაზე ცუდია ის კაცი, რომელიც ბოროტებას სჩადის როგორც თავისთვის, ისე სხვისთვის, ხოლო საუკეთესოა ის ადამიანი, ვისაც სიკეთე უნდა არა თავისთვის, არამედ სხვისთვის. ეს კი ძნელი საქმეა.

სამართლიანობა კი არ არის სათნოების ნაწილი, არამედ მთელი სათნოება და მისი მოწინააღმდეგე ბოროტებაც არის არა ნაწილი ბოროტებისა, არამედ მთელი ბოროტება; ხოლო, თუ რით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან სათნოება და სამართლიანობა, ეს ცხადია ზემოთქმულიდან. ერთი მხრივ, ისინი იგივეობრივნი არიან, მეორე მხრივ კი - არა. სამართლიანობა არის არა თავის თავთან, არამედ სხვასთან მიმართებაში, ხოლო სათნოება, აღებული მისი ზოგადი მნიშვნელობით, არის აბსოლუტური სათნოება.

თავი 2. ახლა განვიხილოთ სამართლიანობა, როგორც სათნოების ნაწილი. ის, რომ ასეთია უკვე ვთქვით. ასევე უსამართლო მოქმედება არის ზოგადი უსამართლობის ნაწილი. მის არსებობას ადასტურებს შემდეგი: ის, ვინც სჩადის რაიმე დანაშაულს რომელიმე ზემოთქმული ფორმით, ის სჩადის უსამართლობას, მაგრამ არაფერს იძენს. მაგალითად, კაცი აგდებს ფარს სიმხდალის გამო, ან ცუდს ლაპარაკობს, მაგრამ თვითონაც ცუდია, ან არავის ეხმარება ქონებით, რადგან ძუნწია. მაგრამ ის, ვინც ქონებას იხვეჭს, მისი მოქმედება ბოროტების რომელიმე ფორმას არ განეკუთვნება, არ განეკუთვნება არც მთლიან ბოროტებას, მაგრამ ის რაღაც უზნეობას და დანაშაულს მაინც სჩადის. ამიტომ მას ვკიცხავთ. არსებობს უსამართლობის სხვა სახეები, როგორც ნაწილი მთელი უსამართლობისა, ხოლო ის, ვინც ნაწილობრივ უსამართლობას სჩადის, მაინც უსამართლოა და კანონების მოწინააღმდეგე.

ზოგი სიხარბის გამო სჩადის უზნეობას და ქონებას იხვეჭს. ზოგი კი, ვნებებს აყოლილი, ხარჯავს და ზარალს განიცდის. ეს უკანასკნელი უფრო თავშეუკავებელი ჩანს, ვიდრე მომხვეჭი, პირველი უსამართლოა და არა თავშეუკავებელი, რადგან, ცხადია, რომ ის ანგარებით მოქმედებს.

ყველა დანარჩენი უსამართლობა შეიძლება დავიყვანოთ ერთ რომელიმე უზნეობაზე, მაგალითად, თუ ვინმემ ჩაიდინა უზნეობა თავშეუკავებლობით, ან ბრძოლის ველზე მიატოვა მწყობრი სიმხდალით, ან ვინმეს სიბრაზით დაარტყა, ან მოიხვეჭა არა უზნეობის გამო, არამედ უსამართლობის გამო. აქედან ცხადი ხდება, რომ მთლიანი უსამართლობის გარდა, ყოფილა რაღაც ნაწილობრივი უსამართლობა და ისინი სინონიმები არიან, რადგან მათი [1130 b] გასხვავება ხდება ერთი და იმავე გვარის ფარგლებში. ორივეს

მიმართება აქვს სხვასთან, ოღონდ ერთი ეხება დიდებას, მეორე ქონებას, მესამე უშიშროებას, მაგრამ არ ვიცი, გვაქვს თუ არა ერთი საერთო სახელი, რომელიც მოიცავდა ყველა იმას, ვინც იხვეჭს სიამოვნების გამო, აგრეთვე იმას, რასთანაც მიმართებაშია პატიოსანი კაცი.

სამართლიანობა რომ ბევრია და რომ არსებობს კიდევ რაღაც სხვა სათნოება, გარდა ერთი, მთლიანი სათნოებისა, ეს ცხადია. ახლა დავადგინოთ, რა არის ის და როგორია.

უსამართლო განვსაზღვრეთ როგორც კანონების მოწინააღმდეგე და მიკერძოებული ადამიანებთან დამოკიდებულებაში, ხოლო სამართლიანი როგორც კანონების დამცველი და მიუდგომელი. ზემოთქმულის მიხედვით, უსამართლო კანონების უარყოფელია. მაგრამ კანონების მოწინააღმდეგე და მიკერძოებული ერთი და იგივე არ არის. იგი სხვადასხვაა, როგორც ერთი მთელის ნაწილი. კანონების მოწინააღმდეგე ყოველთვის მიკერძოებულია, მაგრამ მიკერძოებული ყოველთვის არ არის კანონების მოწინააღმდეგე. ასევე უსამართლო და უსამართლობა ყოველთვის ერთი და იგივე არაა, ისინი განსხვავებულნი არიან. პირველი მთელის ნაწილია, მეორე კი - მთლიანი უსამართლობა. უსამართლობის ერთი სახე არის ნაწილი მთელი უსამართლობისა. სამართლიანობის რომელიმე სახეც ნაწილია მთელი სამართლიანობისა. ამრიგად, საჭიროა ითქვას როგორც სამართლიანობის, ისე უსამართლობის ნაწილზე და სამართლიან და უსამართლო ადამიანზეც.

სამართლიანობა და უსამართლობა მიმართებაში არიან მთელ სათნოებასთან. მთელი სათნოება კი ნიშნავს სხვისთვის სიკეთეს. უსამართლობა, პირიქით, ნიშნავს ბოროტებას. მაგრამ ჩვენ ამას გამოვტოვებთ. ცხადია, რომ ამავე მიმართებაში უნდა განისაზღვროს სამართლიანი და უსამართლო კაცი.

კანონიერ მოქმედებათა უმრავლესობა გამომდინარეობს აბსოლუტური სათნოებიდან. კანონი გვიკარნახებს, ვიცხოვროთ ამა თუ იმ სათნოების მიხედვით და გვიკრძალავს უზნეო ცხოვრებას. მთელი სათნოების საქმეა იმის დაკანონება, თუ როგორ ემსახურება საზოგადოებისათვის სასარგებლო ადამიანის აღზრდას. რაც შეეხება აღზრდის ცალკეულ ფორმებს, რომელთა მიხედვით ვიღებთ დადებით პიროვნებას, ეხება ეს პოლიტიკას თუ რომელიმე სხვა მეცნიერებას, ამას ჩვენ ქვემოთ დავადგენთ, რადგან ყოველთვის ერთი და იგივე არაა კარგი ადამიანი საერთოდ და კარგი მოქალაქე.

ნაწილობრივი სამართლიანობა და ნაწილობრივ სამართლიანი არის სამართლიანობის ერთი სახე, რომელიც მდგომარეობს ჭილდოების, ქონების ან სხვა რაიმეს განაწილებაში მოქალაქეთა შორის და სწორედ აქ შეიძლება მიიღონ მათ თანასწორი ან არათანასწორი წილი.

[1131 a] მეორე ფორმა კი მდგომარეობს ურთიერთობის დროს სამართლიანობის დაცვაში. ამას აქვს ორი ნაწილი: ერთია ნებაყოფლობითი ურთიერთობა, მეორე იძულებითი. ნებაყოფლობითია ყიდვა-გაყიდვა, მეფახშეობა, ბეს მიცემა, სესხი, გირაო,

ხელუფასი. ესენი ნებაყოფლობითი არიან, რადგან ამ ურთიერთობას ნებაყოფლობითი საწყისი აქვს. არანებაყოფლობითია ფარული მოქმედებები: ქურდობა, უზნეობა, მოწამვლა, შეცდენა, სხვისი მონების გადმობირება, მიპარვით მკვლელობა, ტყუილი მოწმეობა. იძულებითია წამება, ბორკილები, მკვლელობა, ძარცვა, დასახიჩრება, ლანძღვა, შეურაცხყოფა.

თავი 3. რადგანაც როგორც უსამართლო, ისე უსამართლობა არათანასწორობა. ამიტომ ცხადია, რომ არსებობს რაღაც შუალედი უთანასწორობათა შორის და ეს არის სისწორე. მოქმედებათა იმ სფეროში, სადაც არსებობს მეტი და ნაკლები, უნდა არსებობდეს სწორიც, და თუ უსამართლობა არის არასისწორე, სამართლიანობა იქნება სისწორე, რაც უსიტყვოდაც ყველასათვის ცხადია; და თუ სისწორე არის შუალედი, მაშინ სამართლიანობაც რაღაც შუალედი იქნება. თანასწორობა, სულ ცოტა, ორს შუა უნდა არსებობდეს. მაგრამ აუცილებელია, რომ სამართლიანობა იყოს რაღაც შუალედი და თანაც თანასწორობა ვინმესთვის და რაიმესთვის; და რადგანაც ის შუალედი, ამიტომ ის უნდა იყოს რაიმეს შუალედი. ეს კი არის მეტი და ნაკლები. რადგანაც თანასწორობა არსებობს ორს შუა, ამიტომ სამართლიანობაც უნდა არსებობდეს ვინმესთან მიმართებაში. სამართლიანობა გულისხმობს არანაკლებ ორი მხარისა. ვისაც სამართალი ეხება, ორნი არიან. ასევეა საგნები, რომლებთანაც ისინი არიან მიმართებაში. სისწორეც ვინმეს და რამეს ეხება. როგორ მიმართებაშიც არიან ადამიანები, ასეთსავე მიმართებაში არიან საგნები. თუ ადამიანები თანასწორნი არ არიან, მათ არც თანაბარი რაოდენობის საგნები ექნებათ. ბრძოლები, საჩივრები წარმოიშობა მაშინ, როცა თანასწორთ არათანასწორი ქონება აქვთ, ანდა არათანასწორთ თანასწორი, ანდა არასწორად იღებენ ქონებას. ეს ცხადი ხდება შემდეგი პრინციპით: ყველა ერთხმად ამბობს, რომ განაწილება უნდა ხდებოდეს დამსახურების შესაბამისად. მაგრამ დამსახურება ყველას ერთნაირად არ ესმის. დემოკრატები მას თავისუფლებას უწოდებენ, ოლიგარქები - სიმდიდრეს, ზოგნი მას კეთილშობილებებაში ხედავენ, არისტოკრატები - სათნოებაში. სამართლიანობა რაღაც პროპორციაა, მაგრამ არა ისეთი, რაც დამახასიათებელია რომელიმე ერთი რიცხვისათვის, არამედ რიცხვისათვის [1131 b]საერთოდ. პროპორციულობა არის თანასწორობის პრინციპი და ის, სულ ცოტა ოთხ საგანს შორის არსებობს, ცხადია, გაყოფა ხდება ოთხს შორის. იგი უწყვეტია, რადგან მასში ერთი წევრი ორჯერ არის გამოყენებული და ნახსენები. მაგალითად, როგორ მიმართებაშიც არის „ ა “ „ ბ “ -სთან, ასეთსავე მიმართებაშია „ ბ “ „ დ “ -სთან. აქ „ ბ “ ორჯერ არის ნახსენები. ამრიგად, თუ „ ბ “ -ს ორჯერ ავიღებთ, პროპორციაში ოთხი წევრი გვექნება.

სამართლიანობაც, სულ ცოტა, ოთხ წევრს შორის ხორციელდება და კანონიც ასეთივე იქნება, რადგან განაწილება წარმოებს საგნებისა პირთა შორის. თუ პირველი წევრი მეორის საზღვარია, ასეთსავე მიმართებაში იქნება მესამე მეოთხესთან და, პირიქით, როგორ მიმართებაშიც არის პირველი მესამესთან, ასეთსავე მიმართებაშია მეორე

მეთოდებსა და მთელი მთელთან. საგანთან ნაწილები პროპორციულად შეესაბამება პირთა ურთიერთობას. ამ შემთხვევაში დაყოფა სამართლიანი არ იქნება. თუ პირველი არის მესამის საზღვარი, ხოლო მეორე მეოთხისა, მაშინ დაყოფა სამართლიანი იქნება. აქაც სამართლიანობა შუაში იქნება, რაც პროპორციულობას ნიშნავს, რადგან პროპორცია გულისხმობს შუალედს, ხოლო სამართლიანობა პროპორციაა.

მათემატიკოსები ასეთ პროპორციას გეომეტრიულს უწოდებენ, რადგან გეომეტრიულ პროპორციაში გვხვდება ისეთივე მიმართება მთელისა მთელთან, როგორც ერთეულისა ერთეულთან. მაგრამ ეს პროპორცია არ არის უწყვეტი, რადგან მასში არ არის ისეთი ერთი რიცხვი, რომელიც იქნებოდა საზღვარი როგორც ადამიანებისათვის, ისე გასანაწილებელი საგნებისათვის.

სამართლიანობა ასეთი პროპორციაა, ხოლო უსამართლობა პროპორციას ეწინააღმდეგება. აქაც აქვს ადგილი მეტსა და ნაკლებს, როგორც სამართლიანობაში. უსამართლო იღებს ბევრ სიკეთეს, ხოლო, ვინც უსამართლობას განიცდის - ნაკლებს. ბოროტების განაწილების დროს კი საწინააღმდეგო მდგომარეობა გვაქვს. სიკეთეს მაშინ აქვს ადგილი, როცა მცირე ბოროტებას ირჩევენ დიდი ბოროტების ნაცვლად, რადგან მცირე ბოროტება უფრო სასურველია, ვიდრე დიდი. სიკეთე კი ყოველთვის კარგია და მით უფრო მეტად, რაც უფრო დიდია. ასეთია სამართლიანობის ერთი სახე.

თავი 4. სამართლიანობის შემდეგი სახე არის გამასწორებელი სამართლიანობა, რაც გვხვდება როგორც ნებაყოფლობითი, ისე იძულებითი ურთიერთობის დროს. ეს სამართლიანობა პირველთან შედარებით, სულ სხვა სახისაა. ზემოთქმულის მიხედვით, საზოგადო ქონების განაწილებაში სამართალი ემყარება ზემოთქმულ გეომეტრიულ პროპორციას. საზოგადო ქონების დანაწილება მაშინაა სწორი, როცა შეესაბამება მოქალაქეთა შენატანს, ხოლო უსამართლო დანაწილება ეწინააღმდეგება სამართლიანს, რადგან ის ეწინააღმდეგება პროპორციას.

ურთიერთობაში სამართლიანობა არის ერთგვარი თანასწორობა, ხოლო უსამართლობა [1132 a]უთანასწორობაა, მაგრამ თანასწორობა ხორციელდება არაგეომეტრიული პროპორციით, არამედ არითმეტიკულით, რადგან აქ არა აქვს არავითარი მნიშვნელობა იმას, წესიერმა კაცმა წაართვა ცუდს თუ ცუდმა წესიერს და უზნეობა ჩაიდინა ცუდმა ადამიანმა თუ წესიერმა. კანონი ყურადღებას აქცევს მხოლოდ დანაშაულის განსხვავებას და თანასწორად ექცევა როგორც იმას, ვინც ბოროტება ჩაიდინა, ისე იმას, ვინც განიცადა ბოროტება. ასევე იქცევა დამნაშავისა და დანაშაულის განმცდელის მიმართაც. ასე რომ, მოსამართლე ცდილობს, გაათანასწოროს ეს უთანასწორობა, როგორც იმ შემთხვევაშიც, როცა ერთი სცემს და მეორეს სცემენ, ისე მაშინ, როცა ერთმა მოკლა და მერე მოკვდა. აქაც ხდება მოქმედებისა და ვნების განსხვავება, როგორც არათანასწორობა. მაგრამ მოსამართლე ცდილობს, გაათანასწოროს ეს უთანასწორობა, როგორც იმ შემთხვევაში, როცა ერთი სცემს და მეორეს სცემეს, ისე

მაშინ, როცა ერთმა მოკლა და მეორე მოკვდა; აქაც, ხდება მოქმედებისა და ვნების განსხვავება როგორც არათანასწორობა. მაგრამ მოსამართლე ცდილობს, სასჯელის მეშვეობით გაათანასწოროს, ამცირებს რა მოგებას. ასეთ მოვლენებზე, თუნდაც მათ ზუსტი სახელები არ ჰქონდეთ, საჭიროა ვიმსჯელოთ ზოგადად. მაგალითად, ამბობენ, რომ მოიგო იმან, ვინც დაარტყა, და წააგო იმან, ვისაც დაარტყეს. როცა ვნება გაზომილია, ერთს მოგება ეწოდება და მეორეს წაგება.

ამრიგად, მოგებასა და წაგებას შორის თანასწორობაა, მოგება და წაგება კი ესაა მეტი და ნაკლები და ისინი დაპირისპირებულები არიან. თუ სიკეთე მეტია, ვიდრე ბოროტება, მაშინ მოგებაა, საწინააღმდეგო მდგომარეობა კი წაგებას ნიშნავს. მათ შუა იმყოფება თანასწორობა, რომელსაც სამართლიანობას ვუწოდებთ. ამგვარად, გამასწორებელი სამართალი მდებარეობს მოგებასა და წაგებას შუა. როდესაც დავობენ, მოსამართლესთან გარბიან, ხოლო მოსამართლესთან მისვლა ნიშნავს მისვლას სამართალთან, რადგან მოსამართლეს სურს იყოს ერთგვარი ცოცხალი სამართალი; ამიტომაც ირჩევენ ისეთ მოსამართლეს, რომელსაც შუა პოზიცია უკავია. ზოგი მას შუამავალსაც კი უწოდებს რადგან ჰგონიათ, რომ, თუ შუას იპოვნიან, სამართალსაც მიაღწევენ. ამრიგად, სამართლიანობა არის რაღაც შუალედი. მოსამართლე აწარმოებს გათანასწორებას ისე, როგორც ხაზებში, რომელიც არათანასწორ ნაწილებად არის გაყოფილი და ერთი ნაწილი სჭარბობს მეორეს. მაშინ დიდ ნაწილს მოაკლებენ ამ ჭარბ ნაწილს და მიუმატებენ მეორეს, პატარა ნაწილს; მაგრამ, როდესაც მთელი შუაზეა გაყოფილი, მაშინ ამბობენ, რომ თითოეულმა მიიღო კუთვნილი თანაბარი წილი. ხოლო თანასწორი არის შუა დიდსა და პატარას შორის არითმეტიკული პროპორციით. ამიტომ სამართლიანს როგორღაც „ორმაგი“ ეწოდება, რადგან ის ორ ნახევარს ეხება. ორიდანვეა წარმოებული მოსამართლის სახელწოდებაც. თუ ერთ მხარეს გამოვაკლებთ ერთს [1132 b] და მივუმატებთ მეორეს, მაშინ მეორე პირველს ორით გადააჭარბებს. მაგრამ, თუ მხოლოდ გამოვაკლებთ ერთს და არ მივუმატებთ მეორე მხარეს, მაშინ მეორე მხოლოდ ერთით გადაამეტებს პირველს. ამ შემთხვევაში ის შუასაც ერთი ნაწილით გადააჭარბებს, ხოლო შუა ერთით მეტი იქნება პატარა ნახევართან შედარებით. ამით გვეცოდინება, რა უნდა მოვაკლოთ იმ მხარეს, რომელსაც მეტი აქვს და მივუმატოთ იმ მხარეს, რომელსაც ნაკლები აქვს. ის ნაწილი, რომლითაც ერთი მხარე სჭარბობს შუას, უნდა მივუმატოთ მეორეს, ნაკლების მქონეს. ასევე, რითაც მეტი მხარე სჭარბობს შუას, უნდა მოკლდეს მას.

დავეშვათ, რომ ერთმანეთის თანასწორნი არიან „ა“ „ბ“ და „გ“ ხაზები. „ა“ ხაზს მოვაკლოთ „აე“ და მივუმატოთ „გგ“-ს, აღვნიშნოთ „გდ“-თი, ასე რომ, მთელი „დგგ“ „აე“-თი სჭარბობს „გდ“-სა და „გგ“-ს, ხოლო „ბბ“-ს გადააჭარბებს „გდ“-თი. ასეთივე მდგომარეობაა სხვა ხელოვნებებშიც. ერთი მხარე აკლებს მეორეს გარკვეული თვისებისა და რაოდენობის ნაწილს, მაგრამ არაფერს უმატებს, მაშინ ის მხარე, რომელიც განიცდის, განიცდის ამავე რაოდენობისა და ასეთივე თვისების ვნებას.

ტერმინი „ მოგება “ და „ წაგება “ წარმოიშვა ნებაყოფლობითი ურთიერთობიდან. „ მოგება “ ნიშნავს იმაზე მეტის ქონებას, ვიდრე ჰქონდა კაცს თავდაპირველად, ხოლო ქონების შემცირება, თავდაპირველთან შედარებით, არის წაგება როგორც ყიდვა-გაყიდვაში, ისე სხვა ამგვარ თავისუფალ მოქმედებაში, რაც კანონით ნებადართულია; ხოლო, როცა ქონება არც ემატებათ და არც აკლდებათ, არამედ იგივე რჩებათ, ამბობენ, რომ არც მოიგეს და არც წააგეს, არამედ იგივე შერჩათ.

მაშასადამე, მოგებასა და წაგებას შუა იმყოფება სამართლიანობა რაც ეწინააღმდეგება თავისუფალ მოქმედებას და რაც იმას ნიშნავს, რომ ქონება დასაწყისსა და ბოლოში თანასწორია.

თავი 5. ზოგს ჰგონია, რომ სამართლიანობა თავისთავად არის სამაგიეროს გადახდა, როგორც ამბობდნენ პითაგორელები. ისინი სამართლიანობას განსაზღვრავენ მარტივად, როგორც სხვისთვის სამაგიეროს გადახდას. მაგრამ სამაგიეროს გადახდა ვერ თავსდება ვერც განმანილებელდა ვერც გამასწორებელ სამართლიანობაში, იყვნენ ისეთნიც, რომლებსაც სურდათ, რომ ეს გაეგიგებინათ რადამანთის სამართალთან: „ თუ დაისაჯე დანაშაულისთვის, ე.ი. სამართალი მიღწეულია “ , მაგრამ ეს ბევრ რამეში ეწინააღმდეგება რადამანთის კანონს. მაგალითად, თუ მეთაურმა გაგარტყა, სამაგიეროდ არ უნდა გაართყა, მაგრამ, თუ გაართყეს მეთაურს, არა მხოლოდ უნდა გაართყა, უნდა დასაჯო კიდევ.

გარდა ამისა, დიდად განსხვავდება ნებაყოფლობითი და არანებაყოფლობითი დანაშაული. მაგრამ გაცვლა-გამოცვლის დროს იგივე სამართალი მოქმედებს, სამაგიეროს გადახდა პროპორციის დაცვით და არა გათანასწორების პრინციპით. პროპორციის პრინციპი იცავს [1133 a] სახელმწიფოს. მაგალითად, თუ ვინმემ ბოროტება ჩაიდინა, მას სჯიან, რადგან, თუ სამაგიერო არ მიუზღეს, ეს მონობა იქნება. მაგრამ, თუ ვინმემ სიკეთე გაგინია, საჭიროა სამაგიეროს სიკეთით პასუხი, წინააღმდეგ შემთხვევაში ანაზღაურებას ადგილი არ ექნება, ხოლო საზოგადოება ანაზღაურებას ემყარება. ამიტომაც აგებენ ქარიტების⁵ ტაძრებს, რომ კაცი სამაგიეროს გადახდაზე ფიქრობდეს. მაღლობის დანიშნულება ის არის, რომ გადაუხადო სამაგიერო იმას, ვინც სიკეთე გაგინია და შემდეგ თვითონაც დაიწყო გაცემა.

ანაზღაურება ხდება პროპორციის ანდა დიამეტრალური მიმართულების პრინციპით. დავეუვათ, რომ სახლის მშენებელია „ ა “ , მეწაღეა „ ბ “ , სახლი აღვნიშნოთ „ გ “ -თი, ფეხსაცმელი „ დ “ -თი. სახლის ამშენებელმა ფეხსაცმლის მკერავისაგან უნდა მიიღოს მისი შრომის პროდუქტი, ხოლო სახლის მშენებელმა მას თავისი შრომის პროდუქტი უნდა მისცეს. ეს კი განხორციელდება გათანასწორების პრინციპით. ე.ი., თუ მოხდება სამაგიერო ანაზღაურება, აი, მაშინ განხორციელდება გათანასწორება. წინააღმდეგ შემთხვევაში გათანასწორებას ადგილი არა აქვს და არც ურთიერთობა განხორციელდება.

არაფერი უშლის ხელს იმას, რომ ერთის ნაშრომი მეტი ღირებულებისა იყოს, ვიდრე მეორისა, ამიტომ საჭიროა მათი გათანაბრება. ასე ხდება სხვა საქმიანობებშიც.

გაცვლა-გამოცვლა მოისპობოდა, თუ შემოქმედი არ შექმნიდა გარკვეული თვისებისა და რაოდენობის პროდუქტს და თუ მომხმარებელიც არ მიიღებდა ამ რაოდენობისა და თვისების პროდუქტს. ურთიერთობა ორ ექიმს შორის კი არ წარმოებს, არამედ ექიმსა და მიწათმოქმედს შორის და საერთოდ, სხვადასხვა პროფესიის ადამიანებს შორის და არა ერთი და იმავე პროფესიის წარმომადგენელთა შორის. მაგრამ მათი საქმიანობა უნდა გათანაბრდეს. ამისათვის კი საჭიროა როგორღაც ყველაფრის ერთმანეთთან დაკავშირება, სადაც კი ადგილი აქვს ურთიერთობას, სწორედ ამისთვის შეიქმნა ფული, რომელიც რაღაც შუალედი. იგი ზომავს ყველაფერს, მეტსაც და ნაკლებსაც; იმასაც, თუ რამდენი წყვილი ფეხსაცმელი უტოლდება სახლს, ანდა საკვები: მაშასადამე, როგორ მიმართებაშიც იმყოფება სახლის მშენებელი მეწაღესთან, ასეთსავე მიმართებაშია ფეხსაცმელი სახლთან და საკვებთან. წინააღდეგ შემთხვევაში არ ექნება ადგილი არც გაცვლა-გამოცვლას და არც საზოგადოებრივ ურთიერთობას თუ ისინი როგორმე არ გათანასწორდნენ, ეს ურთიერთობა მოისპობა.

როგორც ზემოთ ითქვა, საჭიროა, ყველაფერი ერთი საზომით გაიზომოს. ეს საზომი კი არის მოთხოვნილება, რომელიც ყველაფერს აკავშირებს, რადგან ადამიანებს რომ მოთხოვნილება არ ჰქონდეთ, თანაც ერთნაირი მოთხოვნილება, მათ შორის ურთიერთობას ადგილი არ ექნებოდა, ანდა ასეთი არ იქნებოდა. შეთანხმების საფუძველზე ფული იქცა ურთიერთობის საშუალებად. აქედანვე წარმოდგება ფულის სახელწოდებაც. ფული ბუნებით კი არა, კანონით არის შემოღებული და ჩვენზეა დამოკიდებული მისი შეცვლაცა და გაუქმებაც.

ამრიგად, ანაზღაურებას მაშინა აქვს ადგილი, როცა ხდება გათანაბრება, მაგალითად, [1133 b] მიწათმოქმედისა მეწაღესთან და მეწაღის საქმისა მიწათმოქმედის საქმესთან. პროპორციის სქემა არ უნდა იყოს შემოტანილი მაშინ, როცა გათანასწორება უკვე მოხდა, რადგან ამ შემთხვევაში ერთ-ერთ ხარეს ორმხრივი უპირატესობა ექნება, იგი მაშინ უნდა შემოიტანონ, როდესაც თითოეულ მხარეს ხელთა აქვს თავისი ნაშრომი. აი, ამ დროს უნდა მოხდეს ამ ნაშრომების გათანასწორება და მათი მფლობელების ერთმანეთთან დაკავშირება. ასე რომ, პროდუქტის ღირებულების გათანაბრებაც მათ მიერვე ხორციელდება.

დავეშვათ, რომ მიწათმოქმედი არის „ ა “, საკვები „ ბ “, მეწაღე „ გ “, ხოლო მისი პროდუქტი „ დ “, რომელიც უნდა გაუთანასწორდეს მიწათმოქმედის პროდუქტს. ადგილი რომ არ ჰქონდეს ურთიერთანაზღაურებას, მაშინ არც ურთიერთობა იქნებოდა.

მოთხოვნილება ყველას აკავშირებს როგორც ერთი მთლიანი. ეს იქიდან ჩანს, რომ, თუ არ არსებობს ურთიერთობის მოთხოვნილება ორ პირს შორის, ან ვინმე სხვასთან, არც გაცვლა-გამოცვლას ექნებოდა ადგილი. მაგალითად, როდესაც ერთს აქვს ის, რაც მეორეს სჭირდება, ერთს აქვს ღვინო, ის აძლევს ღვინოს და იღებს პურს. მაგრამ აქ საჭიროა პროდუქტების გათანაბრება, იმ გაცვლისათვის კი, რომელიც ახლა არ არის საჭირო,

მაგრამ საჭირო იქნება მომავალში, აქ შუამავლის როლის ასრულებს ფული. ვინც მოიტანს ფულს, მიიღებს იმას, რაც სჭირდება. მაგრამ ფულსაც იგივე ემართება, რაც სხვას, რადგანმას ყველგან ერთნაირი უნარი არა აქვს. თუმა სასურველია, რომ ის ყველგან იგივეობრივი ყოფილიყო, რადგან ყველაფერი ფულით უნდა შეფასდეს. ამ შემთხვევაში ადგილი ექნება გაცვა-გამოცვლას და თუ ეს არის საზოგადოებრივი ურთიერთობაც იქნება. ფული, როგორც ყველაფრის საზომი, ყოველივეს შეფარდებას და ამით - გათანაბრებას აწარმოებს. თუ გაცვლა-გამოცვლას არა აქვს ადგილი, არც გათანასწრება იქნება.

სიმართლე რომ ვთქვათ, შეუძლებელია ასე განსხვავებულ საგნებს ერთნაირი საზომი მივუყენოთ, მაგრამ მათი გათანასწორება მაინც ხდება ადამიანთა მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. ამისთვის კი აუცილებელია ერთი საზომის არსებობა. როგორც უკვე ვთქვით, ეს შეიძლება შეთანხმების საფუძველზე და ამ საზომს ფული ეწოდება. ის ყველაფერს უფარდება ერთმანეთს, რადგან ყველაფერი ფულით იზომება.

დავუშვათ, რომ სახლი არის „ ა “ , ათი მინა7 არის „ ბ “ , საწოლი - „ გ “ , რომელიც უდრის „ ბ “ -ს ნახევარს. თუ 5 მინდა უტოლდება ერთ სახლს, მაშინ ისინი გათანაწორდებიან: საწოლი არის მეათედი ნაწილი „ ბ “ -სი. აქედან ცხადია, თუ რამდენ საწოლს უთანაბრდება სახლი. უთანაბრდება 5 საწოლს. ცხადია, ფულის შემოღებამდე გაცვლა-გამოცვლა ასე წარმოებდა. არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს იმას ერთი სახლის მაგიერ გვაქვს 5 საწოლი თუ გვაქვს ხუთი საწოლის ღირებულება.

უკვე ითქვა იმის შესახებ, თუ რა არის უსამართლობა და რა არის სამართლიანობა. განვსაზღვრეთ რა ისინი, ცხადი გახდა, რომ სამართლიანი მოქმედება იმყოფება უსამართლო მოქმედებასა და უსამართლობის განცდას შორის. პირველი არის გადაჭარბება, მეორე ნაკლებობა. სამართლიანობა კი ერთგვარი შუალედი, მაგრამ არა ისეთი როგორც სხვა სათნოებების შუალედი. სამართლიანობა შუალედი, ხოლო უსამართლობა - კიდური წევრი.

[1134 a] სამართლიანობას მაშინ აქვს ადგილი, როცა ვინმე მოქმედებს სამართლიანად, წინაწარი გადაწყვეტილებით და ანაწილებს ქონებას თავის თავსა და სხვებს შორის, ანდა სხვებს შორის, მაგრამ არა ისე, რომ თავისთვის მეტი აიღოს, მახლობლებს კი ნაკლები მისცეს, ზარალი კი პირიქით გაანაწილოს. იგი ანაწილებს თანაბარი პროპორციით. ასევე ანაწილებს სხვა საგნებს მოქალაქეებს შორის.

უსამართლობა უპირისპირდება სამართლიანობას. ეს კი ნიშნავს მეტსა და ნაკლებს მოგებისა და წაგების განაწილებაში პროპორციულობის საწინააღმდეგოდ. მაშასადამე, მეტი და ნაკლები არის უსამართლობა. უსამართლო კაცი თავისთვის იღებს მეტ მოგებას, ზარალს კი - ნაკლებს. ასე იქცევა სხვა შემთხვევებშიც პროპორციის საწინააღმდეგოდ; იქცევა ისე, როგორც მოხვდება. რაც შეეხება უსამართლობის განცდას, აქ მცირე მოგება იმას ხვდება წილად, ვინც უსამართლობას განიცდის, მეტი იმას, ვინც უსამართლოდ იქცევა.

ამგვარად, იმავე მეთოდით ვილაპარაკეთ იმაზე, თუ რა არის სამართლიანობა და

უსამართლობა, თუ როგორი ბუნება აქვს თითოეულ მათგანს, ვილაპარაკეთ სამართლიან და უსამართლო ადამიანებზე ზოგადად.

თავი 6. შესაძლებელია, უსამართლობის ჩამდენი ჯერ კიდევ არ იყოს უსამართლო, ამიტომ საკითხავია, როგორი უსამართლო მოქმედება ითვლება უსამართლობად. თუ ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში უსამართლო მოქმედება უსამართლობას ნიშნავს, მაგალითად, ქურდობა, უზნეობა, ყაჩაღობა. თუ აქ განსხვავებას არა აქვს მნიშვნელობა? მაგალითად, თუ ვინმე ქალს დაუკავშირდა ისე, რომ იცის ვინაა ის, მაგრამ არა წინასწარი განზრახვით, არამედ ვნებებს აყოლილი, ის მოიქცა უსამართლოდ, მაგრამ უსამართლო მაინც არ არის. ასევე, მაგალითად, მოიპარა, მაგრამ ქურდი არაა, ჩაიდინა უზნეობა, მაგრამ უზნეო არაა. ასევეა სხვა შემთხვევაშიც.

აღრე უკვე ითქვა იმის შესახებ, თუ სამაგიეროს გადახდა რა დამოკიდებულებაშია სამართლიანობასთან. არაა დასაძალი, რომ საკვლევი სამართლიანობა არის როგორც პოლიტიკური, ისე აბსოლუტური ხასიათისა. პოლიტიკური საართალი ეხება საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და ნიშნავს თავისუფალ და თანასწორუფლებიან მოქალაქეთა დაკმაყოფილებას ან პროპორციით, ან არითმეტიკულად. იმ სახელმწიფოებს, რომლებსაც ეს არაა აქვთ, მათ ურთიერთობაში არც პოლიტიკური სამართალი ექნებათ. მათ ექნებათ სამართალი გადატანითი მნიშვნელობით. სამართალი არსებობს იმ სახელმწიფოებში, რომლებსაც თავისი კანონები აქვთ, ხოლო კანონი არსებობს იქ, სადაც არსებობს უსამართლობა, რადგან კანონი არჩევს სამართლიანსა და უსამართლოს. სადაც არსებობს უსამართლობა, იქ ხდება უსამართლო მოქმედებაც, მაგრამ სადაც უსამართლო მოქმედებები ხდება, ყველგან არ არის უსამართლობა. უსამართლობა ნიშნავს მეტი აბსოლუტური სიკეთისა და ნაკლები აბსოლუტური ბოროტების მისაკუთრებას. არ უნდა დავუშვათ ადამიანის ბატონობა, უნდა ბატონობდეს კანონი, რადგან ადამიანი თავის სასარგებლოდ მიიღებს გადაწყვეტილებას და [1134 b] ტირანი გახდება. სახელმწიფოს ხელმძღვანელი სამართლიანობის დამცველია და თუ ის სამართლიანობას იცავს, იცავს თანასწორობასაც. თუ ეს სამართლიანია, მაშინ სამართლიანობაზე მალლა არაფერი დგას. სამართლიანი თავისთვის არ მიიღებს იმაზე მეტ სიკეთეს, რაც მის დამსახურებას შეესაბამება. მაშასადამე, ის სხვებისთვის ირჯება და ამიტომაც ამბობენ, რომ სამართლიანობა მდგომარეობს სხვებისათვის სიკეთის გაწევაში, როგორც ზემოთ ითქვა. ის გასცემს სათანადო ანაზღაურებას, რაც პატივისცემასა და დასაჩუქრებამდგომარეობს. ვისაც ეს არ აკმაყოფილებს, ისინი ტირანებად იქცევიან.

რაც შეეხება ბატონისა და მამის სამართალს, ის ამასთან არ არის იგივეობრივი, არამედ მსგავსია, რადგან არ არსებობს უსამართლობა საკუთრი თავის მიმართ, ხოლო ქონება და შვილი, როგორც მისი ნაწილია, სანამ არ მიუღწევია გარკვეული ასაკისა და დამოუკიდებლობისათვის. თავისთვის კი ბოროტებას არავინ ირჩევს. მაშასადამე, არ არსებობს უსამართლობა საკუთარი თავის მიმართ. არც სამართლიანობა და არც

უსამართლობა არ არიან პოლიტიკური ხასიათისა. ის დგინდება კანონით და არსებობს იქ, სადაც არსებობს კანონი. სწორედ იქ არსებობს თანასწორობა როგორც მმართველობაში, ისე მორჩილებაში.

სამართალი უფრო ცოლების მიმართ შეიძლება განხორციელდეს, ვიდრე ქონების და შვილების მიმართ. ეს კი ეკონომიკური სამართალია, რომელიც განსხვავდება პოლიტიკური სამართლისაგან.

თავი 7. პოლიტიკური სამართალი ზოგან ბუნებრივია, ზოგან კი შეთანხმებით მიღებული. ბუნებივი სამართალი ყველგან ერთი და იგივეა, აღიარებენ მას თუ არა. შეთანხმებით მიღებულს კი დასაწყისში მნიშვნელობა არა აქვს როგორია ის, მაგრამ, როდესაც უკვე მიღებულია, მას მნიშვნელობა ეძლევა. მაგალითად, ტყავის გამოსყიდვა ერთ მინად, ანდა მსხვერპლად შეწირვა თხისა და არა ორი ცხვრისა, აგრეთვე კანონი, რომელიც ეხება ცალკეულ შემთხვევებს, მაგალითად, ბრაზიდასთვის მსხვერპლშეწირვა და სახალხო კრების გადანყვეტილებები. ზოგს ყველა კანონი ასეთი ჰგონია, რადგან ბუნებრივია კანონი უძრავია და ამიტომ მას ყველგან ერთნაირი ძალა აქვს როგორც ცეცხლს, რომელიც წვავს როგორც აქ, ისე სპარსეთში, დადგენილ სამართალს კი მოძრავად თვლიან, თუმცა ეს ყოველთვის ასე არ არის. მაგალითად, ღმერთების მიმართ ის არასოდეს არ არის ცვალებადი. ჩვენში კი არსებობს ერთგვარი ბუნებრივი კანონი. თუმცა ის მთლიანად ცვალებადია. მაგრამ არსებობს ბუნებრივი და არაბუნებრივი სამართალი. ზოგი ბუნებრივი მოვლენა შეიძლება სხვადასხვანაირადაც არსებობდეს, ზოგი კი - არა. ზოგი მოვლენა არსებობს კანონისა და შეთანხმების საფუძველზე, მაგრამ ორივე რომ ერთნაირდ მოძრავია, ეს ცხადია. ეს თვალსაზრისი შეიძლება მივეყენოთ სხვა შემთხვევებსაც, მაგალითად, ბუნებრივად მარჯვენა ხელი უფრო ძლიერია, მაგრამ შეიძლება მოხდეს ისე, რომ ორივე ერთნაირდ მარჯვენად ვაჭციოთ.

[1135 a] სამართლიანობა, დადგენილი ხელშეკრულებისა და სარგებლობის საფუძველზე, ემსგავსება საზომს. მაგალითად, ღვინისა და პურის საზომი ყველგან ერთნაირი არ არის, მყიდველისათვის ის დიდია, ხოლო გამყიდველისათვის პატარა. ასევე, არაბუნებრივი, არამედ ადამიანური სამართალი ყველგან ერთი და იგივე არაა, ისევე, როგორც სახელმწიფოები - საუკეთესოა ყველგან ერთი - ბუნებრივი სახელმწიფო.

თითოეული სამართალი და კანონი ისეთსავე მიმართებაშია ერთმანეთთან, როგორც ზოგადი - ერთეულთან, რადგან მოქმედებები ბევრია, ხოლო კანონი - ზოგადი. უსამართლობის ჩამდენი და უსამართლობა ერთმანეთისგან განსხვავდება, ისე როგორც სამართლიანი მოქმედება და სამართლიანობა.

უსამართლობა ან ბუნებრივია, ან შეთანხმებით მიღებული. მოქმედება უსამართლოა მაშინ, როდესაც უკვე ჩადენილია, ჩადენამდე კი დანაშაულს არა აქვს ადგილი, ადგილი აქვს მხოლოდ დანაშაულის ცნებას. იგივე ითქმის სამართლიანობის შესახებაც. სამართლიან მოქმედებას ერთი ზოგადი სახელი აქვს. ის უსამართლობასთან

გათანაბრებას ნიშნავს. მის ცალკეულ ფორმას, თუ რამდენია ის და რას ეხება, ჩვენ ქვემოთ განვიხილავთ.

თავი 8. სამართლიანობისა და უსამართლობის შესახებ უკვე ვთქვით. უსამართლო და სამართლიან მოქმედებას კაცი მაშინ სჩადის, როცა ის ნებაყოფლობით მოქმედებს, მაგრამ, როცა კაცი იძულებით მოქმედებს, ის არც უსამართლობას სჩადის და არც სამართლიანობას, შემხვევით მოქმედებს. ამრიგად, შემთხვევით ხდება სამართლიანი და უსამართლო მოქმედების ჩადენა. სამართლიანი და უსამართლო მოქმედებები დადგინდებიან იმისდა მიხედვით, ნებაყოფლობითნი არიან ისინი თუ იძულებითნი. როცა მოქმედება ნებაყოფლობითია, ის საძრახისია და სწორედ ესაა უსამართლო მოქმედება. ასე რომ, შეიძლება იყოს უსამართლობის ჩამდენი, მაგრამ უსამართლობას ჯერ კიდევ არ ჰქონდეს ადგილი, თუ ის წინასწარი განზრახვით არ არის ჩადენილი.

ნებაყოფლობითია ის მოქმედება, როგორც ადრე ვთქვით, როცა ვინმე მოქმედებს ცოდნით და არა უცოდინარობით, იმის ცოდნით, თუ ვის წინააღმდეგ მოქმედებს, რა საშუალებით და რა მიზნით. მაგალითად, როცა იცის, თუ ვის სცემს და რა მიზეზით და ამას სჩადის არც შემთხვევით, არც იძულებით. მაგალითად, ვინმემ რომ აიღოს მეორის ხელი და გაარტყას მესამეს. მეორე არ მოქმედებს ნებაყოფლობით, რადგან მან თვითონ არ გაარტყა. შეიძლება მოხდეს ისე, რომ, ვისაც გაარტყა, აღმოჩნდეს მისი მამა. მართალია, მან იცოდა, ვისაც არტყამდა, იყო ადამიანი და რომელიმე იქ მყოფი, მაგრამ არ იცოდა, რომ ეს მისი მამა იყო. ასევე უნდა დავადგინოთ სხვა მოქმედებები, მათი მიზეზები და საერთოდ, მთელი მოქმედება. მოქმედება, რომელიც ჩადენილია არცოდნით, ანდა არა უცოდინარობით, მაგრამ თვითონ ადამიანისგან დამოუკიდებლად, ანდა იძულებით, არის არანებაყოფლობითი საქციელი.

[1135 b] ბევრია ისეთი ბუნებრივი მოვლენა, როცა ვიცით, რასაც ვაკეთებთ და განვიცდით, მაგრამ რომელიც არ არის არც ნებაყოფლობითი, არც არანებაყოფლობითი, მაგალითად, მოხუცება და სიკვდილი. იგივე მდგომარეობაა უსამართლო, სამართლიანი და შემთხვევითი მოქმედებების დროს. თუ ვინმე დააბრუნებს მიბარებულ ქონებას იძულებით და შიშის გამო, მას არც სამართლიანი ეწოდება და არც უსამართლო, ის შემთხვევით მოქმედებს ასე. ასევე, ვინც იძულებით და არა ნებაყოფლობით არ აბრუნებს მიბარებულ ქონებას, მას ეწოდება შემთხვევით უსამართლო და შემთხვევით უსამართლოდ მოქმედი.

ზოგ ნებაყოფლობით მოქმედებას ჩავდივართ წინასწარი გადაწყვეტილებით, ზოგს კი - არა. ნებაყოფლობით მაშინ ვმოქმედებთ, როცა წინასწარ გადავწყვეტთ, მოქმედება არანებაყოფლობითია მაშინ, როცა წინასწარ არ გადავწყვეტია.

საზოგადოებრივ ურთიერთობაში უსამართლობა შეიძლება გამოწვეული იყოს სამი მიზეზით: ზოგი უცოდინარობით დაშვებული შეცდომების გამო, როცა მოქმედმა არ იცის, ვის წინააღმდეგ, რის წინააღმდეგ, რით და რა მიზეზით მოქმედებს. მაგალითად, თუ ვინმემ

ისროლა ისე, რომ არ იცოდა ვის, რას ან რატომ ესროლა, ან არ უნდოდა სროლა, მაშასადამე, მან შემთხვევით ჩაიდინა ეს დანაშაული, რადგან ის არ მოქმედებდა ამ მიზნით. მაგალითად, ისროლა არა იმ მიზნით, რომ დაეჭრა, არამედ, რომ ეჩხვლიტა, მაგრამ არა ადამიანისთვის და არა ამ საშუალებით. როცა დანაშაული ხდება განზრახვის საწინააღმდეგოდ, ეს მარცხია¹⁰. მაგრამ, როცა არ ხდება განზრახვის საწინააღმდეგოდ, მაგრამ ბოროტების გარეშე, მაშინ ეს შეცდომაა. შეცდომას მაშინა აქვს ადგილი, როცა საწყისი იმყოფება მოქმედში, ხოლო მარცხი ხდება მაშინ, როცა საწყისი მოქმედი პირის გარეთაა. მაგრამ, როცა კაცი სჩადის უსამართლობას შეგნებულად, მაგრამ წინასწარი გადაწყვეტილების გარეშე, მაგალითად, სიბრაზის, ან სხვა რომელიმე ვნების გავნელინთ და რაც ან აუცილებელია, ან ბუნებრივი, ასეთი მოქმედებები საზიანოა და მცდარი. მაშასადამე, ისინი სჩადიან უსამართლობას და მათი მოქმედება უსამართლოა. მიუხედავად ამისა, მაინც არ არიან უსამართლონი და უზნეონი, რადგან ბოროტება არაა გამონეული მათი უზნეობით, მაგრამ, როდესაც ადამიანი მოქმედებს წინასწარი განზრახვით, ის უსამართლოა და უზნეო. სწორია შეფასება მოქმედებისა, რომ ის გამონეულია ვნებით და არა წინასწარი განზრახვით, რადგან ვნებას მოქმედი კი არ განაგებს, არამედ სიბრაზე.

ასევე, დავა წარმოებს არა მოქმედების გამომწვევ მიზეზებზე, არამედ მოქმედების სამართლიანობაზე, რადგან სიბრაზე თან ახლავს მოჩვენებით უსამართლობასაც. მაგრამ არა ისეთი, როგორსაც აადგილი აქვს გაცვლა-გამოცვლის დროს, სადაც ერთი მხარე აუცილებლად უზნეოა, თუ მისი მოქმედება არ არის გამომწვეული გულმაგიწყობით. აქ მხარეები თანახმა არიან კამათის საგანზე, მაგრამ დავობენ რომელი მხარეა მართალი. იმან, ვინც წინასწარ გადაწყვიტა, რომ ემოქმედა, არ შეიძლება არ იცოდეს ეს. ასე რომ, ერთი მხარე ფიქრობს, რომ განიცადა უსამართლობა, მეორე მხარე კი - არა.

[1136 a] როდესაც ვინმე დანაშაულს სჩადის წინასწარი განზრახვით, აქ უკვე უსამართლობასთან გვაქვს საქმე და დანაშაულის ჩამდენიც უსამართლოა, რადგან მისი მოქმედება არღვევს ან პროპორციას, ან თანასწორობის პრინციპს. ასევე, სამართლიანია კაცი, რომელიც წინასწარი განზრახვით სჩადის სამართლიან საქმეებს, სჩადის მხოლოდ ის, ვინც ნებაყოფლობით მოქმედებს.

არანებაყოფლობითი მოქმედების ნაწილი საპატიოა, ნაწილი კი - არა. ისინი, რომლებიც არა მხოლოდ უცოდინარნი არიან, არამედ უცოდინრობის გამო სჩადიან შეცდომას, პატიებას იმსახურებენ, ხოლო ისინი, რომლებიც არ მოქმედებენ უცოდინრობის გამო, არამედ ვნებებს არიან აყოლილნი, მათი მოქმედება არც ბუნებრივია, არც ადამიანური, ამიტომ არც თანაგრძნობას იმსახურებენ.

თავი 9. შეიძლება ვინმემ დაგვიწყოს დავა, არის თუ არა საკმარისად განსაზღვრული უსამართლობის განცდა და უსამართლო მოქმედება, და პირველ ყოვლისა, არის თუ არა სწორი, რასაც ევრიპიდე ამბობს გაუგებრად:

„მოკლედ რომ ვთქვა, მე მოვკალო მშობელი დედა.

თქვენ გსურდათ და მოხდა ეს ნებაყოფლობით,

თუ არც ერთს არ გსურდათ და არც

ნებაყოფლობითი იყო ეს მოქმედება? “

იგივე მდგომარეობაა უსამართლობის შემთხვევაში. უსამართლო მოქმედება მთლიანად ნებაყოფლობითია თუ არა? გონივრული იქნება თუ ვუპასუხებთ, როგორც სამართლიანობის, ისე უსამართლობის განცდა შეიძლება იყოს ნებაყოფლობითი, ისე არანებაყოფლობითი. ამიტომ უაზრო იქნება იმის დაშვება, რომ სამართლიანობის განცდა ყოველთვის ნებაყოფლობითია, რადგან ზოგნი მოქმედებენ სამართლიანად, მაგრამ არა თავისი ნება-სურვილით.

ასევე შეიძლება ვინმე შემოგვედავოს, რომ უსამართლობის განმცდელი მხოლოდ განიცდის, თუ განცდის დროს ისეთივე მდგომარეობას აქვს ადგილი, როგორიც მოქმედების დროს? ორივე შემთხვევაში შემთხვევით შეიძლება მოხდეს სამართლიანობის განხორციელება. იგივე შეიძლება ითქვას უსამართლობაზეც. რადგან ერთი და იგივე არაა უსამართლოდ მოქმედი და უსამართლობა. ანალოგიური მდგომარეობაა სამართლიანობის განცდისას და სამართლიანი მოქმედების დროს; რადგან შეუძლებელია უსამართლობის განცდა ისე, რომ არ იყოს უსამართლობის ჩამდენი, ანდა სამართლიანი მოქმედება და ამ მოქმედების ჩამდენი. თუ უსამართლობა არის ვინმესთვის ზიანის მიყენება ნება-სურვილით ისე, რომ არ იცოდეს, ვის, რა საშუალებით და როგორ აყენებს ზიანს? ხოლო, თუ თავშეუკავებელი საკუთარ თავს [1136 b] ნებაყოფლობით აყენებს ზიანს, მაშინ ის საკუთარი თავის მიმართ ნებაყოფლობით სჩადის უსამართლობას. მაგრამ ესეც ერთ-ერთი სადავო პრობლემაა. ესაა პრობლემა იმის შესახებ, შეიძლება თუ არა საკუთარი თავის მიმართ უსამართლო მოქმედება?

თუ ვინმე ნებაყოფლობით იტანს ბოროტებას თავშეუკავებლობის გამო, მაშინ შესაძლებელი ყოფილა ნებაყოფლობით უსამართლობის ატანაც. თუ ეს განსაზღვრება სწორი არაა და საჭიროა დამატება, რომ ვინმე ვინმეს აყენებს ზიანს იმის სურვილის საწინააღმდეგოდ; მაშასადამე, ადამიანს შეძლება თავისი ნება-სურვილით თავისთვის ზიანის მიყენება და ასევე ნება-სურვილით შეძლება უსამართლობის განცდაც. მაგრამ ნებაყოფლობით არავინ იტანს უსამართლობას, რადგან ეს არავის არ სურს, თავშეუკავებელსაც კი და ის მხოლოდ იძულებით იტანს უსამართლობას. არც არავის არ სურს ის, რაც არ იცის, რომ კარგია, მაგრამ თავშეუკავებელი მაინც აკეთებს იმას, რაც იცის, რომ არ უნდა გააკეთოს.

ის, ვინც სხვას აძლევს თავისი ნებით საკუთარ ქონებას, ის არ განიცდის უსამართლობას, რადგან თავისი ნებით გასცა და, როგორც ჰომეროსი ამბობს, გლავკონმა დიომედეს მისცა ოქროს იარაღი სპილენძის იარაღის ნაცვლად და ასი ხარი ცხრის ნაცვლად. მაგრამ არ შეიძლება თავის თავის მიმართ ნებაყოფლობითი უსამართლობის

განცდა, თუ არ არის სახეზე ის, ვინც უსამართლობას სჩადის. ამრიგად, ცხადია, უსამართლობის განცდა ნებაყოფლობით არ შეიძლება.

იმ საკითხთაგან, რომელიც განვიხილეთ, საჭიროა კიდევ მსჯელობა ორზე: ვინ სჩადის უსამართლობას, ის, ვინც აძლევს სხვას დაუმსახურებლად მეტს, თუ ის, ვინც იღებს ამას? და მეორე, შეიძლება თუ არა უსამართლობის ჩადენა თავის თავის მიმართ? თუ პირველი შემთხვევა არსებობს, როგორც ითქვა, მაშინ უსამართლობას სჩადის ის, ვინც ბევრს გასცემს და არა ის, ვინც იღებს. მაშინ ის, ვინც სხვას უნაწილებს მეტს ცოდნით და ნებაყოფლობით, ის თავის მიმართ სჩადის უსამართლობას. ფიქრობენ, რომ ასე იქცევიან ზომიერი ადამიანები, რადგან პატიოსანი კაცი მცირედითაც კმაყოფილია. მაგრამ არც ისე მარტივადაა საქმე, რადგან შესაძლებელია, ის იგებს სხვა სიკეთეში, ან სახელსა და დიდებაში, ან მშვენიერებაში? ეს გასაგები გახდა უსამართლობის განსაზღვრებით, რადგან არავინ განიცდის ვნებას თავისი ნებით, ასევე არც უსამართლობას იტანს ვინმე თავისი ნებით, მაგრამ შეიძლება ბარალს კი განიცდიდეს.

ცხადია ისიც, რომ უსამართლოდ იქცევა ის, ვინც უსამართლოდ ანაწილებს და არა ყოველთვის ის, ვინც მეტს იღებს. რადგან ის, ვინც უსამართლობას სჩადის, ჯერ კიდევ არაა უსამართლო. უსამართლოა ის, ვინც ამას სჩადის თავისი ნებით. უსამართლობის საწყისი არის უსამართლობის მოქმედში, ე.ი. განმანაწილებელში და არა მიმღებში.

ამას გარდა, სიტყვა „ მოქმედება “ მრავალი აზრით იხმარება. მაგალითად, ამბობენ ხოლმე, რომ ის მოკლა რაიმე უსულო საგანმა, ან მოკვდა სხვისი ხელით, ან მოკლა მსახურმა, რომელმაც ბრძანება შეასრულა. აქ დანმაშავე არ არსებობს, მაგრამ დანაშაული ჩადენილია. ასევე, თუ ვინმემ გამოიტანა გადაწყვეტილება უცოდინარობით, მან არ ჩაიდინა დანაშაული არსებული კანონიერების წინააღმდეგ, არც გადაწყვეტილებაა უსამართლო, მაგრამ, ამისდა [1137 a] მიუხედავად, უსამართლობა მაინც ჩადენილია, რადგან სულ სხვაა კანონიერი სამართალი და სხვაა ზემოხსენებული სამართალი. მაგრამ, თუ მან შეგნებულად გამოიტანა უსამართლო განაჩენი, თანაც ამას ემატება ჭილდო ან სასჯელი, ეს იმას ჰგავს, რომ ვინმე უსამართლოდ ანაწილებდეს და თვითონ თავისთვის იღებდეს მეტს, ანდა ის, ვინც მიწას ანაწილებს, იღებს არა მიწას, არამედ ვერცხლს.

ადამიანებს ჰგონიათ, რომ უსამართლობა მათს ნებას ემორჩილება და რომ ადვილია სამართლიანად ყოფნა. მაგრამ ეს ასე არაა. მართალია, მეზობლის ცოლთან კავშირის დატერა, მახლობელის ცემა, ანდა ქრთამის მიცემა ადვილია, და ეს ჩვენზეა დამოკიდებული, მაგრამ ამის ისე გაკეთება როგორც საჭიროა ადვილი არაა და არც ჩვენზეა დამოკიდებული. ასევე ჰგონიათ, რომ დიდი სიბრძნე არაა საჭირო იმის გასაგებად, თუ რა არის სამართლიანობა და უსამართლობა, რადგან ძნელი არაა იმის გაგება, რასაც კანონები ამტკიცებენ. მაგრამ ეს არ ნიშნავს სამართლიანობას და თუ ნიშნავს, შემთხვევით. თუ რა არის სამართლიანი საქციელი და რა არის კანონით დადგენილი, ამის ცოდნა ძნელი საქმეა, უფრო ძნელია, ვიდრე ჯანმრთელობისათვის საჭირო საშუალებების ცოდნა.

ადგილია ცოდნა თავისი, ღვინის, ხარისხიერასი, მოწვის, გაკვეთის, მაგრამ თუ როგორ გამოიყენოს ისინი ჯანმრთელობისათვის, ვის მიმართ და როდის, ეს ისევე ძნელია, როგორც ექიმობა. ამიტომ ფიქრობენ, რომ სამართლიანს არანაკლებ შეუძლია უსამართლობის ჩადენა ვდრე უსამართლოს. პიქირით, მას ყოველივე ამის ჩადენა უკეთ შეუძლია, მაგალითად, სხვისი ცოლის შეცდენა, დარტყმა, მამაცს შეუძლია ფარის გადაგდება და გაქცევა ნებისმიერი მიმართულებით, მაგრამ სიმხდალე და უსამართლობა ნიშნავს არა მხოლოდ ასეთ მოქმედებას, არამედ მოქმედებას გარკვეულ პირობებში და ისიც შემთხვევით. ისევე, როგორც მკურნალობა და განკურნება არ ნიშნავს გაკვეთას ან არგაკვეთას, წამლის მიცემას ან არმიცემას, არამედ ამის გაკვეთებას ისე, როგორც საჭიროა.

სამართლანობა არსებობს ისეთ მოვლენებში, რომლებიც ემხრობიან აბსოლუტურ სიკეთეს და თანაც, ახასიათებთ გადაჭარბებაცა და ნაკლებობაც. ზოგიერთ შემთხვევაში გადაჭარბებას შეიძლება ადგილი არ ჰქონდეს, მაგალითად, ღმერთების მიმართ. ზოგ სიკეთეს კი მცირეოდენი სარგებლობაც კი მოაქვს, მაგალითად, გაუსწორებელი ბოროტმოქედის მოქმედებას. ის ყოველთვის საზიანოა. ზოგისთვის კი ის გარკვეულ ზომამდე არის სასარგებლო. ყოველივე ეს საკვებით ადამიანური მოვლენებია.

თავი 10. ახლა ვილაპარაკოთ, თუ რა არის პატიოსნება და ვინ არის პატიოსანი კაცი. ვილაპარაკოთ აგრეთვე იმაზე, თუ რა მიმართებაშია პატიოსნება სამართლიანობასთან და პატიოსანი კაცი სამართლიან კაცთან. ეს საკვლევი ცნებები არ არიან იგივეობრივი ზოგადად და არც სხვადასხვა გვარს განეკუთვნებიან, ზოგჯერ ვაქვთ პატიოსან კაცსა და პატიოსნებას, [1137 b] ზოგჯერ კი სხვა მოვლენებსაც ვაქვთ, ოღონდ გადატანითი მნიშვნელობით. მაგრამ ნაცვლად ცნებისა „კეთილი“ ვხმარობთ ცნებას „პატიოსანი“ და ვამტკიცებთ, რომ ეს არის ყველაზე საუკეთესო თვისება. მაგრამ, თუ ჩვენ მსჯელობაში თანმიმდევრული ვიქნებით, ზოგჯერ უაზრობად მოგვეჩვენება, რომ პატიოსნება საქებია სამართლიანობის გვერდით. ან იქნებ სამართლიანი არ არის პატიოსანი? ანდა პირიქით, წესიერი არ არის სამართლიანი? არამედ ის სხვა რამაა? მაგრამ, თუ ორივე ნიშნავს პატიოსან კაცს, მაშასადამე, ისინი იგივეობრივი ყოფილან. დაახლოებით ასეთი სიძნელე წარმოიშობა პატიოსნების ცნების განხილვისას. მაგრამ ყველა გზა როგორღაც სწორია და ერთმანეთს არ ეწინააღმდეგება, რადგან პატიოსანი კაცი არის იგივე სამართლიანი კაცი, თუმცა ზოგჯერ პატიოსანი სამართლიანობის რომელიმე სახეს სჯობს, მაგრამ ის არ განეკუთვნება რომელიმე სხვა გვარს და სამართლიანი იგივეა, რაც პატიოსანი. ორივე კარგია, მაგრამ პატიოსანი უკეთესია.

სიძნელეს ქმნის ის გარემოება, რომ პატიოსანი არის სამართლიანი, მაგრამ არა ზოგდი კანონის, არამედ გამასწორებელი კანონის მიხედვით. ეს კი გამოწვეულია იმით, რომ კანონი არის ზოგადი, მაგრამ არ იქნებოდა სწორი მისი გამოყენება ყველა საგანზე. კერძოდ, იქ, სადაც სჭირია ზოგადი მსჯელობა, ძნელია სწორად მსჯელობა, რადგან

კანონი ეხება ბევრ საგანს და არაა დამღვეული შეცდომებისაგან. მიუხედავად ამისა, კანონი მაინც სწორია, რადგან შეცდომა არაა არც კანონში, არც კანონმდებლობაში, შეცდომაა საქმის არსში. სწორედ ეს არის ცხოვრების პრაქტიკული მხარე.

რადგან კანონი ზოგადია, ამიტომ ზოგადისაგან გამოტოვებული რჩებიან კონკრეტული შემთხვევები, რაც კანონმდებელს გამორჩა და რაშიც ის შეცდა. ამიტომ სწორია ის კაცი, რომელიც ასწორებს იმას, რაც კანონმდებელს გამორჩა, მაგრამ კანონმდებელს ეს რომ გაეგო, ის დააკანონებდა ამ შესწორებას.

ამრიგად, არსებობს სამართლიანობა და მისი საუკეთესო სახე, მაგრამ ეს არ არის ზოგადი სამართლიანობა, რომელიც შეცდომებს შეიცავს ზოგადობის გამო. პატიოსნების არსი სწორედ ის არის, რომ ის ასწორებს კანონს, როცა მასში გამოტოვებულია რაიმე მისი ზოგადობის გამო.

ესაა იმის მიზეზი, რომ ყოველივე კანონების მიხედვით არ წარმოებს, რადგან ზოგიერთი მოვლენისთვის შეუძლებელია კანონის დადგენა და ამიტომ საჭიროა კენჭის ყრა. გაუსაზღვრელ მოვლენას კანონიც განუსაზღვრელი ექნება. როგორც, მაგალითად, ლესბოსის მშენებლობაზე იყენებდნენ ტყვიის სახაზავს, რომელიც ფორმას იცვლიდა ქვის შესაბამისად და საზომად აღარ ვარგოდა. ასევე ხმის მიცემაც იცვლება საქმის შესაბამისად.

აქედან ცხადია, თუ რა არის პატიოსნება, გაირკვა, რომ ის არ არის სამართლიანობა. გაირკვა ისიც, თუ სამართლიანობის რომელ ფორმას სჯობს ის. ცხადია ისიც, თუ ვინ არის პატიოსანი [1138 a] კაცი. პატიოსანი კაცია ის, ვინც პატიოსნად მოქმედებს წინასწარი გადაწყვეტილებით, ვინც ზუსტად არ იცავს უხეირო კანონს. იგი იღებს მცირეს, თუნცად კანონი მის მხარეზე იყოს, ასეთი კაცი პატიოსანია და მისი თვისებაა პარტიოსნება, რაც სამართლიანობაა და არა მისგან განსხვავებული თვისება.

თავი 11. ზემოთქმულიდან ცხადია, შეიძლება თუ არა საკუთარი თავის მიმართ უსამართლობის ჩადენა. ერთი მხრივ, სამართლიანია ის, რაც მთლიანად შეესაბამება სათნოებას და რაც კანონითაა დადგენილი. კანონი არ მოუწოდებს თვითმკვლელობისაკენ, ხოლო რასაც კანონი არ იწონებს, მას კრძალავს. გარდა ამისა, ვინც კანონის საწინააღმდეგოდ სჩადის ბოროტებას ნებაყოფლობით, მაგრამ არა ბოროტების საპასუხოდ და იცის, თუ ვის წინააღდეგ და როგორ მოქმედებს, ის უსამართლოა; ხოლო, ვინც ვნებას აყოლილი თავს იკლავს თავისი სურვილით, იგი მოქმედებს საღი აზრის საწინააღმდეგოდ, რასაც კანონი კრძალავს. მაშასადამე, ის დანაშაულს სჩადის. ვის წინააღმდეგ? ის მოქმედებს სახელმწიფოს და არა საკუთარი თავის წინააღმდეგ, იგი თავისი ნება-სურვილით იტანჯება. ამიტომაც მას სახელმწიფო სჯის და კიცხავს როგორც დანაშაულს სახელმწიფოს წინაშე.

უსამართლოა ის, ვინც უსამართლოდ იქცევა, მაგრამ სავსებით ცუდი ადამიანი არ არის, რადგან არ არსებობს უსამართლობა საკუთარი თავისმიმართ. ესენი

ზემოთქმულიდან განსხვავდებიან. უსამართლო როგორც ცუდი ადამიანია, მაგალითად, მხდალი. მაგრამ, იგი მთლად უზნეო არ არის და არც მთლად უსამართლო, რადგან ის არაა ცუდი, აბსოლუტური მნიშვნელობით. რადგან ეს ნიშნავდა იმას, რომ მისთვის ერთდროულად მიგვეწერა და არც მიგვეწერა ერთი და იგივე თვისება. ეს კი დაუშვებელია, რადგან სამართლიანობას და უსამართლობას ერთდროულად ადგილი აქვს სხვადასხვა ადამიანში. ამას გარდა, უსამართლო მოქმედება დაკავშირებულია იმ ბოროტებასთან რომელიც ჩადენილია ნება-სურვილით, წინასწარი გადაწყვეტილებით და, რომელიც, აღრეა ჩადენილი; იმას, ვინც უსამართლობა განიცადა და სამაგიერო პასუცი გასცა, მან უსამართლობა არ ჩაიდინა; მაგრამ, ვინც საკუთარი თავის წინააღმდეგ მოქმედებს, ის უსამართლობას სჩადის და ამავე დროს განიცდის. მაშასადამე, შესაძლებელი ყოფილა საკუთარი თავის მიმართ უსამართლობის ჩადენა. გარდა ამისა, ნაწილობრივი უსამართლობის გარეშე არ არსებობს ზოგადი უსამართლობა. მაგალითად, არავინ სჩადის უზნეობას საკუთარი თავის მიმართ, არავინ სტეხს საკუთარ სახლს, არც არავინ ქურდავს საკუთარ თავს. საერთოდ კი, საკითხი საკუთარი თავის მიმართ უსამართლობის შესახებ გადაწყდება ნებაყოფლობითი უსამართლობის განსაზღვრებასთან დაკავშირებით.

ცხადია, ორივე ცუდია, როგორც უსამართლობის განცდა, ისე უსამართლობის ჩადენა, მაგრამ ერთი ნაკლებია, მეორე კი მეტი შუასთან შედარებით. და როგორც მედიცინაში შუას ჭანმრთელობა წარმოადგენს, სპორტში - გავარჯიშებული სხეული. ცუდია უსამართლობა, რადგან მას შედეგად მოსდევს ბოროტება, იქნება ის სრული და აბსოლუტური, თუ მასთან ახლოს მდგომი ბოროტება და ის გასაკიცხია. მაგრამ, ყველა ნებაყოფლობითი მოქმედება არაა უსამართლობის შედეგი. მაგალითად, უსამართლობის განცდა არ უკავშირდება არც ბოროტებას, არც უსამართლობას.

თავისთავად უსამართლობის განცდა ნაკლები ბოროტებაა, მაგრამ არაფერი უშლის ხელს [1138 b] იმას, რომ ის შემთხვევით დიდ ბოროტებად იქცეს. მაგრამ მეცნიერება ამას არ აქცევს ყურადღებას და ფილტვების ანთებას უფრო დიდ ავადმყოფობად თვლის, ვიდრე ფეხის დაზიანებას. თუმცა, შემთხვევით შეიძლება დაზიანებული კაცი წაიქცეს, მტრებმა კი შეიპყრონ და მოკლან.

არსებობს სამართალი გადატანითი მნიშვნელობით და შედარებით, მაგრამ არა საკუთარი თავის არამედ თავისივე სხეულის რომელიმე ნაწილის მიმართ, ისიც არა მთელი სამართალი, არამედ სამართალი ბატონისა, ანდა სახლის პატრონისა.

ასეთი მსჯელობით დადგინდა სულის გონიერი ნაწილის მიმართება უკუწერ ნაწილთან. ამის მიხედვით ფიქრობენ და ვარაუდობენ, რომ საკუთარი თავის მიმართ შესაძლებელია უსამართლობის ჩადენა, რადგან დასაშვებად თვლიან ზიანის მიყენებას საკუთარი ნება-სურვილის წინააღმდეგ. როგორც ხელმძღვანელის დამოკიდებულებაში ქვეშევრდომის მიმართ არსებობს რაღაც სამართალი, იგივე მდგომარეობა უნდა იყოს აქაც.

ამგვარად, ჩვენ ამ მეთოდით განვიხილეთ როგორც სამართლიანობა, ისევე სხვა

წიგნი 6.

თავი 1. ადრე ვთქვით, რომ უნდა აირჩიო საშუალო, არც მეტი, არც ნაკლები, ხოლო საშუალო არის ის, რასაც სწორი აზრი გვიკარნახებს. აი, ახლა შევეცხოთ ამას.

როგორც ზემოთჩამოთვლილ, ისე სხვა თვისებებს აქვთ რაღაც მიზანი, რომლისკენაც მიისწრაფვის და მიილტვის ყველა, ვისაც ჯკუა აქვს. ეს კი ერთგვარი საზღვარია მოქმედებისა, ხოლო შუალედი, როგორც უკვე ვთქვით, იმყოფება მეტსა და ნაკლებს შორის და ემორჩილება სწორ აზრს. ეს მსჯელობა ჭეშმარიტია, მაგრამ ნათელი არ არის. სხვა საქმიანობებზე, რომელთა შესახებ არსებობს მეცნიერება, სწორი იქნება იმის თქმა, რომ არაა საჭირო არც დაძაბული შრომა და არც დიდი დასვენება, არამედ - ზომიერი და ისეთი, როგორც სწორი აზრი გვიკარნახებს. მაგრამ, ვისაც მხოლოდ ეს ექნება, მას ბევრი რამ არ ეცოდინება: მაგალითად, არ ეცოდინება, თუ რა უნდა გამოიყენოს სხეულის გამოჯანმრთელებისათვის. მას უპასუხებენ, რომ უნდა გამოიყენოს ის, რასაც ექიმი ურჩევს და ის, ვინც იცის.

სულიერი თვისებების შესახებ აქ ნათქვამი არა მხოლოდ ჭეშმარიტია, არამედ მასში განსაზღვრულიც არის ის, თუ რა არის სწორი აზრი და სად არის მისი საზღვრები.

სულიერი თვისებები გავყავით ორ ნაწილად. ჩვევა და აზროვნება. ჩვენ უკვე განვიხილეთ [1139 a] ეთიკური სათნოებები, ხოლო დანარჩენებს ახლა განვიხილავთ, როდესაც ვილაპარაკებთ სულის შესახებ. ადრე ნათქვამი იყო, რომ არსებობს სულის ორი ნაწილი. ერთი გონიერი, მეორე უგუნური¹. ახლა ამავე გზით დავყოთ გონიერი ნაწილი. გონიერ მხარეშიც დავუშვათ ორი ნაწილი. პირველი ნაწილით ვწვდებით იმ არსებულთ, რომლებსაც ისეთი საწყისები აქვთ, რომ სხვაგვარად ყოფნა არ შეუძლიათ, მეორე ნაწილი კი - ცვლადი საწყისების მქონეთ. განსხვავებული გვარის ობიექტებს შეესაბამება სულის ასეთივე განსხვავებული ნაწილები და მათი შეცნობა ხდება მსგავსება-განსხვავების საფუძველზე. ამათგან სულის ერთ ნაწილს შემმეცნებადი ნაწილი დავარქვათ, მეორეს - განსჯითი. არჩევანისა და განსჯის უნარი ერთი და იგივეა. არავინ ბჭობს იმაზე, რასაც სხვაგვარად არსებობა არ შეუძლია. ამრიგად, განსჯა იმყოფება სულის მოაზროვნე ნაწილში.

ახლა განვიხილოთ ამათგან რომელია საუკეთესო ნაწილი, თითოეულ ნაწილს აქვს მისთვის სპეციფიკური სათნოება, რაც შეესაბამება ამ სფეროსთვის დამახასიათებელ საქმიანობას.

თავი 2. სულში იმყოფება სამი ნაწილი, რომლებიც აკონტროლებენ მოქმედებასა და ჭეშმარიტებას: შეგრძნება, გონება და ლტოლვა. ამათგან შეგრძნება არ არის რაიმე

მოქმედების საწყისი, რაც ცხადია იმით, რომ მხეცებს შეგრძნება კი აქვთ, მაგრამ მოქმედებასთან კავშირის გარეშე. ის, რაც აზროვნებაში არის მტკიცება და უარყოფა, ის ლტოლვაში არის მისწრაფება და თავშეკავება. ასე რომ, ეთიკური სათნოება ნიშნავს წინასწარი არჩევანი უნარს, ე.ი. წინასწარი გადაწყვეტილების მიღების უნარს. განსტა ჭეშმარიტი იქნება, ხოლო სწრაფვა სწორი, თუ წინასწარი არჩევანი სწორია და თუ ნათქვამი და ლტოლვა ერთმანეთს ემთხვევა. განსტა და პრაქტიკული ჭეშმარიტება ერთი და იგივეა, მაგრამ თეორიული აზროვნება არ ეხება პრაქტიკულ მოქმედებასა და შემოქმედებას, იქნება ის კარგი თუ ცუდი, რადგან მისი საქმეა ჭეშმარიტება და შეცდომა. აი, ეს არის აზროვნების საქმე, ხოლო პრაქტიკულ და განსტით ნაწილში ჭეშმარიტებას შეესაბამება სწორი სწრაფვა.

მოქმედების საწყისი არის წინასწარი არჩევნი და რაც მართალია, არაა საბოლოო მიზანი, მაგრამ წინასწარ არჩეულ მიმართულებას აქვს მოაზრებული გარკვეული მიზანიც. მაშასადამე, წინასწარი არჩევანი არ არსებობს გონების, განსტისა და ეთიკური თვისების გარეშე, რადგან კარგი და ცუდი მოქმედება პრაქტიკაში არ არსებობს განსტისა და ეთიკური [1139 b] თვისების გარეშე. თუმცა თვითონ განსტა არაფერს ამოძრავებს. მამოძრავებელია მიზანი და პრაქტიკული გონება. ეს უკანასკნელი ამოძრავებს შემოქმედებასაც, რადგან შემოქმედი ყოველთვის რაიმე მიზნითა ქმნის და მისი მიზანი ზოგადი კი არაა არამედ მიმართულია ვინმესკენ ან რაიმესკენ. ეს პრაქტიკული მიზანია. მიზანი შეიძლება იყოს წარმატებითი საქმიანობა და ლტოლვაც მისკენ იქნება მიმართული. მაშასადამე, გონივრული სწრაფვა ნიშნავს წინასწარ გადაწყვეტილებას, ანუ სწრაფვას განსტის შესაბამისად. ყოვლივე ამის საწყისი კი არის ადამიანი.

არჩევანი არ არსებობს უკვე მომხდარის შესახებ, მაგალითად, არავინ მოითხოვს ილიონის დანგრევას, რადგან არ თათბირობენ უკვე მომხდარზე, თათბირობენ მომავალზე და შესაძლებელზე, ხოლო მომხდარი არ შეიძლება კვლავ მოხდეს. ამიტომ სწორია აგათონი:

„ მხოლოდ ის და ღმერთი მოკლებულია იმ უნარს, რომ არარსებულად აქციოს ის, რაც უკვე მოხდა. “

სულის ორივე ნაწილის საქმეა ჭეშმარიტება. ამიტომ თითოეული მათგანის სათნოებაც მდგომარეობს ჭეშმარიტების წარმატებით მიღწევაში.

თავი 3. ამ საკითხებზე მსჯელობა ისევ თავიდან დავიწყოთ. სული ჭეშმარიტებას აღწევს მტკიცებისა და უარყოფის ხუთი გზით: ხელოვნებით, მეცნიერებით, გონიერებით, სიბრძნითა და აზროვნებით, რადგან ვარაუდმა და შეხედულებამ შეიძლება გვაცდინოს. თუ რას წარმოადგენს მეცნიერება, ეს ცხადი გახდება მაშინ, როცა ზუსტადვიმსჯელებთ და არ მივმართავთ ანალოგიებს. ყველანი თანახმანი ვართ, რომ ის, რაც შემეცნების საგანია, არ შეიძლება სხვაგვარადაც არსებობდეს, ხოლო ის, რაც სხვაგვარადაც შეიძლება იყოს, სცილდება თეორიული შემეცნების ფარგლებს. და არაა ცხადი, არსებობს ის, თუ არა.

ამრიგად, ის, რაც თორიულ შემცენებას ექვემდებარება, არსებობს აუცილებლობით. იგი მარადიულია, რადგან, საერთოდ, ყველაფერი რაც აუცილებლობით არსებობს, მარადიულია. მარადიული კი წარმოუქმნელი და წარუვალაია. უნდა ვივარაუდოთ, რომ ყოველგვარი ცოდნა შეიძლება სხვას გადაეცეს, ხოლო, ის, რაც უკვე შეცნობილია, შეიძლება შესწავლილ იქნეს, როგორც ვამბობთ ამის შესახებ „ ანალიტიკებში “. სწავლება კი შეიძლება იმისა, რაც წინასწარ იქნა შესწავლილი ან ინდუქციით, ან დედუქციით. ინდუქცია მიისწრაფვის ზოგადის შემეცნებისაკენ. დედუქცია კი ზოგადით იწყება. ის, რისგანაც სილოგიზმი შედგება, საწყისებია, რომლებიც თვითონ არ არიან მიღებული სილოგიზმით, მაგრამ ინდუქციაში გამოყენებიან.

ამგვარად, მეცნიერული ცოდნა არის აპოდიქტიკური. მისი დანარჩენი თვისებები ჩვენ განვსაზღვრეთ „ ანალიტიკებში “ ადამიანმა იცის მაშინ, როდესაც მან როგორღაც შეამოწმა და გაიგო საწყისები, მაგრამ, თუ ისინი დასკვნაზე უკეთ არ იცის, მაშინ მის ცოდნას შემთხვევითი ხასიათი აქვს. ჩვენ ამ მეთოდით განვსაზღვრავთ მეცნიერულ ცოდნას.

[1140 a] **თავი 4.** ის, რაც შეიძლება არსებობდეს სხვაგვარად, არის შემოქმედებისა და მოქმედების ობიექტი. მაგრამ მოქმედება და შემოქმედება სხვადასხვაა. ამას ვამტკიცებთ ექსოტერიულ ლექსიკებში. ამგვარად გააზრებული პრაქტიკული მოქმედების თვისება სხვაა, გააზრებული შემოქმედებისა სხვა. აიტომაც ისინი ერთმანეთს არ მოიცავენ. ასე, რომ მოქმედება არაა შემოქმედება, ისევე როგორც შემოქმედება არაა მოქმედება. სახლის მშენებლობა არის რაღაც ხელოვნება და, როგორც თვისება, ესაა აზროვნებითი შემოქმედების თვისება. საერთოდ, არ არსებობს ხელოვნება, რომელიც არ იქნება დაკავშირებული აზროვნებასთან. ასეთი არც ხელოვნება იქნება. ამიტომ ერთი და იმავეა ხელოვნებისა და შემოქმედების თვისება, რომელიც დაკავშირებულია ჭეშმარიტ აზროვნებასთან. ყოველი ხელოვნება ეხება ქმნადობას და იგი როგორც ქმნის, ისევე შეისწავლის საკითხს იმის შესახებ, თუ როგორ წარმოიქმნება რაიმე ისეთი, რაც შეიძლება იყოს და არც იყოს და რომლის საწყისი იმყოფება შემოქმედში და არა შექმნილში. ხელოვნება არ ეხება ისეთ მოვლენებს, რომლებიც ან არსებობენ, ან იქმნებიან აუცილებლობით, არ ეხება არც ბუნებრივ მოვლენებს, რადგან მათ საწყისი თავშივე აქვთ.

რადგან შემოქმედება და პრაქტიკა ერთმანეთისგან განსხვავდება, ამიტომ აუცილებელია, რომ არსებობდეს შემოქმედების ხელოვნება და არა მოქმედებისა. მაგრამ შემთხვევა და ხელოვნება როგორღაც ერთსა და იმავე მოვლენებს ეხება და როგორც აგათონც ამბობს: „ ხელოვნებამ შეიყვარა შემთხვევა, ხოლო შემთხვევამ - ხელოვნება “ .

ამრიგად, როგორც ითქვა, ხელოვნება არის ჭეშმარიტი აზროვნებით შემოქმედების თვისება და, პირიქით, ხელონება არაა ის, რაც შექმნილია ყალბი აზროვნებით და რაც ეხება ისეთ მოვლენებს, რომლებიც შეიძლება სხვაგვარადაც არსებობდნენ.

თავი 5. გონიერების თვისებას მაშინ გავიგებთ, როცა განვიხილავთ, ვის ვუნოდებთ გონიერს. ვფიქრობთ, გონიერი არის ის, ვისაც შეუძლია კარგად განსაჯოს, თუ რაა მისთვის

კეთილი და სასარგებლო, მაგრამ არა ნაწილობრივი სიკეთე, როგორცაა ჯანმრთელობისათვის ან ფიზიკური ძალისათვის საჭირო საშუალებანი, არამედ ის სიკეთე, რომელზეც დამოკიდებულია კეთილდღეობა საერთოდ. ამას ამტკიცებს ის, რომ, როცა გონიერზე ვლაპარაკობთ, ვგულისხმობთ იმას, ვინც კარგად განსჯის დადებით მიზანს. ეს კი ხელოვნების საქმე არაა. ზოგადად რომ ვთქვათ, გონიერი იქნება ის, ვისაც აქვს სწორი გადაწყვეტილების მიღების უნარი. მაგრამ არავინ თათბირობს იმაზე, რაც არ შეიძლება სხვაგვარადაც არსებობდეს და არც იმაზე, რის განხორციელებაც მას არ შეუძლია. ამრიგად, თუ ცოდნა დაკავშირებულია მტკიცებასთან, რომლის საწყისები შეიძლება სხვაგვარადაც არსებობდეს, მაგრამ ასეთ მოვლენებზე არ არსებობს მტკიცება, რადგან ყველაფერი შეიძლება [1140 b] არსებობდეს სხვაგვარად; ხოლო იმ მოვლენებს, რომლებიც არსებობენ აუცილებლობის ძალით, არჩევანი არ სჭირდებათ. ამიტომ გონიერება არ ყოფილა არც ცოდნა და არც ხელოვნება. ცოდნა არაა იმიტომ, რომ მას საქმე აქვს ისეთ მოვლენებთან, რომლებიც სხვადასხვაგვარად არსებობენ. ხელოვნება კი არაა იმიტომ, რომ პრაქტიკა და შემოქმედება სხვადასხვა გვარს განეკუთვნებიან. შემოქმედებას სხვა მიზანი აქვს და არა იგივე, რაც პრაქტიკულ მოქმედებას. პრაქტიკის მიზანია სწორი მოქმედება. გვრჩება შემდეგი: გონიერება არის სწორ აზროვნებასთან დაკავშირებული ჭეშმარიტი თვისება, რომელიც ეხება ადამიანურ სიკეთესა და ბოროტებას. ამიტომ გონიერადა ვთვლით პერიკლესა და მისდაგვართ, რადგან მათ შეეძლოთ განეჭვრიტათ როგორც თავისთვის, ისე ადამიანებისთვის სასიკეთო მოვლენები. ასეთი ადამიანები არიან ხელმძღვანელები როგორც პოლიტიკაში, ისე ეკონომიკაში. ამიტომაც გონიერთ ვუწოდებთ იმ ადამიანებს, რომლებიც მისდევენ გონიერების ხმას, ხოლო გონიერებას იცავს სწორი თვალსაზრისი.

სიამოვნება და ტანჯვა ყველა თვალსაზრისს კი არ სპობს და ამახინჯებს, მაგალითად, თვალსაზრისს იმის შესახებ, რომ სამკუთხედს აქვსან არა აქვს ორი სწორი კუთხე, არამედ იმას, რაც პრაქტიკულ საქმიანობას ეხება, რადგან მოქმედების საწყისი არის ის, რის გამოც ხდება მოქმედება. მაგრამ სიამოვნებითა და ტანჯვით გაუზნოებული ადამიანი ვერ ამჩნევს საწყისს და ის არც ირჩევს და არც მოქმედებს რაიმე მიზნით. მაშასადამე, უზნეობა საწყისების ცოდნას სპობს.

ამგვარად აუცილებელია, რომ გონიერება დაკავშირებული იყოს ჭეშმარიტ აზროვნებასთან და ის უნდა ეხებოდეს ადამიანის სასიკეთოდ გამიზნულ მოქმედებებს.

არსებობს ხელოვნების სათნოება, მაგრამ არ არსებობს გონიერების სათნოება, ხელოვნებაში უფრო ნებაყოფლობითი შეცდომაა დასაშვები, ხოლო გონიერებაში ისევე როგორც ზნეობაში, ეს ნაკლებად გვხვდება. ამგვარად, ცხადია, გონიერება არის რაღაც სათნოება, მაგრამ არაა ხელოვნება.

სულის ორი გონიერი ნაწილიდან ერთი სათნოებაა, კერძოდ, განსჯითი ნაწილი, რადგან განსჯაცა და გონიერებაც ეხებიან იმ მოვლენებს, რომლებიც სხვადასხვაგვარადაც

შეიძლება არსებობდნენ. მაგრამ ის მხოლოდ ამროვნებასთან დაკავშირებული თვისება არაა და, რაც იმით მტკიცდება, რომ ამ თვისების დავიწყება შეიძლება, მაგრამ გონერებისა - არა.

თავი 6. რადგან ცოდნა არის წარმოდგენა ზოგადსა და აუცილებელზე, ამიტომ არსებობენ საწყისები როგორც მტკიცებისა, ისე მთელი ცოდნისა. ცოდნა კი გონიერებას უკავშირდება, ხოლო შემეცნების საწყისებზე არ არსებობს არც ცოდნა, არც ხელოვნება, არც გონიერება. ის, რაც შეეცნობადია, მტკიცებადია არის, ხოლო მოვლენებში, რომლებიც სხვადასხვაგვარადაც [1141 a] შეიძლება არსებობდნენ, სულ სხვა მდგომარეობაა. მათ არ ეხება არც სიბრძნე, რადგან ბრძენი ეხება იმ მოვლენებს, რომელთა მტკიცებაც შეიძლება. თუ ჩვენ ყოველთვის ვამბობთ ჭეშმარიტებას და არასდროს არ ვცდებით, იმ მოვლენებს, რაც შეიძლება არსებობდეს და არ არსებობდეს სხვადასხვაგვარად, ეხება ცოდნა, გონიერება, სიბრძნე და ამროვნება, ხოლო ის, რაც შემთხვევითია და რაც შეიძლება სხვაგვარადაც არსებობდეს მას ამ სამიდან არც ერთი არ ეხება. ამ სამში ვგულისხმობ გონიერებას, ცოდნას, სიბრძნეს. აქედან ვასკვნი, რომ საწყისი არის გონება.

თავი 7. ხელოვნებაში ბრძენად ვთვლით იმას, ვინც იცავს დიდ სიზუსტეს. მაგალითად, ფიდიასი - ქვის დამუშავების ხელოვნებაში, პოლიკლეტიზ- ქანდაკებაში. აქედანდასკვნა, რომ სიბრძნე სხვა არა არის რა, თუ არა ხელოვნების სათნოება. ზოგს კი ვთვლით არა ნაწილობრივ ბრძენად რომელიმე სფეროში. არამედ მთლად ბრძენად, „მარგიტაში“ : როგორც ჰომეროსი ამბობს, „მას არ მისცეს ღმერთებმა არც მიწის მთხრელის, არც მიწათმოქმედის და არც რაიმე სხვა სიბრძნე“.

ამრიგად, ცხადია, სიბრძნე არის ყველაზე ზუსტი ცოდნათა შორის. მაშასადამე, ბრძენმა უნდა იცოდეს არა მხოლოდ ის, რაც საწყისებიდან გამომდინარეობს, არამედ - ჭეშმარიტებაც თვით საწყისების შესახებ. ამგვარად, სიბრძნე არის გონება და მეცნიერება და მას, როგორც ძირითად მოვლენას, უნდა გააჩნდეს ყველაზე საპატიო საგნების ცოდნა.

უაზრობაა იმის ფიქრი, რომ ყველაზე მნიშვნელოვანია პოლიტიკა ან გონიერება, თუ ადამიანი სამყაროში ყველაზე საუკეთესო ქმნილება არაა. თუ ადამიანისა და თევზების ჯანმრთელობა და სიკეთე, განსხვავებულია, ხოლო თეთრი და სწორი ყოველთვის იგივეობრივია, მაშინ ბრძენსაც ყველა ჩათვლის იგივეობრივად, გონიერს კი - განსხვავებულად. იმას, ვინც სწორად განსჯის იმ მოვლენებს, რაც მას ეხება და პირადად მისი საქმეა, გონიერს უწოდებენ. ამიტომ ზოგი გონიერთ უწოდებს იმ მხეცებს, რომლებსაც აქვთ თვითნაირი არსებობისათვის საჭირო საშუალებების წინასწარი განჭვრეტის უნარი.

ცხადია, პოლიტიკა და სიბრძნე ერთი და იგივე ვერ იქნება; მაგრამ თუ სიბრძნე იკვლევს იმას, რაც პირადად მისთვის არის სასარგებლო, მაშინ იარსებებს ბევრი სიბრძნე. მაგრამ სიბრძნე არაა ერთი და იგივე ყველა ცოცხალი არსებისათვის, მაშასადამე, ის ყველასთვის სხვადასხვაგვარი იქნება. მაგალითად, მედცინა არაა იგივეობრივი ყველა არსებულისათვის. [1141 b] არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, არის თუ არა ადამიანი

საუკეთესო ცხოველთა შორის, რადგან გარდა ადამიანისა, არსებობს ბევრი სხვა უფრო ღვთაებრივი, მაგალითად, ისინი, რომელნიც ყველაზე უფრო ნათელნი არიან იმათ შორის, რისგანაც კოსმოსი შედგება.

ნათქვამიდან ცხადია, სიბრძნე არის ცოდნა და გონება და რომ ისინი თავიანთი ბუნებით ყველაზე უფრო საპატიო მოვლენებია. ამიტომაც ანაქსაგორას, თალესსა და მათ მსგავსთ უწოდებენ ბრძნეთ და არა გონიერთ, რადგან ამჩნევდნენ, რომ არ იცოდნენ, თუ რა იყო მათთვის სასარგებლო, სამაგიეროდ, იცოდნენ სრულყოფილი და საკვირველი, ძნელი და დემონური, რაც სასარგებლო არაა, რადგან ისინი არ ეხებიან ადამიანურ სიკეთეთ.

გონიერება კი ეხება ადამიანურ საქმეებს, რაზეც შეიძლება ბჭობა. ჩვენ ვამბობთ, რომ გონიერის ძირითადი დანიშნულებაა კარგი რჩევის მიცემა, ხოლო რჩევა არ ხდება, რასაც სხვაგვარად არსებობა არ შეუძლია, არც იმაზე, რასაც მიზანი არა აქვს. ეს კი პრაქტიკული სიკეთეა, ხოლო კარგი მრჩეველი ის არის, ვინც კაცს მიუთითებს მოქმედების საუკეთესო გზაზე, ე.ი. ისმოქმედებს გონების დახმარებით.

გონიერება არ ეხება მხოლოდ ზოგადს, რადგან მან კონკრეტული მოვლენებიც უნდა შეიცნოს, ეს კი არის პრაქტიკის საქმე. ამგვარად, პრაქტიკას საქმე აქვს კონკრეტულ მოვლენებთან ამიტომაც ზოგი გაუნათლებელი სჭობს ზოგიერთ განათლებულს პრაქტიკული გამოცდილებით. მაგალითად, ვინც იცის, რომ მსუბუქი ხორცი ადვილად იხარშება და ჯანმრთელობისთვისაც კარგია, მაგრამ არ იცის თუ რომელი ხორცია მსუბუქი, ვერ შეუწყობს ხელს კაცის გამოჯანმრთელებას; ხოლო, ვისაც ეცოდინება, რომ უფრო მსუბუქია ფრინველის ხორცი, ის ადვილად აღუდგენს კაცს ჯანმრთელობას. ასეთივე მდგომარეობაა სხვა საქმიანობაშიც. გონიერება პრაქტიკას ეხება, ამიტომ ორივე უნდა ვიცოდეთ. მაგრამ ამ უნართაგან საჭიროა, რომელიმე მათგანი ძირითადი იყოს.

თავი 8. მართალია, პოლიტიკა და გონიერებაც ერთგვარი თვისებებია, მაგრამ ისინი არ არიან ერთი და იგივე, რადგან ის ცოდნა, რომელიც სახელმწიფოს ზოგად კანონმდებლობას ეხება, არის ძირითადი და წამყვანი; იმ ცოდნას კი, რომელიც ეხება კანონებს კონკრეტული მოვლენების შესახებ, აქვს ზოგადი სახელი „ პოლიტიკა “. ეს უკანასკნელი ერთდროულად არის პრაქტიკული მოქმედების და გადაწყვეტილების მიღების უნარი, ხოლო გადაწყვეტილების განხორციელება ხდება მოქმედების ბოლოს. ამიტომ მხოლოდ ამათ უწოდებენ პოლიტიკოსებს, რადგან ესენი ისე მოქმედებენ როგორც ხელოსნები. როგორც ჩანს, გონიერება, უფრო ადამიანს, ინდივიდს ეხება და მისი ზოგადი სახელია „ გონიერება “. მისი ნაწილებიდან ერთს ეკონომიკა ეწოდება, მეორეს - კანონმდებლობა, მესამეს - პოლიტიკა. პოლიტიკაც ორ ნაწილად იყოფა: სათათბირო და სამოსამართლო.

საკუთარი თავის შეცნობა ცოდნის გარკვეული ფორმაა. მაგრამ ის დიდად განსხვავდება [1142 a] ცოდნის სხვა სახეებისგან. როგორც ჩანს, გონიერია ის, ვინც

იცნობს თავის საქმეებს და ამას ახმარს მთელ დროს. პოლიტიკოსები კი მარავალმხრივ საქმიანობას ეწევიან. ამიტომაც წერს ევრიპიდე: „ როგორ შეიძლება ყოფილიყო გონიერი ის, ვისაც შეეძლო უმოქმედობა მრავალრიცხოვანი ჯარის რიგებში და ყოფილიყო მათი ხვედრის თანაზიარი. მაგრამ ის, ვინც სხვებზე მაღლა დგას, მას მრავალი საქმე აწევს კისერზე. “

ადამიანები ეძებენ პირად კეთილდღეობას და არ ფიქრობენ, რომ ამისათვის უნდა მოქმედებდნენ კიდევ. აქედან შეიქმნა ისეთი შეხედულება, რომ ეს ადამიანები გონიერნი არიან. მაგრამ საკუთარი კეთილდღეობა არ უნდა არსებობდეს ეკონომიკისა და სახელმწიფოს გარეშე. გაურკვეველია, როგორ უნდა იზრუნო საკუთარ კეთილდღეობაზე. ამიტომ საჭიროა ამ საკითხის კვლევა.

ამას ნათელყოფს ის, რომ ახალგაზრდები ხდებიან მათემატიკოსები, გეომეტრიის მცოდნენი და ამ საქმეში ბრძენნი, მაგრამ, ვფიქრობთ, ამით ისინი გონიერნი ვერ ხდებიან. ამის მიზეზი ისაა, რომ გონიერება ეხება კონკრეტულ მოვლენებს, რის ცოდნასაც გამოცდილება იძლევა. ახალგაზრდა კი გამოცდილი არაა. გამოცდილებას დიდი დრო სჭირდება. შეიძლება ვინმემ გამოთქვას ეჭვი, რატომაა, რომ ბავშვი ხდება მათემატიკოსი, მაგრამ ბრძენი და ბუნებისმეტყველი - არა? იქნებ იმიტომ, რომ მათემატიკა ემყარება განზოგადებას, სიბრძნე და ბუნებისმეტყველება კი საწყისებს გამოცდილებიდან იღებს. მართალია, ახალგაზრდები მსჯელობენ, მაგრამ მსჯელობენ ისე, რომ არ სწამთ, ხოლო არსი მოვლენებისა მათთვის ნათელი არ არის. შეცდომა არჩევანის დროს კი არის ან ზოგადში, ან კერძოში. მაგალითად, კაცი შეიძლება შეცდეს ასეთ მსჯელობებში: ყველა მძიმე წყალი მავენა, ანდა ეს წყალი არის მავენე.

ის გერეშობა, რომ გონიერება არ არის მეცნიერული ცოდნა, ცხადია, რადგან როგორც ითქვა, ის დაკავშირებულია კონკრეტულ ფაქტებთან, რაც პრაქტიკას განეკუთვნება. გონიერება ეწინააღმდეგება გონებას, რადგან გონება ეხება განსაზღვრებებს, რომელთა განსჯა არ შეიძლება, გონიერება კი ეხება კონკრეტულ ფაქტებს, რომელთაც შეგრძნება ეხება და არა მეცნიერება. თანაც არა შეგრძნება კონკრეტული ფაქტებისა, არამედ ისეთი შეგრძნება როგორსაც ვხვდებით მათემატიკაში სამკუთხედის შეგრძნების დროს და ამაზე ჩერდება. მაგრამ ეს მაინც უფრო შეგრძნებაა, ვიდრე გონიერება, თუმცა სხვა სახის შეგრძნება.

თავი 9. საჭიროა აგრეთვე იმის დადგენა, თუ რაში მდგომარეობს კარგი რჩევა, რჩევა არის კვლევის ერთ-ერთი სახე. არის ის, რაღაც ცოდნა, შეხედულება, მოხერხება თუ სხვა რამ? ის [1142 b] არაა ცოდნა, რადგან ადამიანები არ იკვლევენ იმას, რაც იციან. კარგი რჩევა მაინც რჩევაა, ხოლო ის ადამიანი, რომელიც არჩევანს აკეთებს, იკვლევს და აზროვნებს კიდევ. მაგრამ კვლევა და ბჭობა განსხვავდებიან. თუმცა ბჭობა ერთგვარი კვლევაა, ის არ არის არც შემთხვევითი მიგნება, რადგან მიგნება ხდება სწრაფად და მოაზრების გარეშე, თათბირი კი დიდხანს გრძელდება. ამიტომ ამბობენ, რომ „ გადანწყვეტა

დიდახანს სრულდება, გადანაცვებული კი - სწრაფად”.

გამჭრიახობა განსხვავდება კარგი გადანაცვებულების მიღების უნარისაგან, თუმცა მიგნება ერთგვარი გამჭრიახობაა.

კარგი არჩევანის უნარი არც შეხედულების რომელიმე სახეა, რადგან ცუდ არჩევანს მოსდევს შეცდომა პრაქტიკაში; სწორ არჩევანს კი - დადებითი შედეგი. აქედან ცხადია, რომკარგი არჩევანი ერთგვარი სისწორეა, მაგრამ ის არაა არც ცოდნა, არც შეხედულება, რადგან ცოდნას არ ახასიათებს არც სისწორე და არც შეცდომა, შეხედულებას კი პირიქით, ახასიათებს სისწორე, რაც ჭეშმარიტებაა. ამავე დროს იქ, სადაც შეხედულებაა, ყველაფერი განსაზღვრულია. სწორი გადანაცვებულება კი არ არსებობს მოფიქრების გარეშე. ამიტომ სწორი რჩევა უფრო განსტას უნდა მივაკუთვნოთ, რადგან ის არ წარმოადგენს საბოლოო მტკიცებას. შეხედულება კი არაა კვლევა, იგი რაღაც მტკიცებაა. ვინც განსტის და თათბირობს კარგად თუ ცუდად, ის აწარმოებს კვლევას და ამროვნებს. ამრიგად, კარგი რჩევა არის რაღაც სისწორე. ახლა საკვლევაია, თუ რა არის გადანაცვებულება და რას ეხება ის?

რადგან სისწორე მრავალგვარია, მაგრამ ყველა გადანაცვებულება სწორი არაა, თუმცა თავშეუკავებელი და ცუდი ადამიანები სავსებით მოფიქრებულად აღწევენ ხოლმე მიზანს. შესაძლებელია, რომ ადამიანმა მიიღოს სწორი გადანაცვებულება, მაგრამ შედეგად დიდი ბოროტება ხვდეს წილად.

ამგვარად, უნდა ვიფიქროთ, რომ სწორი გადანაცვებულება არის ერთგვარი სიკეთე. სწორი გადანაცვებულება იგივეა, რაც კარგი გადანაცვებულება და მას სიკეთე მოაქვს. მაგრამ ამის მიღწევა შეიძლება მცდარი სილოგიზმითაც, ე.ი. იმის მიღწევა, რაც საჭიროა და არა ისე, როგორც საჭიროა. ამ შემთხვევაში საშუალო ტერმინი მცდარია. ამრიგად, ასეთი რჩევა არაა სწორი, რადგან, მართალია, ამით აკეთებ იმას, რაც საჭიროა, მაგრამ არა იმ საშუალებით, რითაც საჭიროა. გარდა ამისა, ზოგს გადანაცვებულებისათვის დიდი დრო სჭირდება, ზოგს - ნაკლები, ე.ი. სისწრაფე არ ნიშნავს გადანაცვებულების სისწორეს. სწორია ის გადანაცვებულება, რომელიც ემსახურება ადამიანის სარგებლობას იქ, სადაც საჭიროა, როგორც საჭიროა და როდესაც საჭიროა. გარდა ამისა, სწორი გადანაცვებულება არის ზოგდი, მიმართული კონკრეტული მიზნისკენ. მაგრამ არსებობს ისეთი ზოგადი გადანაცვებულება, რომელიც ზოგადივე მიზნისკენ არის მიმართული. კონკრეტული გადანაცვებულება კი კონკრეტულ მიზანს ისახავს. თუ გონიერი კაცისათვის დამახასიათებელია კარგი რჩევა, მაშინ კარგი რჩევა მიმართული იქნება სასარგებლო მიზნისაკენ. აქედან ვასკვნით, რომ გონიერება არის ჭეშმარიტი თვალსაზრისის ქონა.

თავი 10. არსებობს აგრეთვე საღი აზრი და საღად ამროვნება. რომლის გამო ადამიანს

[1143 a] ვუწოდებთ საღად მოაზროვნეს და კარგად მოაზროვნეს. ეს არაა ზოგადი ცოდნა ან შეხედულება, რადგან მაშინ ყველა საღად მაზროვნე იქნებოდა. ის არაა არც მეცნიერების რომელიმე დარგი, როგორიცაა, მაგალითად, მედიცინა, რომელიც სწავლობს

ჯანმრთელობას, ან გეომეტრია, რომელიც შეისწავლის საღიდეებს. საღი აზრი არ ეხება არც მუდმივსა და უძრავ მოვლენებს, არც ქმნადს, არამედ იმას, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს დავა და ბეობა. მაშასადამე, იგი იმასვე ეხება, რასაც გონიერება. მაგრამ გონიერება და საღი აზრი ერთი და იგივე არაა, რადგან გონიერება კარნახობს იმას, თუ რა უნდა გაკეთდეს და რა არა, მისი მიზანიც სწორედ ეს არის, საღი აზრი კი მხოლოდ კრიტიკაა. თუმცა საღი აზრი და კარგი აზრი ერთი და იგივეა, ხოლო საღად მოაზროვნენი კარგად მოაზროვნენი არიან.

საღი აზრი არაა იგივე, რაც გონიერება, არც მისკენ სწრაფვა, არამედ იგი როგორღაც იმის საშუალებას ნიშნავს, თუ როდის გამოვიყენოთ ცოდნა, ხოლო საღი აზრი ნიშნავს შეხედულების გამოყენებას იმ მოვლენებზე, რაზეც გონიერება მსჯელობს და რაზეც განსხვავებული აზრი არსებობს. თანაც ესაა კარგი მსჯელობის ცოდნა, ხოლო კარგი და მშვენიერი ერთი და იგივეა. სიტყვა „ საღი აზრი “ და „ საღად მოაზროვნე “ წარმოდგება სიტყვიდან „ სწავლება “ და სიტყვა „ სწავლებას “ ხშირად ვხმარობთ საღი აზრის მნიშვნელობით.

თავი 11. ე.წ. შეგნებამ რის გამოც ადამიანებს შენებულთ და შეგნების მქონეთ ვუწოდებთ, არის სწორი გადაწყვეტილების მიღების უნარი პატიოსანი კაცის მიერ. ამას ამტკიცებს შემდეგი: მეტწილად პატიოსანთ ვუწოდებთ შეგნებულ ადამიანებს და პატიოსანი ადამიანის შესახებ ვამბობთ, რომ მას შეგნება აქვს. შეგნება კი არის პატიოსანი კაცისაგან სწორი კრიტიკა. სწორია ის კრიტიკა, რომელიც ჭეშმარიტებას შეესაბამება. სწორი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ყველა ამ თვისებას ერთი მიმართულება აქვს.

ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ საღი აზრიც, გონებაც, გონიერებაც და აზროვნებაც ეხება ერთი და იმავე მოვლენების სფეროს, იგივე ითქმის მოაზროვნე, გონიერ და სინდისიერ ადამიანზე. ყველა ეს უნარი ეხება კიდურ წევრებსა და ერთეულებს. და ისინი არიან კრიტიკულნი, როგორც გონიერი, ისე სინდისიერი, კეთილგონიერი და შეგნებული ადამიანები.

პატიოსნება ერთნაირად ახასიათებს ყველა კარგ ადამიანს სხვებთან მიმართებაში. პრაქტიკა კი დაკავშირებულია ინდივიდუალურ და კიდურ წევრებთან, რაც გონიერმაც უნდა იცოდეს. [1143 b] სინდისისა და შეგნების სფეროა პრაქტიკა, რაც კიდურ წევრებს მოიცავს; გონება კი ეხება კიდური წევრების ორივე მხარეს როგორც პირველ განსაზღვრებებს, ისე კონკრეტულ მოვლენებს. მტიკცების სფეროა უძრავი განსაზღვრებებიდა პირველი საწყისები. პრაქტიკა კი ეხება ერთეულ საგნებსა და შესაძლებელს და მეორე წანამძღვარს. საწყისს იმას ვუწოდებთ, რისთვისაც არსებობს სხვა, ზოგადი კი მიღებულია კონკრეტული მოვლენების საფუძველზე. კონკრეტული მოვლენები გვეძლევა გრძნობებში, ზოგადი კი გონების სფეროს განეკუთვნება.

უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს თვისებები ბუნებრივია, მაგრამ ბუნებრივად ბრძენი არავინ არის. გონება, სინდისი და შეგნება კი ბუნებრივი თვისებებია. ამას ამტკიცებს ის, რომ ისინი

ხანდაზმულობის შედეგია. კერძოდ, ხანდაზმულობასთან არის დაკავშირებული როგორც გონება, ისე შეგნება. მათ კი ბუნებრივი მიზეზი აქვთ. მაშასადამე, როგორც დასაწყისი, ისე დასასრული არის გონება. დასაბუთება კი მისგან გამომდინარეობს და მასვე ეხება. ამიტომაც უფრო მეტად ყური უნდა მიუვადოთ გამოცდილთა და ხანდაზმულთ, ანუ გონიერ ადამიანებს, თუნდაც ისინი გამოთქვამდნენ უფრო დაუსაბუთებელ მოსაზრებებსა და შეხედულებებს, ვიდრე დასაბუთებულს. მათ გამოცდილების შედეგად აქვთ განვითარებული მხედველობა, ამიტომაც სწორად ხედავენ.

ამგვარად, უკვე ვილაპარაკეთ იმის შესახებ, თუ რა არის გონიერება, სიბრძნე და რას ეხება თითოეული მათგანი. ჩვენ ვთქვით, რომ ისინი წარმოადგენენ სულის სხვადასხვა ნაწილის სათნოებას.

თავი 12. შეიძლება წამოიჭრას კითხვა, რა სარგებლობა მოაქვთ მათ, რადგან სიბრძნე არ განიხილავს საკითხს იმის შესახებ, თუ რა საშუალებით ხდება ადამიანი ბედნიერი. მას არ აინტერესებს არც წარმოშობის საკითხები. ეს განსჯის საგანია. მაშ, რა საჭიროა ის, თუ განსჯა ეხება ადამიანის სამართლიანობას, მშვენიერებასა და სიკეთეს და ყოველივე ეს ისეთი მოქმედებებია, რაც უნდა გააკეთოს კეთილმა ადამიანმა? თუ სათნოება თვისებაა, მისი ცოდნა ჩვენ არ გავცხდის უფრო პრაქტიკულს. მაგალითად, ცოდნა იმისა, რაც ესაჭიროება ჯანმრთელობასა და ფიზიკური ძალის მატებას, პრაქტიკის კი არა, ამ ცოდნის შედეგია. გვეცოდინება თუ არა მედიცინა და გიმნასტიკა, ამით უფრო მეტ პრაქტიკულ გამოცდილებას ვერ მივიღებთ.

თუ გონიერება არსებობს არა ამ ცოდნის მიზნით, არამედ იმიტომ, რომ უფრო უკეთესნი გავხდეთ, მაშინ გონიერება უსარგებლოა როგორც იმათთვის, ვინც უკვე ასეთია, ისე იმათთვის, ვინც ასეთი არაა. რადგან მათთვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, იქნებიან ისინი ზნეობრივი თუ ზნეობრივი ადამიანების მორჩილნი. ჩვენთვის კი საკმარისი იქნება, თუ მოვიქცევით ისე, როგორც ჯანმრთელობის შემთხვევაში; გამოჯანმრთელების გამო არ ვსწავლობთ მედიცინას.

ამას გარდა, უაზრობა იქნებოდა, გონიერება, რომელიც სიბრძნეზე დაბლა დგას, მასზე უფრო მნიშვნელოვანი აღმოჩნდეს, რადგან ის, რაც საწყისს წარმოადგენს, თვითონ აწესრიგებს კონკრეტულ მოვლენებს. მაგრამ საჭიროა ვიმსჯელოთ ამაზე. ჯერჯერობით დავეკმაყოფილდეთ პრობლემების დაყენებით.

პირველ ყოვლისა, უნდა ითქვას, რომ ისინი თავისთავად სასურველნი არიან. ეს სათნოებები [1144 a] შეესატყვისებიან სულის გარკვეულ ნაწილს. თუნდაც არც ერთი მათგანი არ მოქმედებდეს, მაინც სასურველნი იქნებოდნენ. ისინი აკეთებენ რაიმეს არა ისე, როგორც მედიცინა - ჯანმრთელობას, არამედ ჯანმრთელობას საერთოდ. ასევე წარმოშობს სიბრძნე ბედნიერებას, რადგან სიბრძნე არის მთელი სათნოების ნაწილი და მისი როგორც არსებობა, ისე მოქმედება იწვევს ბედნიერებას.

გარდა ამისა, განსჯითა და ეთიკური სათნოებით ახორციელებს ადამიანი მთელ თავის

საქმიანობას, რადგან სათნოება სწორად არჩევს მიზანს. განსჯა კი ირჩევს მის განსახორციელებელ საშუალებებს. სულის მეოთხე ნაწილი მკვებავი ნაწილია და მასზე არაა დამოკიდებული მოქმედება ან უმოქმედობა.

რადგან განსჯაზე არაა დამოკიდებული მშვენიერებისა და სამართლიანობის პრაქტიკული განხორციელება, ამიტომ დავიწყოთ ცოტა უფრო ზემოდან და ვიპოვოთ მათი საწყისი. ის, ვინც სამართლიან საქმეებს სჩადის, ჯერ კიდევ ვერ ვუწოდებთ სამართლიანს. მაგალითად, ვინმე შეიძლება ასრულებდეს კანონით დადგენილს ან იძულებით, ან უცოდინარობით, ან რაიმე სხვა მიზეზით და არა საკუთარი სურვილით. მიუხედავად ამისა, ის მაინც აკეთებს იმას, რაც უნდა გააკეთოს (და რაც საჭიროა) პატიოსანმა კაცმა. როგორც ჩანს, ასე მოქმედებს ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში კარგი ადამიანი, მოქმედებს წინასწარი გადანწყვეტილებით და იბრძვის ამ გადანწყვეტილების განხორციელებისათვის. სწორ არჩევანს კი სათნოება აკეთებს, მაგრამ ის, რაც მის განხორციელებას სჭირდება, არის არა სათნოების, არამედ სრულიად სხვა უნარის საქმე.

ამის გასაგებად საჭიროა ვილაპარაკოთ უფრო ნათლად. არსებობს რაღაც უნარი, რომელსაც ოსტატობას უწოდებენ. ეს კი უნარია, რომლითაც კაცს შეუძლია მოიპოვოს ან გააკეთოს დასახული მიზნის მისაღწევი საშუალებანი. თუ მიზანი მშვენიერია, მაშინ მოქმედება საქებია და, პირიქით, გასაკიცხია. ამიტომ ვამბობთ, რომ გონიერ ადამიანს შეუძლია ცუდი საქმეების ჩადენაც.

გონიერება არც ეს უნარია, მაგრამ არც ამის გარეშე არსებობს. სულის ის თვისება, რომელიც სულის ერთგვარ თვალს წარმოადგენს, არ არსებობს სათნოების გარეშე, როგორც უკვე ითქვა და , რაც თავისთავადაც ცხადია. სილოგიზმი არის საწყისი პრაქტიკული მოქმედებისა იმ შემთხვევაში, როცა მიზანი გარკვეულია და თანაც საუკეთესოა. რადგან ნებისმიერი მოქმედება ხორციელდება გარკვეული პრინციპით, მაგრამ, თუ თვითონ ადამიანი არააკეთილი, ამას ვერ შეამჩნევს; უზნეობა კი ყველაფერს ამახინჯებს და აყალბებს, რაც კი პრაქტიკული მოქმედების საწყისებს ეხება. ამგვარად, ცხადია, კაცი არ შეიძლება გონიერი იყოს, თუ ის კეთილი არაა.

[1144 b] **თავი 13.** ისევ დავებრუნდეთ სათნოების საკითხს. სათნოებაში დაახლოებით ისეთივე მდგომარეობა გვაქვს, როგორც გონიერებისა და ოსტატობის მიმართებაში. გონიერება და ოსტატობა არიან არა იგივეობრივნი, არამედ მხოლოდ მსგავსნი. ასეთივე მიმართება არსებობს ბუნებრივსა და ზოგად სათნოებას შორის. ყველას ჰგონია, რომ თითოეული მორალური თვისება როგორღაც ბუნებრივია, რომ ჩვენ სამართლიანი, გონიერი, მამაცი და სხვა თვისებების მქონენი ვართ დაბადებით. მაგრამ ამავე დროს ვეძებთ სხვა ძირითად სიკეთეს და სხვა ამდაგვარ მოვლენებს, რასაც სხვაგვარი არსებობა გააჩნია. როგორც ბავშვებს, ისე მხეცებს აქვთ ბუნებრივი თვისებები. მაგრამ კონების გარეშე ისინი საზიანოდ მოქმედებენ. ამის დანახვა ნათლად შეიძლება შემდეგი მაგალითით. ძლიერი სხეული, რომელიც მხედველობის უქონლად მოძრაობს, შეიძლება

ნაიქვეს, რადგან ვერ ხედავს. ასევე ამ შემთხვევაშიც. თუ კაცი გონიერებას იყენებს, იგი სულ სხვანაირად იქცევა, რადგან გონიერება იგივეა, რაც თვისება, თუმცა ის ძირითადი თვისებაა. ისევე როგორც შეხედულებაში, აქაც ვარჩევთ ორ სახეს: ოსტატობას და გონიერებას, ასევე ეთიკაშიც: ბუნებრივსა და ზოგად სათნოებას. ამათგან ზოგადი სათნოება არ არსებობს გონიერების გარეშე. ამიტომ ზოგნი ამბობენ, რომ ყველა სათნოება არის გონიერება და სოკრატე, რომელიც, ერთი მხრივ, სწორად იკვლევდა, მეორე მხრივ, სცდებოდა, როცა ამბობდა, რომ ყველა სათნოება არის გონიერება. მაგრამ, რომ ისინი გონიერების გარეშე არ არსებობენ, ამაში ის მართალი იყო. ამას ამტკიცებს შემდეგი: ახლაც, ყველანი, როცა სათნოებას განსაზღვრავენ, უმატებენ, რომ ის არის თვისება, მიმართული გარკვეული საგნისადმი სწორი აზრით. სწორ აზრს გონიერება წარმართავს. როგორც ჩანს, ყველა როგორღაც ხვდება, რომ ეს თვისება არის სათნოება, დაკავშირებული გონიერებასთან. მაგრამ საჭიროა მცირედი დამატება: სათნოების ეს თვისება არა მხოლოდ შეესატყვისება სწორ აზრს, არამედ მისგან გამომდინარეობს კიდევ, ხოლო ასეთი მოვლენების შესახებ სწორი აზრი გონიერებაა. სოკრატე კი ფიქრობდა, სათნოება არის იგივე აზროვნება, რადგან ისინი წარმოადგენენ ცოდნას. ჩვენ კი ვფიქრობთ, ისინი აზროვნებას მოსდევენ შედეგად.

ნათქვამიდან ცხადი ხდება, არ შეიძლება კაცი იყოს ნამდვილად კეთილი გონიერების გარეშე და არც გონიერი - ეთიკური სათნოების გარეშე. მაგრამ ამის უარყოფა შეიძლება მაშინ, თუ ვინმე დაამტკიცებს, რომ სათნოებები ერთმანეთისგან დაშორებულნი არიან და რომ ერთსა და იმავე კაცს არა აქვს ყველა სათნოება. ასე, რომ კაცს შეიძლება ჰქონდეს ერთი სათნოება. ეს [1145 a] ეხება ბუნებრივ და არა ზოგად სათნოებას, რომლის თანახმად ითქმის, რომ ესა და ეს კაცი მთლად კეთილია. რადგან, როცა კაცს გონიერება აქვს, მას ყველა სათნოება ექნება. ცხადია, გონიერებას პრაქტიკული ხასიათი აქვს, რომც არ ჰქონდეს, მაინც საჭირო იქნებოდა, რადგან განეკუთვნება სულის იმ ნაწილს რომელიც სათნოებას წარმოადგენს. სწორედ ამიტომ არ არსებობს სწორი გადაწყვეტილება არც გონიერებისა და არც სათნოების გარეშე, რადგან განსჯა წარმოქმნის მიზანს, ხოლო სათნოება იმ საშუალებებს, რომლითაც ხორციელდება მიზანი.

მაგრამ განსჯა არაა არც სიბრძნე და არც სულის საუკეთესო ნაწილზე მალლა მდგომი ისევე, როგორც მედიცინა არ დგას ჯანმრთელობაზე მალლა. მედიცინას სჭირდება ჯანმრთელობა, მაგრამ ის ყურადღებას აქცევს იმას, თუ როგორ აღსდგება ჯანმრთელობა, ე.ი. მედიცინა მიუთითებს ჯანმრთელობისთვის საჭირო საშუალებებზე და არა თვით ჯანმრთელობაზე. ეს შეიძლება შევადაროთ ნათქვამს, თითქოს პოლიტიკა ხელმძღვანელობს ღმერთებს, რადგან პოლიტიკა სახელმწიფოში ყველაფერს განაგებს.

წიგნი 7.

თავი 1. ახლა ვილაპარაკოთ სხვა საწყისებზე, რომელთაც კაცმა გვერდი უნდა აუაროს. ესენია სამი თვისება: უზნეობა, თავშეუკავებლობა და მხეცობა. პირველი ორი საწყისის საწინააღმდეგო მხარეა, ცხადია, პირველს ვუწოდებთ სათნოებას, მეორეს თავშეუკავებას, მხეცობას კი უნდა დაუპირისპიროთ სხვა სათნოება, რომელიც ჩვენზე მაღლა დგას, რაიმე გმირული და ღვთაებრივი ხასიათისა. როგორც ჰომეროსმა ათქმევინა პრიამოსს ჰექტორის შესახებ, რომელიც ძალიან კეთილი იყო: „ ის არ უნდა იყოს შვილი მოკვდავი ადამიანისა, არამედ ღმერთისა “ 1. ამრიგად, როგორც ითქვა, ღმერთები იშვებიან ადამიანებიდან ჭარბი სათნოების შედეგად². აქედან ცხადი ხდება, რომ ის უნდა იყოს მხეცობის საწინააღმდეგო რაღაც თვისება. ბოროტება და სათნოება არ არის არც ღმერთებისა და არც მხეცების თვისება, რადგან ღმერთებს ახასიათებთ რაღაც სხვა, ყველაზე საპატიო სათნოება, მხეცებს კი სხვაგვარი ბოროტება.

ისე როგორც ღვთაებრივი ადამიანები იშვიათად გვხვდება, ასევე მხეცური ადამიანებიც იშვიათია, ან როგორც ლაკონელები ამბობენ ხოლმე ადამიანებზე, რომელთაც ძალიან პატივსა სცემენ: „ ის ღვთაებრივი ადამიანიაო “. მხეცური თვისება ადამიანებში იშვიათია, ეს თვისება უფრო ბარბაროსებს ახასიათებთ, მხეცური თვისება მათში ან ავადმყოფობის, ან დაჭრის შედეგია. ამ სახელს ვუწოდებთ ადამიანებს, რომლებშიც ბოროტება ჭარბობს.

მხეცური თვისებების შესახებ დავგვირდება ქვემოთ ზოგი რამის გახსენება. ბოროტებაზე კი [1145 b] ადრე ვილაპარაკეთ. ახლა ვილაპარაკოთ თავშეუკავებლობის, ისიუსტისა და განებივრებულობის, აგრეთვე თავშეუკავებისა და ამტანიანობის შესახებ. თითოეული ეს თვისება არ უნდა გავიგოთ როგორც იგივეობრივი სათნოებასა და უზნეობასთან და არ უნდა ჩავთვალოთ არც რაღაც სხვაგვარიად. როგორც სხვა შემთხვევებში, აქაც, პირველ ყოვლისა, დავადგინოთ ის, რაც საეჭვოდ მოჩანს და რაც ადრეც იყო სადავო. ამგვარად ადვილად გავაკვეთთ თუ ყველაფერ საეჭვოს არა, ძირითადად და მთავარს მაინც. როდესაც სიძნელე გადალახული იქნება და ხელთ შეგვრჩება მისაღები თვალსაზრისი, მაშინ საკმაოდ გარკვეული იქნება ეს საკითხი.

ვფიქრობთ, თავშეუკავება და ამტანიანობა არის დადებითი საქმეები თვისებები; თავშეუკავებლობა და სისუსტე კი - ცუდი და გასაკიცხი. თავშეუკავებული და ამტანი გონების კარნახით მოქმედებს; თავშეუკავებელი და აღგზნებადი კი - საწინააღმდეგოდ. თავშეუკავებელმა იცის, რაც ცუდია, მაგრამ მაინც ასე მოქმედებს ვნებებს აყოლილი. თავშეუკავებულმაც იცის, თუ რომელი ვნებაა ცუდი, მაგრამ არ აყვება მათ გონების კარნახით. გონიერი ადამიანი არის თავშეუკავებული და ამტანი. ასეთ ადამიანებს ზოგი მთლად გონიერად თვლის, ზოგი კი - არა. ზოგი თავშეუკავებელს უზნეოდ თვლის და უზნეოს თავშეუკავებლად და მათ ერთმანეთში ურევს; ზოგი კი ამბობს, რომ ისინი ერთმანეთისგან განსხვავდებიან; ზოგი გონიერის შესახებ ამბობს, რომ ის არ შეიძლება

თავშეუკავებელი იყოს, ზოგი კი ფიქრობს, რომ კაცი შეიძლება გონიერი იყოს, მაგრამ ამავე დროს საშიში და თავშეუკავებელი. გარდა ამისა, თავშეუკავებელს მიაწერენ ვნებებს - პატივმოყვარეობასა და ანგარებას. აი, ის, რაც გვინდოდა გვეთქვა.

თავი 2. ჩნდება შემდეგი სიძნელე. შეიძლება თუ არა, რომ ვისაც სწორი შეხედულება აქვს, თავშეუკავებლად იქცეოდეს? ზოგი ამბობს, რომ ვისაც ცოდნა აქვს, არ შეიძლება ასეთი იყოს. სოკრატე ფიქრობდა, საშინელებაა, მიუხედავად იმისა, რომ კაცს ცოდნა აქვს, მაინც რაღაც სხვა სძლევდეს და მიათრევდეს, როგორც მონას. სოკრატე, საერთოდ, ამ შეხედულებას უარყოფდა და ამტკიცებდა, რომ თავშეუკავებლობა არ არსებობს, რადგან არავინ, ვინც იცის, თუ რა არის უკეთესი, არ იმოქმედებს ამის საწინააღმდეგოდ და თუ მოქმედებს, უცოდინარობის გამო. მაგრამ ეს თვალსაზრისი აშკარად ეწინააღმდეგება ფაქტებს. ამიტომ ის ვინც ამტკიცებს, რომ ვნებებს უცოდინარობა იწვევს, მაინც საკვლევი, როგორ იწვევს უცოდინარობა. ის კი ცხადია, რომ თავშეუკავებელს ვნებების აყოლამდე არა აქვს წარმოდგენა იმაზე, თუ როგორ იმოქმედოს.

სოკრატეს ზოგი ერთ რამეში ეთანხმება, მეორეში კი არა, მას ეთანხმებიან იმაში, რომ ცოდნაზე უფრო ძლიერი რამ არ არსებობს, მაგრამ არ ეთანხმებიან იმაში, რომ ადამიანი არაფერს აკეთებს იმის საწინააღმდეგოდ, რაც იცის, რომ კარგია. ამიტომ ამბობენ, თავშეუკავებელს ცოდნა კი არა აქვს, არამედ შეხედულება და ამიტომ სძლევს მას სიამოვნებები. მაგრამ, თუ კაცს გააჩნია სწორი შეხედულება და არა ცოდნა და ვნება, ის [1146 a] ეწინააღმდეგება არა ძლიერ, არამედ სუსტ ვნებებს, როგორც ამას ადგილი აქვს მერყევ ადამიანებში, რომლებიც თავის თვალსაზრისს ვერ ინარჩუნებენ ძლიერი ვნებების გავლენით. უზნეობა კი ისევე არაა საპატიო, როგორც ყოველი სხვა თვისება, რაც გაკიცხვას იმსახურებს.

მაგრამ საკითხავია, გონიერებას, რომელიც ადამიანის უძლიერესი თვისებაა, როგორ სძლევს ვნება? ეს ხომ უაზრობა იქნება, რადგან მაშინ ადამიანი ერთდროულად იქნება გონიერიცა და თავშეუკავებელიც. არც არავინ ამტკიცებს იმას, რომ გონიერი შეიძლება ნებაყოფლობით სჩადიოდეს რაიმეცუდს. გარდა ამისა, ადრე დამტკიცდა, რომ გონიერი არის პრაქტიკოსი, რომელიც დაკავშირებულია კიდურ მოვლენებთან. გარდა ამისა, მას სხვა სათნოებებიც აქვს.

შემდეგ, თუ თავშეუკავებულს აქვს ძლიერი და ცუდი ვნებები, მაშინ გონიერი თავშეუკავებული აღარ იქნება, თავშეუკავებული კი - გონიერი, ამიტომ გონიერ კაცს არ შეიძლება ჰქონდეს ძლიერი და ცუდი ვნებები, აქვს ისეთი ვნებები, როგორიც საჭიროა. მაგრამ თუ ვნებები სასარგებლოა, მაშინ ის თვისება, რომელიც მათ ეწინააღმდეგება და ხელს უშლის, ცუდი თვისება ყოფილა. ამრიგად, ყოველი თავშეუკავება კარგი აღარ იქნება. მაგრამ, თუ კაცს აქვს სუსტი, მაგრამ არა ცუდი ვნებები, ამაში არაფერია განსაკუთრებული. არც ისაა ძალიან დიდი რამ, თუ კაცს აქვს მავნე, მაგრამ სუსტი ვნებები.

თუ თავშეუკავებული კაცი ამართლებს ყველა შეხედულებას, მათ შორის ყალბსაც, მაშინ

ის ცუდი ყოფილა, ხოლო თუ თავშეუკავებლობა ეწინააღმდეგება ყველა შეხედულებას, როგორც სოფოკლეს ნეოპტოლემოსი „ფილოქეტესში“ 4, იგი საქებია, რომ არ დაუჭერა ოდისევსს, რადგან არ სურდა სიცრუის თქმა.

სოფისტური მსჯელობები მცდარი იყო და იწვევდა დაბრკოლებებს, რადგან სოფისტებს სურდათ პარადოქსებით მსჯელობა, თუ შეძლებდნენ, რათა ამით სახელი გაეთქვათ. მაგრამ მათი სილოგიზმები მეტ დაბრკოლებას ქმნიდნენ, ხოლო განსჯა შეზღუდული იყო. მათთან შეუძლებელი გახდა არსებული თვალსაზრისის დაცვა მიღებული დასკვნების შეუსაბამობის გამო. შეუძლებელი იყო წინსვლაც, რადგან დარკოლებები გადაუჭრელი დარჩათ. სოფისტების ერთ-ერთი მსჯელობიდან გამომდინარეობს, რომ უგუნურება, შეერთებული თავშეუკავებლობასთან არის სათნოება. თავშეუკავებლობის გამო კაცი სჩადის იმას, რაც მის გადანყვეტილებას ეწინააღმდეგება. რადგან ფქრობს, რომ სიკეთე არის იგივე ბოროტება და ამიტომ ის არ უნდა გააკეთოს. ასე რომ, ის ქველმოქმედებას უნდა ეწეოდეს და არა ბოროტებას.

შემდეგ, ვინც თავისი რწმენით მოქმედებს, მისდევს და ირჩევს სიამოვნებას, ის უკეთესი უნდა იყოს იმასთან შედარებით, ვინც მოქმედებს არა გონებით, არამედ თავშეუკავებლობით, რადგან ადვილად განკურნებადია იმის გამო, რომ მისი გადარწმუნება შესაძლებელია. თავშეუკავებლობის შესახებ შეიძლება გამოვიყენოთ ანდაზა: „თუ წყალი კაცს დაახრჩობს, [1146 b] რაღაში სჭირდება მისი დაღევა?“. თუ კაცი რწმენით მოქმედებს და მას გადარწმუნებ, ის მოქმედებას შეწყვეტს. ამაჟამად კი, მიუხედავად იმისა, რომ ის დარწმუნებულია, მაინც მოქმედებს რწმენის საწინააღმდეგოდ. შემდეგ, თუ ყველა ერთდროულად არის თავშეუკავებულიცა და თავშეუკავებელიც, მაშინ ვილაა მთლად თავშეუკავებელი? მიუხედავად იმისა, რომ ყოველგვარი თავშეუკავებლობა არავის ახასიათებს, ჩვენ მაინც ვამბობთ, რომ ვიღაც არის თავშეუკავებელი აბსოლუტური აზრით.

ასეთია ზოგიერთი დაბრკოლება, რაც ამ შემთხვევაში წამოიჭრება. ამათგან ნაწილი უნდა გადავჭრათ, ნაწილი დავტოვოთ, რადგან მათი გადანყვეტა აღმოჩენას ნიშნავს.

თავი 3. პირველ ყოვლისა, უნდა გავარკვიოთ, თავშეუკავებელი ცოდნით მოქმედებს თუ უცოდინარობით? თუ ის მცოდნეა, როგორი მცოდნეა? შემდეგ, რომელ მოვლენებზე ვრცელდება თავშეუკავება და თავშეუკავებლობა? მე ვგულისხმობ შემდეგს, ის ეხება ყოველგვარ ტანჯვასა და სიამოვნებას, თუ მათ ნაწილს? შემდეგ, თავშეუკავებული და ამტანი ერთი და იგივეა თუ არა? ასევე უნდა განვიხილოთ ყველა ის საკითხი, რაც კი ახლო დგას ამ კვლევასთან.

კვლევა უნდა დავიწყოთ იმით, რომ დავადგინოთ, რით განსხვავდება ერთმანეთისგან თავშეუკავებული და თავშეუკავებელი - ობიექტით, რომელსაც ისინი ეხებიან, მასთან დამოკიდებულებით თუ ორივეთი. შემდეგ, თავშეუკავება და თავშეუკავებლობა ყველაზე ვრცელდება თუ არა?

თავშეუკავებლობა ასეთია არა ყოველივეს მიმართ, არამედ იმ მოვლენების მიმართ, რომლებთანაც მიმართება აქვს უზნეოს. ე.ი. მე ვგულისხმობ არა ზოგად მიმართებას (ეს იქნებოდა ზოგადი უზნეობა), არამედ გარკვეულ მიმართებას, უზნეო წინასწარ ირჩევს და იცის კიდევ, თუ როგორ სიამოვნებას მისდევს ის. თავშეუკავებულები კი არ ფიქრობს, ისე მისდევს სიამოვნებას. ჩვენი მსჯელობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს იმას, რომ თავშეუკავებელნი მოქმედებას სჩადიან ცოდნით და არა სწორი თვალსაზრისით, რადგან ზოგი, ვისაც სწორი შეხედულება გააჩნია, ჰგონია, რომ არ მერყეობს და რომ მას ზუსტი ცოდნა აქვს. თუ შეხედულების მქონეს ნაკლებ სწამს და ამიტომ ამ შეხედულების საწინააღმდეგოდ მცოდნეზე უფრო მეტად მოქმედებს, ამ შემთხვევაში ცოდნა შეხედულებისგან არაფრით იქნება განსხვავებული, ხოლო ზოგს შეხედულების მქონეს, თავისი შეხედულება არანაკლებ სწამს, ვიდრე ცოდნის მქონეს. ამას ადასტურებს პერაკლიტე.

რადგან ცოდნას ორი მნიშვნელობით ვხმარობთ, ამიტომ მცოდნეს ვუწოდებთ იმასაც, ვისაც ცოდნა აქვს და იყენებს კიდევ, ე.ი. ვინც იყენებს ცოდნას. ამგვარად, განსხვავება აღმოჩნდება ცოდნის მქონეს, რომელიც არ იყენებს ცოდნას, და იმას შორის, რომელიც იყენებს მას. თუმცა არა ისე, როგორც საჭიროა. სწორედ ეს უკანასკნელია საშიში და არა ის, ვისაც ცოდნა არა აქვს.

შემდეგ, რადგან წანამძვრების ორი სახეობა არსებობს, კაცს შეიძლება ორივე წანამძვარი [1147 a] ჰქონდეს, მაგრამ ეს სრულებით არ უშლიდეს ხელს, რომ ცოდნის საწინააღმდეგოდ მოქმედებდეს. ანდა იყენებდეს დიდ წანამძვარს და არა მცირეს. მოქმედება კი კონკრეტულ ფაქტებს ეხება. ზოგადი წანამძვრებიც განსხვავებულია: ერთი შეიძლება ეხებოდეს თვითონ ადამიანს, მეორე კი კონკრეტულ საგნებს. მაგალითად, დავუშვათ, რომ ყველა ადამიანს რგებს მშრალი საკვები, ანდა ამა თუ იმ ადამიანს აწყობს გარკვეული სახის საკვები, მაგრამ მას ან არ აქვს ეს საკვები, ანდა ვერ იყენებს მას. ამ თვალსაზრისით, ცოდნის ფორმები დაუსრულებლად მრავალგვარია. ვფიქრობთ, ამის ცოდნა არ უნდა იყოს უაზრო, პირიქით, გასაკვირი იქნებოდა საწინააღმდეგო მდგომარეობა. როგორც ვხედავთ, კაცს შეიძლება ჰქონდეს ცოდნა, სრულიად განსხვავებული იმისაგან, რაც ჩვენ ვთქვით. კაცს შეიძლება ჰქონდეს ცოდნა, მაგრამ ვერ იყენებდეს მას. ეს მდგომარეობა სხვადასხვა სახით გვხვდება. მაგალითად, კაცს შეიძლება ჰქონდეს და არც ჰქონდეს ცოდნა ისევე, როგორც მთვრალეებს, გიჟებს, ან მძინარეთ. ისინი ამ მდგომარეობაში იმყოფებიან ვნებების გავლენით. გატაცებები, სასიყვარულო ვნებები და სხვა ამდაგვარი ზოგჯერ სხეულზე ცხადად ახდენენ გავლენას, ზოგი შეიძლება ჯკუიდანად კი შეშალონ. იგივე უნდა ითქვას თავშეუკავებულების შესახებ. ამ ადამიანების დალაგებული მსჯელობა ცოდნით არაფერს ნიშნავს, რადგან ასეთ მდგომარეობაში მყოფი რაღაცას ამტკიცებს და ემპედოკლეს ლექსებსაც კი ამბობს. ასევე დამწყები მოწაფეებიც შეუჩერებლად ლაპარაკობენ, მაგრამ არაფერი იციან. საჭირო კია, რომ მათ ესმოდეთ,

ამას ამას დრო სჭირდება. თავშეუკავებელთა მსჯელობა შეიძლება შევადაროთ მსახიობის თამაშს.

ამას გარდა, თავშეუკავებლობის მიზეზები უნდა გამოვიკვლიოთ ადამიანის ბუნებიდანაც. ერთი მხრივ, ჩვენ გვაქვს ზოგადი თვალსაზრისი, მეორე მხრივ, შეხედულება კონკრეტული მოვლენის შესახებ, რასაც შეგრძნებები გვანჯდის. როდესაც მათ განვაზოგადებთ, დასკვნა გამოაქვს სულს. პრაქტიკული მოქმედება კი უმაღლესი უნდა დავიწყოთ. მაგალითად, თუ საჭიროა გავიგოთ ყველა ტკბილი საგნის გემო და ყველგან შევნიშნოთ რაღაც იგივეობრივი, რაც სიტკბოს წარმოადგენს, საჭიროა მოქმედებას უმაღლესი შევუდგეთ, თუ ხელს არაფერი გვიშლის. როდესაც წანამძღვარი გვიკრძალავს ყოველი ტკბილი საგნის გემოს გასინჯვას, მეორე წანამძღვარი კი გვეუბნება, რომ ყოველი ტკბილი საგანი სასიმოვნოა და აქვია ტკბილი საგანი, რომელიც ჩვენზე მოქმედებს, მაშინვე გვიჩნდება სურვილი მისი გემოს გასინჯვისა. მაგრამ პირველი წანამძღვარი გვიკარნახებს გავეცეთ ამას, ვნება კი გვექაჩება, რომელსაც ძალუძს ჩვენი ყველა ნაწილის ამოძრავება.

აქედან გამომდინარეობს, რომ თავშეუკავებელი შეიძლება იყოს კაცი, რომელსაც აქვს განსჯის [1147 b] უნარიცა და გარკვეული შეხედულებაც და ის თვითონ არ ეწინააღმდეგება სწორ თვალსაზრისს, არამედ შემთხვევითს. სწორ თვალსაზრისს ამ შემთხვევაში ეწინააღმდეგება არა შეხედულება, არამედ ვნება. ასე რომ, მხეცები თავშეუკავებელნი არიან არა იმიტომ, რომ მათ არა აქვთ ზოგადი წარმოდგენა, არამედ იმიტომ, რომ კონკრეტული საგნების შესახებ აქვთ ფანტაზიები და მოგონებები.

თუ როგორ სცილდება თავშეუკავებელს უცოდინარობა და როგორ უბრუნდება ცოდნა, ამის შესახებ ისევ უნდა ვიმსჯელოთ, როგორც მთვრალეებსა და მძინარეებზე, რადგან მათ განსხვავებული ვნება არა აქვთ. ამის შესახებ მოვუსმინოთ ბუნებისმეტყველთაგან.

რადგან ბოლო წანამძღვარი შეხედულებაა შეგრძნებადის შესახებ და ის წარმართავს პრაქტიკულ მოქმედებას, ამიტომ ვნებებს აყოლილს ან ეს წანამძღვარი არ გააჩნია, ანდა აქვს არა ცოდნის სახით, არამედ როგორც მთვრალს, რომელიც ემპედოკლეს ლექსებსაც კი წარმოთქვამს. რადგან საბოლოო დასკვნა არა ჰგავს არ ზოგადს, არც ცოდნას, არამედ უფრო ჰგავს ზოგადის განსაზღვრებას, ამიტომ ეს ის სფერო უნდა იყოს, რომელსაც იკვლევდა სოკრატე.

მეცნიერულ ცოდნას ვნება ვერ სძლევს და ვერც მცოდნე ადამიანს გაიტაცებს ვნება, გაიტაცებს იმას, ვინც შეგრძნებებით ცხოვრობს.

თავი 4. ქვემოთ ჩვენ ვისაუბრებთ, არსებობს თუ არა მთლად თავშეუკავებელი კაცი, თუ ყველა თავშეუკავებელია მხოლოდ ნაწილობრივ? მაშინ გავარკვიოთ, რის მიმართ არის კაცი თავშეუკავებელი. ერთი რამ კი ცხადია, რომ თავშეუკავებელიც, მომთმენიც, თავშეუკავებელიცა და განებივრებულიც სიამოვნებასა და ტასტვასთან არიან მიმართებაში. არსებობენ აუცილებელი სიამოვნებანი, აგრეთვე თავისთავად სასურველი სიამოვნებანი, რომელნიც გადაჭარბებულ გატაცებას იწვევენ. აუცილებელში ვგულისხმობ სხეულებრივ

მოთხოვნები, როგორიცაა კვება და სქესობრივი მისწრაფებანი, ესენი არიან ისეთი სხეულებრივი მოვლენები, რომელთანაც დაკავშირებულია თავშეუკავებლობაცა და გონიერებაც; არსებობენ თავისთავად სასურველი, მაგრამ არა აუცილებელი მოვლენებიც, როგორიცაა გამარჯვება, დიდება, სიმდიდრე და სხვა ანალოგიური სიკეთეები და სიამოვნებები.

ის, ვინც სწორი თვალსაზრისის საწინააღმდეგოდ ატარებს ამ ვნებებში, მას ჩვენ არ ვუწოდებთ მთლად თავშეუკავებელს, არამედ ამ ზოგად თვისებას ვუმატებთ კონკრეტულს, რაშიც კაცი თავშეუკავებელია, მაგალითად, ქონება, მოგება, პატივი და ვნება და არ ვამბობთ, რომ ეს კაცი მთლად თავშეუკავებელია, ვამბობთ, რომ ის განსხვავებულია მთლად თავშეუკავებელისაგან; მაგრამ ამავე დროს აქვს მასთან მსგავსი თვისებები. მაგალითად, კაცი, რომელმაც გაიმარჯვა ოლიმპიურ შეჯიბრებაში - ესაა ზოგადი მსჯელობა და [1148 a] კონკრეტულისაგან მცირედ განსხვავებული.

მაგრამ მაინც სხვა. ამას ამტკიცებს ის, რომ თავშეუკავებლობა გასაკიცხია არა მხოლოდ როგორც შეცდომა, არამედ როგორც რაღაც გარკვეული ბოროტება, იქნება ეს ნათქვამი ზოგადი გაგებით თუ კონკრეტულით, ამას მნიშვნელობა არა აქვს.

რაც შეეხება იმათ, ვინც სხეულებრივი სიამოვნებით არის გატაცებული, მათ შეიძლება ვუწოდოთ გონიერნი, მაგრამ თავშეუკავებელნი. ამათგან, რომლებიც წინასწარი არჩევანის გარეშე ეტანებიან გადაჭარბებულ სიამოვნებას, ტანჯვას კი გაურბიან, როგორიცაა შიმშილი, წყურვილი, სიცხე, სიცივე და ყოველივე ის, რაც ეხება გემოსა და შეხებას, მათ ეწოდებათ მთლად თავშეუკავებელნი და არ ემატება რაიმე კონკრეტული ვნება, მაგალითად, რისხვა. ე.ი. მათზე ეს სიტყვა იხმარება ზოგადი მნიშვნელობით. ეს კი მტკიცდება შემდეგით: განაზებული ეწოდება განებივრებულს ვნებასა და ტანჯვაში და არა რომელიმე კონკრეტულ ვნებაში. თავშეუკავებელსა და უზნეოს და, მეორე მხრივ, თავშეუკავებულსა და გონიერს იმიტომ ვაიგივებთ, რომ ყველანი მიმართებაში არიან არა კონკრეტულ სიამოვნებასა და ტანჯვასთან, არამედ ზოგადთან. მართალია, ყველანი მიმართებაში არიან ერთსა და იმავე მოვლენებთან, მაგრამ არა ერთნაირად, რადგან ერთნი მოქმედებენ წინასწარი გადაწყვეტილებით, მეორენი კი - არა.

ჩვენ უფრო უზნეოს ვუწოდებთ იმას, ვინც ვნებების გარეშე, ან სუსტი ვნების ზეგავლენით ეტანება გადაჭარბებულ სიამოვნებას და გაურბის ზომიერ ტანჯვას, ვიდრე იმას, ვინც მათ ეტანება ძლიერი ვნებების ზეგავლენით. მაშინ რაღა უნდა ქნას იმან, ვისაც აღეძვრება ჭაბუკური ლტოლვა და ძლიერი ტანჯვა აუცილებელი მოთხოვნილებების დაუკმაყოფილებლობის გამო?

ვნებათა და სიამოვნებათაგან ზოგი თავიდანვე მშვენიერია და კარგი. ზოგი სიამოვნება ბუნებრივად არის სასურველი, ზოგი ამის საწინააღმდეგოა, ზოგი ამათ შუა იმყოფება. როგორც ზემოთ ვთქვით, ქონება, მოგება, გამარჯვება და დიდება, ყველა ეს მოვლენა, მათდაგვარი და მათ შუა მყოფნი იმიტომ კი არ არიან გასაკიცხი, რომ ადამიანები მათ

ეტანებიან, განიცდიან და უყვართ ისინი, არამედ იმის გამო, რომ გადაჭარბებით ეტანებიან მათ და საერთოდ იმის გამო, თუ როგორი ფორმით ეტანებიან. გასაკიცხი არიან ისინი, ვინც გონების საწინააღმდეგოდ მისდევნენ მათ, ანდა თავს იკავებენ ბუნებრივი მშვენიერებისა და სიკეთისგან, აგრეთვე ისინი, ვინც დიდებაზე უფრო მეტად ზრუნავენ, ვიდრე საჭიროა, ანდა მშობლებსა და შვილებზე ზრუნავენ უფრო მეტად, ვიდრე საჭიროა. თუმცა ეს სიკეთეა და ვინც ასე იქცევა, საქებია, მაგრამ ამაშიც აქვს ადგილი გადაჭარბებას. მაგალითად, ნიობა⁷, [1148 b] რომელიც ღმერთებსაც კი ებრძოდა, ანდა როგორც სატირიზმ, რომელსაც მამის მოყვარული შეარქვეს იმის გამო, რომ ის ძალიან ტუტუცურად იქცეოდა. ამ მოლენებით გატაცებაში არაფერია უზნეო, ზემოქმულის გამო, რადგან თითოეული მათგანი ბუნებრივად არის სასურველი. აქ ცუდია და გასაკიცხი მხოლოდ გადაჭარბება. ასეთივე მდგომარეობაა თავშეუკავებლობის შემთხვევაში. მას არა მხოლოდ თავი უნდა აარიდო, არამედ უნდა გაკიცხო კიდევ. ამ ვნებებთან მსგავსი დამოკიდებულების გამო თავშეუკავებელს ვუწოდებთ ყოველ კონკრეტულ ადამიანს. მაგალითად, ვამბობთ „ცუდი ექიმი“, ან „ცუდი აქტიორი“, მაგრამ მათზე არ შეიძლება ითქვას „მთლად ცუდი“. თითოეული ვნება, ცალკე აღებული, არ არის ბოროტება, მაგრამ ისინი ბოროტებას წარმოადგენენ ანალოგიისა და მსგავსების გამო.

ამგვარად, ცხადია, თავშეუკავებულსა და თავშეუკავებელს კავშირი აქვთ იმავე მოვლენებთან, რასთანაც კავშირი აქვთ გონიერებასა და უზნეობას. ამ შემთხვევაში შეიძლება ვილაპარაკოთ გატაცებაში მსგავსების გამო. მაშასადამე, ვამბობთ, რომ ის თავშეუკავებელია დიდებასა და ქონების მოხვეჭაში.

თავი 5. სიამოვნებათაგან ზოგი ბუნებრივია. ამათგან ზოგი საერთოა ყველასათვის. ზოგი კი დამახასიათებელია ცალკეული გვარებისათვის, მაგალითად, ცხოველებისათვის ან ადამიანებისათვის. ზოგი არაა ბუნებრივი, არამედ გამოწვეულია ან ხეიბრობით, ან ჩვეულებით, ან უზნეო ბუნებით. ამას გარდა, შეიძლება ვიპოვოთ თვისებები, რომლებიც ამათთან ახლო დგანან. მე ვგულისხმობ მხეცურ თვისებებს. მაგალითად, არიან ადამიანების მდებდრობითი სქესის მაგვარი, რომლებიც ჭრიან ფეხშიძემ ქალებს და ჩანასახს ჭამენ. ასახელებენ აგრეთვე გაველურებულ ადამიანებს, რომლებიც ცხოვრობენ პონტოს ზღვასთან და ადამიანის ხორცსაც კი ჭამენ. ზოგი ერთმანეთს ღრეობაში ბავშვებით უმასპინძლდებიან. ანდა ის, რასაც ფალარიდეს⁹ შესახებ ამბობენ. ეს მხეცური თვისებებია. ზოგი ამ თვისებათაგანი არის ავადმყოფობის შედეგი, ზოგი შემოწმებისა. მაგალითად, დედის შეწირვა მსხვერპლად და შემდეგ შეჭმა. ანდა თანამოძმე მონის ღვიძლის შეჭმა. ამათგან ზოგი ავადმყოფობას წააგავს, წარმოშობილი ჩვევებიდან, მაგალითად, თმების გლეჭა, ფრცხილების კვნეტა, ნახშირისა და მიწის ჭამა, სქესობრივი ტკბობა მამაკაცებთან. ამ თვისებებთაგან ზოგი ბუნებრივია, ზოგიც ჩვევების შედეგი. მაგალითად, ისინი, რომლებიც ბავშვობიდანვე დაჩაგრულები იყვნენ. თუ მიზეზი ბუნებრივია, მათ თავშეუკავებელთ არავინ უწოდებს. მაგალითად, ქალებს, რომლებიც სქესობრივ

ერთიერთობაში პასიურნი [1149 a] არიან და არა აქტიურნი. არც იმათ უწოდებენ თავშეუკავებელთ, რომელთაც ჩვევა ავადმყოფობის შედეგად აქვთ. ყველა ეს თვისება, მაგალითად, მხეცური თვისებები, ვერ თავსდება ბოროტების ფარგლებში; იმათ, ვისაც ვნებები სძლევს, არ ვუწოდებთ მთლად თავშეუკავებელთ, არამედ - მხოლოდ მათ მსგავსთ. მაგალითად, ძლიერი ლტოლვის მქონეს თავშეუკავებელს ვერ ვუწოდებთ, არამედ - მხოლოდ ვნებიანს. ის, ვინც აჭარბებს უგუნურებაში, ან სიმხდალეში, ან თავაშეებულობაში, ან მრისხანებაში, ზოგი მხეცური თვისებების მქონე ადამიანები ავადმყოფები არიან, ანდა ასეთი არიან თავიანთი ბუნებით. მაგალითად, ვისაც ყველაფრისა ეშინია, თავის წრიპინისაც კი, ის ცხოველურად მშიშარაა. ზოგს კი ეშინია წრილფეხა მტაცებელი ცხოველებისა. ის ავადმყოფურად ყოფილა მშიშარა.

უგუნურთაგან ზოგი ბუნებრივად არის ასეთი და ის მხოლოდ შეგრძელებით ცხოვრობს. ისინი ცხოველური ბუნებისა არიან, როგორც, მაგალითად, შორეული ბარბაროსების ზოგიერთი ტომი. ზოგი ავადმყოფობის გამო არის ასეთი, მაგალითად, ეპილეპტიკოსები და მანიაკები. ამ თვისებათაგან ზოგი შეიძლება კაცს დროებით ახასიათებდეს და არა მუდმივად. მაგალითად, ფალარისმა შეიძლება თავი შეიკავოს ბავშვების ჭამისაგან და უაზრო სქესობრივი ტკბობისაგან. ზოგს კი შეიძლება საერთოდ უზნეო ვუწოდოთ და არა უზნეო რომელიმე კონკრეტულ სახეობაში. ზოგს უნდა დავუმატოთ, რომ მას აქვს ესა და ეს მხეცური ანდა ავადმყოფური თვისება. სრული უზნეობა კი არის თავშეუკავებლობა მხოლოდ.

ამრიგად, არსებობს თავშეუკავება და თავშეუკავებლობა, დაკავშირებულნი იმავე მოვლენებთან, რომლებთანაც მიმართებაშია გონიერება და უზნეობა. თავშეუკავებლობის სხვა ფორმებიც არსებობს, ასე ვუწოდებთ გადატანილი და არა პირდაპირი მნიშვნელობით.

თავი 6. ახლა განვიხილოთ საკითხი იმის შესახებ, თუ რა არის ნაკლებ სამარცხვინო, თავშეუკავებლობა სიბრაზის დროს თუ რომელიმე სხვა ვნებაში? ერთი შეხედვით შეიძლება მოგვჩვენოს, რომ ვნება გონების კარნახს ემორჩილება. სინამდვილეში კი ეს ასე არაა. ისევე როგორც სწრაფი მსახურები, რომელნიც ნათქვამს სანამ კარგად მოისმენენ, გარბიან ბრძანების შესასრულებლად და შეცდომას უშვებენ, ასევე ძაღლებიც, გაიგებენ თუ არა ხმაურს, არ გაარჩევენ მეგობარია თუ არა და მაშინვე იწყებენ ყფას. ასევე ვნებებს აყოლილი კაცი ბუნებრივი აღგზნებულებისა თუ აჩქარების გამო, გაიგებს თუ არა ხმას, მაშინვე გარბის შურისძიებისათვის ისე, რომ ბრძანება არ მოუსმენია. მას ან გონებამ, ან ფანტაზიამ უკარნახა, რომ შეურაცხყოფენ, ან აბუჩად იგდებენ, საიდანაც ასკვნის, რომ საჭიროა მისი დაძლევა და ისიც უმაღვე იწყებს გაღიზიანებას. ვნებას აყოლილი კი, როგორც გონება ან გრძნობა უკარნახებს, რომ რაღაც სასიამოვნოა, მაშინვე ამოძრავდება დასატკბობად.

[1149 b] ასე რომ, რისხვა როგორღაც ემორჩილება გონებას, ვნება კი - არა. ამიტომ ის

სამარცხვინოა. ამრიგად, თავშეუკავებელი რისხვაში როგორღაც ისმენს გონების ხმას, ღტოლვა კი ვნებას ემორჩილება და არა გონებას.

გარდა ამისა, იმ ბუნებრივ მიდრეკილებებსა და ვნებებს უფრო თანაუგრძნობენ, რომლებიც საერთოა ყველასათვის. საერთოა ის საგნებიც, რომელთაც ისინი ეხებიან. რისხვა და სიმკაცრე უფრო ბუნებრივია შედარებით იმ ვნებებთან, რომლებიც გამოწვეულია გადაჭარბებით და არა აუცილებლობით. მაგალითად, ის, ვინც მამას სცემდა, თავს იცავდა იმ მოტივით, რომ ესეც სცემდა თავის მამას, ეს უკანასკნელი თავისას და ა.შ. და მიუთითა რა თავის შვილზე თქვა, რომ „ეს კი მე მცემს, როცა დავაჟვაცდება, ეს ჩვენ მოგვდგამს“. მამა, რომელსაც შვილი მიათრევდა, უთხრა თავის ვაჟს, რომ კართან შეჩერებულიყო, რადგან თვითონაც თვის მამას მხოლოდ კარამდე მიათრევდა ხოლმე.

ადამიანი, რაც უფრო ვერაგია, მით უფრო უსამართლოა, ხოლო ვნებიანი ან ძლიერ აღგზნებული არ არის ვერაგი, რადგან ცხადად მოქმედებს. ვნება კი ისეთია, როგორც აფროდიტა¹⁰, რომელსაც უწოდებენ „კვიპროსზე დაბადებულ ცბიერს“, ჰომეროსი კი მის ნაქარგ ქამარზე ამბობდა, რომ „მასზე ეწერა ცბიერი სიტყვები, ბრძენთა გონებას რომ იტაცებდა ძლიერ“.

ასე რომ, თავშეუკავებლობა უფრო სამარცხვინოა და უსამართლო, ვიდრე ვნება. ამიტომ ზოგადი თავშეუკავებლობაც როგორღაც ბოროტება იქნება. გარდა ამისა, არავინ თავხედობს ტანჯვის გამო, ხოლო აღგზნებულ მდგომარეობაში ყველაფერს ტანჯვის გამო სჩადიან. თავხედი კი სიამოვნებით მოქმედებს. აღგზნებული კაცი უფრო სამართლიანია, ვიდრე თავხედი. თავხედობა უფრო მეტი უსამართლობაა. თავშეუკავებლობა ვნებითაა გამოწვეული, ხოლო თავხედობას ვნებით გატაცება არ ახასიათებს.

ამრიგად, ცხადია, ვნებებში თავშეუკავებლობა უფრო სამარცხვინოა, ვიდრე მრისხანებაში და რომ თავშეუკავებაცა და თავშეუკავებლობაც დაკავშირებულია ვნებებთან და სხეულებრივ სიამოვნებასთან. ახლა შევეხოთ მათ შორის არსებულ განსხვავებას.

როგორც თავიდანვე იყო ნათქვამი, ზოგი ვნება ადამიანურია და ბუნებრივი, როგორც წარმოშობით, ისე სიდიდით, ზოგი მხეცურია, ზოგი კი გამოწვეულია ან დასახიჩრებით, ან ავადმყოფობით. ამათგან მხოლოდ პირველნი არიან დაკავშირებული გონიერებასა და თავაშვებულობასთან. მაშასადამე, მხეცებს ვერ ვუწოდებთ ვერც გონიერთ, ვერც თავაშვებულთ, მაგრამ, თუ ვუწოდებთ, მხოლოდ გადატანითი მნიშვნელობით. ცხოველების [1150 a] რომელიმე სახეობა შეიძლება განსხვავდებოდეს სხვა სახეობათაგან ან თავხედობით, ან ტკბილეულის სიყვარულით ან ღორმუცელობით, რადგან მათ არ იციან არჩევანი, არც ამროვნება აქვთ, რაც გადახვევაა ბუნებრივი მდგომარეობიდან, როგორც ადამიანებში ჭკუაგადასულობა.

მხეცური თვისებები ნაკლები ბოროტებაა, მაგრამ ძალიან საშიშია, რადგან მათი ბუნების საუკეთესო ნაწილი არაა ისე წამხდარი როგორც ადამიანებისა, რადგან ეს მათ საერთოდ არა აქვთ. ეს ისეთივე შედარებაა, როგორც სულიერისა უსულოსთან. რომელი

მათგანია უარესი - ბოროტება ნაკლებ საშია, როცა საწყისი არა აქვს, გონება კი საწყისია. ეს დაახლოებით, ნიშნავს ზოგადი უსამართლობის შედარებას ადამიანურ უსამართლობასთან. თითოეული მათგანი არის ბოროტება, მაგრამ ადამიანს მხეცებთან შედარებით ათასჯერ მეტი ბოროტების ჩადენა შეუძლია.

თავი 7. ჩვენ ზემოთ ვიმსჯელეთ შეხების, გემოს, სიამოვნებისა და ტანჯვის, აგრეთვე ვნებების და მათი თავიდან აცილების შესახებ, რასთანაც დაკავშირებულია თავშეკავება და გონიერება. არსებობს ისეთი თვისებაც, როცა კაცი შეიძლება იყოს სუსტი, მაგრამ რაშიც უმრავლესობა ძლიერია, და პირიქით, ძლიერი იყოს იმაში, რაშიც სხვები სუსტნი არიან. ამათგან სიამოვნებაში ზოგი თავშეუკავებელია, ზოგი თავშეკავებული, ტანჯვაში კი ზოგი სუსტია, ზოგიც ამტანი. შუა ადგილი უკავია თვისებებს, რაც უმრავლესობისათვის არის დამახასიათებელი, თუნდაც ისინი უფრო მეტად უარესისკენ იხრებოდნენ. სიამოვნებათაგან ზოგი აუცილებელია, ზოგი არა, მაგრამ გარკვეულ საზღვრამდე. გადაჭარბება და ნაკლებობა არაა აუცილებელი არც ვნებებში, არც ტანჯვაში. მაგრამ, ზოგი ზედმეტი მონდომებით ეძიებს გადაჭარბებულ სიამოვნებას, თანაც წინასწარი განზრახვით მხოლოდ სიამოვნების მიღების და არა სხვა რაიმე მიზნით. ასეთი ადამიანი თავაშეკავებულია. ის არ ინანიებს და ამიტომ განუკურნებელია. საერთოდ, განუკურნებელია ის კაცი, ვინც დანაშაულს არ ინანიებს. ამას უპირისპირდება ის, ვინც ჩამორჩება ვნებებში, შუაში კი გონიერი იმყოფება, ასევე თავაშეკავებულია ის, ვინც სხეულებრივ ტანჯვას გაურბის არა სისუსტის, არამედ წინასწარი განზრახვის გამო.

მათ შორის, ვინც წინასწარი გადაწყვეტილებით არ მოქმედებს, ნაწილი ვნებებს არის აყოლილი, ნაწილი კი გაურბის იმ ტანჯვას რაც დაკავშირებულია ძლიერ ლტოლვასთან. ასე, რომ ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან. ყველას ჰგონია, რომ უარესია ის კაცი, ვინც რაიმე ცუდს სჩადის, არა სუსტი ვნებების, არამედ ძლიერი ვნებების გავლენით. ასევე უფრო ცუდი ჰგონიათ ის, ვინც კაცს სცემს არა სიბრავით, არამედ ამის გარეშე. მაშინ რა უნდა ქნას განრისხებულმა ადამიანმა? მაშასადამე, უზნეო თავშეუკავებელზე უარესია. ჩამოთვლილი ფორმებიდან პირველი უფრო განებივრების სახეობაა, მეორე კი - თავაშეკავებულობისა. თავშეუკავებელს უპირისპირდება თავშეკავებული, სუსტს - ამტანი. ამტანიანობა მდგომარეობს წინააღმდეგობის გაწევის უნარიანობაში, თავშეკავება კი - წინააღმდეგობის დაძლევაში, მაშასადამე, წინააღმდეგობის გაწევა და მისი დაძლევა სრულიად სხვადასხვა [1150 b] რამაა. ისევე, როგორც სხვადასხვაა გამოთქმები „სუსტი არ არის“ და „გამარჯვება“. მაშასადამე, თავშეკავება უფრო სასურველია, ვიდრე გამძლეობა. თუ კაცი ვერ უძლებს იმას, რასაც უძლებს უმრავლესობა და რისი უნარიც უმრავლესობას აქვს, მაშინ ის სუსტი და განებივრებული ყოფილა. განებივრება ხომ ერთგვარი სისუსტეა. განებივრებული თითქოს ლაბადას მიათრევს, რათა მისი ტარებით არ გაიტანჯოს და ბაძავს რა დაღლილს, ჰგონია, რომ საცოდავი არაა, თუმცა ის ამ მდგომარეობაში უნდა იყოს.

იგივე უნდა ითქვას თავშეკავებისა და თავშეუკავებლობის შესახებ. გასაკვირი არაა, თუ ვინმე გამოიჩენს სისუსტეს ძლიერი სიამოვნებისა და ტანჯვის გამო. პირიქით, ის თანაგრძნობას იმსახურებს. მაგრამ, თუ მათ წინააღმდეგობას უწევს, როგორც თეოდექტეს ფილოქტეტი¹¹, რომელსაც გველმა უკბინა, ანდა როგორც დაემართა კარკიონს, კარკინოსის „ალოპეში“¹², ანდა როგორც ისინი, რომელთაც სურდათ სიცილის შეკავება და ერთად კი გადაიხარხარეს, ანდა ის, რასაც ქსენოფანტეს შესახებ ყვებიან¹³. გასაკვირი, როცა კაცი სისუსტეს იჩენს და ვერ იტანს იმას, რასაც უმრავლესობა იტანს და წინააღმდეგობას უწევს, თანაც არა თანდაყოლილი თვისების ანდა ავადმყოფობის გამო, არამედ როგორც სკვითების მეფე, განებივრების გამო, ანდა მამაკაცებთან შედარებით ქალთა სისუსტე. ვფიქრობთ, მუდმივი გართობა თავაშეკავებულობაა, რაც სისუსტის შედეგია. გართობა ერთგვარი განთავისუფლებაა, შრომისაგან დასვენებაა, მაგრამ გადაჭარბება ბავშვობა იქნება.

თავაშეკავებულობა, ერთი მხრივ, დაუდგრომელობას ნიშნავს, მეორე მხრივ, სისუსტეს. ამათგან ნაწილს გადაწყვეტილება წინასწარ მიღებული აქვს, მაგრამ ვერ ახორციელებს მას ვნებების გამო. მეორე ნაწილს კი ვნებები მიერეკებიან ისე, რომ გადაწყვეტილება მიღებული არა აქვს. ზოგი კი თითქოს წინასწარ აღგზნებული, აღარ აღიგზნება. ასევე, ვინც წინასწარ განიცადა, დაინახა და გამოუხიზლდა თვითონაც და გონებრივადაც, არ ემორჩილება აღარც ვნებებს, აღარც სიამოვნებას და აღარც ტანჯვას. აღგზნებული და მეღანქოლიური ადამიანები კი წინდაუხედავად თავშეუკავებელნი არიან. ამათგან ზოგს ეს მოსდის აჩქარების და ზოგს ვნებიანობის გამო. ისინი აღარ უცდიან გონების ხმას და ფანტაზიას მიჰყვებიან

თავი 8. როგორც ითქვა, უზნეო არ ინანიებს 14 და მისდევსწინასწარ არჩევანს, ხოლო თავშეუკავებელი ყოველთვის ინანიებს. მაშასადამე, მდგომარეობა ისეთი არაა, როგორც კითხვის დაყენების დროს ითქვა, რადგან უზნეო განუკურნებელია, თავშეუკავებელი კი - განკურნებადი. უზნეობა ჰგავს ისეთ დაავადებებს, როგორიცაა წყალმანკი და ჭლეფი, ხოლო თავშეუკავებელი ჰგავს ეპილეფსიით დაავადებულს. პირველი ქრონიკული უზნეობაა, მეორე კი - პერიოდული. საერთოდ, თავშეუკავებლობა და უზნეობა სხვადასხვა გვარს განეკუთვნებიან, რადგან უზნეობა დაფარულია, თავშეუკავებლობა კი - აშკარა. ამათგან [1151 a] სწრაფად აღგზნებადი სჭობია განსჯის უნარის მქონეს, რომელიც განსჯას არ ექვემდებარება. ამ უკანასკნელს სუსტი ვნებაც კი სძლევს და ის არ მოქმედებს წინასწარი გადაწყვეტილების გარეშე, როგორც პირველი. ასეთი თავშეუკავებელი ჰგავს იმ ლოტს, რომელიც სწრაფად თვრება მცირე და სუსტი ღვინით, ვიდრე უმრავლესობა.

თავშეუკავებლობა რომ უზნეობა არაა, ეს ცხადია, თუმცა მაინც როგორღაც ახლოა მასთან. თავშეუკავებელი მოქმედებს წინასწარი არჩევანის გარეშე, უზნეო - წინასწარი არჩევანით. მიუხედავად ამისა, მათ მოქმედებებში არსებობს ერთგვარი მსგავსება, როგორც დემოდოკოსი¹⁵ ამბობს მიღეთელების შესახებ: „მიღეთელები უგუნურნი არ

არიან, მაგრამ, მოქმედებენ, როგორც უგუნური “ . ასევე თავშეუკავებელი არაა უსამართლო, მაგრამ უსამართლობას კი სჩადის. თავშეუკავებელთაგან ზოგი მისდევს გადაჭარბებულ სხეულებრივ სიამოვნებას ისე, რომ წრმენა არა აქვს და თანაც გონების საწინააღმდეგოდ მოქმედებს, ზოგს კი სწამს ის, რასაც სჩადის. პირველის გადარწმუნება ადვილია, მეორისა - არა.

სათნობასაც და უზნეობასაც საქმე აქვს საწყისთან, მაგრამ უზნეობა ანადგურებს ამ საწყისს, სათნოება კი - იცავს. პრაქტიკულ მოქმედებაში საწყისი მიზანია ისევე, როგორც მათემატიკაში საწყისია პროცესი. პრინციპებს არც იქ და არც აქ გონება კი არა, სათნოება გვასწავლის, იქნება ეს ბუნებრივად, თუ ჩვეულებით მიღებული სათნოება. ეს ის სათნოებაა, რომელიც იძლევა სწორ წარმოდგენას საწყისების შესახებ. სწორედ ეს არის გონიერი ადამიანი, რომელსაც უპირისპირდება თავაშეკავებული.

არის ადამიანი, რომელიც ექსტაზში იმყოფება გონების საწინააღმდეგოდ, ვნებებს აყოლილი. იგი ვნებებისაგან ძლეული, მოქმედებს გონების საწინააღმდეგოდ და მიჰყვება იმ სიმოვნებებს, რომლებიც ვერ დაძლია. ასეთი კაცი თავშეუკავებელია. ის უზნეოს სტოებს და არც მთლად ცუდი ადამიანია, რადგან საწყისს პრინციპებს კარგად იცავს. მას უპირისპირდება ისეთი ადამიანი, რომელიც არაა ვნებებით აღგზნებული და ინარჩუნებს თავის მდგომარეობას. აქედან ცხადია, რომ ეს უკანასკნელი კარგი კაცია, პირველი კი - ცუდი.

თავი 9. თავშეუკავებული ნებისმიერ აზრსა და არჩევანს მიჰყვება თუ მხოლოდ სწორს? ასევე, თავშეუკავებელი ნებისმიერ არჩევანსა და მსჯელობას მისდევს თუ არამცდარ აზრსა და სწორ [1151 b] არჩევანს? როგორც თავდაპირველად იყო დაყენებული კითხვა, იქნებ კაცი შემთხვევით მისდევს ნებისმიერ არჩევანს, ხოლო სწორ აზრსა და არჩევანს ხან მისდევს და ხან არა? ან იქნებ კაცი რაიმე მიზეზით ირჩევს ხან რაიმეს და მიჰყვება კიდევ მას, ხოლო შემთხვევით ირჩევს ზემოთქმულს. გამოთქმას „ თავისთავად “ ვხმარობთ ზოგადი მნიშვნელობით. ნებისმიერ თვალსაზრისს კაცი ხან მისდევს და ხან არა, მაგრამ მუდმივად მიჰყვება ჭეშმარიტებას.

არიან ისეთი ადამიანებიც, რომლებიც მისდევენ რაიმე გარკვეულ თვალსაზრისს და მათ „ ჭიუტთ “ უწოდებენ, მათი გადარწმუნება ადვილი არაა და დარწმუნებაც ძნელია. მათ ერთგვარი მსგავსება აქვთ თავშეუკავებულთან, როგორც მფლანგველს - გულუხვთან და გაბედულს - მამაცთან, მაგრამ მათ შორის დიდი სხვაობაა. თავშეუკავებული არ იცვლება ვნებისა და ლტოლვის გავლენით და მისი დარწმუნებაც ადვილია, როცა ეს საჭიროა. თავშეუკავებელნი კი გონებას არ ემორჩილებიან, ვნებების გავლენას განიცდიან, რომელიც მათ ექაჩება.

არსებობენ ადამიანები, რომლებიც სიამოვნებისა და ტანჯვის ზეგავლენით გაუნათლებელნი და უკულტურონი არიან და ჭიუტად დარწმუნებული თავიანთ შეხედულებაში. მათ უხარიათ გამარჯვებისა, როცა ვერ გადარწმუნებენ და იტანჯებიან

იმის გამო, რომ არასაზღვრად დიდხანს თავიანთი შეხედულება, როგორც ეს ხდება ხოლმე კენჭის ყრის დროს. ამგვარად, ესენი უფრო თავშეუკავებლებსა ჰგვანან, ვიდრე თავშეუკავებულებს.

არიან ისეთებიც, რომლებიც თავის თვალსაზრისზე მყარად არ დგანან თავშეუკავებულობის გამო, როგორც სოფოკლეს „ფილოქეტეში“ ნეოპტოლემოსი, რომელიც თავის თვალსაზრისზე არ დარჩა სიამოვნების გამო, მაგრამ მშვენიერი სიამოვნების გამო. ოდისევსი მას აიძულებდა ეცრუა, მაგრამ მისთვის ჭეშმარიტება უფრო სასიამოვნო იყო. მართლაც, ყველა, ვინც რაიმეს აკეთებს სიამოვნების გამო, არაა უზნეო, არც ცუდი და არც თავშეუკავებელი. თავშეუკავებელია ის, ვინც რაიმეს აკეთებს სამარცხვინო მიზეზით.

არსებობენ ისეთი ადამიანებიც, რომლებიც სხეულებრივ სიამოვნებას ნაკლებ მისდევენ, ვიდრე საჭიროა და არც გონების კარნახს უგდებენ ყურს. ასეთ ადამიანსა და თავშეუკავებელს შორის იმყოფება თავშეუკავებელი. თავშეუკავებელი არ უსმენს გონების ხმას, რადგან ატარებს სიამოვნებაში, თავშეუკავებელი კი ნაკლებ მისდევს სიამოვნებას, ყოველთვის ემორჩილება გონების ხმას და მას არასოდეს ღალატობს. მაშასადამე, რადგან თავშეუკავება წესიერებაა, ამიტომ ორივემოპირდაპირე თვისება ცუდი იქნება, როგორც ეს დავინახეთ კიდეც, რადგან ერთ-ერთი მხარე ადამიანებში მცირე რაოდენობით და თანაც იშვიათად გვხვდება. ამიტომ რჩება შთაბეჭდილება, თითქოს გონიერება უპირისპირდება მხოლოდ თავაშეებულობას, ხოლო თავშეუკავება - თავშეუკავებულობას. რადგან საგნებს ხშირად

[1152 a] სახელწოდება ეძლევათ მსგავსებების საფუძველზე, ამიტომ თავშეუკავებელი ეწოდება გონიერს მსგავსების გამო. არც თავშეუკავებელი და არც გონიერი არაფერს აკეთებს გონების საწინააღმდეგოს სხეულებრივი სიამოვნების გამო. ოღონდ თავშეუკავებულს მაინც აქვს ცუდი ვნებები, გონიერს კი - არა. ამიტომ გონიერს არ სიამოვნებს ისეთი ვნებები, რაც გონებას ეწინააღმდეგება, თავშეუკავებულს კი პირიქით, თუმცა არ ემორჩილება მას.

ერთმანეთის მსგავსნი არიან აგრეთვე თავშეუკავებელი და უზნეო, თუმცა ისინი სხვადასხვანი არიან. ორივე მისდევს სხეულებრივ სიამოვნებას, მაგრამ ერთი ფიქრობს, რომ ასეა საჭირო, მეორე კი არ ფიქრობს ასე.

თავი 10. ერთი და იგივე ადამიანი არ შეიძლება იყოს ერთდროულად გონიერიცა და თავშეუკავებელიც, რადგან როგორც დამტკიცებული იყო, გონიერებაცა და თავშეუკავებულობაც მორალური თვისებებია. ამას გარდა, გონიერი ნიშნავს არა მხოლოდ მცოდნეს, არამედ პატიკოსსაც, თავშეუკავებელი კი პრაქტიკოსი არ არის.

არაფერია შეუძლებელი იმაში, რომ ნიჭიერი კაცი ამავე დროს თავშეუკავებელი იყოს, რის გამოც ფიქრობენ, რომ ზოგიერთი გონიერი ადამიანი თავშეუკავებელიაო. მაგრამ ნიჭიერი განსხვავდება გონიერისგან იმით, რაც თავდაპირველად ვთქვით; ისინი ერთმანეთს უახლოვდებიან განსჯით, მაგრამ განსხვავდებიან წინასწარი არჩევანით. თავშეუკავებელი

შავს არა მცოდნესა და თეორეტიკოსს, არამედ მძინარეს ან მთვრალს. იგი მოქმედებს თავისი ნება-სურვილით, რადგან იცის, რასაც აკეთებს, როგორ და რა მიზნით აკეთებს. ამიტომ ის უზნეო არა არის, რადგან წინასწარი გადანწყვეტილება პატიოსნებას ნიშნავს ამიტომ ის მხოლოდ სანახევროდ არის უზნეო. ის არც უსმართლოა, რადგან არ არის ბოროტი ზრახვების მქონე. ზოგი მათგანი არ ასრულებს იმას, რაც გადანწყვითა. მელანქოლიკოსი კი საერთოდ, არ იღებს არავითარ გადანწყვეტილებას. თავშეუკავებელი იმ ქალაქსა შავს, სადაც ყველაფერს, რაც კი სჭირდებათ, კენტს უყრიან და კანონებიც კარგი აქვთ, მაგრამ სრულებით არ იყენებენ. და როგორც ანაქსანდრიდე¹⁶ დასცინოდა: „სახელმწიფომ გადანწყვითა, რომ კანონები არ შეაწუხოს“. ამრიგად, უზნეო კაცი იმ სახელმწიფოსა შავს, რომელიც კანონებს კი იყენებს, მაგრამ უვარგისს. თავშეუკავებელიცა და თავშეუკავებელიც უმეტესად იმ თვისებებთან არიან კავშირში, რომელიც ადამიანთა უმრავლესობას ახასიათებს. მაგრამ თავშეუკავებული ჩამორჩება, თავშეუკავებელი კი აჭარბებს იმ უნარს, რაც უმრავლესობას გააჩნია.

თავშეუკავებელთაგან ისინი, რომლებიც მელანქოლიკოსები არიან, უფრო ადვილად განიკურნებიან იმათთან შედარებით, რომლებიც გადანწყვეტილებას კი იღებენ, მაგრამ არ ასრულებენ. უფრო ადვილად განიკურნებიან ის თავშეუკავებელნი, რომელნიც ასეთნი არიან ჩვევით, ვიდრე ბუნებრივად თავშეუკავებელნი, რადგან ჩვევა უფრო ადვილად მოცილებადია, ვიდრე ბუნებრივი თვისება. მაგრამ არც იმ ჩვევის შეცვლაა ადვილი, რომელიც ბუნებრივს შავს, რაზეც ევენოსი ამბობს¹⁷: „ჩემო მეგობარო, უნდა გითხრა, რომ ხანგრძლივი ვარჯიში ბოლოს ბუნებრივი თვისების სახეს იღებს“.

ამრიგად, უკვე ვილაპარაკეთ იმის შესახებ, თუ რა არის თავშეკავება და თავშეუკავებლობა, ამტანიანობა და სისუსტე და რა კავშირში არიან ისინი ერთმანეთთან.

[1152 b] **თავი 11.** სამოვნებისა და ტანჯვის განხილვა იმ ფილოსოფოსების საქმეა, რომლებიც პოლიტიკაში მუშაობენ. ის ადგენს იმ მიზანს, რომლის მიხედვით ვუნოდებთ თითოეულს ზოგადად კეთილს ან ბოროტს. ამის კვლევა კი აუცილებელია, რადგან ეთიკური სათნოება და მანკიერება ჩვენ ტანჯვასა და სიამოვნებას დავუკავშირეთ. უმრავლესობა ამბობს, რომ ბედნიერება დაკავშირებულია სიამოვნებასთან, ამიტომაც სიტყვა „ნეტარს“ აწარმოებენ „სიამოვნებიდან“. ზოგი კი ფიქრობს, რომ არც ერთი სიამოვნება არ არის სიკეთე, არც თაისთავად, არც შემთხვევით, რადგან სიამოვნება და სიკეთე არაა ერთი და იგივე. ზოგს კი ჰგონია, რომ ნაწილი არის სიკეთე. სიმოვნებათა უმრავლესობა ცუდია, თუმცა ნაწილი სიკეთეა. მესამეთა აზრით, თუნდაც ყველა სიამოვნება სიკეთე იყოს, შეუძლებელია, რომ სიამოვნება იყოს უმაღლესი სიკეთე.

საერთოდ კი, სიამოვნება არაა სიკეთე, რადგან ყოველი სიამოვნება არის ქმნადობა, რაც შეგრძნებადია, ხოლო არც ერთი ქმნადობა არ არის დასრულებული, როგორც არც ერთი მშენებარე სახლი ჯერ კიდევ არაა სახლი. გარდა ამისა, გონიერი კაცი სიამოვნებას გაურბის. იგი ეძებს ტანჯვისგან თავისუფალ არსებობას და არა სასიამოვნოს. ამას უნდა

დავსძინოთ, რომ სიამოვნებები ხელს უშლის გონიერებას და რაც უფრო ძლიერია სიამოვნება, მით უფრო მეტად უშლის ის გონიერებას ხელს, მაგალითად, სქესობრივი სიამოვნებანი. და ვერავინ, ვინც ასეთ სიამოვნებას ეძლევა, ვერ ამოიღებს. სიამოვნების შესახებ არ არსებობს არავითარი ხელოვნება, მაშინ, როდესაც ყოველი სიკეთე ხელოვნების საგანია. გარდა ამისა, სიამოვნებას ეტანებიან ბავშვები და მხეცები. ყველა სიამოვნებაკარგი არაა, რადგან არსებობენ უზნეო და გასაკიცხი სიამოვნებები, აგრეთვე მავნებელი სიამოვნებები, კერძოდ, ზოგი სიამოვნება იწვევს ავადმყოფობას. ამას გარდა, სიამოვნება არაა ყოველივეზე მაღლა მდგომი მოვლენა, რადგან ის არის ქმნადობა და არა მიზანი.

აი, დაახლოებით, ყოველივე ის, რაც არის ნათქვამი სიამოვნების შესახებ.

თავი 12 . ზემონათქვამიდან არ გამომდინარეობს, რომ სიამოვნება არ არის სიკეთე და არც უმაღლესი სიკეთე. ეს ცხადი გახდება შემდეგი მსჯელობით. რადგან სიკეთე ორგვარია, ზოგადი ან რაიმესთან დაკავშირებული. ამას შეესაბამება გარკვეული ადამიანები და თვისებები, აგრეთვე მოძრაობა და ქმნადობა. ზოგი სიამოვნება არის საერთოდ ცუდი და არა ვინმესთან მიმართებაში, მაგრამ მაინც სასურველი, ზოგი კი ცუდია ვინმესთან მიმართებაში, მაგრამ გარკვეულ ხანს და არა მუდმივად. ესენი არ არიან სასურველი, ზოგი სინამდვილეში არ არის სიამოვნება, არამედ მხოლოდ მოსჩანს ასეთად, ასეთია სიამოვნება, რომელიც გამოწვეულია ტანჯვით ან განკურნების მიზნით, კერძოდ, ის, რაც ემსახურება ადამიანის გამოჯანმრთელებას.

რადგან სიკეთე არის ან მოქმედება, ან თვისება, ამიტომ ის მოქმედებები, რომლებიც ემსახურებიან ბუნებრივი თვისებების აღდგენას, შემთხვევითი სიამოვნებებია. მოქმედება არსებობს ვნებებშიც, რომლებიც ემსახურებიან თვისებების დასრულებასა და ბუნებრივი მდგომარეობის აღდგენას. არსებობენ აგრეთვე ისეთი სიამოვნებები, [1153 a] როლებიც არ [1153 a] არიან დაკავშირებული ტანჯვასა და ვნებასთან, მაგალითად, თეორიული მოღვაწეობა. იგი არ არის დაკავშირებული ბუნებრივ ნაკლთან. ამას ამტკიცებს ის, რომ ერთი და იგივე არ სიამოვნებთ მათ, ვინც შეივსო ბუნებრივი დანაკლისი და იმათ, ვინც ჩვეულებრივ მდგომარეობაში იმყოფება. ეს უკანასკნელნი ეტანებიან ზოგად სიამოვნებას, ხოლო, ვინც ნაკლებობას იკმაყოფილებს, საწინააღმდეგოსაც კი. მაგალითად, მათ სიამოვნებთ ჭკაფიც და მწარეც, ე.ი. რაც არ იძლევა არც ბუნებრივ და არც ზოგად სიამოვნებას. მაშასადამე, ისინი არ ყოფილან სასიამოვნონი. როგორც განსხვავდებიან ერთმანეთისგან სასიამოვნო საგნები, ასევე განსხვავდებიან მათგან გამოწვეული შედეგები.

შემდეგ, არ არის აუცილებელი, რომ არსებობდეს რაღაც სხვა რამ, რაც სიამოვნებაზე უკეთესი იქნებოდა. როგორც ზოგიერთი ამბობს, დასრულებული სჯობს ქმნადობაში მყოფს. სიამოვნება კი არაა ქმნადობა და ქმნადობის შედეგი, იგი აქტივობა და მიზანია. ის მოსდევს შედეგად არა ქმნადობას, არამედ გამოყენებას. ყველა სიამოვნებას

განსხვავებული მიზანსი არა აქვს, აქვთ ისეთი, რომელსაც მიყვავართ მათი ბუნების დასასრულისაკენ. მაშასადამე, არ იქნებოდა მართალი, სიამოვნება ემნადობად ჩაგვეთვალა, რაც შეგრძნებას ექვემდებარება, უფრო სწორი იქნება თვალსაზრისი, რომ ეს არის ბუნებრივი თვისების აქტიური განვითარება და მას უნდა ეწოდოს, ნაცვლად გრძნობადისა, დაუბრკოლებელი აქტივობა.

ზოგი ფიქრობს, რომ სიამოვნება არის ემნადობა, ხოლო აქტივობას ემნადობად თვლიან. სინამდვილეში კი ეს სხვადასხვა რამაა. თქმა იმისა, რომ სიამოვნება ცუდია იმიტომ, რომ ზოგი სიამოვნება იწვევს ავადმყოფობას, ნიშნავს იმის მტკიცებას, რომ ზოგჯერ ჯანმრთელობა არ არის სასურველი. ზოგის თვალსაზრისით კი, სიამოვნება არ არის კარგი, რადგან ქონების მოსახვეჭად არ გამოდგება. ორივე შემთხვევა არასასურველია. სინამდვილეში კი სიამოვნება ამის გამო არ არის ცუდი, რადგან ზოგჯერ თეორიული მუშაობაც საზიანოა ჯანმრთელობისათვის. იგი არ უშლის ხელს არც აზროვნებას და არც სხვა რომელიმე თვისებას, რომლის შედეგიც ეს სიამოვნებაა. მას ხელს უშლის სხვა რომელიმე სიამოვნება, რადგან ის სიამოვნება, რომელიც წარმოიშობა თეორიული მუშაობითა და სწავლით, უფრო აძლიერებს თეორიულ მუშაობას და სწავლას.

სიამოვნება არ განეკუთვნება არც ერთ ხელოვნებას და თუ განეკუთვნება, შემთხვევით. არ არსებობს არც სხვა რომელიმე აქტივობის ხელოვნება, არსებობს მხოლოდ უნარის ხელოვნება; თუმცა პარაფიქციურიცა და მზარეულობაც ხელოვნებას წარმოადგენენ. ის მოსაზრება, რომ გონიერი გაურბის სიამოვნებას და ეტანება მშვიდ ცხოვრებას, რომ ბავშვები და მხეცები სიამოვნებას მისდევენ, უარიყოფა იმავე მეთოდით. რადგან უკვე ითქვა, რომ ზოგი სიამოვნება სიკეთეა ზოგადად, ზოგი კი, საერთოდ, არაა სიკეთე. ამ უკანასკნელს ეტანებიან ბავშვები და მხეცები. გონიერი ადამიანი კი ეძიებს ტაჭვისგან თავისუფალ ცხოვრებას. თავშეუკავებელი ეტანება ვნებებით, ტანჯვითა და სხეულებრივი სიამოვნებით, თანაც გადაჭარბებული სიამოვნებით აღსავსე ცხოვრებას, გონიერი კი გაურბის ამას, რადგან ყველა ერთხმად აღიარებს, რომ არსებობს მისთვის შესაფერი სიამოვნებები.

თავი 13. ყველა ერთხმად აღიარებს, რომ ტანჯვა ბოროტებაა და ამიტომ თავიდან

[1153 b] ასაცილებელია. ამათგან ზოგი ტანჯვა აბსოლუტური ბოროტებაა, ზოგი კი როგორცაა დამაბრკოლებელი; ხოლო ის, რაც მას უპირისპირდება, როგორც ბოროტებას, ან როგორც უარყოფით მოვლენას, არის სიკეთე. მაშასადამე, გამოდის, რომ სიამოვნება აუცილებლად სიკეთე ყოფილა. მაგრამ საკითხი ასე არ წყდება, როგორც მას სპეციზიკე წყვეტდა, რომელიც ამბობდა, რომ როგორც დიდი უპირისპირდება პატარასა და შუას, ასევე სიამოვნებაც უპირისპირდება ტანჯვას. მაგრამმას არ უთქვამს, რომ სიამოვნება არის რაღაც ბოროტება.

არაფერი უშლის ხელს იმას, რომ ზოგი სიამოვნება იყოს ერთგვარი უმაღლესი სიკეთე. თუმცა არსებობს ზოგიერთი მავნე სიამოვნებაც, როგორც ზოგი მეცნიერება, ამავე დროს

აუცილებელი. ასევე, თუ ყოველი თვისება არის მოქმედება, რომელიც არ იწვევს ზიანს, მაშინ ან ყველა მოქმედება არის ბედნიერება, ანდა ზოგიერთი მათგანი მაინც. და თუ ისინი ამავე დროს არ არიან დამაბრკოლებელი, მაშინ სასურველი ყოფილან. ეს კი სიამოვნებაა. ასე რომ, უნდა არსებოდეს რაღაც საუკეთესო სიამოვნება, თანაც აბსოლუტური ნიშნელობით მრავალ ცუდ სიამოვნებათა შორის. ამიტომ ზოგი ფიქრობს, რომ ბედნიერი იცხოვრება მდგომარეობს სიამოვნებაში და ამიტომ გონივრულია, როცა სიამოვნებას ჩართავენ ხოლმე ბედნიერებაში.

არც ერთი მოქმედება არ შეიძლება იყოს დასრულებული, თუ მას დაბრკოლება გადაეღობება. ბედნიერება კი განეკუთვნება დასრულებული მოვლენების რიცხვს. მაშასადამე, ბედნიერებას სჭირდება როგორც სხეულებრივი, ისე გარეგანი და შემთხვევითი სიკეთეები, რათა მას წინააღმდეგობა არ შეხვდეს. ისინი კი, რომლებიც ამბობენ, რომ, თუ ადამიანი კეთილია, ის თუნდაც სტანტონ და დიდი უბედურება შეხვდეს, მაინც ბედნიერი იქნებაო, ისინი ნებსით თუ უნებლიედ უაზრობას ამტკიცებენ. ზოგს კი ჰგონია, რომ რადგან ბედნიერებას ბედიც სჭირდება, ამიტომ ამბობენ, ბედნიერება და ბედნიერი შემთხვევა არის ერთი და იგივეო. სინამდვილეში კი ეს ასე არაა, რადგან, თუ შემთხვევა გადაჭარბებულია, ის დამაბრკოლებელია ბედნიერებისათვის, მაშინ სწორი არ იქნება, რომ ბედნიერ შემთხვევას ბედნიერება ვუწოდოთ. მაგრამ ბედნიერი შემთხვევის განსაზღვრება დამოკიდებულია ბედნიერების განსაზღვრაზე.

ყველანი, როგორც მხეცები, ისე ადამიანები, ეძებენ სიამოვნებას, რაც ამტკიცებს იმას, რომ სიამოვნება არის საუკეთესო რამ: „ არასოდეს გაქრება სამუდამოდ ის გადმოცემა, რომ ხალხის უმრავლესობას უყვარდა... “ 18 ყველა ეტანება სიამოვნებას, მაგრამ სიამოვნება არაა საუკეთესო რამ, არც თავისი ბუნებით, არც თვისებით და არც მოჩანს ასეთად. ამიტომაც, თუმცა სიამოვნებას კი ეძებენ, მაგრამ ყველა ერთსა და იმავე სიამოვნებას არ ეძებს. ისინი არც ამბობენ და არც ფიქრობენ, რომ ეს არის ერთი და იგივე სიამოვნება. მაგრამ რადგან ყველაფერს საკუთარ თავში აქვს რაღაც ღვთაებრივი და რადგან ადამიანები ხშირად მიმართავენ და ეზიარებიან სიამოვნებას, ამიტომაც სხეულებრივმა სიამოვნებებმა

[1154 a] მემკვიდრეობით მიიღეს სახელწოდება „ სიამოვნებიდან “. რადგან მხოლოდ სხეულებრივი სიამოვნებანი არიან ცნობილი, ამიტომ ფიქრობენ, რომ მხოლოდ ისინი წარმოადგენენ სიამოვნებას. მაგრამ, ცხადია, რომ, თუ სიამოვნება არაა სიკეთე და არც აქტივობაა სიამოვნება, მაშინ ბედნიერი ადამიანის ცხოვრება არ უნდა ყოფილიყო სასიამოვნო. ან რატომ დასტირდებოდა მას სიამოვნება, თუ სიკეთე არაა? და მაშინ მას ტანჯვაში უნდა გაეტარებინა ცხოვრება. მაგრამ თუ ტანჯვა არაა არც ბოროტება და არც სიკეთე, მაშინ ის არც სიამოვნება ყოფილა და მაშინ რატომ უნდა გაურბოდეს მას კაცი? თუ პატიოსან კაცს აქტივობა სიამოვნებას არ ანიჭებს, მაშინ მისი ცხოვრება არ იქნებოდა უფრო სასიამოვნო, ვიდრე სხვებისა.

თავი 14. უნდა გავავრკვიოთ, რატომ ამბობენ, რომ ზოგი სიამოვნება ძალიან

სასურველია, მაგალითად, მშენიერი სიამოვნებები, ზოგი კი - არა, მაგალითად, სხეულებრივი სიამოვნებანი და ის, რომელიც იტაცებს უზნეო ადამიანს. ან რატომაა მათი საწინააღმდეგო მოვლენა - ტანჯვა - ცუდი? მაგრამ ის, რაც ბოროტებას უპირისპირდება სიკეთეა და თუ ეს ასეა, მაშინ აუცილებელი სიამოვნება სიკეთე ყოფილა, რადგან რაც ბოროტება არაა, სიკეთე უნდა იყოს. ან იქნებ ისინი სიკეთენი არიან გარკვეულ საზღვრამდე? იმ თვისებებსა და მოძრაობებში, სადაც გადაჭარბებას არ აქვს ადგილი. გადაჭარბებას არც სიამოვნებაში ექნება ადგილი. მაგრამ, თუ მათში შესაძლებელია გადაჭარბება, მაშინ სიამოვნებაშიც იგივე იქნება. გადაჭარბება კი ხდება სხეულებრივ სიამოვნებებში და ცუდი ადამიანი სწორედ ამ გადაჭარბებულ სიამოვნებას ეძებს და არა აუცილებელს. ყველას სიამოვნებს საჭმელი, სასმელი და სქესობრივი ტკბობა, მაგრამ არა ისე, როგორც საჭიროა. ტანჯვაში კი საწინააღმდეგო მდგომარეობაა. კაცი გაურბის არა ტანჯვის სიჭარბეს, არამედ ყოველგვარ ტანჯვას. ტანჯვა უპირისპირდება ზედმეტ ტანჯვას იმ ადამიანებისთვის, რომლებიც ეტანებიან გადაჭარბებულ სიამოვნებას.

საჭიროა არა მხოლოდ ჭეშმარიტების ცოდნა, არამედ სიცრუის მიზეზებისაც. ეს კი ხელს უწყობს რწმენას. რადგან, როდესაც გონივრულად მიგვაჩნია, რომ ის, რაც ჭეშმარიტების მიზეზი გვეგონა, არ ყოფილა ჭეშმარიტი, მაშინ კიდევ უფრო განგვიმტკიცდება რწმენა. ამიტომ განვიხილოთ, სხეულებრივი სიამოვნებანი რატომ მოჩანან უფრო სასურველად.

პირველი, ისინი სასურველნი არიან იმიტომ, რომ აძევებენ ტანჯვას და ტანჯვის სიჭარბის გამო ადამიანები ეტანებიან ჭარბ სიამოვნებას, განსაკუთრებით კი სხეულებრივ სიამოვნებას, როგორც განკურნების საშუალებას. ისინი ტანჯვასთან დაპირისპირებისას იქვეიან განკურნების ძლიერ საშუალებად და ამიტომ ეტანებიან მათ.

მაგრამ, როგორც ითქვა, სიამოვნება არ უნდა იყოს სიკეთე ორი მიზეზით: პირველი იმიტომ, რომ მოქმედების დროს უარყოფით თვისებებს ავლენს ან როგორც თანდაყოლილის მხედურის თვისებების ან მიჩვევის გამო, როგორც ცუდი ადამიანის ჩვევა. მეორე მხრივ, ვნება [1154 b] განკურნების საშუალებაა, როცა ნაკლებობაა. მაგრამ უკეთესია კაცი იყოს ბუნებრივ მდგომარეობაში, ვიდრე ქმნადობის პროცესში. უნდა ითქვას, რომ ეს განკურნებელი სიამოვნებანი პროცესს თან ახლავს დასრულების დროს და ამიტომ ისინი მხოლოდ შემთხვევით არიან კარგი.

შემდეგ, სხეულებრივ სიამოვნებებს იმიტომ ეტანებიან, რომ ისინი ძლიერნი არიან და ამ ადამიანებს სხვა სიამოვნების მიღების უნარი არა აქვთ. ასეთი ადამიანები თვითონ იქმნიან წყურვილისმაგვარ რაღაც მდგომარეობას. თუ ამ სიამოვნებებს ვნება არ მოაქვთ, ადამიანებს არ კიცხავენ. მაგრამ ცუდია, თუ მათ ვნება მოაქვთ; რადგან ადამიანებს სხვა სასიამოვნო და სატანჯველი არა აქვთ, რაც ადამიანის ბუნებისათვის დამახასიათებელია, ამიტომ როგორც ფიზიოლოგები ამბობენ, მტანჯვალაა ყურება და მოსმენაც კი, მაგრამ ჩვენ ამას მიჩვეულები ვართ.

ახალგაზრდები, როცა წამოიზრდებიან, ისეთსავე მდგომარეობაში არიან, როგორც მთვრალეები და თავად ახალგაზრდობაც სასიამოვნოა. მეღანქოლიკოსები კი განუწყვეტლივ საჭიროებენ მკურნალობას. მათ აწუხებთ სხეული, თავისებური აღნაგობის გამო, და ამიტომ ისინი განუწყვეტლივ აღგზებულ მდგომარეობაში იმყოფებიან. სიამოვნება, თუ ის ძლიერია, აძევებს ტანჯვას, ან, თუ ის შემთხვევითია, რაც სიამოვნებას უპირისპირდება, ამიტომ ისინი თავშეუკავებელი და ცუდები ხდებიან. თუ არ იტანჯებიან, არც გადაჭარბებული ვნება აქვთ. ესაა ბუნებრივი და არა შემთხვევითი სიამოვნება. შემთხვევითს კი ისეთ სიამოვნებას ვუწოდებ, რომელიც განიკურნება. განკურნებისას, სხეულის ის ნაწილი, რომელიც განიკურნა, იწყებს მოქმედებას და ეს ქმნის სიამოვნების წარმოდგენას. ბუნებრივი კი ის სიამოვნებაა, რომელიც ამოქმედებს სხეულს.

მუდმივად სასიამოვნო კი არაფერია, რადგან თვით ჩვენი ბუნება არაა მარტივი; მასში შედის რაღაც, რაც განადგურებას იწვევს, და რასაც ერთი მხარე აკეთებს, იმას მეორე ეწინააღმდეგება. მაგრამ, თუ მათი მოქმედება გაზონასწორდა, მაშინ არ ექნება ადგილი არც სიამოვნებას და არც ტანჯვას. კაცს რომ მარტივი ბუნება ჰქონოდა, მაშინ მისთვის ძალიან სასიამოვნო იქნებოდა ერთი და იგივე მოქმედება. ამიტომაც ღმერთს ახასიათებს ერთი და იგივე მარტივი სიამოვნება.

არსებობს არა მხოლოდ მოძრაობის ენერგია, არამედ უძრაობისაც, სიამოვნება უფრო უძრაობაშია, ვიდრე მოძრაობაში. მაგრამ ცვალებადობა უტკბესია, როგორც პოეტი ამბობს, ერთგვარი უზნეობის გამო. ისევე, როგორც ადამიანი, რომელიც ადვილად იცვლება, უზნეოა, ასევე ბუნებაც, რომელიც საჭიროებს ცვლებადობას, არაა არც მარტივი და არც რთული.

ამგვარად, უკვე ითქვა თავშეკავებისა და თავშეუკავებლობის, სიამოვნებისა და ტანჯვის შესახებ, თუ რას წამრმოადგენს თითოეული მათგანი და რატომ ხდება, რომ მათგან ნაწილი კეთილია, ნაწილი კი ბოროტი. დაგვჩა განსახილველი მეგობრობა.

წიგნი 8.

[1155 a] **თავი 1**. ამის შემდეგ განვიხილოთ მეგობრობა. მეგობრობა არის ან ერთგვარი სათნოება, ანდა სათნოების შედეგი. გარდა ამისა, ის უაღრესად აუცილებელია ცხოვრებისათვის. ადამიანი მეგობრების გარეშე ცხოვრებას ვერ ისურვებდა, თუნდაც ყველა დანარჩენი სიკეთე რომ ჰქონოდა. მეგობრები უაღრესად სჭირდებათ როგორც მდიდრებს, ისე ძალაუფლების მქონეთ და მეფეებსაც კი. რა სარგებლობა უნდა ნახოს კაცმა, თუ მას მოაკლდება მეგობრებისათვის ქველმოქმედების გაწევის შესაძლებლობა, რაც ყველაზე უფრო საჭებია მეგობრებში. ანდა როგორ დაიცავდა და შეინარჩუნებდა კაცი თავის ქონებას მეგობრების გარეშე? ქონება ხომ რაც უფრო დიდია, მით უფრო ძნელად საიმედოა ცხოვრებისათვის. გაჭირვებისა და სხვა უბედურების დროს ერთადერთ

თავშესაფარი მეგობრები წარმოადგენენ. ისინი ეხმარებიან ახალგაზრდებს შეცდომების თავიდან აცილებაში, მოხუცებს - მეკურნალობაში და დაუძლურების დროს - შრომის უნარის შენარჩუნებაში. მონიჭულ ადამიანებს ეხმარებიან მშენიერი საქმეების ჩადენაში, რადგან როცა ისინი ერთად არიან, უკეთ აზროვნებენ და უკეთ მოქმედებენ.

როგორც ჩანს, მეგობრული დამოკიდებულება მშობლებისა შვილებისადმი და შვილებისა მშობლებისადმი ბუნებრივად თანდაყოლილი თვისებაა. და არა მხოლოდ ადამიანები, არამედ ფრინველებშიც, ცხოველების უმრავლესობაში, განსაკუთრებით კი ერთი და იმავე ტომის ადამიანებში, რის გამოც მათ ვაჭებთ, როგორც კაცთმოყვარეთ. თუ ადამიანი ადამიანისთვის როგორი მეგობარია და მახლობელი, ამას კაცი კარგად დაინახავას მოგზაურობის დროს.

როგორც ჩანს, სახელმწიფოებსაც მეგობრობა აკავშირებთ და კანონმდებლებიც უფრო მეტად ამაზე ზრუნავენ, ვიდრე სამართლიანობაზე. ვფიქრობთ, აზროვნების ერთიანობასაც მეგობრობასთან აქვს რაღაც საერთო, ამიტომაც ეტანებიან მას, ხოლო აზროვნების მტრულ სხვადასხვაობას გაურბიან. მეგობრებს სამართალი არ სჭირდებათ, სამართლიანთ კი მეგობრობა სჭირდებათ.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ ყველაზე უფრო სამართლიანი ადამიანები ყველაზე მეტად არიან სამეგობრონი. მეგობრობა არა მხოლოდ აუცილებელია, არამედ მშვენიერიცაა. ჩვენ ვაჭებთ მეგობრების მოყვარულ კაცს, ხოლო მრავალმეგობრიანობა მშვენიერი რამაა. ზოგი ფიქრობს, რომ კეთილი ადამიანები და მეგობრები ერთი და იგივეაო. მაგრამ ამის შესახებ ცოტა რამ არის სადავო. ზოგი მეგობრობას აიგივებს მსგავსებასთან და მსგავს ადამიანებს მეგობრებად თვლის. ამიტომაც ამბობენ, რომ მსგავსი მსგავსს ეძებს და ყვავი ყვავთან ჯდება და ა.შ.

[1155 b] მექოთნიები კი ყველა ერთიმეორის მტერია. ამის შესახებ უფრო დასაბუთებულ და მეცნიერულ ახსნას ემპედოკლე ამბობდა, რომ „დედამიწა ერთფის წვიმას და დიდებული ზეცა, აღსავსე წვიმით, ისწრაფვის, რათა მორწყოს დედამიწა“. შერაკლიტე კი ამბობდა, რომ „მოწინააღმდეგენი რიგდებიან და განსხვავებულთაგან წარმოიშობა უმშვენიერესი ჰარმონია“. აგრეთვე ამბობდა, რომ „ყოველივე ბრძოლიდან წარმოიშობა“ 1. ამ თვალსაზრისს უარყოფს ემპედოკლე 2 თავისი შეხედულებით, რომ „მსგავსი მსგავსს ეძებს“.

გვერდზე გადავდოთ ამ სიძნელეების კვლევა, რაც ბუნებისმეტყველების საქმეა. ვიკვლიოთ ის, რაც ადამიანს, მის ჩვევებსა და ვნებებს ეხება, აგრეთვე ის, რომ მეგობრობა ყველგან არსებობს თუ არა, შეიძლება თუ არა, რომ ცუდი ადამიანები მეგობრები იყვნენ, მეგობრობა ერთგვარია თუ მრავალგვარი? ისინი, რომლებიც ფიქრობენ, რომ მეგობრობა ეთგვარია, ამას იმით ამტკიცებენ, რომ მეგობრობაში არ შეიძლება არსებობდეს მეტ-ნაკლებობა. მაგრამ ეს არაა საკმაოდ დამარწმუნებელი საბუთი, რადგან მეტსა და ნაკლებს და სხვა სახესაც იგუებს მეგობრობა. მაგრამ ამის შესახებ ზემოთ უკვე იყო ნათქვამი.

თავი 2. ეს საკითხები მაშინ გახდება ნათელი, როცა გავარკვევთ, თუ რა მოვლენები

წარმოშობის მეგობრობას. უნდა ვივარაუდოთ, რომ მეგობრობას წარმოშობის ის მოვლენა, რაც შეიძლება გიყვარდეს. ეს კი არის ან სიკეთე, ან სიამოვნება, ან სარგებლობა. სავარაუდოა, რომ სწორედ სარგებლობაა ის მოვლენა, რაც წარმოშობს რაიმე სიკეთეს ან სიამოვნებას. ასე რომ, სასურველია ადამიანებისთვის სიკეთე და სიამოვნება როგორც მიზანი.

რა უფრო უყვართ ადამიანებს როგორც მიზანი, ზოგადი სიკეთე თუ ის, რაც მათთვის არის სიკეთე? ზოგჯერ ესენი ერთიმეორეს ეწინააღმდეგებიან. იგივე ითქმის სიამოვნების შესახებ. ვფიქრობთ, ცალკეულ ადამიანებს უყვართ ის, რაც მათთვის სასიკეთოა, თუმცა სასურველია ზოგადი სიკეთე, მაგრამ, როგორც ვთქვით, ცალკეულ ადამიანებს სურთ ის, რაც მათთვის არის სასიკეთო. ამიტომაც თითოეულს უყვარს არა ის, რაც ნამდვილი სიკეთეა, არამედ - მოჩვენებითი სიკეთე. მაშასადამე, მათ ვერ ასხვავებს, რადგან მისთვის სასურველი აღმოჩნდა მოჩვენებითი სიკეთე.

არსებობს სიყვარულის გამომწვევი სამი მიზეზი. უსულო საგნების მიმართ სიყვარულს არ ეწოდება მეგობრობა, რადგან უსულო საგნებს საპასუხო სიყვარული არ ძალუძთ, და არც სიკეთის სურვილი აქვთ ადამიანების მიმართ. მაგალითად, სასაცილო იქნებოდა, რომ ღვინისთვის სიკეთე გვესურვებინა. მაგრამ, თუ გვეჩვენა ასეთი სურვილი - ეს იქნება სურვილი მისი შენახვისა.

ამბობენ, რომ მეგობარს მეგობრისათვის სიკეთე სურს თვით მეგობრის საკეთილდღეოდ. ხოლო, ვისაც ასეთი სურვილი აქვს, მასკეთილმოსურნეს უწოდებენ. კარგია, თუ მეორე მხარესაც ასეთი სურვილი ექნება, რადგან მეგობრობა ურთიერთ კეთილდამოკიდებულებაა. ამავე დროს სასურველი ობიექტი დაფარული არ უნდა იყოს, რადგან ხშირად კეთილგანწყობილნი არიან იმის მიმართ, ვინც არ უნახავთ, მაგრამ მასზე აქვთ წარმოდგენა, [1156 a] როგორც პატიოსან და სასარგებლო ადამიანზე. თუ მეორე მხარეც ამასვე განიცდის პირველის მიმართ, მაშინ ისინი ერთიმეორის მიმართ კეთილგანწყობილნი იქნებიან. მაგრამ როგორ შეიძლება მათ მეგობრები ვუწოდოთ, როცა არც კი უნახავთ ერთმანეთი.

ამგვარად, საჭიროა, რომ მეგობრები ერთმანეთის მიმართ კეთილგანწყობილნი იყვნენ და ერთმანეთისათვის დაუფარავად სურდეთ სიკეთე ერთ-ერთი ზემოთქმული მიზეზის გამო.

თავი 3. მეგობრობა ერთმანეთისაგან განსხვავდება. განსხვავებულია მეგობრობით გამოწვეული აფექტებიც და თვით მეგობრებიც. არსებობს მეგობრობის სამი სახე და მისი შესაბამისი მეგობრობის სამი ობიექტი. მეგობრობის ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში უნდა არსებობდეს საპასუხო გრძნობა, რაც დაფარული არ უნდა იყოს. მეგობრებს ერთმანეთისათვის სიკეთე უნდა სურდეთ და სწორედ ამას ეწოდება მეგობრობა.

ისინი, რომლებიც ერთმანეთთან მეგობრობენ სარგებლობის გამო, ერთმანეთი კი არ უყვართ, უყვართ ის რაღაც სიკეთე, რომელიც წარმოიშობა მათი ურთიერთობის შედეგად. ასევე, ისინი, რომლებიც მეგობრობენ სიამოვნების გამო, ერთ მხარეს მეორე იმიტომ კი არ

უყვარს, რომ ის მასკილგონიერია, არამედ იმიტომ, რომ ის მას საიმოვნებას ანიჭებს. ამგრიგად, ისინი, რომლებიც მეგობრობენ სარგებლობის გამო, საკუთარი სარგებლობა უყვართ, ხოლო, რომლებიც მეგობრობენ სიამოვნების გამო - საკუთარი სიამოვნება და არა ის, რომ მეორე მხარეს კარგი თვისებები აქვს. ე.ი. ისინი მეგობრობენ იმიტომ, რომ ეს სასიამოვნოა ან სასარგებლო. ასეთი მეგობრობა შემთხვევითია, რადგან მეგობრობენ იმის გამო, რომ მისგან ერთი მხარე მოგებას მოელის, მეორე -სიამოვნებას. ასეთი მეგობრობა ადვილად ირღვევა, რადგან მხარეები ერთნაირად მყარნი არ არიან. როდესაც მხარეებს ერთმანეთისთვის ალარ მოაქვთ სიამოვნება ან სარგებლობა, მეგობრობას წყვეტენ, რადგან სარგებლობა არაა მდგრადი რამ, ის სხვადასხვა დროს სხვადასხვაგვარია. როგორც კი ისპობა ის მიზანი, რისთვისაც არსებობდა მეგობრობა, ისპობა მეგობრობაც.

ვფიქრობთ, ასეთი მეგობრობა უფრო ხნიერ ადამიანებში უნდა წარმოიშვას. რადგან მოხუცები ეძებენ არა სიამოვნებას, არამედ სარგებლობას. ახალგაზრდებსა და მოწიფულებშიც არიან ისეთები, რომლებიც ეძებენ სარგებლობას. მაგრამ ისინი ხშირად ერთად არ ცხოვრობენ. ზოგჯერ კი ერთმანეთისთვის არც სასიამოვნო არიან და არც ეს კავშირი ესიამოვნებათ, თუ მათთვის სარგებლობა არ მოქავთ. მათი მეგობრობა სასიამოვნოა მანამ, სანამ იმედი აქვთ, რომ რაიმე მოგებას მიიღებენ. სტუმართმოყვარეობაც ასეთ მეგობრობას უნდა მივაკუთნოთ.

ვფიქრობთ, ახალგაზრდების მეგობრობა ემყარება სიამოვნებას, რადგან ისინი ცხოვრობენ გრძნობებით და უფრო სიამოვნებას ეძებენ, ისიც სადღეისოს. მაგრამ ასაკის ცვალებადობასთან ერთად სიამოვნებაც იცვლება. ახალგაზრდები სწრაფად მეგობდებიან და სწრაფადვე წყვეტენ ურთიერთობას. მათი მეგობრობა იცვლება სიამოვნების

[1156 b] ცვალებადობასთან ერთად, ხოლო სიამოვნება სწრაფცვალებადია. ახალგაზრდები ეროტიულნი არიან, რადგან მისდევენ გრძნობებსა და სიამოვნებას, ამიტომ ადვილად მეგობრდებიან და ადვილადვე წყვეტენ მას. ისინი ხშირად იცვლებიან, ერთი დღის განმავლობაშიც კი. მათ სურთ დროის ერთად გატარება და ერთად ცხოვრება, ხოლო ამას მეგობრობით აღწევენ.

თავი 4. მეგობრობის უმაღლესი ფორმა არსებობს კარგ ადამიანებს შორის, რომლებიც ერთმანეთს ჰგვანან სათნოებით, ერთმანეთისთვის ერთნაირად სურთ სიკეთე იმდენად, რამდენადაც თვითონ არიან კეთილნი; ხოლო იმას, ვისაც მეგობრებისათვის სიკეთე სურს, ის მეგობრობს მეგობრობისათვის და ასეთები თვითონაც ნამდვილად კეთილები არიან და არა შემთხვევითნი. მათი მეგობრობა გრძელდება მანამ, სანამ ისინი კეთილები არიან, მაგრამ სათნოება უცვლელია. ამათგან თითოეული მხარე კეთილია. როგორც საერთოდ, ისე ერთმანეთისათვის. ყოველი მათი მოქმედება არის სასიამოვნო და მათი ბუნების შესაბამისი. კეთილი ადამიანების მოქმედება კი ან იგივეობრივია, ამ ერთმანეთის მსგავსი. ბუნებრივია, რომ ასეთი მეგობრობა მყარია, რადგან იგი მოიცავს ყოველივეს, რაც კი მეგობრებს უნდა გააჩნდეთ. ყოველი მეგობრობა კი არსებობს ან სიკეთის, ამ სიამოვნების,

ან მსგავსების გამო, როგორც საერთოდ, ისე მოყვარულთათვის. მეგობრებს ახასიათებთ ყველა ის თვისება, რაც ვთქვით და მათ საერთო ექნებათ დანარჩენი თვისებებიც. ზოგადი სიკეთე ამავე დროს არის ზოგადი სიამოვნება და ყველაზე მეტად სწორედ ეს იწვევს სიყვარულს. უფრო ხშირად ასეთი ადამიანები მეგობრდებიან და თანაც საუკეთესო ფორმით.

როგორც ჩანს, ამგვარი მეგობრობა იშვიათია, რადგან ამგვარი ადამიანებიც ცოტაა. გარდა ამისა, მეგობრობას სჭირდება როგორც დრო, ისე მიჩვევა. ანდაზის მიხედვით კი, ერთმანეთის გაცნობა შეუძლებელია მანამ, სანამ ერთად ერთ ფუთ მარილს არ შეჭამ. მეგობრობა არ შეიქნება და ადამიანები არ დამეგობრდებიან მანამ, სანამ ერთი მხარემეორეს არ მიიჩნევს სამეგობროდ. და სანამ ამაში არ დარწმუნდება, რადგან ადამიანები, რომლებიც გაცნობისთანავე იწყებენ მეგობრობას სინამდლეში არ არიან მეგობრები, თუ მათ ეს შემონმბული არა აქვთ. მეგობრობის სურვილი შეიძლება სწრაფად წარმოიშვას, მეგობრობა კი - არა.

სრულყოფილი მეგობრობა დამოკიდებულია როგორც დროის ხანგრძლივობაზე, ისე სხვა პირობებზე. ის წარმოიქმნება ყველა დასახელებული პირობის, აგრეთვე ერთი მხარის მეორესთან მსგავსების საფუძველზე, რაც მეგობრობისათვის აუცილებელია.

[1157 a] ამ მეგობრობას ჰგავს სიამოვნებაზე დამყარებული მეგობრობა, რადგან კეთილი მეგობრები ერთმანეთისათვის სასიამოვნონი არიან. ასეთივეა მეგობრობა, რომელიც სარგებლობას ემყარება, რადგან ასეთი მეგობრები ერთმანეთისათვის სასარგებლო არიან. მეგობრობა მყარია მაშინ, როცა მეგობრები ერთმანეთისგან თანაბრად იღებენ, მაგალითდ, სიამოვნებას, ოღონდ ისე, როგორც ეს ხდება მახვილგონიერ ადამიანებში და არა ისე, როგორც მოყვარულსა და საყვარელს შორის. ისინი სიამოვნებას იღებენ არა ერთი და იმავე მოვლენისაგან, არამედ ერთი სიამოვნებს იმის გამო, რომ ხედავს მეორეს, მეორე კი იმის გამო, რომ მოყვარული მას ყურადღებას აქცევს. ზოგჯერ ყურადღების შეწყვეტისთანავე წყდება მეგობრობა, რადგან პირველი მხარე მეორის შემყურე აღარ იღებს სიამოვნებას, მეორე კი აღარ აქცევს ყურადღებას პირველს.

მეგობრობა ხანგრძლივია, თუ მეგობრებს ერთმანეთი უყვართ მიჩვევის გამო, მათ მოსწონთ ერთმანეთის ხასიათები, რითაც ისინი ერთმანეთს ჰგვანან. ისინი კი, რომლებც სიამოვნებას სიამოვნებაში კი არ ცვლიან, არამედ სარგებლობაში, მათი მეგობრობა ნაკლებ ინტენსიურია და ნაკლებ ხანგრძლივი.

ის, ვინც მეგობრობს სარგებლობის გამო, არღვევს მეგობრობას, როგორც კი ისპობა მოგება, ისინი ერთმანეთის მეგობრები აღარ არიან. ცუდი მეგობრები არიან ისინიც, რომლებიც მეგობრობენ სარგებლობისა და სიამოვნების გამო. პატიოსანი კაცი შეიძლება მეგობრობდეს ცუდ ადამიანს, მაგრამ განურჩევლს კი არასოდეს. ცხადია, მხოლოდ კარგი ადამიანები მეგობრობენ ერთმანეთის გულისათვის. ცუდი ადამიანები კი ერთმანეთისგან

სიამოვნებას არ იღებენ, თუ არ იღებენ სარგებლობას3.

მხოლოდ კარგი ადამიანების მეგობრობა შეიძლება იყოს თავისუფალი ცილისწამებისაგან, რადგან ადვილი არაა, დაუჭერო ვინმეს იმაში, რაშიც შენ დარწმუნებული ხარ მრავალი ხნის მანძილზე შემომწების შედეგად. ვერ დაუჭერებ იმიტომ, რომ ამ მეგობრობაში ადგილი არ ჰქონდა რაიმე უსამართლობას და სხვა რაიმე ამდაგვარს. ამიტომ განსაკუთრებით ფასობს ჭეშმარიტი მეგობრობა. სხვა სახის მეგობრობაში კი ამგვარი მოვლენების წარმოშობას არაფერი უშლის ხელს.

მეგობრებს უწოდებენ იმათ, რომლებიც მეგობრობენ სარგებლობის გამო. ასევე უწოდებენ სახელმწიფოებსაც, რადგან ფიქრობენ, რომ სარგებლობას ემყარება იმ სახელმწიფოების კავშირი, რომლებიც ომის დროს ერთიანდებიან. მეგობრებს უწოდებენ იმათაც, რომლებიც მეგობრობენ სიამოვნების საფუძველზე, როგორც ბავშვები. ასევე ჩვენც მათ ვუწოდებთ მეგობრებს.

არსებობს მეგობრობის მრავალი სახე, მაგრამ, პირველი და ყველაზე ძლიერი ფორმა არის მეგობრობა კარგ ადამიანებს შორის, რადგან ისინი კარგები არიან. მეგობრობის ყველა ფორმა ამასთან მსგავსების გამო იწოდება მეგობრობად. ადამიანები მეგობრები არიან იმდენად, რამდენადაც კარგები და ამ მხრივ ერთმანეთის მსგავსი არიან.

სიამოვნება სასიამოვნოა იმისთვის, ვისაც სიამოვნება უყვარს. სარგებლობისა და სიამოვნების გამო ადამიანები იშვიათად უკავშირდებიან ერთმანეთს და იშვიათად ხდებიან მეგობრები, რადგან შემთხვევითი თვისებები ერთმანეთს იშვიათად უკავშირდება.

[1157 b] მეგობრობის ის ფორმა, რომელიც სარგებლობასა და სიამოვნებას ემყარება, არის მეგობრობის ცუდი ფორმა. როცა ადამიანები ერთმანეთს ჰგვანან, ხოლო კარგი ადამიანები ერთმანეთთან მეგობრობენ ერთმანეთის გულისთვის, ისინი კარგები არიან, მეგობრები არიან, ამ სიტყვის აბსოლუტური მნიშვნელობით.

თავი 5. როგორც სათნოების შემთხვევაში, ისე მეგობრობაში ზოგი ადამიანი კარგად იწოდება მისი თვისებების, ზოგი კი მოქმედების გამო. ასევეა მეგობრობაში, ზოგი ერთად ცხოვრობს, ეს ახარებს და ერთმანეთისათვის სარგებლობა მოაქვთ. ზოგი კი ერთმანეთისგან ტერიტორიითაა დაშორებული ან სძინავს და ამიტომ არ მოქმედებს, მაგრამ მასაც აქვს მიდრეკილება მეგობრული დამოკიდებულებისადმი. მანძილი მეგობრობას კი არ სპობს, არამედ სპობს მის გამოვლენას მოქმედებაში. თუ მეგობრები დიდხანს არ ხვდებიან ერთმანეთს, იქმნება ისეთი შთაბეჭდილება, რომ მეგობრობა შეწყვეტილია. ამიტომაც ამბობს პოეტი, რომ მრავალი მეგობრობა დაირღვა იმის გამო, რომ მეგობრებს არ ჰქონდათ ერთმანეთთან საუბრის საშუალება.

როგორც ჩანს, არც მოხუცებს და არც უხასიათო ადამიანებს არ შეუძლიათ მეგობრობა, რადგან მათში სიამოვნება ხანმოკლეა და არავის შეუძლია მთელი დღე გაატაროს დაძაბულობასა და უსიამოვნებაში.

როგორც ჩანს, ბუნებრივად კაცი უმეტეს შემთხვევაში გაურბის მტანჯველ მოვლენებს და ისწრაფვის სიამოვნებისკენ. ისინი, რომლებიც გრძნობენ ურთიერთ საჭიროებას, მაგრამ ერთად არ ცხოვრობენ, ერთმანეთის მიმართ კეთილგანწყობილნი არიან, მაგრამ არა უფრო მეტად, ვიდრე მეგობრები, რადგან მეგობრობას ისე არაფერი ახასიათებს, როგორც ერთად ცხოვრება. სარგებლობას კი ის ეძებს, ვინც ნაკლებობას განიცდის, ხოლო დროის ერთად გატარება შეუძლებელია, თუ მხარეები ერთმანეთისთვის სასიამოვნონი არ არიან და თუ მათ ერთი და იგივე მოვლენა არ ანიჭებს სიხარულს. როგორც ჩანს, ეს დამახასიათებელია მეგობრობისათვის.

როგორც მრავალჯერ იყო ნათქვამი, მეგობრობა არსებობს კარგ ადამიანებს შორის. ვფიქრობთ, საყვარელია და სასურველი სიკეთე და სიამოვნება აბსოლუტური მნიშვნელობით, რაც ასეთია თითოეული კონკრეტული ადამიანისათვის. მაგრამ კეთილს ორივე მნიშვნელობა აქვს.

სიყვარული ვნებას ჰგავს, მეგობრობა კი თვისებას. უსულო საგნების სიყვარული შეიძლება არანაკლები ინტენსივობით; საპასუხო სიყვარული კი არჩევანს გულისხმობს, არჩევანი მოითხოვს სათანადო თვისებას. ჩვეულებრივ, სიკეთე იმისთვის სურთ, ვინც უყვართ, სურთ მისივე გულისთვის და არა ვნების გამო. უყვართ რა მეგობარი, უყვართ საკუთარი თავი, რადგან, თუ შენი მეგობარი კარგი ადამიანია, მას სიკეთე მოაქვს იმისთვისაც, ვისაც უმეგობრდება. ამრიგად, თითოეულ მხარეს საკუთარი სიკეთე სურს და იღებს კიდევ მას მეორე მხარისგან საპასუხოდ იმავე რაოდენობით როგორც სიკეთეს, ისე სიამოვნებას. ამიტომაც არის ნათქვამი, მეგობრობა არის თანასწორობა, რაც ყველაზე მეტად კარგ [1158 a] ადამიანებს ახასიათებთ.

თავი 6. მეგობრობას ნაკლებ აქვს ადგილი უხასიათო და მოხუც ადამიანებში, რადგან მათ ცუდი ხასიათი აქვთ და ერთად ცხოვრება ნაკლებ ახარებთ. ერთად ცხოვრება კი აუცილებელია მეგობრობისათვის და სწორედ ეს წარმოქმნის მეგობრობას. ამიტომაც ახალგაზრდები ჩქარა მეგობრდებიან, მოხუცები კი - არა; რადგან მეგობრები არ შეიძლება გახდნენ ისინი, ვისაც ეს არ ახარებს, მაგალითად, უხასიათო ადამიანები. მაგრამ ისინი ერთმანეთის მიმართ შეიძლება კარგად იყვნენ განწყობილი, ერთმანეთის სიკეთე სურდეთ და გაჭირვების დროს ერთმანეთს ეხმარებოდნენ კიდევ, მაგრამ მეგობრები მაინც ვერ გახდებიან, რადგან დროს ერთად არ ატარებენ და არც ერთმანეთი სიამოვნებთ, რაც ყველაზე მეტად უნდა ახასიათებდეს მეგობრობას.

მრავალ ადამიანთან სრულყოფილი მეგობრობა შეუძლებელია ისევე, როგორც შეუძლებელია ერთდროულად ბევრის სიყვარული. ეს გადაჭარბება იქნება, მაგრამ ერთის სიყვარული ბუნებრივია. ადვილი არაა ბევრისთვის სასურველი იყო ისევე, როგორც ადვილი არაა ბევრისთვის სიკეთის გაწევა; რადგან ამისთვის საჭირო იქნება გაიცნო ისინი, შეეჩვიო მათ, რაც უადრესად ძნელია. საჭიროა მრავალი ადამიანისთვის სარგებლობისა და სიამოვნების მინიჭება, მაგრამ ბევრია ისეთი ადამიანი, რომელიც ამას ცდილობს და

მცირე დროში ახერხებს კიდევ.

მეგობრობის ამ ფორმათაგან ნამდვილ მეგობრობას ყველაზე მეტად ჰგავს სიამოვნებაზე დამყარებული მეგობრობა. ამ მეგობრობაში ორივე მხარე იღებს სიამოვნებას. მათ ერთმანეთის სიამოვნება ახარებთ და ერთი და იგივე სურთ. ასეთია მეგობრობა ახალგაზრდებს შორის. ყველაზე მეტად ასეთი მეგობრები არიან ხელგაშლილი, ხოლო მეგობრობა მოგებისათვის დამახასიათებელია ვაჭრებისათვის, ბედნიერ ადამიანებს არასოდეს სჭირდებათ სარგებლობა, სიამოვნება - კი. მათ სურთ ვინმესთან ერთად ცხოვრება. ისინი ტანჯვას მცირე ხანს უძლებენ. საერთოდ, განუწყვეტელ ტანჯვას ვერაფერს იტანს, თუნდაც ის სიკეთე იყოს. ამიტომაც მეგობრებიც სიამოვნებას ეძებენ. მაგრამ საჭროა, ისინი ამავე დროს კეთილები იყვნენ, ასევე მეგობრებისთვისაც. ამ შემთხვევაში მათ ექნებათ მეგობრობისათვის დამახასიათებელი თვისებები.

მეგობრებს საჭიროებენ ისინიც, ვისაც წილად ხვდათ ძალაუფლება. მეგობართაგან ერთნი მათთვის სასარგებლონი არიან, მეორენი სასიამოვნო, მაგრამ არა ორივე ერთად, რადგან ძლიერნი ამა ქვეყნისანი არ ეძებენ სიამოვნებას სათნოებასთან ერთად და არც სარგებლობას მშვენიერებასთან ერთად. ისინი მახვილგონიერ ადამიანებს ეძებენ სიამოვნებისთვის, ხოლო ბრძანებების შესასრულებლად - მოქნილებს. ეს თვისებები ერთად ადამიანებს იშვიათად ახასიათებთ. სიამოვნება სარგებლობასთან ერთად გვხვდება პატიოსან ადამიანებში, ხოლო ძლიერნი ამა ქვეყნისა ვერ გახდება ვერც კარგი მეგობარი და არც ძალაუფლების ღირსი იქნება, თუ არ მიიღწევს წარმატებას სათნოებაში. ასეთი ადამიანები კი, როგორც ჩანს, იშვიათად გვხვდება ძალაუფლების მქონეთა შორის.

[1158 b] მეგობრობის ჩვენ მიერ დასახელებული ფორმები ემყარება თანასწორობას. რადგან ისინი ერთმანეთისგან ერთსა და იმავეს იღებენ, ან ერთი და იგივე სურთ, ანდა ერთმანეთს უცვლიან სხვადასხვა სიკეთეს, მაგალითად, სიამოვნებას სარგებლობაში. მაგრამ ეს რომ მეგობრობის დაბალი ფორმაა და ნაკლებ მყარი, ამის შესახებ უკვე ითქვა. როგორც ჩანს, მეგობრობის ეს ფორმები მეგობრები არიან და არც არიან, მეგობრობის ძირითად ფორმასთან მსგავსების გამო. ამათგან ერთს ახასიათებს სარგებლობა, მეორეს - სიამოვნება, ხოლო მეგობრობის ძირითად სახეს ორივე ახასიათებს. ეს კი მეგობრობაა სათნოებასთან მსგავსების გამო. მეგობრობის ძირითად სახეს არ ეკარება ცილისწამება, რადგან ის მყარია. ესენი კი სწრაფწარმავალნი არიან, სხვა მხრივ კი ერთმანეთისგან დიდად განსხვავდებიან. ძირითადი მეგობრობისაგან დიდი განსხვავების გამო ისინი არ წარმოადგენენ ნამდვილ მეგობრობას.

თავი 7. სულ სხვაგვარია მეგობრობა, რომელიც ემყარება ერთი მხარის უპირატესობას მეორეზე, როგორიცაა მეგობრობა მამისა შვილთან, მოხუცისა ახალგაზრდასთან, მამაკაცისა ქალთან და ყველა მმართველისა ქვეშევრდომთან. ეს დამოკიდებულებები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან, რადგან ერთი და იგივე არაა დამოკიდებულება მშობლებისა შვილებთან, მმართველისა ქვეშევრდომებთან. ასევე, მამის დამოკიდებულება

შვილთან, არაა იგივე, რაც შვილისამაძმასთან, ანდა ქმრისა ცოლთან ან ცოლისა ქმართან. თითოეული ამ დამოკიდებულებათაგან განსხვავდება როგორც სათნოებით, ისე მოქმედებით და იმით, რის გამოც ერთმანეთი უყვართ, ე.ი. განსხვავებულია მათი გრძნობისა და მეგობრობის ფორმები. ამ მეგობრებში პირველი მხარე არ იღებს მეორისგან იმას, რასაც მეორე მხარე მისგან და არც უნდა ცდილობდეს ამას. როცა მშობლები შვილისგან იღებენ იმას, რაც მათ ეკუთვნით, როგორც შვილების არსებობის მიზეზს, ხოლო მშობლები აძლევენ შვილებს იმას, რაც მათ ეკუთვნით, ასეთი მეგობრობა მყარია და წესიერი. იმ მეგობრობაში, სადაც ერთ მხარეს უპირატესობა აქვს მეორესთან შედარებით, საჭიროა გრძნობებში პროპორციის დაცვა. მაგალითად, უკეთესი მხარე, უფრო სასარგებლო და რაიმე უპირატესობის მქონე, უფრო მეტად უნდა უყვარდეთ, ვიდრე მეორე მხარე. როცა მეგობრობა დამყარებულია ღირსებაზე, მაშინ როგორღაც წარმოიშობა თანასწორობა, რაც დამხასიათებელია მეგობრობისათვის.

როგორც ჩანს, თანასწორობა სამართალსა და მეგობრობაში ერთი და იგივე არაა. სამართალში თანასწორობა, პირველ ყოვლისა, ღირსებაში მდგომარეობს, ხოლო რაოდენობა მეორე ადგილზე დგას. მეგობრობაში კი ძირითადია თანასწორობა რაოდენობის მხრივ, ხოლო თანასწორობა ღირსების მხრივ დგას მეორე ადგილზე. ეს ცხადი გახდება მაშინ, როდესაც მხარეთა შორის დიდია მანძილი ან სიკეთისა და ბოროტების, ან ქონებისა და სხვა თვისების მხრივ. ასეთები არც ერთმანეთის მეგობრები არიან და არც ერთიმეორის ღირსებას ხედავენ. ეს ყველაზე მეტად ცხადია ღმერთებში, რომლებიც ყველას ჭარბობენ ყოველგვარი სიკეთით, [1159 a] აგრეთვე მეფეებში, რომლებთან სამეგობროდ თავს ღირსად არავენ თვლის, მათზე დაბლა მდგომი. არც ბრძენთა და საუკეთესო ადამიანთ ღირსად თვლიან თავიანთ თავს უღირსნი. საერთოდ, ასეთ შემთხვევებში ზუსტი საზღვრები არ არსებობს. მრავალ სამეგობრო თვისებას მოკლებული ადამიანი მაინც შეიძლება იყოს სამეგობრო. მაგრამ, როცა მანძილი ძალიან დიდია, მაგალითად, მანძილი ღმერთებამდე, მაშინ არ არსებობს არავითარი მეგობრობა.

ამასთან დაკავშირებით წამოიჭრება ასეთი კითხვა: ნამდვილად კი სურს მეგობარს მეგობრისათვის უდიდესი სიკეთე, მაგალითად, მისი გახდომა ღმერთად. მაგრამ ამ შემთხვევაში ისინი მეგობრებად ვერ დარჩებიან და ვერც ერთმანეთს რაიმე სიკეთეს მოუტანენ. მეგობრები კი კეთილები არიან, თუ მართალია ნათქვამი, რომ მეგობარს მეგობრისთვის სიკეთე სურს, მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ ის ისეთივე დარჩა, როგორიც იყო, თუ ის ადამიანად რჩება, მაშინ მეგობარს მეგობრისთვის სურს სიკეთე, თუმცა არა ყოველგვარი სიკეთე, რადგან თითოეულს სურს მისთვის ის, რაც მისთვის არის სიკეთე.

თავი 8. ზოგი ფიქრობს, რომ ადამიანებს უფრო პატივმოყვარეობის გამო სურთ, რომ ისინი უყვარდეთ, ვიდრე თვითონ უყვარდეთ სხვა. მაშასადამე, უმრავლესობა პირმოთნეთა მეგობარია, რადგან პირმოთნენი გამოირჩევიან თავიანთი მეგობრობით. სინამდვილეში კი ისინი უფრო მეტად თავს აჩვენებენ ასეთად, თითქოს ძალიან უყვარდეთ მეგობრები,

ვიდრე, პირიქით, სხვებს უყვარდეთ ისინი. სიყვარულის საგნად ყოფნა კი უფრო პატივისცემის ნიშანია და მას ბევრი ეტანება. მაგრამ, უმრავლესობა არჩევს პატივს არა პატივისათვის არამედ მისგან გამომდინარე შედეგების გამო. უმრავლესობას ახარებს პატივისცემა გავლენიანი პირების მხრივ. რადგან იმედოვნებს, რომ მათგან მიიღებს იმას, რაც მას სჭირდება. მათ ახარებთ პატივი როგორც ნიშანი ბედნიერებისა. მათ, ვისაც სურს პატივიცემა პატიოსანი და მცოდნე ადამიანების მხრივ, ცდილობს განიმტკიცოს ეს შეხედულება, რადგან სიამოვნებთ იმათი მსჯელობა, რომლებიც მათ კეთილად თვლიან და რომლებსაც სჯერათ მათი, უხარიათ იმისა, რომ მათთან მეგობრობა სურთ, რადგან ჰგონიათ რომ ეს პატივსა სჯობს და რომ მეგობრობა თავისთავად სასურველია.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ მეგობრობა უფრო ის არის, რომ გიყვარდეს, ვიდრე უყვარდე. დედებს სიამოვნებთ, რომ მათ უყვართ შვილები. ზოგი დედა შვილებს აღსაზრდელად გასცემს, მაგრამ მაინც განაგრძობს მათ სიყვარულს, ხოლო შვილებისგან საპასუხო სიყვარულს არ დაეძებს, რადგან ორმხრივი სიყვარული შეუძლებელია. როგორც ჩანს, მათთვის საკმარისია შვილების კარგად ყოფნა, მათ უყვართ შვილები იმ შემთხვევაშიც, როცა უცოდინარობის გამო, დედებს არ მიუზღავენ იმას, რაც ეკუთვნით.

მეგობრობა უფრო მეტად სიყვარულში მდგომარეობს, მეგობრების მოყვარულთა აქებენ. [1159 b] როგორც ჩანს, მეგობრობის სათნოება სწორედ სიყვარულში დევს. ამრიგად, იქ, სადაც მეგობრობა ღირსების შესაბამისია, იქ მეგობრობა მყარია და მეგობრობაც სწორედ ამას ჰქვია.

მეგობრები შეიძლება იყვნენ არათანასწორნიც, თუ ისინი შემდეგ გათანასწორდებიან; მეგობრობა კი სწორედ თანასწორობასა და მსგავსებაში მდგომარეობს. მაგრამ მეგობრობა განსაკუთრებით იქ არსებობს, სადაც არსებობს მსგავსება სათნოებაში. თავისთავად მტკიცე ხასიათის ადამიანები სხვებთან ურთიერთობაში ასეთივე რჩებიან. ისინი არ საჭიროებენ არაფერს ცუდს, არ იშველიებენ მას, არამედ, პირიქით, როგორც ამბობენ, ებრძვიან მას. რადგან კარგი ადამიანები არც თვითონ ცდებან და არც სხვებს უბიძგებენ შედომისაკენ.

უზნეო ადამიანებს კი არ ახასიათებთ სიმტკიცე, ვერ ინარჩუნებენ სახიათის იგივეობას, მეგობრები ხდებიან მოკლე ხნით და სიამოვნებთერთმანეთის უზნეობა; ხოლო მეგობრობა, რომელიც დამყარებულია სარგებლობასა და სიამოვნებაზე, უფრო ხანგრძლივია. იგი გრძელდება მანამ, სანამ მას მოაქვს მხარეებისათვის სარგებლობა და სიამოვნება. საწინააღმდეგო თვისებების მქონე ადამიანების ურთიერთობა უფრო სარგებლობას ემყარება, როგორიცაა მეგობრობა ღარიბსა და მდიდარს, მცოდნესა და უცოდინარს შორის, რადგან, როდესაც ერთ მხარეს რამე უჭირს, მას მეორე მხარე უვსებს. ზოგი ფიქრობს, რომ აქედან წარმოიშობა მეგობრობა მოყვარულსა და საყვარელს, მშვენიერსა და მახინჯს შორის. ამიტომაც ზოგჯერ შეყვარებულები სასაცილოდ მოჩანან, როცა მოითხოვენ, რომ მეორე მხარეს ის ისევე უყვარდეს როგორც თვითონ უყვარს. ე.ი. კაცი,

რომელიც შეყვარებულია, მოითხოვს მთერე მხარისგან ასეთსავე გრნობას, მაგრამ სასაცილო ხდება, როდესაც ამას ვერ აღწევს.

მოპირდაპირე მხარეებიც ერთმანეთისკენ ისწრაფვიან არა თავისთავად, არამედ შემთხვევით, რადგან სინამდვილეში მათი სწრაფვა უფრო შუისკენ არის მიმართული. რაც სიკეთეა. მაგალითად, მშრალს არ სურს სისველე, შუალედის მიღწევა უნდა, ასევეა სითბოსა და სხვა სახის მოვლენებს. მაგრამ ამას დავანებოთ თავი, რადგან ეს ჩვენი მსჯელობის ფარგელებს სცილდება.

თავი 9. თავიდანვე ვთქვით, როგორცა ჩანს, მეგობრობა და სამართლიანობა ეხება ერთსა და იმავე სფეროს და არსებობს ერთსა და იმავე ადამიანებში, რადგან ყოველ ურთიერთობაში არის რაღაც სამართლიანობა და მეგობრობა. მეგობრებს უწოდებენ აგრეთვე თანამგზავრებს ბრძოლასა და ნაოსნობაში, ასევე სხვა კავშირებში მყოფთ და სანამ გრძელდება მათი კავშირი, მანამ გრძელდება მეგობრობაც და სამართლიანობაც. ამიტომ სწორად არის ნათქვამი, „ მეგობრებს ყველაფერი საერთო აქვთ “ , რადგან მეგობრობა ერთობაში მდგომარეობს. ძმებს ისევე, როგორც ამხანაგებს, ყველაფერი საერთო აქვთ, სხვა შემთხვევაში კი ეს განსაზღვრულია. ზოგ მეგობრებს მეტი აქვთ საერთო, ზოგს კი - ნაკლები. ასევე განსხვავებულია სამართლიანობაც, რადგან ერთნაირი არაა სამართლიანობა მშობლებისა და [1160 a] შვილებისა, ძმებისა, ამხანაგებისა, მოქალაქეებისა და სხვ. სხვადასხვაა უსამართლობაც თითოეულ ამ კავშირში. ისინი უფრო დიდია, რაც უფრო მჭიდროა მეგობრული ურთიერთობა. მაგალითად, მეგობრისათვის ქონების წართმევა უფრო საშინელია, ვიდრე ნებისმიერი მოქალაქისათვის. სამართლიანობა და მეგობრობა შეიძლება მატულობდეს, რადგან ორივე მოვლენა ერთსა და იმავე სფეროს ეხება და ერთსა და იმავე მოვლენებზე ვრცელდება.

ყოველგვარი კავშირი სახელმწიფოსა ჰგავს, რადგან ორივე იბრძვის სარგებლობისა და ცხოვრებისათვის რაიმე საჭიროს მოპოვებისათვის. როგორც ჩანს, სახელმწიფოებრივი კავშირი რაიმე სარგებლობის მიზნით წარმოიშვა და ამავე მიზნით არსებობს. კანონმდებელნიც ამასვე ისახავენ მიზნად და ამბობენ, რომ საერთო სარგებლობა არის სამართლიანობა. ასევე სხვა კავშირებიც საკუთარი სარგებლობისათვის ისწრაფვიან. მაგალითად, მეზღვაურები მიზნად ისახავენ მოგებას ცურვით ან სხვა რაიმე ამგვარით, მეომრები ბრძოლის საშუალებით ისწრაფვიან ან ქონების მოპოვებისაკენ, ან გამარჯვებისაკენ, ან ქალაქების დაპყრობისაკენ, ასევე მოქალაქეებისა და ფილების კავშირები. ზოგი კავშირი იქმნება სიამოვნების მიზნით, მაგალითად, რელიგიური და ერანისტების კავშირი. მათი მიზანია მსხვერპლშენირვა და ერთად ცხოვრება. მაგრამ ეს კავშირები როგორღაც ემორჩილებიან სახელმწიფოს, რომელიც ისწრაფვის არა სადღეისო, არამედ მთელი ცხოვრებისათვის საჭირო სარგებლობისაკენ. ისინი სწირავენ მსხვერპლს, და ამით ღმერთს მიაგებენ პატივს ხოლო თვითონ ისვენებენ და სიამოვნებას ეძლევიან. წინათ მსხვერპლშენირვები ხდებოდა მოსავლის აღების შემდეგ, როგორც

პირველი ღონისძიება. ყველაზე მეტად ამ დროს ისვენებდა ხალხი. ეს კავშირები სახელმწიფოებრივ ურთიერთობათა ნაწილი უნდა იყოს, რადგან სახელმწიფოებრივ ურთიერთობას შედეგად მოსდევს.

თავი 10. სახელმწიფოს სამი ფორმა არსებობს. ამდენივეა მათი დამახინჯების ფორმებიც, რაც მათ ღუპავს: არისტოკრატია, მონარქია და ტიმოკრატია⁷. ეს უკანასკნელი ემყარება მოქალაქეთა ღირსებას, რის გამოც მას უმრავლესობა „პოლიტიკის“ (სახელმწიფოს) უწოდებს. ამათში ყველაზე კარგია მონარქია და ყველაზე უარესი ტიმოკრატია. მონარქიის დამახინჯება არის ტირანია. ორივე მონარქიაა, მაგრამ ისინი დიდად განსხვავდებიან ერთმანეთისგან, [1160 b]ტირანი პირად მოგებას ეძებს, მეფე კი ქვეშევრდომთა მოგებაზე ზრუნავს. მეფე არ შეიძლება იყოს ის, ვინც არაა დამოუკიდებელი, ვისაც არა აქვს სხვებთან შედარებით ყოველგვარი უპირატესობა. მას არაფერი უნდა აკლდეს. ის უნდა ეძიებდეს არა პირად სარგებლობას, არამედ - ქვეშევრდომთა, წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი არ იქნება არჩეული. ტირანია კი ამის საპირისპიროა, რადგან ის პირად სარგებლობას ეტანება და, ცხადია, მმართველობის ყველაზე ცუდი ფორმაა. ყველაზე ცუდი ხომ ყველაზე კარგს უპირისპირდება. მონარქია იქცევა ტირანიად, რომელიც მონარქიის დამახინჯებული ფორმაა და ცუდი მეფე ტირანად იქცევა.

არისტოკრატიიდან კი ვიღებთ ოლიგარქიას მმართველ პირთა უზნეობის გამო. ისინი სახელმწიფოსგან იღებენ ყოველივეს პირადი დამსახურების გარეშე, ითვისებენ ან მთელ სიკეთეს, ან მის უდიდეს ნაწილს. ხელმძღვანელ თანამდებობებზე ნიშნავენ ერთსა და იმავე პირებს და ყველაზე მეტად აფასებენ სიმდიდრეს. ნაცვლად პატიოსანი მოქალაქეებისა, სახელმწიფოს მართავს უზნო მოქალაქეთა მცირე რაოდენობა. ტიმოკრატია გადაიზრდება დემოკრატიაში⁴, რადგან ისინი ერთმანეთს ესაზღვრებიან. დემოკრატია არის მართველობის შედარებით ნაკლებ ცუდი ფორმა, რადგან ის ნაკლებ სცილდება პოლიტიკის.

სახელმწიფოები ძირითადად ასე იცვლებიან, რადგან ეს არის ცვალებადობის უმოკლესი და უადვილესი გზა. ზოგნი სახელმწიფოების მსგავსებასა და ნიმუშს ოჯახში ხედავენ, რადგან მამის დამოკიდებულებას შვილთან აქვს ისეთივე ფორმა როგორიც სახელმწიფოს. რადგან ოჯახში მამა ზრუნავს შვილებზე, ამიტომ ჰომეროსი ზევსს მამას უწოდებდა. მონარქიას სურს, რომ იყოს მამაშვილური მმართველობის ფორმა. სპარსეთში კი მამის უფლებები ტირანულია, რადგან სპარსელები შვილებს ისე იყენებენ როგორც მონებს. ტირანულია მონათმფლობელის დამოკიდებულება მონებთან, რადგან მონათმფლობელი ამ დამოკიდებულებაში პირად სარგებლობას ეძებს. მაგრამ ეს ფორმა სწორია, სპარსული კი - მცდარი. მმართველთა სხვადასხვაობაზეა დამოკიდებული სახელმწიფოს ფორმების სხვადასხვაობა.

ქმრის დამოკიდებულება ცოლთან ჰგავს არისტოკრატიას, რადგან მამაკაცი მართავს

თავის ღირსების შესაბამისად იმ სფეროს, რომელიც მას ეკუთვნის, ცოლს კი გადასცემს იმის უფლებას, რაც ქალის ბუნებას შეჰფერის. მაგრამ, თუ მამაკაცი ყველაფერში უფროსობს, ის ოლიგარქად გადაიქცევა, რადგან ამ შემთხვევაში ის მოქმედებს საკუთარი ღირსების საწინააღმდეგოდ და არა იმიტომ, რომ ის უკეთესია. ზოგჯერ ოჯახს ქალები მართავენ, იმ [1161 a] შემთხვევაში, თუ ისინი არიან ქონების მემკვიდრენი. მაგრამ ეს მმართველობა სათნოებას კი არ ემყარება, არამედ ქონებასა და ძალას, როგორც ძმების ურთიერთობა კი ტიმოკრატიას ჰგავს. ისინი თანასწორნი არიან. განსხვავდებიან მხოლოდ ასაკით. მაგრამ, თუ მათ შორის დიდია ასაკობრივი სხვაობა, მაშინ ურთიერთობა ძმური აღარ იქნება.

დემოკრატიას ის ოჯახები ჰგავს, სადაც უფროსი არა ჰყავთ, რადგან აქ ყველა თანასწორია. ეს მაშინ ხდება, როცა უფროსის სუსტია და ამიტომ თითოეულს შეუძლია გააკეთოს ის, რაც მას სურს.

თავი 11. სახელმწიფოებრივი მმართველობის თითოეულ ფორმაში მეგობრობა სამართლიანობის სახით ვლინდება. მეფის ურთიერთობა ქვეშევრდომთა მიმართ მდგომარეობს ჭარბ ქველმოქმედებაში ქვეშევრდომთა მიმართ, რადგან მეფე ქვეშევრდომთათვის ქველმოქმედებას ეწევა. თუ ის კეთილია, ისევე ზრუნავს თავის ქვეშევრდომებზე, როგორც მწყემსი თავის ცხვრებზე. ამიტომაც უწოდებს პომეროსი აგამემნონს „ხალხის მწყემსს“.

ასეთივეა მამის მეგობრობა შვილთან, მაგრამ ის განსხვავდება ქველმოქმედების სიდიდით. მამა შვილის არსებობის მიზეზია, რაც უდიდესი სიკეთეა. შვილის კვებასა და აღზრდის ხელმძღვანელიც ისაა, ასევე ზრუნავს წინაპრებზე. ბუნებრივად მამა არის შვილების ხელმძღვანელი, წინაპრები - შთამომავლებისა, მეფე კი - ქვეშევრდომებისა. ეს მეგობრობა ემყარება უპირატესობას, ამიტომაც მშობლები პატივცემულნი არიან. მაგრამ მათ ერთნაირი უფლებები არა აქვთ, არამედ ღირსების მიხედვით, როგორც მეგობრობაში.

ქმარსა და ცოლს შორის ურთიერთობა ისეთივეა, როგორც არისტოკრატიაში: ის სათნოებას ემყარება. აქ მეტი სიკეთე ეკუთვნის უკეთეს მხარეს და საერთოდ, თითოეულ მხარეს ეკუთვნის იმდენი, რაც მას შეფერის და სწორედ ესაა სამართლიანობა.

ძმებს შორის ურთიერთობა ამხანაგობას ჰგავს. თანაბარი ასაკისანი თანასწორნი არიან, რადგან უმეტეს შემთხვევაში მათ ერთნაირი ჩვევები და ვნებები აქვთ. ამით ის ტიმოკრატიას ემსგავსება, სადაც მოქალაქეებს სურთ, რომ თანასწორი და პატიოსანი იყვნენ, ხოლო სახელმწიფოს მართავდნენ რიგრიგობით და თანასწორად. ასევეა მეგობრობაშიც.

უვარგისი პოლიტიკური მმართველობის დროს მცირდება როგორც სამართლიანობა, ისე მეგობრობა. პოლიტიკის ყველაზე უვარგის ფორმებში კი ის უაღრესაც მცირეა. ტირანიაში მეგობრობა ან საერთოდ არ არის, ან ძალიან სუსტია, რადგან აქ არაფერი აქვთ საერთო [1161 b] მმართველსა და ქვეშევრდომს. ამიტომ აქ არც მეგობრობასა

და სამართლიანობას აქვს ადგილი, როგორც ხელოსანსა და იარაღს, სულსა სხეულს, მონათმფლობელსა და მონას შორის. რადგან ყოველივე ამით სარგებლობს ის, ვინც მათ ფლობს. ხოლო უსხეულობაში არა აქვს ადგილი არც მეგობრობას და არც სამართალს. ასეთივე დამოკიდებულებაა ხარისა და ცხენის მიმართ, აგრეთვე მონის მიმართ. რამდენადაც ის მონაა, კაცს არ შეიძლება მასთან რაიმე საერთო ჰქონდეს, რადგან მონა არის სულიერი იარაღი, ხოლო იარაღი არის უსულო მონა. რამდენადაც ის მონაა, ამდენად მასთან არ შეიძლება მეგობრობა, მაგრამ შეიძლება მეგობრობა, როგორც ადამიანთან.

ვფიქრობთ უნდა არსებობდეს რაღაც სამართალი, რომლითაც ყველა ადამიანს უნდა ჰქონდეს უფლება დაუკავშირდეს ნებისმიერ ადამიანს კანონებისა და ხელშეკრულების საფუძველზე და იმეგობროს მასთან კიდევ იმდენდ, რამდენადაც ის ადამიანია. მეგობრობა და სამართლიანობა შეიძლება არსებობდეს ტირანიაშიც, მაგრამ მცირე მასშტაბით, დემოკრატიაში უფრო მეტად, რადგან აქ თანასწორ მოქალაქეებს ბევრი რამ აქვთ საერთო.

თავი 12. ყოველგვარი მეგობრობა ემყარება ურთიერთობას, მაგრამ, როგორც ითქვა, უნდა გამოვყოთ მეგობრობა ამხანაგებსა და ნათესავებს შორის, მოქალაქეებსა და ფილის ნევრებს შორის, ნაოსნობაში დამეგობრებულებს შორის და სხვა ამგვარი. ეს უკანასკნელი უფრო მეტად უკავშირდებიან ერთმანეთს, თითქოს მათ შორის რაღაც შეთანხმებას ჰქონდეს ადგილი. მეგობრობას უნდა მივაკუთვნოთ აგრეთვე სტუმარ-მასპინძლობა.

ნათესაური კავშირები მრავალგვარია, მაგრამ ისინი სათავესიღებენ მამაშვილური დამოკიდებულებიდან. მშობლებს შვილები ისე უყვართ, როგორც საკუთარი არსების ნაწილი, შვილებს კი მშობლები უყვართ, როგორც მათგან შობილთ. მაგრამ მშობლები უფრო ცნობენ შვილებს ვიდრე შვილები იმათ, ვისგანაც არიან შობილნი. წარმომქმნელი წარმოქმნილს უფრო ეჩვენება, ვიდრე წარმოქმნილი წარმოქმნელს, რადგან წარმოქმნელი მეტ კავშირშია იმასთან, რაც მან წარმოქმნა, ვიდრე წარმოქმნილი წარმოქმნელთან, როგორც, მაგალითად, კბილი, თმა და სხვა ამდაგვარი. ისინი ან არავითარ კავშირში არ არიან წარმოქმნელთან, ანდა სუსტ კავშირში არიან. ეს დამოკიდებულია აგრეთვე დროის ხანგრძლივობაზე. მშობლებს შვილები უყვართ დაბადებისთანავე, ხოლო შვილებს მშობლები გარკვეული დროის შემდეგ, როცა მათ ეძლევათ გაგებისა და შეგრძნების უნარი. აქედან ცხადი ხდება ის, თუ რატომ უყვართ შვილები დედებს უფრო მეტად, ვიდრე მამებს. მშობლებს შვილები ისე უყვართ, როგორც საკუთარი თავი, რადგან მათგან შობილი შვილები არიან მათივე სხვა, რომელიც მათ დაშორდა. შვილებს კი უყვრათ მშობლები, როგორც მათგან შობილთ.

ძმებს უყვართ ერთმანეთი, როგორც ერთი და იმავე მშობლებიდან შობილთ. წარმოშობის იგივეობა მათ ერთმანეთს ამსგავსებს, ამიტომაც არის ნათქვამი, რომ ძმებს

საერთო აქვთ სისხლიც, ძირიც და სხვ. ისინი როგორც ერთნი არიან, მაგრამ სხვადასხვა ადამიანით წარმოდგენილი. მათ მეგობრობაში დიდი მნიშვნელობა აქვს ერთნაირ აღზრდასა და წლოვანებას. ისინი ამხანაგები არიან ერთნაირი წლოვანებისა და ჩვევების გამო. ამიტომ ძმების ურთიერთობა ჰგავს ამხანაგების ურთიერთობას. ბიძაშვილებისა და სხვა ნათესავების კავშირიც ასეთივეა, რადგან ისინიც აქედან არიან წარმოშობილი. ზოგი უფრო ახლო ნათესავია, ზოგი შორეული, რაც დამოკიდებულია საერთო ნათესავის სიახლოვესა და [1162 a] სიშორეზე.

შვილების მეგობრობა მშობლებთან და ადამიანებისა ღმერთებთან - ესაა კავშირი სიკეთესა უპირატესობასთან. მშობლები შვილებისათვის დიდ სიკეთეს ეწევიან. ისინი არიან მათი არსებობის, კვებისა და აღზრდის მიზეზი. ასეთ მეგობრობაში გაცლებით მეტია სიამოვნებაცა და სარგებლობაც, ვიდრე მეგობრობაში უცხოებთან, რადგან პირველთა ცხოვრება მეტ საერთოს შეიცავს. ასევე მეტია სიამოვნება ძმებისა და ამხანაგების მეგობრობაში. განსაკუთრებით პატიოსან და ერთმანეთის მსგავსი ადამიანების, ნათესავებისა და ერთი და იმავე მშობლებიდან წარმოშობილთა, აგრეთვე ერთნაირი განათლების, აღზრდისა და ჩვევების მქონეთა შორის, რომლებსაც ერთმანეთი უყვართ. მათი მეგობრობა ყველაზე მეტად უძლებს დროის გამოცდას და ყველაზე მყარია. დანარჩენ ნათესავებს შორის მეგობრობა ამის ანალოგიურია.

ქალსა და მამაკაცს შორის მეგობრობა ბუნებრივად არსებობს, რადგან ადამიანი თავისი ბუნებით უფრო დამწყვილებისაკენ ისწრაფვის, ვიდრე პოლიტიკისაკენ. ეს კი იმიტომ, რომ ოჯახი ადრეულია და უფრო აუცლებელი, ვიდრე სახელმწიფო. ბავშვების შექმნა დამახასიათებელია ცხოველებისთვისაც. ცხოველებში ურთიერთობა მხოლოდ ამ მიზნით არსებობს. ადამიანები მხოლოდ ბავშვების შექმნისათვის კი არ უკავშირდებიან ერთმანეთს, არამედ - ცხოვრებისათვის საჭირო მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლადაც და მათი ურთიერთობა მყარიცაა.

მამაკაცისა და ქალის საქმიანობა თავიდანვე განსხვავებულია. ისინი ერთმანეთს ეხმარებიან და საკუთარი წვლილი შეაქვთ საერთო საქმეში. ამიტომაც მათ მეგობრობაში არის როგორც სარგებლობა, ისე სიამოვნება. ის სათნოებაზე იქნება დამყარებული იმ შემთხვევაში, თუ მეუღლეები პატიოსნები არიან, თუ თითოეული მათგანი სათნოა და ეს მათ ახარებთ. მათ აკავშირებთ ბავშვები, რადგან უშვილოები ჩქარა შორდებიან ერთმანეთს. ბავშვები - ეს საერთო სიკეთეა, რაც მათ აკავშირებთ.

კითხვა, თუ როგორი უნდა იყოს ურთიერთობა ქმარსა და ცოლს და საერთოდ, მეგობრებს შორის, არ უნდა გადაწყდეს სხვაგვარად, ვიდრე კითხვა სამართლიანობის შესახებ, რადგან ერთნაირი არაა დამოკიდებულება მეგობრისა მეგობართან, უცხოელთან, ამხანაგთან და ერთად აღზრდილთა შორის.

[1162 b] **თავი 13.** როგორც თავიდანვე ითქვა, არსებობს მეგობრობის სამი სახე. მეგობრობა შეიძლება არსებობდეს როგორც თანასწორობის, ისე უპირატესობის

საფუძველზე, შეიძლება მეგობრობდნენ კარგად ადამიანები კარგად ადამიანებთან, მეგობრობა შეიძლება სიამოვნებისა და სარგებლობის გამოც. ისინი შეიძლება გათანასწოროდნენ როგორც სარგებლობის, ისე ქონების საშუალებით. თანასწორნი უნდა მეგობრობდნენ თანასწორობის საფუძველზე, ხოლო დანარჩენ შემთხვევებში საჭირო იქნება გათანასწორება. უთანასწორობის შემთხვევაში იმან, ვისაც მეტი აქვს, უნდა მისცეს იმას, ვისაც ნაკლები აქვს, პროპორციის პრინციპის დაცვით.

საჩივრები და საყვედურები წარმოიშობა უმეტესად იმ მეგობრობაში, რომელიც სარგებლობას ემყარება, რაც სავსებით გასაგებია.

ისინი კი, რომლებიც მეგობრობენ სათნოების საფუძველზე, ერთმანეთისთვის სიკეთე სურთ. რაც დამახასიათებელია როგორც მეგობრობისათვის, ისე სათნოებისთვის. ადამიანები, რომლებიც განუწყვეტლივ ისწრაფვიან ერთმანეთისთვის სიკეთის გაწევისათვის, მათ არც საჩივრები ექნებათ და არც წინააღმდეგობა ურთიერთშორის, რადგან არავინ იქნება უკმაყოფილო იმ ადამიანით, რომელსაც უყვარს და ქველმოქმედებას ეწევა. პირიქით, ის სასურველია და მას სამაგიერო სიკეთით პასუხობენ. ის, ვინც აჭარბებს ქველმოქმედებაში და მიზანსაც აღწევს, ის მეგობარს არ უჩივლებს, რადგან ის სიკეთისაკენ ისწრაფვის. არ ეწინააღმდეგებიან ერთმანეთს არც მეგობრები სიამოვნების საფუძველზე, რადგან ორივე მხარე აღწევს იმას, რისკენაც მიისწრაფვის, თუ მათ ერთად ცხოვრება სიამოვნებთ. სასაცილოდ გამოიყურება ის კაცი, რომელიც ჩივის, რომ მეორე მხარე არ ანიჭებს მას სიამოვნებას, მაგრამ შეუძლია არ იყოს განუწყვეტლივ მასთან. სარგებლობაზე დამყარებულ მეგობრობაზე ხშირია საჩივრები. მათ, ვისაც ერთმანეთი სჭირდება სარგებლობის გამო, განუწყვეტლივ მოითხოვენ მეტს, რადგან ჰგონიათ, რომ იღებენ ნაკლებს, ვიდრე ეკუთვნით. საყვედურობენ ისინიც, რომლებსაც ჰგონიათ, რომ არ იღებენ იმდენს, რაც მათ სჭირდებათ და რისი ღირსიც ისინი არიან. მაგრამ ქველმოქმედს არ შეუძლია იმდენი დახმარების გაწევა, რამდენიც სჭირდება მეორე მხარეს.

ფიქრობთ, როგორც სამართალი არის ორგვარი - ერთი დაუწერელი, მეორე დაწერილი, კანონებზე დამყარებული, ასევე სარგებლობაზე დამყარებული მეგობრობაც ორგვარია: ერთი მორალს ემყარება, მეორე კანონს. საჩივრები ყველაზე მეტად წარმოიშობა მაშინ, როცა ურთიერთობა არ შეესაბამება შეთანხმებას და ამიტომ ირღვევა. კანონიერია ის ურთიერთობა, რომელიც ხელშეკრულებას ემყარება. ამათგან ერთია საბაზრო ხელშეკრულება, რომელიც ხელიდან ხელში გაცვლა-გამოვლას ემყარება, ანდა შეთანხმება დროის განუსაზღვრელად, მაგრამ იმის დადგენით, თუ რა რაზე უნდა გაიცვალოს. ცხადია, ეს სასარგებლოა და დავას არ იწვევს. მეგობრულ ურთიერთობაში ხელშეკრულების გადავადებაც ხდება. ზოგიერთ შემთხვევაში კი ურთიერთობა არ ექვემდებარება სამართალს, რადგან ჰგონიათ, რომ როგორმე უნდა განაგრძონ ნდობაზე დამყარებული ურთიერთობა.

მეგობრობა ერთგურ საფუძველზე არ ემყარება ხელშეკრულებას, ამ შემთხვევაში მეგობარს რაიმეს ჩუქნიან ანდა როგორმე ამყარებენ მასთან ურთიერთობას. ამ დროს პირველი ცდილობს მიიღოს სამაგიერო ან თანაბარი რაოდენობა, ან მეტი, არა როგორც საჩუქარი, არამედ როგორც სესხი. აქ ჩივიან იმ შემთხვევაშიც, თუ ურთიერთობა ბოლოს ისეთივე აღარ იქნება, როგორიც დასაწყისში. ეს კი მაშინ ხდება, როდესაც ან ყველას, ან უმრავლესობას სურს მიიღოს მშვენიერება, მაგრამ ამტობინებს სარგებლობას.

[1163 a] მშვენიერება ის არის, რომ ქველმოქმედება გაუწიო არასამაგიეროს მიღების მიზნით, ქველმოქმედების მიღება კი სასარგებლოა. მაგრამ კაცს, თუ შეუძლია, უნდა დაუბრუნოს იმდენი, რამდენიც მიიღო, თანაც ნება-სურვილით, რადგან იძულებით ვერ მოიპოვებ მეგობარს. თუ დასაწყისში დაშვებულია შეცდომა და ქველმოქმედება მიღებულია იმისგან, ვისგანაც არ იყო საჭირო, რადგან ის არც მეგობარი იყო და არც თავისთავადი სიკეთისთვის მოქმედება, მაშინ საჭირო იყო უარის თქმა ქველმოქმედებაზე. ვისაც შეუძლია სამაგიეროს გადახდა, მან უნდა დაუბრუნოს გამცემს, მაგრამ, ვისაც არ შეუძლია, მას სამაგიეროს ვერ მოსთხოვს ქველმოქმედი. ამრიგად, თუ შესაძლებელია, ქველმოქმედს სამაგიერო უნდა გადაუხადო, მაგრამ საჭიროა თავიდანვე მოიფიქრო, თუ ვინ გიწევს ქველმოქმედებას და რა პირობით, რათა მიიღო ან არ მიიღო ქველმოქმედება.

დავას ინვესტ კითხვა იმის შესახებ, თუ რით უნდა გაიზომოს ქველმოქმედება: იმ სარგებლობით, რასაც ქველმოქმედების ობიექტი იღებს, და რის შესაბამისად აბრუნებს, თუ თვით ქველმოქმედების სიდიდით? ვინც ქველმოქმედება მიიღო, ის ამტკიცებს, რომ მიიღო მისგან მცირე, შედარებით იმ ქონებასთან, რომელიც ქველმოქმედს გააჩნია და რომ ამის მიღება მას სხვისგანაც შეეძლო. ამრიგად, ის ამცირებს მიღებულის სიდიდეს. პირიქით, გამცემი ამბობს, რომ მან გასცა თავისი ქონების დიდი ნაწილი, რის მიღება მიმღებს სხვისგან არ შეეძლო, ანდა, რომ მან გასცა გაჭირვების ან სხვა რაიმე საშიშროების დროს.

მაშასადამე, სარგებლობაზე დამყარებულ მეგობრობაში საზომი უნდა იყოს ის სარგებლობა, რასაც ქველმოქმედების ობიექტი იღებს. ამ უკანასკნელს უჭირს და მას ეხმარება ქველმოქმედი იმ იმედით, რომ სამაგიეროს მიიღებს იმავე რაოდენობით, რამდენიც გასცა. დახმარება ამ დროს იყო იმავე მოცულობისა, რამდენიც სჭირდებოდა მიმღებს და ამიტომაც მან იმდენივე უნდა დააბრუნოს, რამდენიც მიიღო, ან მეტიც კი, რადგან ეს მშვენიერი იქნება.

იმ მეგობრობაში, რომელიც სათნოებას ემყარება, საჩივრები არ იქნება, აქ საზომი ქველმოქმედის გადანაცვებილია, ხოლო სათნოებასა და ჩვევაზე დამყარებულ მეგობრობაში მთავარია გადანაცვებილია.

თავი 14. მეგობრობაში განსხვავებას წარმოშობს უპირატესობა მხარეთა შორის, რადგან თითოეული მხარე თავს თვლის იმაზე მეტის ღირსად, ვიდრე იღებს; მაგრამ, როცა ეს ხდება, მეგობრობა მაშინვე იშლება. უკეთესი მხარე ფიქრობს, რომ მას მეტი ეკუთვნის, რადგან კეთილმა ადამიანმა მეტი უნდა მიიღოს. ასევე ფიქრობს ის მხარე, რომელსაც მეტი

სარგებლობა მოაქვს, რომ უსარგებლო მხარემ არ უნდა მიიღოს იმდენივე, რაც სარგებელიანმა, რადგან მაშინ მეგობრობას კი არ ექნება ადგილი, არამედ მომსახურებას, თუ მეგობრობა ემყარება განაწილებას დამსახურების მიხედვით. მხარეები ფიქრობენ, რომ როგორც ქონებრივ ურთიერთობაში მეტს იღებს ის, ვინც მეტი შეიტანა, ასევე უნდა იყოს მეგობრობაშიც. გაჭირვებული და მძიმე მდგომარეობაში მყოფი ფიქრობს პირიქით, რომ მეგობრის სიკეთე ის არის, რომ გაჭირვებულს დაეხმაროს. ისინი ფიქრობენ, რა სასარგებლო [1163 b] იქნება მეგობრობა პატიოსან და ძალაუფლების მქონე კაცთან, თუ ის არაფერში გამოდგება.

იქმნება ისეთი შთაბეჭდილება, რომ მხარეები სწორად მსჯელობენ: თითოეულმა მხარემ უნდა მიიღოს მეგობრისაგან საჩუქარი, მაგრამ არა ერთი და იგივე: სათნო მხარემ მეტი პატივი, გაჭირვებულმა მეტი ქონება, რადგან სათნოსა და ქველმოქმედისათვის საჩუქარია პატივისცემა, გაჭირვებულისათვის - დახმარება და სარგებლობა.

როგორც ჩანს, იგივე მდგომარეობაა სახლმნიფოშიც. პატივისცემა არ ეკუთვნის იმას, ვისაც არავითარი სარგებლობა არ მოაქვს საერთო საქმისათვის. ის, ვინც ქველმოქმედებას ეწევა საზოგადოების სასარგებლოდ, მას საზოგადოება უხდის სამაგიეროს, რადგან პატივისცემა საერთო საჩუქარია. რადგან საზოგადოებისგან ვერავინ მიიღებს ერთდროულად ქონებასაც და დიდებასაც და რადგან არ შეიძლება, რომ ვინმე ყოველთვის წაგებული იყოს, ამიტომ, ვისაც ფული დააკლებს, მას მიაგებენ პატივს, ხოლო, ვისაც საცუქრები უყვარს, მას ქონებას აძლევენ; როგორც ითქვა, დაფასება ღირსების მიხედვით ათანაბრებს და იცავს მეგობრობას. ასეთია ურთიერთობა არათანასწორ ადამიანებს შორის. ვისაც სარგებლობა მოაქვს, აძლევენ ქონებას, ვინც სათნოებას უწყობს ხელს, მას მიაგებენ პატივს; მათ კი სამაგიეროთი უნდა უპასუხონ, ე.ი. უნდა უპასუხონ იმით, რითაც შეუძლიათ, რადგან მეგობრობა ეძებს შესაძლებელს და არა იმას, რას უკვე არის. მაგრამ ეს ყველგან ასე როდია, მაგალითად, პატივისცემაში მშობლების ან ღმერთების მიმართ, რადგან არავის ძალუძს მიუზღოს მათ იმდენი, რის ღირსნიც ისინი არიან. მათზე ზრუნვა შესაძლებლობის ფარგლებში იქნებოდა პატიოსნების ნიშანი. ამიტომ უნდა ვივარაუდოთ, რომ შვილს არ შეფერის უარყოს მამა, მამამ კი შეიძლება უარყოს შვილი. რადგან, ვისაც სიკეთე გაუწიეს, მან სამაგიერო უნდა მიუზღოს. მაგრამ შვილს არ ძალუძს, მამას მიუზღოს მისთვის შესაფერისი სამაგიერო სიკეთე. ასე რომ, შვილი მუდამ მამის მოვალედ რჩება. ქველმოქმედს კი შეუძლია უარი თქვას იმაზე, ვისაც ქველმოქმედებას უწევს. ასე შეიძლება მოიქცეს მამაც. ამავე დროს არავინ ამბობს უარს შვილზე, თუ ის მთლად უზნეო არ არის. ადამიანს, საერთოდ, არ ახასიათებს უარის თქმა ქველმოქმედებაზე ისე, თუ მან არ დაძლია თავისი ბუნებრივი მიდრეკილება. მაგრამ შვილი, რომელიც გაუბის ან არ ცდილობს მამისათვის დახმარებას, უზნეოა. ბევრს სურს მიიღოს ქველმოქმედება, მაგრამ თვითონ გაურბის ქველმოქმედების გაწევას, როგორც უსარგებლო რამეს.

წიგნი 9.

თავი 1. როგორც ითქვა, არათანასწორ მეგობრობაში პროპორცია იცავს და ათანასწორებს უთანასწორობას. ასევეა სახელმწიფოებრივ ურთიერთობაშიც. მეწაღე ცვლის ფეხსაცმელს მისი ღირებულების შესაბამის საგანში. ასევე იქცევა მქსოველი და სხვა ხელოსანი. ამიტომ გამოიგონეს საერთო საზომი - ფული, რომელზეც დაიყვანება და როლითაც იზომება ყველაფერი.

[1164 a] სასიყვარულო მეგობრობაში შეყვარებული ჩივის, რომ ძალიან უყვარს და რომ სიყვარულითვე არ პასუხობენ, რომ ის არაფერს იღებს იმისგან, ვინც უყვარს, რადგან მას არაფერი აქვს სასიყვარულო. თუ ეს მოხდა, მაშინ სიყვარულის ობიექტი პასუხობს, რომ მას მოყვარული თავიდან ყველაფერს შეპირდა, ახლა კი დაპირებას არ ასრულებს. ეს ხდება მაშინ, როდესაც ერთი მხარე მეგობრობს სიამოვნების გამო, მეორე კი - სარებლობის გამო. ამიტომაც მეგობრობა იშლება, ე.ი. მხარეები ვერ იღებენ იმას, რის გამოც დამეგობრდნენ. მაშასადამე, ორივე მხარეს არ ჰქონია ერთი და იგივე მიზანი. მათ ერთმანეთი კი არ უყვარდათ, არამედ ის, რაც მათ აქვთ და რაც მყარი არ არის, ამიტომ არც მეგობრობაა მყარი. ის მეგობრობა კი, რომელიც ემყარება მორალს, თავისთავადია და, როგორცა ვთქვით, მყარია. მეგობრებს შორის წინააღმდეგობა ჩნდება მაშინ, როცა კაცი მეგობრობიდან იღებს სულ სხვა რამეს და არა იმას, რისკენაც მიისწრაფოდა. როცა კაცი არ იღებს იმას, რაც სურს, ეს იგივეა, რომ არაფერი მიიღო, როგორც ეს დაემართა კითარაზე დამკვრელს, რომელსაც დაჰპირდნენ, რომ მით უფრო მეტს მიიღებდა, რაც უკეთ იმღერებდა. დილით კი, როცა მან დანაპირები მოითხოვა, უპასუხეს, რომ მან სიამოვნებაზე მიღო სიამოვნება. თითოეულ მხარეს, რომ ერთი და იგივე ნდომოდა, მაშინ ისინი კმაყოფილი იქნებოდნენ, მაგრამ, როდესაც ერთს სურს სიამოვნება, მეორეს მოგება და ერთი იღებს იმას, რაც სურს, მეორე კი არა, ეს არაა ლამაზი მეგობრობაში, რადგან ადამიანს რაც სჭირდება, მისი მიღება სურს და ამიტომაც გასცემს.

ვინ ადგენს ღირებულებას, ის, ვინც გასცემს თუ ვინც იღებს? როგორც ჩანს, ის, ვინც გასცემს, შეფასებას ანდობს იმ მხარეს, რომელიც იღებს. როგორც ამბობენ ასე იქცეოდა პროტაგორა, რომელიც შეასწავლიდა რა რამეს, უბრძანებდა მოსწავლეს, შეეფასებინა მისი გასამრჯელოს ღირებულება და რამდენსაც იტყოდა მოსწავლე, იმდენს იღებდა. ასეთ შემთხვევაში ზოგი იყენებს ანდაზას: „ მიეცი იმდენი, რაც ეკუთვნის. " იმათ, რომლებმაც ფული წინასწარ აიღეს, მაგრამ შემდეგ არაფერი გააკეთეს, თუმცა ბევრ რამეს კი შეპირდნენ, ცხადია, ასეთ შემთხვევაში მათ უჩივლებენ, რადგან დანაპირებს არ ასრულებენ. სოფისტები იძულებული იყვნენ ასე მოქცეულიყვნენ, რადგან მათ არავინ არაფერს მისცემდა იმაში, რასაც ისინი ასწავლიდნენ. აიღეს რა გასამრჯელო, მაგრამ არაფერი გააკეთეს, ცხადია, მათ წინააღმდეგ სარჩელს აღძრავდნენ, ხოლო იქ, სადაც არ

თანხმდებიან ურთიერთმომსახურებაზე და, რომლებიც ერთიმეორეს უკავშირდებიან ერთმანეთის გულისთვის, იქ საჩივრებს ადილი არ ენქნება. [1164 b] მათი მეგობრობა დამყარებულია სათნოებაზე. აქ გაცვლა-გამოცვლა ხდება წინასწარი გადაწყვეტილებით და სწორედ ესაა დამახასიათებელი მეგობრობისა და სათნოებისათვის. ასე უნდა მეგობრობდნენ ადამიანები ფილოსოფიის გამო. აქ ღირსება არ იზომება ქონებით, არც პატივისცემა - წინასწარობის დაცვის მიზნით, არმედ, როგორც ღმერთებისა და მშობლების მიმართ, საკმარისია ის, რისი შესაძლებლობაც აქვთ. მაგრამ, თუ ურთიერთობა ასეთი არაა, მაშინ აუცილებელია საპასუხო სამაგიეროს გადახდა, თუნდაც იმდენისა, რამდენიც თითოეულ მხარეს ჰგონია, რომ ეკუთვნის. თუ ეს არ მოხდა, მაშინ არა მხოლოდ აუცილებელია არამედ სამართლიანიც არის, რომ იმ მხარემ, რომელმაც აიღო, დაადგინოს რამდენი აიღო და იმდენივე დაუბრუნოს იმას, ვისგანაც აიღო. რამდენიც მიიღო ერთმა მხარემ, ან რამდენიც გასცა მეორემ, ამ უკანასკნელს ამდენის მიღების იმედი უნდა ჰქონდეს. როგორც ჩანს, ეს ხდება ვაჭრობაში. ზოგან არსებობს კანონი, რომელიც კრძალავს ნებაყოფლობითი ხელშეკრულების დროს სამართალში მიცემას, რადგან იგულისხმება, რომ როგორც დაიდო ხელშეკრულება, ისევე უნდა მოხდეს მისი დარღვევა. მართებულია, რომ, ვინც დახმარება მიიღო, მანვე დაადგინოს მიღებულის ღირებულება. უმეტესად საგნებს ერთნაირად არ აფასებენ მათი პატრონები და ისინი, ვისაც მათი შეძენა სურთ. ქონება, რომელსაც მესაკუთრე გასცემს, მას ძვრფასი ჰგონია. მაგრამ გაცვლა-გამოცვლა ხდება იმ ღირებულების მიხედვით, რომელსაც დაადგენს მყიდველი. ფასი უნდა დადგინდეს არა იმისდა მიხედვით, თუ როგორ აფასებს მას მესაკუთრე, არამედ იმის მიხედვით, თუ როგორ აფასებდა მას მესაკუთრე მანამ, სანამ მისი საკუთრება გახდებოდა.

თავი 2. არსებობს ასეთი სიძნელეც: ყველაფერში მამის რჩევით ვისარგებლოთ და მას დავუჭეროთ თუ ავადმყოფობის დროს ვისარგებლოთ ექიმის რჩევით და მხედართმთავრის არჩევის დროს ხმა მივცეთ საუკეთესო მებრძოლს? ისმის ასეთი კითხვაც: მეგობარს უფრო უნდა დავხმაროთ თუ კარგ ადამიანსა და ქველმოქმედს? სამაგიეროს გადახდის მიზნით უნდა ვაწარმოოთ ესთუ მეგობრობისათვის, თუ ორივე ერთად შესაძლებელია?

ყველა ამ კითხვის ზუსტად გადაწყვეტა ადვილი არაა, რადგან ისინი მრავალ მხრივ განსხვავდებიან ერთმანეთისგან - სიდიდით და სიმცირით, მშვენიერებითა და აუცილებლობით, ის კი არ არის გაურკვეველი, რომ ყველაფერი ერთ ადამიანს არ უნდა მივანდოთ. ქველმოქმედს უფრო უნდა გადაუხადო სამაგიერო, ვიდრე მეგობრებს ასიაშოვნო, რომ სესხი, რომელიც აიღე, უნდა გადაიხადო, ვიდრე მისცე ამხანაგს. მაგრამ ეს ყველგან არ ვარგა. მაგალითად, ვინც შენ გაგათავისუფლა მძარცველებისაგან, ის უნდა გამოისყიდო [1165 a] მძარცველებისაგან, ვინც არ უნდა იყოს ის, ფული უნდა დაუბრუნო, თუ ის მოგთხოვს, თუნდაც არ იყოს ჩავარდნილი ტყვეობაში, თუ ჯერ მამა უნდა გამოისყიდო? სავარაუდოა, რომ კაცი ჯერ მამას გამოისყიდდა, ვიდრე საკუთარ თავს.

როგორც ნათქვამი იყო, ვალს გადახდა უნდა. მაგრამ, როდესაც ქველმოქმედება

სიცოცხლე მშვენიერებასა და აუცილებლობის ფარგლებს, მაშინ შენც გარბად უნდა დაუბრუნო ვალი. ზოგჯერ ვალის დაბრუნება არ ეტოლება ადრე მიღებულ დახმარებას, რადგან, ვისაც დახმარება გაუწიეს, ის პატიოსანი კაცია, ხოლო, ვისაც უბრუნებს ვალს, ის უზნეოა. ამრიგად, ზოგჯერ საჭიროა, რომ ფული არ ასესხო იმათ, ვინც შენ ოდესღაც გასესხა. რადგან მან იცოდა, რომ ვალს აძლევდა პატიოსან კაცს, რომელიც მას დაუბრუნებს, მაგრამ ამ უკანასკნელს კი არა აქვს იმის იმედი, რომ ცუდიკაცი მას დაუბრუნებს გასესხებულ თანხას. თუ მდგომარეობა ნამდვილად ასეთია, მაშინ პირველის მოთხვნა არაა სწორი. მაგრამ, თუ მდგომარეობა ასეთი არაა, მაგრამ ჰგონიათ, რომ ასეთია, მაშინ ასე მოქცევა მაინც არ იქნება უაზრობა.

როგორც მრავალჯერ ითქვა, მსჯელობა ვნებებსა და მოქმედებებზე დამოკიდებულია მათი ობიექტების შესახებ მსჯელობისაგან. არაა გაურკვეველი, რომ ყველას ერთნაირად არ უნდა მისცე, არც მამას არ უნდა მისცე ყველაფერი და არც ზევს უნდა შესწირო ყველა მსხვერპლი. სხვა რამ უნდა მისცე მშობლებს, სხვა ძმებს, ამხანაგებსა და ქველმოქმედთ. თითოეულს უნდა მისცე მისთვის კუთვნილი და შესაფერი. როგორც ჩანს ასე იქცევიან კიდევ. ქორწილში ნათესავებს იპატიუბენ, რადგან მათ საერთო მოდგმა აქვთ და ერთ გვართან არის დაკავშირებული ნათესაური ღონისძიებანი. ამავე მიზეზით დამარხვაზე ნათესავებს უფრო უნდათ დასწრება. ვფიქრობთ, საკვების მხრივაც უფრო მშობლებს უნდა გავუწიოთ დახმარება, როგორც ჩვენი კეთილის მდომთ და ჩვენი არსებობის მიზეზთ, ვიდრე საკუთარ თავს. მათ პატივი უნდა ვცეთ როგორც ღმერთებს, მაგრამ არა ყოველგვარი პატივი. მაგალითად, დედას და მამას ერთნაირი პატივი არ უნდა ვცეთ, არც ისეთი პატივი უნდა ვცეთ მათ, როგორც ბრძენსა და სარდალს, არამედ მამას უნდა მივაგოთ მამობრივი და დედას დედობრივი. ყველა ხანდაზმულს უნდა მივაგოთ მისი წლოვანების შესაფერი პატივი, პატივი ვცეთ ფეხზე ადგომით, თავდახრით და სხვ. ამხანაგებთან, ძმებთან შეიძლება გულახდილი ვიყოთ და თავისუფლად მოვიქცეთ. ფილის წევრებთან, ნათესავებთან და ყველა დანარჩენთან დავამყაროთ მათთვის შესაფერისი ურთიერთობა. უნდა გავითვალისწინოთ თითოეული მათგანის ქონება, თვისებები, სათნოება და მოთხოვნილებები. მსგავს ადამიანებში ამის გათვალისწინება ადვილია, მაგრამ ძნელია განსხვავებულ ადამიანებში, თუმცა ამის გამო უკან არ უნდა დავიხიოთ და შეძლებისდაგვარად განვსაზღვროთ ეს.

თავი 3. სიძნელე დაკავშირებულია აგრეთვე კითხვასთან იმის შესახებ, რომ უნდა დაარღვიო [1165 b] თუ არა მეგობრობა იმასთან, რომელიც შეიცვალა. ვისთანაც კაცი მეგობრობს სიამოვნების ან სარგებლობის გამო, არ იქნება ურიგო მეგობრობის შეწყვეტა მაშინ, როცა მათ ეს თვისებები აღარ გააჩნიათ. მხარეები ხომ ამის გამო დამეგობრდნენ. მაგრამ რადგან ისინი შეიცვალნენ, ამიტომ გონივრული იქნება მათთან მეგობრობის შეწყვეტა. შეიძლება ვინმემ იჩივლოს, რომ ის მეგობრობდა ან სარგებლობის, ან სიამოვნების გამო, მაგრამ თავი ისე ეჭიროს, თითქოს მეგობრობდეს მეორე მხარის

პირადი თვისებების გამო.

როგორც თავშივე ვთქვით, მეგობრობაში შეიძლება წარმოიშვას მრავალი უთანხმოება. ეს იმ შემთხვევაში, როცა მხარეებს სულ სხვა წარმოდგენა აქვთ მეგობრობის მიზეზებზე, ვიდრე ეს სინამდვილეშია. როდესაც ვინმე ცდება და ჰგონია, რომ ის უყვართ მისი ხასიათის გამო, მაგრამ მეორე მხარე მისთვის არაფერს აკეთებს, ამ შემთხვევაში მან საკუთარი თავი უნდა დაადანაშაულოს. როდესაც ერთი მხარე მოტყუებულია მეორე მხარის თვალთმაქცობით, მაშინ სამართლიანი იქნება პირველის მიერ საჩივრის აღძვრა და უფრო მეტად, ვიდრე ფულის გამყალბებლების წინააღდეგ, რადგან აქ ბოროტება უფრო მნიშვნელოვან საკითხს ეხება.

შეიძლება დამეგობრება იმასთან, ვინც მიჩნეული იყო კეთილად, მაგრამ აღმოჩნდა უზნეო და ასეთადაც გამოავლინა თავი? ღირს მასთან მეგობრობა? ეს შეუძლებელია, რადგან ყველა კი არაა სამეგობრო, სამეგობროა მხოლოდ კარგი ადამიანი. აბა, ცუდი რა სამეგობროა. და არც უნდა იმეგობრო მასთან. კაცი არ უნდა იყოს ცუდის მოყვარე და არც უნდა ემსგავსებოდეს მას, რადგან ნათქვამია, რომმსგავსს მსგავსი უყვარს. მასთან მაშინვე უნდა გაწყვიტო კავშირი, მაგრამ არა ყველასთან, არამედ განუკურნებელ უზნეოსთან. იმათ კი უნდა დაეხმარო, რომელთა გამოსწორება შეიძლება ჩვევებით, ვიდრე ქონებით, რამდენადაც ჩვევები უკეთესია ქონებაზე და მეგობრობაშიც უფრო სასარგებლო. ვფიქრობთ, ვინც მეგობრულ კავშირს წყვეტს, არაფერს უაზროს არ სჩადის, რადგან ვისაც თავიდან მეგობრობდა, ასეთი არ იყო. თუ კაცი შეიცვალა და მისი გამოსწორება შეუძლებელია, საჭიროა მასთან კავშირის გაწყვეტა.

შეიძლება თუ არა მეგობრობის განაგრძობა იმ შემთხვევაში, როცა ერთი მხარე შეიცვალა, უფრო პატიოსანი და სათნო გახდა, მეორე მხარე კი ისეთივე დარჩა? ეს უფრო ნათელი გახდება, თუ მოვიტანთ ისეთ მაგალითს, სადაც დიდია მანძილი მხარეთა შორის, მაგალითად, მეგობრობა ბავშვობიდან. როგორ იქნებიან მეგობრები ისინი, როდესაც ერთმა მხარემ შეინარჩუნა ბავშვური აზროვნება, მეორე კი ძლიერი მამაკაცი გახდა? მათ ხომ ერთი და იგივე არ აკმაყოფილებთ, არ ახარებთ და სტანჯავთ. მათი ერთმანეთთან დამოკიდებულებაც ერთნაირი არ არის. ამის გარეშე კი მეგობრობა არ არსებობს, მათ არც ერთად ცხოვრება შეუძლიათ. ამის შესახებ უკვე ვილაპარაკეთ. მათ ურთიერთობაში არ უნდა იყოს არავითარი ცვლილება, თუ ისე უნდა იქცეოდნენ, თითქოს არასოდეს ყოფილან მეგობრები? იქნებ უნდა ახსოვდეთ ძველი ურთიერთობა და როგორც მეგობრებს, ერთმანეთი უფრო მეტად უნდა სიამოვნებდეთ, ვიდრე უცხოებს? მათ უნდა ახსოვდეთ წარსული და ძველი მეგობრობის გამო ერთმანეთს მეტი ყურადღება უნდა მიაქციონ, და მათ შორის არ [1166 a] უნდა მოხდეს განხეთქილება ზედმეტი უზნეობის გამო?

თავი 4. ის მეგობრობა, რომელიც მყარდება მეზობლებს შორის და რომლის განსხვავებული ფორმები არსებობს, ჩვენი აზრით, პირად ინტერესებს უნდა ემყარებოდეს. მეგობრად ირჩევს ისეთ კაცს, რომელსაც მეგობრისათვის სურს ან ნამდვილი, ან

მოჩვენებითი სიკეთით განწევა თვით მეგობრის საკუთილდღეოდ. მეგობარია ის, ვისაც სურს მეგობრის არსებობა და სიცოცხლე, თვით მეგობრის ინტერესებიდან გამომდინარეს. მაგალითად, რაც სურთ დედებს შვილებისათვის. ზოგი კი მეგობრად თვლის იმას, ვინც მასთან ატარებს დროს და იმასვე ირჩევს, რასაც თვითონ, სტანჯავს და ახარებს იგივე, რაც მეორე მხრეს. ესეც უმთავრესად დედებს ახასიათებთ. ამგვარად, მეგობრობა განისაზღვრება რომელიმე ამ ნიშნით და ის ახასიათებს პატიოსან კაცს. ყველა დანარჩენ შემთხვევაში მეგობრობა იქმნება იმდენად, რამდენადაც ისინი ბაძავენ ნამდვილ მეგობრობას. ყველა ამ შემთხვევაში საზომი არის სათნოება და პატიოსნება. ასეთი კაცი კი საკუთარ თავთან თანხმობაშია და მთელ თავის არსებას წარმართავს ერთი და იმავე მიზნისკენ. მას სურს საკუთარი თავისთვის როგორც ნამდვილი, ისე მოჩვენებითი სიკეთე და ასე მოქმედებს კიდევ. რადგან კეთილი ადამიანისთვის დამახასიათებელია დაძაბული შრომა როგორც სიკეთის მიზნით, ისე თავისთვის (სულის მოაზროვნე ნაწილისთვის), ეს კი ადამიანის არსს შეადგენს. თითოეულს სურს სიცოცხლე და მისი შენარჩუნება, განსაკუთრებით კი მოაზროვნე ნაწილისა. პატიოსან კაცს ახასიათებს სიქველე და თითოეულს თავისთვისაც სიკეთე სურს. კაცს, თუნდაც რომ ყველაფერი მისცე, მაინც არ მოინდომებს სხვად გადაქცევას (ყოველგვარი სიკეთე კი ღმერთს მოაქვს), მოისურვებს იმად დარჩენას, რაც თვითონ არის. უნდა ვივარაუდოთ, რომ ყველსათვის მთლიანად ან ძირითადად დამახასიათებელია აზროვნება და ყველას სურს იყოს ის, რაც არის, რადგან ეს სასიამოვნოა. მას აქვს სასიამოვნო მოგონებები და მომავალში კეთილი იმედები, სააზროვნო მასალა კი უხვად აქვს. ის მართლობაში უფრო მეტად განიცდის როგორც ტანჯვას, ისე სიამოვნებას, რადგან მას ყოველთვის ერთი და იგივე საგნები ანიჭებენ ტანჯვასაც და სიამოვნებასაც და არა სხვადასხვა. მას, როგორც ვთქვით, არც მონანიება სჭირდება. ყველა ეს თვისება ახასიათებს პატიოსან კაცს თავისთავად. მას მეგობართან ისეთივე დამოკიდებულება აქვს, როგორც საკუთარ თავთან, რადგან მეგობარი არის მისი „სხვა“. როგორც ჩანს, მეგობრობა რაღაც ამდაგვარია და მეგობრებიც ისინი არიან, ვისაც ეს თვისებები ახასიათებთ.

კითხვა იმის შესახებ, შეიძლება თუ არა მეგობრობა საკუთარ თავთან, ჯერჯერობით განზე [1166 b] გადავდოთ. ვფიქრობთ, მეგობრობა არსებობს მაშინ, როდესაც სახეზეა ან ორი, ან მრავალი ამ თვისებებიდან და სადაც გვაქვს გადაჭარბებული მეგობრობა, ის ჰგავს საკუთარ თავთან მეგობრობას.

როგორც ჩანს, დასახელებული თვისებები ბევრს ახასიათებს, თუნდაც ისინი ცუდი ადამიანები იყვნენ. მაგრამ არიან თუ არა ისინი ნამდვილად ამ თვისებების მქონენი და არიან კი ისინი პატიოსანნი, ან ისეთნი, როგორადაც მათ თავი წარმოუდგენიათ? მაგრამ არც ერთ იმათგანს, რომელიც ცუდად იქცევა და არც პატიოსანია, არ ახასიათებს არც ერთი ზემოთჩამოთვლილი თვისებები და არც ეტყობა, რომ ჰქონდეს ისინი, ასეა საერთოდ, ცუდ ადამიანებშიც, ისინი საკუთარ თავს ეწინააღმდეგებიან. ის ერთს რომ

გადაწყვეტის, ვინება მას მეორე მხარეს ეზიდება, როგორც ამას აღდგენილი აქვს თავშეუკავებელ ადამიანებში. ნაცვლად იმისა, რომ უპირატესობა მისცენ სიკეთეს, ისინი უპირატესობას აძლევენ სიამოვნებას, რაც საზიანოა. ზოგი სიმხდალისა და უსაქმურობის გამო არ აკეთებს იმას, რაც მისთვისვე სასიკეთოა, ზოგი კი იმის გამო, რომ ჩადენილი აქვს მრავალი საშინელი საქმე და უზნეობის გამო საძულველი გამხდარა, გაურბის სიცოცხლეს და თავს იკლავს. უზნეო ადამიანები ეძებენ იმათ, ვისთანაც დროს გაატარებენ, საკუთარ თავს კი გაურბიან, რადგან, როდესაც მარტონი არიან, იხსენებენ ბევრ ცუდ საქმეს და მომავალშიც ამას მოელიან, სხვებთან ყოფნისას კი ივიწყებენ ყოველივეს. მათ არა აქვთ სამეგობრო თვისებები და არც საკუთარი თავის მიმართ მეგობრული განცდა. ისინი მარტოობაში არ განიცდიან არც სიამოვნებას, არც ტანჯვას. მათი სული წინააღმდეგობაშია უზნეობის გამო: ერთ ნაწილს სტანჯავს თავშეუკავება, მეორე ნაწილი კი სიამოვნებაშია. ამიტომ სულის ერთი ნაწილი მას მიაქანებს ერთი მიმართულებით, მერე კი - მეორე მიმართულებით, თითქოს მისი გახლეჩა სურდეთ. ასეთ ადამიანებს არ შეუძლიათ ერთდროულად სიამოვნებაც და ტანჯვაც, სიამოვნებიდან მცირე ხნის შემდეგ იტანჯებიან იმის გამო, რომ სიამოვნება განიცდეს. თუმცა მათ ეს სიამოვნება არ სურდათ. ცუდი ადამიანები აღსავსენი არიან სინანულით. ისინი საკუთარი თავის მიმართ არასოდეს არიან მეგობრულად განწყობილნი, რადგან მათ არაფერი აქვთ სამეგობრო. ასეთ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანი ძალზე საცოდავია. ამიტომ საჭიროა, რომ გადატრიათ გვერდით უზნეობას და პატიოსნები ვიყოთ. აი, ამ გზით შეიძლება მეგობრობა როგორც სხვებთან, ისე საკუთარ თავთან.

თავი 5. კეთილგანწყობილება მეგობრობას ჰგავს, მაგრამ მეგობრობა არ არის. კაცი კეთილგანწყობილი შეიძლება იყოს უცნობისადმი და იმისადმი, რომელიც არ უნახავს, მაგრამ ეს არ იქნება მეგობრობა. ამაზე ადრე უკვე ითქვა. კეთილგანწყობილებას არა აქვს საამისოდ არც განწყობა, არც მისწრაფება, რაც მეგობრობას ახასიათებს. გარდა ამისა, მეგობრობა ურთიერთმიჩვევის შედეგია, კეთილგანწყობილება კი შეიძლება გაჩნდეს უცებ, როგორც ეს ხდება ხოლმე შეჭიბვრაში მონაწილეების მიმართ. მათ მიმართ თანაგრძნობა და კეთილი სურვილებიც კი აქვთ, მაგრამ ვერავითარ დახმარებას ვერ უწევენ, რადგან, როგორც [1167 a] უკვე ვთქვით, კეთილგანწყობილი უცებ ხდება და მას ზედაპირული სიყვარული ახასიათებს.

კეთილგანწყობილება მეგობრობის დასაწყისსა ჰგავს, როგორც მხედველობით მიღებული სიამოვნება, ჰგავს სიყვარულის დასაწყისს, რადგან არავის უყვარს ისე, თუ წინასწარ ნახვის შედეგად სიამოვნება არ მიიღო. მაგრამ არც იმას უყვარს უფრო მეტად, ვისაც ვინმეს ნახვით მიუღია სიამოვნება. შეყვარებულია ის, ვინც იტანჯება სიყვარულის ობიექტის არყოფნისას და ვინც ესწრაფვის მის ნახვას. მეგობრები ვერ გახდებიან ვერც ისინი, ვინც ერთმანეთის მიმართ კეთილგანწყობილი არ არის, მაგრამ კეთილგანწყობილება არ კმარა მეგობრობისათვის. კეთილგანწყობილთ მხოლოდ სიკეთე სურთ იმათთვის, ვის

მიმართაც კეთილგანწყობილი არიან, მაგრამ პრაქტიკულად მათ არაფერში ეხმარებიან და არც სწუხან მათზე. ამიტომ ამისთვის შეიძლება გვეწოდებინა „უმოქმედო მეგობრობა“. მეგობრობა ყალიბდება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში მიჩვევის და არა საიამოვნებისა და სარგებლობის შედეგად. ასე არც კეთილგანწყობილება წარმოიშობა. ვისაც ქველმოქმედება გაუწიეს, ის კეთილგანწყობილი ხდება ქველმოქმედის მიმართ და ეს სამართლიანიცაა. ხოლო, ვისაც სურს ვინმეს გაუწიოს სიკეთე იმ იმედით, რომ მისგან მოგება ნახოს, იგი მის მიმართ კი არ არის კეთილგანწყობილი, არამედ საკუთარი თავის მიმართ. არც ისაა მეგობარი, ვინც სხვას უვლის იმ იმედით, რომ მოგება ექნება. საერთოდ, მეგობრობა იქმნება სათნოებისა და პატიოსნების საფუძველზე, როცა ვინმე გვეჩვენება ან მშვენივრად, ან მამაცად და სხვა რაიმე ამგვარად, როგორც ჩვენ ვთქვით შეჯიბრებაში მონაწილეთა შესახებ.

თავი 6. ერთნაირად მოაზროვნენ მეგობრებად მოჩანან, მაგრამ სინამდვილეში ისინი მეგობრები არ არიან, რადგან ერთნაირი თვალსაზრისი შეიძლება არსებობდეს იმათ შორისაც, რომლებიც ერთმანეთს არ იცნობენ. არც რაიმეს შესახებ ერთნაირი ცოდნის მქონეთ ეწოდებათ ერთნაირად მოაზროვნენი. მაგალითად, ციური მოვლენების შესახებ თანხმობაში მყოფთ, რადგან ამის შესახებ მსგავსი აზროვნება მეგობრობას არ ნიშნავს, ქალაქებს კი მეგობრობრებს უწოდებენ, როცა მათ ერთნაირი შეხედულება აქვთ სარგებლობის შესახებ, როცა ისინი ერთსა და იმავეს აძლევენ უპირატესობას და ერთნაირი თვალსაზრისის საფუძველზე მოქმედებენ, ახორციელებენ ერთნაირი მოცულობის მოქმედებას ან ორი მხარე, ან ყველა. მაგალითად, როცა ქალაქები ერთნაირად ფიქრობენ, რომ საჭიროა მმართველის არჩევა, ანდა, რომ საჭიროა ლაკედემონელებთან კავშირის შეკვრა, ანდა, რომ მმართველი უნდა იყოს პიტაკი, რაც თვით პიტაკის სურვილს დაემთხვევა. მაგრამ, როდესაც თითოეულს სურს, რომ თვითონ იყოს მმართველი, როგორც ამას ადგილი ჰქონდა „ფინიკიელებში“, მაშინ აჭანყება მოხდება. ერთნაირი აზროვნება მაშინ კი არ წარმოიშობა, როდესაც თითოეული მხარე ერთსა და იმავეს ფიქრობს, არამედ მაშინ, როდესაც ყველას ერთი ობიექტი აქვს [1167 b]

მხედველობაში. მაგალითად, როდესაც ხალხიყადა წესიერი მოქალაქეებიც ფიქრობენ, რომ სახელმწიფოს უნდა მართავდნენ საუკეთესო ადამიანები, მხოლოდ ამ შემთხვევაში ყველა მიიღებს იმას, რაც მას სურს.

ვფიქრობთ, ერთნაირი აზროვნება უნდა იყოს სახელმწიფოებრივი მეგობრობა, როგორც ვთქვით, ეს მეგობრობა ემყარება სარგებლობას და საარსებო მოთხოვნილების საგნებს. ასეთი აზროვნება კი არსებობს პატიოსან ადამიანებში. ისინი შეთანხმებულად აზროვნებენ როგორც ცალკე, ისე ერთად და მათი აზროვნება ერთსა და იმავე საგანს ეხება. მათი სურვილები მყარია და არა ცვალებადი, როგორც ევრიპე. მათ სამართლიანობა და სარგებლობა სურთ, რისკენაც ერთობლივად მიისწრაფვიან.

ცუდი ადამიანები კი ერთნაირად არ აზროვნებენ, ანდა იშვიათად აზროვნებენ. ასეთივე

არიან ისინი მეგობრობაში, მოგებაში ატარებენ და საერთო საქმიანობაში კი ჩამორჩებიან. ყველას სურს რა საკუთარი სარგებლობა, ამიტომ უთვალთვალებს, თუ რას აკეთებს მახლობელი და ხელს უშლის მას. ისინი არ აქცევენ ყურადღებას საერთო საქმეს, რის გამოც საქმე იღუპება. მათ შორის იშვება წინააღმდეგობა, ერთმანეთს აიძულებენ დაიცვან სამართალი, თვითონ კი არ იცავენ მას.

თავი 7. ქველმოქმედები ფიქრობენ, რომ მათ უფრო მეტად უნდა უყვარდეთ ისინი, ვისაც სიკეთე გაუწიეს, ვიდრე სიკეთის მიმღებთ - ქველმოქმედნი. მაგრამ ეს არ უნდა იყოს გონივრული და ამიტომ კვლევას მოითხოვს. უმრავლესობას ჰგონია, რომ ერთი მხარე ვალის გამცემია, მეორე კი მიმღები. როგორც მევახშეობაში მოვალეებს არ სურთ, რომ არსებობდნენ ისინი, ვისი ვალიც მართებთ, სესხის გამცემნი კი ზრუნავენ მოვალეთა დაცვაზე, ასევე ქველმოქმედთ სურთ, რომ არსებობდნენ ისინი, ვისაც ქველმოქმედება გაუწიეს, რადგან იმედოვნებენ, რომ სამაგიეროს მიიღებენ; ხოლო, ვინც სესხი მიიღო, არ ზრუნავს მის დაბრუნებაზე. ეპიქარმე¹, ალბათ, იტყოდა, რომ ისინი „მახინჯი მხირდან უყურებენ ადამიანთა საქმეებს“. ჩვენ კი ვფიქრობთ, რომ ეს არის ადამიანური მოვლენა, რადგან უმრავლესობას ცუდი მეხსიერება აქვს და უფრო ქველმოქმედების მიღებას ლამობს, ვიდრე ქველმოქმედების გაწევას. ვფიქრობთ, ამას აქვს უფრო ბუნებრივი მიზეზი და არა ისეთი, როგორც სესხის გაცემის შემთხვევაში. ეს მოვლენა გამოწვეულია არა მეგობრობით, არამედ იმ მიზნით, რომ დაიცვას მოვალე, რათა მისგან ვალი დაიბრუნოს. ქველმოქმედი კი მეგობრობს იმას და უყვარს ის, ვისაც სიკეთე გაუწია, თუმცა ის ამით არ იღებს არავითარ სარგებლობას და არც მომავალში მოელის მას.

იგივე მდგომარეობაა ხელოსნობაშიც. ხელოსნებს უფრო მეტად უყვართ თავიანთი შემოქმედება, ვიდრე ამ უკანასკნელთ ხელოსანი, თუნდაც ეს შემოქმედება [11698 a] გასულიერებულიყო. ეს უფრო მეტად პოეტებში გვხვდება. მათ მეტისმეტად უყვართ თავიანთი შემოქმედება, ისე უყვართ როგორც შვილები. იგივე მდგომარეობაა ქველმოქმედებაშიც. ქველმოქმედება ქველმოქმედის შემოქმედებაა და ის მას უფრო მეტად უყვარს, ვიდრე - ქველმოქმედების მიმღები. ამის მიზეზი კი ისაა, რომ ყველასათვის სასურველია და საყვარელი არსებობა. ჩვენი არსებობა მოქმედებაში მდგომარეობს და სიცოცხლეს პრაქტიკულ საქმიანობაში გამოიხატება, მოქმედნი კი საქმის შემოქმედნი არიან. მათ, უყვართ რა თავიანთი საქმე, არსებობაც უყვართ. ეს სავესებით ბუნებრივია, რადგან რაც შესაძლებლობაში არსებობს, ის მოქმედებით რეალობად იქცევა.

ამას გარდა, ქველმოქმედის მოქმედება მშვენიერია. ქველმოქმედი სიამოვნებას იღებს, ხოლო ქველმოქმედების მიმღები - სარგებლობას. სარგებლობა კი ნაკლებ მშვენიერია და სასურველი. ქველმოქმედების საქმე მყარია, რადგან მშვენიერება დღევანდელია. ქველმოქმედებით მიღებული სარგებლობა კი უკვე წარსულს ეკუთვნის.

მოქმედება დღეს იძლევა სიამოვნებას, ხვალისათვის - იმედს, ხოლო წარსულში - მოგონებას. ყველაზე მეტ სიამოვნებას, აგრეთვე სიყვარულს იწვევს ცხოვრება

მოქმედებაში. მშვენიერო საქმეთა მოგონება სასიამოვნოა. სასარგებლო საქმეთა მოგონება ან სრულებით არ არის, ანდა მცირედ არის სასიამოვნო. როგორც ჩანს, საზნაურო მდგომარეობაა ყოველივე ამის წინასწარ გათვალისწინებისას.

სიყვარულიც მოქმედებაში გამოიხატება. სიყვარულის ობიექტად ყოფნა კი განცდას ნიშნავს. ის, ვინც აქტიურობაში ატარებებს, მას წილად ხვდება როგორც მეგობრობა, ისე მეგობრობის ობიექტად ყოფნა.

ადამიანები იმ საგნებს, რაც დიდი სიძნელით შეიძინეს, მეტად აფასებენ, რადგან ეს ქონება მათი შეძენილია, ხოლო მემკვიდრეობით მიღებულს ნაკლებად აფასებენ.

როგორც ჩანს, ქველმოქმედების მიღება არაა ძნელი. ძნელია ქველმოქმედება, ამიტომაც დედებს უფრო მეტად უყვართ შვილები, რადგან შვილის შობა უადრესაც ძნელია. გარდა ამისა, დედები უკეთ ცნობენ თავის შვილებს. როგორც ჩანს, ესეც ქველმოქმედებისთვის არის დამახასიათებელი.

თავი 8. სიძნელეს იწვევს შემდეგი კითხვა: ვინ უფრო მეტად უნდა გიყვარდეს, შენი თავი თუ სხვა ვინმე? ვისაც თავი მეტისმეტად უყვარს, მას კიცხავენ და გაკიცხვის ნიშნად უწოდებენ „ თავის თავის მიყვარეს “. ფიქრობთ, რომ ცუდი ადამიანი ყველაფერს თავისთვის აკეთებს და მით უფრო მეტად, რაც უფრო უზნეოა. ამიტომაც საყვედურობენ მას, რომ ის სხისთვის არაფერს აკეთებს, პატიოსანი კაცი კი მშვენიერებისათვის მოქმედებს და რაც უფრო პატიოსანია, მით უფრო მეტად მოქმედებს ამ მზნით. ის მეტისმეტად მოქმედებს მშვენიერებისათვის და მეგობრობისათვის, ხოლო საკუთარ თავს ივიწყებს.

[1168 b] მაგრამ ფაქტები ამ მსჯელობას არ ეთანხმებიან და ეს არაა შემთხვევითი, რადგან ამბობენ, რომ უფრო მეტად ის უნდა გიყვარდეს, ვინც კარგი მეგობარია, კარგი მეგობარი კი ის არის, ვისაც მეგობრობისთვის სიკეთე სურს ისე, რომ ეს არავინ გაიგოს. ეს თვისებები მას, პირველ ყოვლისა, ახასიათებს როგორც მეგობარს; ახასიათებს ყოველივე დანარჩენიც, რითაც მეგობარი გამოირჩევა.

როგორც ამბობენ, ყოველივე მეგობრიდან გამომდინარეობს და ვრცელდება მეორე მხარეზე. ამიტომაც ყველა ანდაბა ერთმანეთს ეთანხმება: „ მეგობრები ერთსულნი არიან “ , „ მეგობრებს ყველაფერი საერთო აქვთ “ , „ მეგობრობა თანასწორობაა “ , „ მუხლი წვიგზე ახლოა “ . ყოველივე ეს უფრო მეტად ახასიათებს თავისთავად მეგობარს. ასეთი ადამიანი კი ყველაზე მეტად საკუთარი თავის მეგობარია. მაშასადამე, კაცი უფრო მეტად საკუთარ თავთან უნდა მეგობრობდეს. ბუნებრივია, წარმოიშობა კითხვა იმის შესახებ, თუ რომელ მოსაზრებას მივყვით, რადგან ორივე მოსაზრებაში არის რაღაც სარწმუნო.

ამიტომ საჭიროა თითოეული მოსაზრება ერთნაირად გავნიხილოთ და დავადგინოთ, თუ რაში და როგორ არიან ისინი ჭეშმარიტნი. ყველაფერი ცხადი გახდება მაშინ, როცა დავადგენთ, თუ რას გულისმობს თითოეული მათგანი ტერმინში „ თავის სიყვარული “. ის, ვინც ამ ტერმინში სდებს უარყოფით მნიშვნელობას, თავის თავის მოყვარეს იმ ადამიანს უწოდებს, ვინც მეტს იღებს როგორც ქონებას, ისე პატივსა და სხეულებრივ სიამოვნებას.

ადამიანთა უმრავლესობა ამას ესწრაფვის და ცდილობს მათ მოპოვებას, როგორც რაღაც საუკეთესოს და ამისათვის ერთმანეთს ებრძვის კიდევ; ვინც მათ უხვად მოიპოვებს, იკმაყოფილებს ვნებებს, გრძნობებს და საერთოდ, სულის უგუნურ ნაწილს. ასეთია უმრავლესობა. მაშასადამე, სახელწოდება „ თავის თავის მოყვარე “ წარმოშობილია მრავალი ცუდი თვისების აღსანიშნავად. ამიტომ სავსებით მართებულია, რომ ასეთი პიროვნება გასაკიცხია. ამრიგად, არაა გაუგებარი, თუ რატომ უწოდებს უმრავლესობა თავმოყვარეთ იმათ, ვინც დოვლათს ასე ანაწილებს, ხოლო იმას, ვინც ყველაზე მეტად ცდილობს ჩაიდინოს სამართლიანი, გონივრული და სათნოების შესაბამისი სხვა მოქმედება და თავისთვის დაიტოვოს მშვენიერება, არავინ უწოდებს თავმოყვარეს და მას არც არავინ გაკიცხავს. ვფიქრობთ უფრო მეტად სწორედ ასეთი ადამიანია თავმოყვარე. რადგან ის თავისთვის იტოვებს ყველაზე მეტად მშვენიერს, ყველაზე უკეთესს, ამას თვლის თავის არსებობაში ყველაზე ძირითადად და ამ მიზანს მისდევს ყველაფერში. ისევე, როგორც სახელმწიფოში და სხვა სისტემებში არსებობს ძირითადი ნაწილი, ასევეა ადამიანებშიც და თავის მოყვარე [1169 a] ყველაზე მეტად ამ ნაწილსა სცემს პატივს და ის მოსწონს. კაცს უწოდებენ თავშეკავებულსა და თავშეუკავებელს იმისდა მიხედვით, ემორჩილება თუ არა გონებას, რაც თითოეული ადამიანის არსებას წარმოადგენს. ადამიანები მაშინ მოჩანან ნებაყოფლობით მოქმედად, როცა მოქმედებენ გონების კარნახით, რომ მთლიანად ან ძირითადად ესაა დამახასიათებელი ადამიანისათვის, პატიოსანი კაციც ყველაზე მეტად გონებას სცემს პატივს. მაშასადამე, ყველაზე მეტად ასეთი კაცია თავმოყვარე, მაგრამ ის სხვა სახისაა, ვიდრე გასაკიცხი თავმოყვარე. მათ შორის ისეთისვე სხვაობაა, როგორიც გონებრივსა და გრძნობად ცხოვრებას შორის, მშვენიერებისაკენ ჭეშმარიტ სწრაფვასა და სარგებლობისკენ სწრაფვას შორის. ყველას მოსწონს და ყველა აქებს მათ, რომლებიც გამოირჩევიან მშვენიერი საქმეებით. ადამიანები ერთმანეთს რომ ეჭიბრებოდნენ მშვენიერ მოქმედებაში და ყველა რომ მშვენიერი მოქმედებისკენ მიისწრაფოდეს, მაშინ ყველას ექნებოდა ის, რაც მას სჭირდება და თითოეულს ექნებოდა უდიდესი სიკეთე, რაც სათნოებისთვის არის დამახასიათებელი.

ამრიგად, კეთილი ადამიანი თავმოყვარე უნდა იყოს, რადგან ის, სჩადის რა მშვენიერ საქმეებს, საკუთარ თავსაც რგებს და სხვებისთვისაც მოაქვს სარგებლობა. უზნეო ადამიანი კი არ იქნება თავმოყვარე, რადგან მას ზიანი მოაქვს როგორც თავისთვის, ისე მახლობლებისთვის, მისდევს რა ცუდ ვნებებს. ცუდ ადამიანში არსებობს წინააღმდეგობა იმას შორის, რაც უნდა გააკეთოს და რასაც აკეთებს. ხოლო წესიერი ადამიანი აკეთებს იმას, რასაც უნდა აკეთებდეს, რადგან გონება ირჩევს იმას, რაც ყველაზე უკეთესია, ხოლო წესიერი კაცი ემორჩილება გონების კარნახს. პატიოსან კაცზე სწორად არის ნათქვამი, რომ ის ბევრს იღწვის მეგობრებისა და სამშობლოს საკეთილდღეოდ და თუ საჭირო იქნება, მათთვის თავსაც კი გასწირავს. იგი უარყოფს ქონებასაც, დიდებასაც და საერთოდ, ყველაფერს, რაც კი ბრძოლით მოიპოვება, მაგრამ თავისთვის დაიტაცებს მშვენიერებას.

იგი ამჯობინებს ხანძარს, მაგრამ დიდ სიამოვნებას, ხანგრძლივსა და მცირეს. ერთი წლით მშვენიერ ცხოვრებას ამჯობინებს მრავალ წელს სხვათა შორის ცხოვრებას, ერთ მშვენიერ დიდ მოქმედებას ამჯობინებს მრავალსა და მცირეს. ასევე იქცევა ის, ვინც თავს სწირავს, რადგან ის არჩევს დიდ მშვენიერებას, ხარჯავს იმაზე, რომ მისმა მეგობრებმა დიდი მოგება ნახონ. ამ შემთხვევაში მისი მეგობრები მიიღებენ ქონებას, თვითონ კი - მშვენიერებას. ასე რომ, ის თავისთვის იტოვებს მეტ სიკეთეს, ასევე იქცევა იგი დიდებისა და ძალაუფლების საკითხშიც. ის ყოველივე ამას ჩუქნის მეგობრებს, რადგან ამის სანაცვლოდ თავისთვის იტოვებს მშვენიერებას, რაც საქებია. როგორც ჩანს, ასეთია პატიოსანი კაცი, რომელიც ყველაფერზე მაღლა აყენებს მშვენიერებას. შეიძლება მოხდეს ის, რომ მან მოქმედება მეგობარს დაუთმოს, რადგან უფრო მშვენიერა, რომ ამ მოქმედების მიზეზი მეგობარი იყოს, ვიდრე თვითონ. ყველგან, სადაც კი რაიმე საქებია, პატიოსანი კაცი, მეტწილად თავისთვის მშვენიერებას [1169 b] იტოვებს.

როგორც ითქვა, კაცი ამნაირად უნდა იყოს თავმოყვარე და არა ისე, როგორც ეს უმრაველობას ესმის.

თავი 9. სადავოა კითხვა იმის შესახებ სჭირდებათ თუ არა ბედნიერ ადამიანებს მეგობრები? როგორც ამბობენ, ბედნიერ და ყოველმხრივ კმაყოფილ ადამიანებს მეგობრები არ უნდა სჭირდებოდეთ. მათ ხომ ყოველი სიკეთე აქვთ. არიან რა ყოველმხრივ კმაყოფილი, მათ არაფერი სჭირდებათ, ხოლო მეგობრები, რომლებიც არიან ადამიანის „სხვა“, მოიპოვებენ იმას, რასაც მათი მეგობარი ვერ იშოვის. ამიტომ არის ნათქვამი: „როცა დემონი გაძლევს სიკეთეს, რაღას დაეძებ მეგობრობასა?“ 2.

მაგრამ უაზრობად მოჩანს, რომ ბედნიერ ადამიანს, რომელსაც ყველა სიკეთე აქვს, მეგობრები არ ჰყავდეს, რაც გარეგან სიკეთეთა შორის უდიდესია. მაგრამ, თუ მეგობრებისთვის უფრო ქველმოქმედებაა დამახასიათებელი, ვიდრე მისი მიღება, თუ კეთილისა და სათნოსათვის დამახასიათებელია ქველმოქმედება და თუ უფრო მშვენიერია, რომ სიკეთე გაუწიო მეგობარს, ვიდრე უცხოს, მაშინ ყველა კეთილ კაცს დასჭირდება ის, ვისაც ქველმოქმედებას გაუწევს.

გადასაწყვეტია აგრეთვე კითხვა იმის შესახებ, რომ მეგობარი უფრო ბედნიერებაში გვჭირდება თუ უბედურებში? როგორც უბედურ ადამიანებს სჭირდებათ ქველმოქმედნი, ასევე ბედნიერებს ის, ვისაც ისინი სიკეთეს გაუწევენ.

უაზრობა იქნებოდა, რომ ბედნიერ ადამიანებს მარტოობაში ვტოვებდეთ, რადგან არავინ ირჩევდა, რომ ყოველივე ჰქონოდა მარტოობაში. ადამიანი ხომ საზოგადოებრივი არსებაა და მისთვის ბუნებრივად დამახასიათებელია სხვასთან ერთად ცხოვრება. ეს დამახასიათებელია ბედნიერი ადამიანისთვისაც. მას ხომ გააჩნია ყოველივე ის, რაც ბუნებრივი სიკეთეა. ცხადია, მეგობართა და პატიოსან ადამიანთა შორის უკეთესია დროს გატარება, ვიდრე უცხოებთან და შემთხვევით ხალხთან, მაშასადამე, ბედნიერ კაცსაც სჭირდება მეგობრები.

რას ამბობენ წინამორბედი და რა არის გეშმარეტი მათ ნათქვამში? იქნებ სწორია ის, რასაც უმრავლესობა ფიქრობს, რომ მეგობრები სასარგებლონი უნდა იყვნენ? მაგრამ რადგან ბედნიერს ყველა სიკეთე აქვს, ამიტომ მას მეგობრები აღარ უნდა სჭირდებოდეს. მას ისინი არ სჭირდება სიამოვნებისთვის, თუნდაც მცირედი სიამოვნებისთვის, რადგან, თუ ცხოვრება სასიამოვნოა, მაშინ მას არ სჭირდება არავითარი დამატებითი სიამოვნება, და თუ ასეთი მეგობრები არ სჭირდება მაშასადამე, მას საერთოდ, მეგობრები არ სჭირდება.

მაგრამ ეს თვალსაზრისი არ უნდა იყოს სწორი, რადგან თავში ითქვა, რომ ბედნიერება არის ერთგვარი ენერგია, ხოლო ენერგია იქმნება და მუდმივად არ არსებობს, როგორც რაღაც ქონება. როგორც თავშივე ითქვა, ბედნიერება მდგომარეობს სიცოცხლესა და მოქმედებაში, ხოლო კეთილი კაცის მოქმედება თავისთავად წესიერია და სასიამოვნო, ის, რაც ჩვენთვის მახლობელია, სასიამოვნოც არის. ჩვენთვის მახლობელი ადამიანების შეცნობა უფრო ადვილია, ვიდრე საკუთარი თავისა. ასევე მათი მოქმედების შეცნობა უფრო ადვილია, ვიდრე საკუთარი თავისა. კეთილი ადამიანისათვის პატიოსანი მეგობრების მოქმედება სასიამოვნოა, [1170 a] რადგან ის შეიცავს ორმხრივ ბუნებრივ სიამოვნებას. ამრიგად, ბედნიერ ადამიანს ასეთი მეგობრები სჭირდება. პატიოსანი და მახლობელი ადამიანების მოქმედების გვრეტა სასურველია, ასეთი მოქმედება კი დამახასიათებელია კეთილი მეგობრისათვის.

ფიქრობენ აგრეთვე, რომ ბედნიერი ადამიანი სიამოვნებაში უნდა ცხოვრობდეს; მარტოხელა კაცის ცხოვრება მტანჯველია, რადგან ადვილი არაა განუწყვეტლივ მარტოობაში მოქმედება, მაგრამ სხვებთან ერთად და სხვებთან ურთიერთობაში ეს ადვილია. ამ შემთხვევაში ენერგია უწყვეტი იქნება, რადგან ის თავისთავად სასიამოვნოა და ეს უნდა გააჩნდეს ბედნიერს, რადგან ის პატიოსანია და როგორც პატიოსანს, მოსწონს სათნო მოქმედებები, ხოლო, რასაც ზიანი მოაქვს, ის მას აწუხებს, როგორც მუსიკოსი სიამოვნებს მშვენიერი მელოდით, ცუდი კი - იტანჯება. კეთილ კაცთან ცხოვრება იქნება ერთგვარი ვარჯიში სათნოებაში, რასაც თეოგნიდეც ადასტურებს.

თუ უფრო საფუძვლიანად შევისწავლით საკითხს, აღმოჩნდება, რომ პატიოსანი მეგობარი სასურველია პატიოსანი კაცისათვის, რადგან, როგორც ნათქვამი იყო, კეთილი ბუნების კაცი პატიოსანი ადამიანისთვის არის როგორც კეთილი, ისე სასიამოვნო.

ცხოველთა სიცოცხლე განისაზღვრება შეგრძნების უნარით, ადამიანისა - შეგრძნებითა და აზროვნებით. უნარი კი მოქმედებაში გადადის, რადგან მთავარია მოქმედება. უნდა ვივარაუდოთ, რომ სიცოცხლე უმთავრესად ნიშნავს შეგრძნებას, ან აზროვნებას, ხოლო სოცოცხლე თავისთავად არის სიკეთე და სიამოვნება. რადგან სიცოცხლე განსაზღვრულია, ხოლო განსაზღვრულობა დამახასიათებელია ბუნებრივი სიკეთისათვის, ბუნებრივადკეთილი კი ძვირფასია პატიოსანი ადამიანისთვის. ამიტომ სიცოცხლე ყველას სასიამოვნოდ მიაჩნია. ჩვენ ამ შემთხვევაში არ ვგულისხმობთ უზნეო სიცოცხლეს, რაც დამღუპველია, არც ტანჯვაში ცხოვრებას, რადგან ასეთი ცხოვრება არ არის

განსაზღვრული, ასევე მისთვის დამახასიათებელი სხვა თვისებები. ტანჯვის შესახებ ქვემოთ უფრო გარკვევით გვეჩვენება მსჯელობა.

სიცოცხლე თავისთავად არის სიკეთე და სიამოვნება, რაც იქიდან ჩანს, რომ მას ყველა ეტანება, განსაკუთრებით კი ბედნიერი და პატიოსანი ადამიანები, რადგან მათთვის ცხოვრება უაღრესად სასურველია და ისინი უნეტარესნიც არიან. მხედველი გრძნობს, რომ ხედავს, მსმენელი გრძნობს, რომ ესმის, მოსიარულე, რომ დადის, ასევეა სხვა შემთხვევებშიც, არსებობს რაღაც, რაც შევიგრძნობს იმას, რომ ჩვენ ვმოქმედებთ; ასევე ვგრძნობთ, რომ შევიგრძნობთ, ვიაზრებთ იმას, რომ ვაზროვნებთ, მაგრამ შევიგრძნობთ და ვაზროვნებთ [1170 b] იმიტომ, რომ ვარსებობთ, რადგან არსებობა არის ან შეგრძნება, ან აზროვნება. ხოლო შევიგრძნობთ იმას, რომ ცხოვრება თავისთავად სასიამოვნოა, რადგან სიცოცხლე სიკეთეა. სიკეთე კი იწვევს სიამოვნების შეგრძნებას. სიცოცხლე სასურველია და, განსაკუთრებით სასურველია კეთილი ადამიანისთვის, რადგან მათი არსებობა სიკეთე და სიამოვნებაა. ისინი ერთად შევიგრძნობენ რა სიკეთეს, სიამოვნებას იღებენ.

პატიოსან კაცს, რაც სურს თავისთვის, ის სურს მეგობრისთვისაც, რომელიც არის მისი „სხვა“. ამიტომ როგორც სასურველია თითოეულისათვის მისი საკუთარი არსებობა, დაახლოებით, ასევე სასურველია მეგობრის არსებობაც. არსებობა კი სასურველია იმიტომ, რომ მისი შეგრძნება თავისთავად არის სიკეთე; ამის შეგრძნება არის სასიამოვნო. მაგრამ საჭიროა იმის შეგრძნებაც, რომ მეგობარი არსებობს, რასაც ადგილი ექნება თანაცხოვრებისას, როდესაც მათ ექნებათ როგორც სიტყვიერი, ისე აზრობრივი ურთიერთობა. თანაცხოვრებაზე ლაპარაკი შეიძლება მხოლოდ ადამიანებზე და არა ჯოგზე, რომელიც სძოვს. თუ ბედნიერი კაცისათვის თავისთავად არსებობა სასურველია, რადგან ბუნებრივად ეს სიკეთე და სიამოვნებაა, მაშინ მისთვის ასეთივეა მეგობრის არსებობა, მეგობარიც სასურველია. და თუ ის მისთვის სასურველია, მაშინ მას მეგობარი უნდა ჰყავდეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში მის ცხოვრებას ნაკლი ექნება. მაშასადამე, ბედნიერ ადამიანს პატიოსანი მეგობრები სჭირდება.

თავი 10. იქნებ საჭიროა, რომ ადამიანს ბევრი მეგობარი ჰყავდეს? თუ როგორც სტუმართმოყვარეობის შესახებ არის ნათქვამი მოსწრებულად: „არ ვარგა არც ბევრი სტუმარი და არც უსტუმროდ ყოფნა“.

მეგობრობის შესახებ მიზანშეწონილი იქნება იმის თქმა, რომ არ ვარგა არც გადაჭარბებით ბევრი მეგობრის ყოლა, არც მეგობრის გარეშე ყოფნა. ეს ნათქვამი უფრო მეტად მიუდგება იმ მეგობრობას. რომელიც სარგებლობზე არის დამყარებული, რადგან ძნელია ბევრისათვის დახმარების გაწევა, რისთვისაც სიცოცხლეს კი არ გეყოფა. თუ მეგობარი უფრო მეტი გყავს, ვიდრე საჭიროა ცხოვრებისათვის, მაშინ ზედმეტი და ხელის შემშლელი მშვენიერი ცხოვრებისათვის. მაშასადამე, ისინი არ ყოფილან საჭირო. სიამოვნებისათვის საკმარისია მეგობრების მცირე რაოდენობა, როგორც სანელებელია

საქმელისათვის. კარგი მეგობარი კაცს ბევრი უნდა ჰყავდეს, თუ არსებობს მეგობართა რაოდენობის რაღაც საზომი, როგორც სახელმწიფოთა რიცხვისა? 10 კაცი ვერ შექმნის ქალაქს, არც - ათჯერ ათი ათასი. ეს არ არის რაღაც ერთი გარკვეული სიდიდე, არამედ არის რაღაც რიცხვი, რომელიც მდებარეობს [1171 a] გარკვეულ რიცხვებს შორის. ასევე მეგობრობის რაოდენობაც რიცხვით განსაზღვრულია და ყველაზე უკეთესია ის რაოდენობა, რამდენთანაც კაცს თანაცხოვრება შეუძლია. ვფიქრობთ, ეს რაოდენობა ყველაზე უფრო მიზანშეწონილია მეგობრობისათვის.

ამგვარად, ცხადია, ბევრთან თანაცხოვრება შეუძლებელია და მათ შორის თავის განაწილება. გარდა ამისა, ისინიც უნდა მეგობრობდნენ ურთიერთშორის. მათ ყველას სურს, რომ ერთად გაატარონ დრო. მაგრამ ბევრთან ეს ძალიან ძნელია. ძნელია აგრეთვე პირადი ტანჯვისა და სიხარულის ბევრისთვის გაზიარება. ასევე ერთისთვის თანაგრძნობა სიხარულში, მეორისათვის - ტანჯვაში. მაშასადამე, კარგი იქნება, თუ ვცდებით არა ბევრი მეგობრის ყოლას, არამედ იმდენისა, რამდენიც საკმარისია ერთად ცხოვრებისათვის. ისიც უნდა ვივარაუდოთ, რომ შეუძლებელია ბევრი მეგობრის სიყვარული. სიყვარული ბევრად უფრო ძლიერია, ვიდრე მეგობრობა და ის შეიძლება გქონდეს ერთი ადამიანის მიმართ. ამიტომ ძლიერი მეგობრები შეიძლება იყვნენ მცირე რაოდენობის ადამიანები.

ეს ცხადი ხდება პრაქტიკიდან, რადგან ამხანაგური კავშირებიდან ბევრი არ არიან მეგობრები, ხოლო ჰიმნებში ლაპარაკია ორის მეგობრობაზე. მრავალმეგობრიანნი და ისეთნი, რომლებიც ყველასთან შინაურულად იქცევიან, არავის მიაჩნია მეგობრებად, გარდა თანამოქალაქეებისა. მათ მაამებლებს უწოდებენ. სახელმწიფოებრივ ურთიერთობაში კი ბევრი შეიძლება იყოს მეგობარი, თანაც ჭეშმარიტი და არა მაამებელი. მეგობრობა კი, რომელიც სათნოების საფუძველზე იქმნება და იქმნება თვითონ მეგობრებისათვის, არ შეიძლება ბევრთან. კმაყოფილნი უნდა ვიყოთ თუ ჭეშმარიტი მეგობრები მცირე რაოდენობით მაინც ვიპოვეთ.

თავი 11. როდის უფრო მეტად არის საჭირო მეგობრები, ბედნიერებაში თუ უბედურებაში? მეგობრებს ორივე შემთხვევაში ეძებენ. უბედურებსმეგობრები სჭირდებათ დახმარებისათვის, ხოლო ბედნიერთ თანაცხოვრებისათვის და იმისთვის, რომ მეგობრებს ქველმოქმედება გაუწიონ. მათ ხომ ქველმოქმედება სურთ.

მეგობრები უფრო უბედურებაში არიან აუცილებელი, რადგან ამ დროს მათ სარგებლობის მოტანა შეუძლიათ. ბედნიერების დროს კი მეგობრების ყოლა მშვენიერია. ამ დროს მეგობრებად პატიოსან ადამიანს ირჩევენ, რადგან მათთან უფრო სასურველია დროს ტარება და მათთვის სიკეთის გაწევა. ასეთი მეგობრების ყოლა სასიამოვნოა როგორც ბედნიერებაში, ისე უბედურებაში, რადგან ტანჯვა გვიმსუბუქდება, როცა შენს ტანჯვას მეგობრები იზიარებენ.

ძნელია შემდეგი კითხვის გადაწყვეტაც: მეგობრები ტანჯვას გვიმსუბუქებენ თუ არა? ან იქნებ მათთან ურთიერთობა ჩვენ სიამოვნებას გვანიჭებს და იმის შეგნებით, რომ ისინი

თანაგვრძნობენ, ტანჯვა გვიმსუბუქდება, მაგრამ აძვირად ამ საკითხის განხილვა გვერდზე გადავდოთ. სახელდობრ, კითხვა ისმის, ტანჯვის შემსუბუქება ასე ხდება თუ სხვა გზით? მაგრამ, როგორც ჩანს, ხდება ისე, როგორც ითქვა.

[1171 b] ვფიქრობთ, მათი ჩვენთან ყოფნა არის რაღაც შერეული ბუნებისა. მეგობრების ხილვაც კი სასიამოვნოა, ხოლო უბედურებაში მყოფთათვის ერთგვარი დახმარებაა, რათა ძალიან არ იტანჯონ. მეგობარი, თუ ის მოხერხებულია, ამშვიდებს კაცს როგორც სიტყვით, ისე გამოხედვით, რადგან მან იცის მეგობრის თვისება, თუ რა სიამოვნებს მას და რა ტანჯავს. ჩვენ კი გვტანჯავს იმის შეგრძნება, რომ მეგობარი იტანჯება ჩვენი წარუმატებლობის გამო და ამიტომ ყველა ცდილობს, რომ არ იყოს მეგობრის ტანჯვის მიზეზი. მამაცი ადამიანები ფრთხილობენ, რომ არ გამოიწვიონ მეგობრის თანაგრძნობა, თუ ისინი ძალიან უგრძნობელნი არ არიან და საკუთარ ტანჯვას არ უზიარებენ მათ. საერთოდ, ისინი ახლოს არ იკარებენ მოწუწუნე ადამიანებს, რადგან თვითონაც არ არიან წუწუნის მოყვარენი; ქალებს და მათ მსგავს მამაკაცებს სიამოვნებთ ისინი, რომლებიც მათთან ერთად მოთქვამენ, უყვართ ისინი, როგორც მეგობრები და მათი ტანჯვის მოზიარენი.

აქედან ცხადი ხდება, რომ საჭიროა ყველაფერში ვბაძავდეთ კარგ ადამიანებს. მაშასადამე, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ბედნიერების დროს მეგობრის ყოლა, აგრეთვე იმის შეგნება, რომ მათ ჩვენი სიკეთე ახარებთ, სასიამოვნოა. ამრიგად, როგორც ჩანს, ბედნიერების დროს უნდა მოვუწოდოთ მეგობრებს, რადგან ქველმოქმედება მშვენიერია, ხოლო უბედურების დროს თავი უნდა შევიკავოთ ამისგან, რადგან სხვებს ჩვენი უბედურების შესახებ, რაც შეიძლება, ნაკლებად უნდა შევატყობინოთ, რის გამოც ნათქვამია: „ ჩემი უბედურებაც მეყოფა “ . განსაკუთრებით მაშინ უნდა მოვუწოდოთ მეგობრებს, როცა მათ ნაკლები წვალებით ჩვენთვის მეტი სარგებლის მოტანა შეუძლიათ და, პირიქით, მიზანშეწონილი იქნება, რომ უბედურებაში მყოფთან მივიდეთ მოწოდების გარეშე და იმ მიზნით, რომ დავეხმაროთ, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ისინი ამას არ მოელოდნენ. ორივე მხარისთვის ეს არის სასიამოვნოც და მშვენიერიც. წარმატების დროს კი საჭიროა ერთად მოქმედება კეთილგანწყობით. მეგობარი სწორედ ამიტომ არის საჭირო. ქველმოქმედების მიღებაში კი საჭიროა თავშეკავება, რადგან სარგებლობის მიღება ლამაზი არაა. მაგრამ საჭიროა ვერიდოთ იმ უსიამოვნებას, რაც ქველმოქმედების უარყოფას მოსდევს შედეგად.

ეს ასე ხდება ზოგჯერ. ამრიგად, მეგობრების ყოლა სასურველია ყველა ვითარებაში.

თავი 12. შეყვარებულებისათვის თავიანთი სიყვარულის საგნის ჭვრეტა ყველაზე მეტად სასიამოვნოა და ისინიც ამ გრძნობას დანარჩენ შეგრძნებებზე მაღლა აყენებენ. რადგან ყველაზე მეტად ამისგან იშვება და არსებობს სიყვარული. ასევეა მეგობრებიც, უპირატესობას აძლევენ ერთად ცხოვრებას, რადგან მეგობრობა არის კავშირი როგორც საკუთარ თავთან, ასევე მეგობრებთან და სასიამოვნოა იმის შეგრძნება, რომ არსებობს

ასევე მეგობრის არსებობის შეგრძნებაც. მოქმედების ენერგია მათი ერთად ცხოვრებით წარმოიშობა, რაც იზიდავს ორივე მხარეს. თითოეულს როგორც ესმის ცხოვრების აზრი და როგორც სურს მას [1172 a] ცხოვრება, ამავე სახით სურს მას ცხოვრება მეგობართან ერთად. ზოგი ერთად სვამს, ზოგი ერთად თამაშობს კამათელს, ზოგი ერთად ვარჯიშობს, ზოგი ერთად ნადირობს, ან ერთდ ფილოსოფოსობს და თითოეული ისე ატარებს დროს, როგორც მოსწონს. მეგობრები, რომლებსაც ერთად ცხოვრება სურთ, იმას აკეთებენ და იმით უკავშირდებიან ერთმანეთს, რაც უფრო მეტად უყვართ.

მეგობრობა ცუდ ადამიანებთან არის უზნეობა. ისინი ერთმანეთს მტკიცედ არ უკავშირდებიან და ემსგავსებიან რა ერთმანეთს, თვითონაც უზნეონი ხდებიან. პატიოსანი ადამიანების ურთიერთობა კი ნორმალურია. როგორც ჩანს, ისინი უკეთესნიც კი ხდებიან ერთმანეთის გავლენით. ერთმანეთს ემსგავსებიან იმაში, რაც მოსწონთ. ამიტომაც არის ნათქვამი: „კარგისაგან კარგს სწავლობ“.

აი, ყველაფერი ის, რაც გვინდოდა გვეთქვა მეგობრობაზე. ქვემოთ ვიმსჯელებთ სიამოვნების შესახებ.

ნიგნი 10.

თავი 1. ამის შემდეგ გვეჩნება ასეთივე განხილვა სიამოვნებისა. სავარაუდოა, რომ ის დაბადებიდანვე თანდაყოლილი გვაქვს. ამიტომაც ახალგაზრდობის აღზრდაში იყენებენ სიამოვნებასა და ტანჯვას. ვფიქრობთ, ხასიათის ჩამოყალიბებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ ახალგაზრდებს მოსწონდეთ ის, რაც საჭიროა და სძულდეთ ის, რაც არაა საჭირო. ეს უნდა ვრცელდებოდეს მთელი ცხოვრების მანძილზე, რადგან ამას დიდი მნიშვნელობა და გავლენა აქვს სათნოებასა და ბედნიერ ცხოვრებაზე, რადგან ადამიანები ამჟღავნებენ სიამოვნებას და ტანჯვას გაურბიან. ამის შესახებ მსჯელობას თავი არ უნდა ავარიდოთ, მით უმეტეს იმიტომ, რომ არსებობს დიდი დავა.

ზოგი სიამოვნებას სიკეთეს უწოდებს. ზოგი, კი პირიქით, მას მთლიანად ბოროტებად თვლის. ეს უკანასკნელნი დარწმუნებულნი არიან, რომ ეს ასეა. ზოგი ფიქრობს, რომ უკეთესი იქნება ჩვენი ცხოვრებისათვის, რომ სიამოვნება გამოვავლინოთ როგორც უარყოფითი მოვლენა, თუნდაც ის ასეთი არ იყოს. უმრავლესობა ისწრაფვის სიამოვნებისაკენ და ემონება მას, თუმცა უნდა ემოძრავათ საწინააღმდეგო მიმართულებით, რითაც ისინი მიაღწევდნენ შუას.

მაგრამ შეუძლებელია, რომ ეს მსჯელობა სწორი არ იყოს. რადგან მსჯელობა ვნებასა და მოქმედებებზე შედარებით საქმეებთან, ნაკლებ სარწმუნოა. როცა მსჯელობა შეგრძნებებს [1172 b] ეწინააღმდეგება, ის შეგრძნებებთან ერთად ჭეშმარიტებასაც უარყოფს. თუ ვინმე აძაგებს სიამოვნებას, მაგრამ ხედავს, რომ ყველა მას ეტანება, ფიქრობს, რომ ყველა სიამოვნება ასეთია. რადგან ურავლესობას არ ძალუძს მისი განსაზღვრა, ამიტომ ამის შესახებ ჭეშმარიტი სიტყვა სასარგებლოა არა მხოლოდ

ცოდნისათვის, არამედ ცხოვრებისთვისაც. ჭეშმარიტება, თანხმობაშია რა საქმესთან¹, სწამთ მისი და იმათაც ურჩევნ, იცხოვრონ იმის შესაბამისად, ვინც გონებას ემორჩილება.

ახლა გადავიდეთ იმის განხილვაზე, რაც ნათქვამია სიამოვნების შესახებ.

თავი 2. ევდოქსე ფიქრობდა, რომ სიამოვნება სიკეთეა, რადგან ხედავდა, რომ ყველა, როგორც გონიერი, ისე უგუნური, მას ეტანება. მაგრამ ყველგან სასურველია პატიოსნება, რაც უმაღლესი სიკეთეა. ე.ი. ის ყველაზე კარგია, რადგან თითოეული თავისთვის სიკეთეს ეძებს, როგორც საკვებს, ხოლო ის, რაც ყველასთვის სიკეთეა და რისკენაც ყველა მიისწრაფვის, უნდა იყოს სიკეთე თავისთავად.

ამ შეხედულებას ენდობოდნენ უფრო მეტად ევდოქსეს სათნებს გამო, ვიდრე მისი მსჯელობის გამო, რადგან მას თვლიდნენ გამორჩეულად გონიერ ადამიანად. იგი ასე მსჯელობდა არა სიამოვნების სიყვარულის გამო, არამედ იმიტომ, რომ ჭეშმარიტად მიაჩნდა. ევდოქსე, ფიქრობდა, რომ ეს არანაკლებ ნათელი გახდებოდა საწინააღმდეგო მსჯელობიდან, რადგან თავისთავად ტანჯვას ყველა გაურბის, მის საწინააღმდეგოს, სიამოვნებას კი ყველა ეტანება; განსაკუთრებით სასურველია ის, რასაც ვირჩევთ არა რაიმე სხვა მიზნისთვის, ან სხვა რაიმესთვის, ასეთი კი, საერთო შეხედულებით, არის სიამოვნება. არავინ სვამს კითხვას, თუ რატომ სიამოვნებს, რადგან სიამოვნება სასურველია თავისთავად. ის უფრო სასურველი გახდება, თუ მას მივუმატებთ ნებისმიერ სათნოებას, იქნება ის სამართლიანობა თუ გონიერება. სიკეთე თავისთავად იზრდება სხვა სიკეთის მიმატებით. ამ მსჯელობიდან ჩანს, რომ სიამოვნება არის ერთ-ერთი სიკეთე, თუმცა არა სხვებზე უკეთესი, რადგან რაიმე სიკეთეა სხვებთან შედარებით და არა ცალკე აღებული.

პლატონიც უარყოფს მოსაზრებას, რომ სიამოვნება არის სიკეთე, რადგან ცხოვრება განსაკუთრებით მაშინ არის სასურველი, როცა სიამოვნება შეერთებულია გონიერებასთან, ვიდრე მისგან დამოუკიდებლად არსებული სიკეთე. მაგრამ, თუ ნარევი უმჯობესია, მაშინ სიამოვნება სიკეთე არ ყოფილა, რადგან სიკეთეს, რაც არ უნდა მიუმატო, უფრო სასურველი ვერ გახდება. ცხადია, არც სხვა რაიმე იქნება სიკეთე, თუ ის სასურველი ხდება იმიტომ, რომ მას სხვა სიკეთეს მივუმატებთ. მაშასადამე, რა არის ის, რასაც ჩვენ ვუკავშირდებით? აი, სწორედ ეს არის საკვლევი.

[1173 a] ის, ვინც ამტკიცებს, სიკეთე არ არის ის, რასაც ყველა ეტანება, უაზრობას არ ამტკიცებს. რადგან, რაც ყველას ჰგონია, რომ არსებობს, ჩვენც ვამბობთ, რომ ის არსებობს, მაგრამ, თუ ამ რწმენას უარვყოფთ, უფრო სარწმუნოს თქმა ძნელი იქნება. ზემოთქმულს აზრი მაშინ ექნებოდა, სიამოვნებას მხოლოდ უგუნური რომ ეტანებოდნენ. მაგრამ, თუ მას გონიერნიც ეტანებიან, მაშინ, როგორ გავიგოთ ზემოთქმულის აზრი? ასევე დაბლა მდგომ ცხოველებშიც არის რაღაც ბუნებრივი სიკეთე, რაც მათ არსებას ჭარბობს და რაც მიისწრაფვის მონათესავე სიკეთისაკენ.

არა გვგონია, რომ საწინააღმდეგო შეხედულება უკეთესი იყოს. ისინი ამბობენ, რომ, თუ

ტანჯვა ბოროტებაა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ სიამოვნება არის სიკეთე. რადგან, მათი აზრით, ბოროტება ბოროტებას უპირისპირდება, ორივე კი არაფერს. ესენი ცუდად არ მსჯელობენ, მაგრამ მაინც ვერ იძლევიან სწორ პასუხს კითხვაზე. თუ სიკეთეც ბოროტებაა, მაშინ ორივეს უნდა გავექცეთ, მაგრამ, თუ არც ერთი მაგანი არ არის ბოროტება, მაშინ არ უნდა გავექცეთ არც ერთს, ანდა ორივეს ერთნაირად. ახლა კი აღმოჩნდა, რომ ერთს გაურბიან როგორც ბოროტებას, მეორეს კი რჩეობენ როგორც სიკეთეს, მაშასადამე, ისინი დაპირისპირებული ყოფილან.

თავი 3. იმის გამო, რომ სიამოვნება არ არის რაიმე გარკვეული თვისება, ამიტომ არ შეიძლება იყოს სიკეთე. მაგრამ რადგან არც სათნოების ენერგია არის რაიმე თვისება, ამიტომ არც ის არის ბედნიერება.

იმასც კი ამბობენ, რომ სიკეთე განსაზღვრულია, სიამოვნება კი განუსაზღვრელი, რადგან იგუებს მეტსა და ნაკლებს. მაგრამ, თუ ამას ამბობენ სიამოვნების შესახებ, იგივე ითქმის სამართლიანობისა და სხვა სათნოებათა შესახებაც, რომლის მიხედვით ადამიანზე ითქმის მეტი ან ნაკლები თვისების მეორე. მაგალითად, კაცი შეიძლება იყოს მეტად სამართლიანი ან მამაცი, მეტად ან ნაკლებად კეთილი და გონივრული საქმეების შემძლე. ისინი მსჯელობენ რა სიამოვნებაზე, არაფერს ამბობენ იმ მიზეზებზე, რის გამოც სიამოვნება შეიძლება იყოს შერეულიცა და შეურეველიც. რა უშლის ხელს იმას, რომ ისე როგორც განსაზღვრულია ჯანმრთელობა, მაგრამ მაინც იგუებს მეტსა და ნაკლებს, ასეთივე იყოს სიამოვნებაც. ყველაფერში არაა ერთნაირი პროპორცია, არც ერთსა და იმავე მოვლენას აქვს იგივეობრივი ბუნება, მხოლოდ გარკვეულ საზღვრამდე, მერე კი იგუებს მეტსა და ნაკლებს. ასეთივე მდგომარეობა უნდა იყოს სიამოვნებაშიც.

ისინი სიკეთეს თვლიან დასრულებულად, მოძრაობასა და ქმნადობას დაუსრულებლად, სიამოვნებას კი - მოძრაობად და ქმნადობად. ვფიქრობთ, რომ ისინი სწორად არ მსჯელობენ, რადგან მოძრაობა არ არის დამახასიათებელი ყველა სიამოვნებისათვის. გარდა ამისა, ყველა მოძრაობას ახასიათებს აჩქარება და შენელება, თუ თავისთავად არა, როგორც კოსმოსს, სხვასთან მიმართებაში მაინც. სიამოვნებას კი არა აქვს არც ერთი ამ თვისებათაგან. [1173 b] სიხარული წარმოიშობა სწრაფად, როგორც რისხვა, სიამოვნება კი არა, არც სხვასთან მიმართებაში. მაგრამ სიარულში, სირბილში, ზრდაში და სხვაგან ხდება ეს. სიამოვნების მდგომარეობაში გადასვლა შეიძლება როგორც სწრაფად, ისე ნელა, მაგრამ თვით სიამოვნების პროცესი არ მიმდინარეობს არც სწრაფად და არც ნელა. მე ვგულისხმობ სიამოვნების განცდას.

რა აზრით შეიძლება სიამოვნებაზე იმის თქმა, რომ ის ქმნადობაა? ვფიქრობთ, რომ არ არსებობს შემთხვევითი მოვლენიდან შემთხვევითის წარმოქმნა, მაგრამ საერთოდ, რისგანაც წარმოიშობა მოვლენა, იმაშივე ილუპება. სადაც წამოშობა არის სიამოვნება, იქ დაღუპვა არის ტანჯვა.

იმასაც ამბობენ, რომ ტანჯვა არის რაიმეს ნაკლებობით გამოწვეული ბუნებრივი

მდგომარეობა. სიამოვნება კი შევსებაა. ამ შემთხვევაში სიამოვნება იქნება სხეულბრივი განცდა, თუ შევსება ბუნებრივი სიამოვნებაა. მაშინ, სადაც შევსება ხდება, იქ სიამოვნებაა. ეს კი სხეულში ხდება. მაგრამ ეს ასე არ უნდა იყოს. როცა შევსება წარმოებს, კაცს სიამოვნებს მაგრამ, როცა სჭრიან, მაშინ იტანჯება.

როგორც ჩანს, ეს თვალსაზრისი წარმოიშობა კვებასთან დაკავშირებული სიამოვნებისა და ტანჯვისაგან. როცა წარმოიშობა დანაკლისი და ამასთან დაკავშირებული ტანჯვა, მაშინ შევსება სიამოვნებას იწვევს. მაგრამ ეს არ ხდება ყოველი სიამოვნების დროს, რადგან ტანჯვასთან არ არის დაკავშირებული მათემატიკური ცოდნა, ასევე ყნოსვით, სმენით, მხედველობით გამოწვეული შეგრძნებები, აგრეთვე მოგონებები და იმედები. რისგან წარმოიშობიან ისინი? აქ არა აქვს ადგილი დანაკლისს, რის შევსებაც ისინი იქნებოდნენ.

ის, ვინც ამტკიცებს, რომ სიამოვნება არის სამარცხვინო რამ, შეიძლებოდა გვეპასუხა, რომ სიამოვნება ასეთი რამ არ არის. და თუ უზნეო ადამიანებს რაიმე სიამოვნებთ, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ის არ იქნება სასიამოვნო მათ გარდა ვინმე სხვისთვის; ისევე როგორც, რაც ავადმოფისათვის არის სასიამოვნო, ტკბილი ან მწარე, ასეთივე არ იქნება ჯანმრთელისათვის. ასევეა მხედველობით დაავადებულისათვის, რაც თეთრად ეჩვენება, ის სინამდვილეში ასეთი არ არის.

მათთვის შეიძლებოდა ასეთი პასუხის გაცემაც, რომ სიამოვნება სასურველია, მაგრამ არა ამგვარად. მაგალითად, გამდიდრება სასურველია, მაგრამ არა ღალატის გზით. ასევეა ჯანმრთელობაც, მაგრამ არა განურჩევლად ყველაფრის ჯამით. ანდა იქნებ სიამოვნებანი განსხვავდებიან სახეობრივად: სხვაა სიამოვნება, მიღებული მშვენიერებით, და სიამოვნება, მიღებული სიმახინჯით. ასევე, კაცი ვერ მიიღებს სიამოვნებას სამართლიანობით, თუ თვითონ არაა სამართლიანი; კაცი ვერც მუსიკით მიიღებს სიამოვნებას, თუ მუსიკოსი არაა. ასევე სხვა შემთხვევებშიც.

როგორც ჩანს, მეგობარი არაა იგივე, რაც მლიქვნელი და სიამოვნება არაა სიკეთე, ანდა ისინი სხვადასხვა გვარს მიეკუთვნებიან. ერთი ფიქრობს, რომ მეგობრობით მიიღოს სიკეთე, მეორე [1174 a] ფიქრობს, მიიღოს სიამოვნება. ამიტომაც ზოგ ურთიერთობას აქებენ, ზოგს კი აძაგებენ, მესამისაკენ ისწრაფვიან. არავინ ისურვებდა, მთელი ცხოვრების განმავლობაში ბავშვის ჯკუა ჰქონოდა, თუნდაც დიდი სიამოვნება მიეღო იქიდან, რისგანაც ბავშვები იღებენ. არც იმას ისურვებდა ვინმე, რომ სიამოვნება მიიღოს სამარცხვინო მოვლენებისაგან, თუნდაც ამის გამო ტანჯვა არ ელოდეს. ასევე ჩვენც ბევრ რამეს ვაკეთებთ დიდი გუმოდგინებით, თუნდაც მათ ჩვენთვის არავითარი სიამოვნება არ მოჰქონდეთ, მაგალითად, ხედვა, მოგონება, ცოდნისა და სათნოების შეძენა. ჩვენთვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, მოაქვთ თუ არა მათ აუცილებლად რაიმესიამოვნება. ჩვენ მათ მაშინაც ვირჩევთ, როცა არავითარი სიამოვნება არ მოაქვთ.

ამრიგად, ცხადი გახდა, რომ სიამოვნება არ არის არც სასურველი და არც სიკეთე.

ცხადი ვახდის ისიც, რომ არსებობს ზოგი სიამოვნება, რომელიც სასურველია თავისაგან. ისინი განსხვავდებიან ან სახით, ან გამომწვევი მიზეზებით.

ამრიგად, საკმარისად ვილაპარაკეთ იმის შესახებ, რაც ნათქვამი იყო სიამოვნების შესახებ.

თავი 4 . თუ განხილვას თავიდან დავიწყებთ, უფრო ნათელი გახდება, თუ რა არის სიამოვნება და როგორია ის.

მხედველობა დროის ნებისმიერ მონაკვეთში დასრულებული მოჩანს, რადგან მას არავითარი ნაკლი არა აქვს, რომ დასრულება ესაჭიროებოდეს შემდგომ წარმოქმნილი მოვლენებისგან, სიამოვნებასაც ასეთი ბუნება უნდა ჰქონდეს, რადგან ის მთლიანია და დროის არც ერთ მონაკვეთში არ საჭიროებს არავითარ დასრულებას. მაშასადამე, სიამოვნება არაა არც მოძრაობა, რადგან ყოველი მოძრაობა დროში არსებობს და მასშივე სრულდება. მაგალითად, სახლის მშენებლობა დასრულდება, როდესაც მიაღწევს დასახულ მიზანს. ეს ხდება ნებისმიერ დროს, ან გარკვეულ დროს. დროის გარკვეულ მონაკვეთში კი ყოველივე დაუსრულებელია და ისინი განსხვავდებიან როგორც მთელისაგან, ისე ერთმანეთისაგან. მაგალითად, ქვების გროვა არაა იგივე, რაც წვიმის სადენი, ხოლო ეს განსხვავდება დასრულებული შენობისაგან. შენობა დასრულებულია მაშინ, როცა მას არ სჭირდება არაფრის დამატება დასახულ გეგმასთან შედარებით, ფუნდამენტი და ორნამენტი კი არაა დასრულებული, რადგან ნაწილები არიან.

რადგან მოძრაობის სახეები განსხვავდებიან და დროის რომელიმე მონაკვეთში ვერ მოივიღებთ დასრულებული სახის მოძრაობას, ამიტომ ის არსებობს მხოლოდ მოძრაობის ბოლოს. იგივე ითქმის სიარულზე და ყოველივე სხვაზე. გადაადგილება არის მოძრაობა საიდანმე და ის განსხვავებულია სახეობრივად, როგორც ფრენა, სიარული, ხტუნვა და სხვ. და არა მხოლოდ ასე, არამედ თვითონ სიარულშიც არის სხვაობა, რადგან საიდანმე და სადამდე არაა ერთი და იგივე მთელ სტადიონზე და მის ნაწილებში; ასევე სხვადასხვა სვლა სხვადასხვა ნაწილში. ამა თუ იმ გზის გავლაც არ ხდება ერთნაირად, რადგან ადამიანი [1174 b] გაივლის არა მხოლოდ ამ გზას, არამედ მის სხვადასხვა ნაწილს, რომლებიც სხვადასხვა ადგილზეა მოთავსებული.

უფრო ზუსტად მოძრაობის შესახებ ლაპარაკი გვაქვს სხვა ნაშრომში. როგორც ვხედავთ, მოძრაობა ყველა დროში არ არის დასრულებული, მეტი წილი დაუსრულებელია. ისინი განსხვავებული არიან სახეობრივადაც. განსხვავებას ქმნის აგრეთვე „ საიდან “ , „ სად “ . სიამოვნების სახეები კი დროის ყოველ მონაკვეთში დასრულებულია. ცხადია, სიამოვნება და დრო ერთმანეთისგან განსხვავდებიან და რომ სიამოვნება განეკუთვნება მთლიან და დასრულებულ მოვლენებს, ამას ის ადასტურებს, რომ მოძრაობა შეუძლებელია ისე, თუ არა დროში. სიამოვნება კი შესაძლებელია, რადგან სიამოვნება არსებობს მთლიანად „ ახლა “ .

აქედან ცხადია, რომ სწორად არ მსჯელობს ის, ვინც ამბობს, რომ სიამოვნება არის ან

მოძრაობა, ან ქმნადობა. მაგრამ ამის თქმა ყველა მოვლენაზე არ შეიძლება, შეიძლება, მხოლოდ იმათზე, რომლებიც ნაწილებისგან შედგებიან და მთლიანნი არ არიან. არც მხედველობა, არც მონადა, არც წერტილი არ არის მოძრაობა ან ქმნადობა, არც სიამოვნებაა ასეთი, რადგან ის რაღაც მთლიანია.

ყოველი შეგრძნება ხორციელდება ობიექტთან მიმართებაში. საბოლოოდ კი მისი განხორციელება ხდება იმ მოვლენებში, რომლებიც კარგად ეგუებიან ამ შეგრძნებას. ძირითადად ასეთია დასრულებული მოქმედება. მნიშვნელობა არა აქვს იმას, ვიტყვით შეგრძნება მოძრაობს თუ ის, ვისაც ეს შეგრძნება ეკუთვნის. ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში უკეთესია, თუ ენერგია ვლინდება იმ მოვლენებში, რომლებიც მას კარგად ეგუებიან. ასეთი მოქმედება კი დასრულებული და სასიამოვნოა. ყოველ შეგრძნებაში არის სიამოვნება ისევე, როგორც აზროვნებასა და თეორიულ მოღვაწეობაში. მაგრამ ყველაზე სასიამოვნოა ის მოქმედება, რომელიც დასრულებულია, ხოლო ის დასრულებულია, როცა კარგად არის შეთავსებული კარგი მოვლენების აღსაქმელად. სიამოვნება ასრულებს მოქმედებას, მაგრამ ის ერთნაირად არ ასრულებს შეგრძნებასა და შეგრძნებადს, თუმცა ორივე ღირებულია; ისევე როგორც ჯანმრთელობა და ექიმი გამოჯანმრთელების ერთნაირი მიზეზი არ არიან.

შეგრძნებას რომ ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში თან სდევს სიამოვნება, ეს ცხადია. ვამბობთ, რომ ხედვა და სმენა სასიამოვნოა. სიამოვნება მით უფრო მეტია, რაც უფრო კარგ მდგომარეობაშია შეგრძნება და ის ასეთსავე მიმართებაშია ობიექტთან. ცხადია, როცა ასეთია შეგრძნებადი და შემგრძნობი, მაშინ სიამოვნება ყოველთვის იარსებებს როგორც შემოქმედში, ისე იმაში, რასაც ის ქმნის. სიამოვნება არ ასრულებს მოქმედებას, როგორც მასში არსებული თვისება, არამედ - როგორც მოქმედების პროცესში მყოფი დასასრული, ისევე, როგორც მოწიფულობას ასრულებს დრო. სანამ არსებობს აზროვნებისა და შეგრძნების ისეთი ობიექტი, როგორიც საჭიროა და ისიც, ვინც განსჯის და მოიაზრებს, მათ მოქმედებაში იქნება [1175 a] სიამოვნება. შედეგი ასეთია მაშინ, თუ ასეთივე არიან შემგრძნებიდა შემოქმედი საწყისები და თუ მათ ერთმანეთთან ერთნაირი დამოკიდებულება აქვთ.

რატომ ხდება, რომ არავის აქვს უწყვეტი სიამოვნება? იქნება ადამიანი იღლება, რადგან ადამიანთა მთელ მოდგმას არა აქვს განუწყვეტელი მოქმედების უნარი. ამიტომ არც სიამოვნება არის უწყვეტი, რომელიც მოქმედებას მოსდევს. ზოგი საგანი გვესიამოვნება, როცა ის ახალია. ამიტომ პირველად ამოძრავებული და საამისოდ განწყობილი გონება ხალისით მოქმედებს. ისევე, როგორც ვუყურებთ საგანს, რომელსაც პირველად ვხედავთ, შემდეგ კი მოქმედება ასეთივე ინტენსიური აღარაა და კლებულობს, რის გამოც სიამოვნებაც სუსტდება.

ვფიქრობთ, ყველა მიისწრაფვის სიამოვნებისაკენ, რადგან სიცოცხლე ყველას უნდა. სიცოცხლე კი ერთგვარი აქტივობაა და თითოეული მოქმედებს იმ მიმართულებით და იმ

სფეროში, რაც მას უფრო მეტად მოსწონს. მაგალითად, მუსიკოსი მოქმედებს სმენით და ასე არჩევს მელოდიებს. ცოდნის მოყვარე აზროვნებით განიხილავს თეორიებს. ასევე მოქმედებენ ყველა სხვა დანარჩენიც. სიამოვნება კი ასრულებს მოქმედებას და სიცოცხლესაც, რომლისკენაც ისწრაფვის ყველა. სიამოვნებისაკენ სწრაფვას აქვს აზრი, რადგან ის სრულყოფს სიცოცხლეს და ამიტომ სასურველი ხდება.

აქ არ შევხები საკითხს იმის შესახებ, სიამოვნებისათვის ვარჩევთ სიცოცხლეს თუ სიცოცხლისათვის სიამოვნებას. როგორც ჩანს, ისინი კავშირში არიან და დამოუკიდებლად არ გვხვდებიან, რადგან მოქმედების გარეშე არ არსებობს სიამოვნება, ხოლო ყოველ მოქმედებას სიამოვნება ასრულებს.

თავი 5. როგორც ჩანს, აქედან გამომდინარეობს მათი სახეობრივი განსხვავებაც, ხოლო რაც სახეობრივად განსხვავებულია, დასრულებას მიიღებს სხვა მოვლენებისგან. ასე ხდება როგორც ბუნებრივ, ისე ხელოვნურ მოვლენებში, როგორიცაა ცხოველები და ხეები, ნახატები და ქანდაკებები, სახლები და იარაღი. ასე რომ, გასხვავებული სახის მოქმედებას სხვადასხვა სახის დასრულება ეწებათ. ერთმანეთისგან განსხვავდება აზროვნებისა და შეგრძნების საგანი და თვითონაც სხვადასხვა სახის არიან. ყოველივე ამას კი სიამოვნება ასრულებს.

ეს ცხადი ხდება იმითაც, რომ ყოველ მოქმედებას ასრულებს მისთვის დამახასიათებელი სიამოვნება და აქტივობაც მატულობს. ის, ვინც სიამოვნების დახმარებით მოქმედებს, უფრო კარგად და ზუსტად განსჯის. მაგალითად, გეომეტრიის მცოდნენი სიამოვნებას იღებენ გეომეტრიაში მუშაობით, მათ ყოველი პრობლემა უკეთ ესმით, ასევე მუსიკისა და მშენებლობის მოყვარენი და ყველა სხვა დანარჩენი სიამოვნებით მათთვის მახლობელი საქმიანობა. ისინი თავიანთ საქმიანობაში აღწევენ მეტ წარმატებას, როდესაც მისგან [1175 b] სიამოვნებას იღებენ. სიამოვნების მომატება ზრდის საქმიანობის წარმატებას. სხვადასხვა სახის საქმიანობას შეესაბამება სხვადასხვა სახის სიამოვნება.

ეს უფრო ცხადი გახდება იმით, რომ არსებობენ სხვა სახის სიამოვნებები, რომლებიც საქმიანობას აბრკოლებენ. მაგალითად, სალამურზე დამკვრელს არ შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს კამათში, როცა ისმენს სალამურზე დაკვრას. იგი სალამურის მოსმენით მეტ სიამოვნებას იღებს, ვიდრე სხვა საქმიანობით. სალამურზე დაკვრა სპობს იმ ენერგიას, რომელიც საჭიროა კამათისათვის. იგივე მდგომარეობაა სხვა შემთხვევებშიც როცა ორ მოქმედებას ერთდროულად აწარმოებენ. უფრო ძლიერი სიამოვნება აძევებს სხვა სიამოვნებას და მით უფრო მეტად, რაც უფრო მეტად განსხვავდება მისგან. ასე რომ, ძნელია ორი მოქმედების ერთდროულად შესრულება. როდესაც ერთი საქმისაგან ვიღებთ დიდ სიამოვნებას, მეორეს ველარ ვაწარმოებთ. მაგრამ, როდესაც ერთით არა ვართ კმაყოფილი, მეორეს ვაკეთებთ. როგორც თეატრში ტკბილეულს განსაკუთრებით მაშინ გემინ, როცა მებრძოლები ცუდები არიან. ამა თუ იმ მოქმედებისათვის დამახასიათებელი

სიამოვნება აზუსტებს, აუმაღლებს და ახანგრძლივებს მას. მისგან განსხვავებული სიამოვნება კი სპობს აქტივობას, რადგან ეს სიამოვნებები დიდად განსხვავდებიან ერთმანეთისგან. მოქმედებისათვის უცხო სიამოვნებები ისეთსავე შედეგს იწვევენ, როგორც ამ მოქმედებისთვის დამახასიათებელი ტანჯვა. ტანჯვა, რომელიც მოქმედებას სდევს თან, სპობს მას. ასე ხდება, მაგალითად, მაშინ, როცა ვინმეს წერა არ სიამოვნებს. იტანჯება ისიც, ვისაც ანგარიში არ ემარტყება. ამიტომ ერთი შეწყვეტს წერას, მეორე ანგარიშს, რადგან ეს მოქმედებანი მათში ტანჯვას იწვევენ. საწინააღმდეგო შედეგს გვაძლევს ის ტანჯვა და სიამოვნება, რომელიც თან სდევს მოქმედებას და ამავე დროს მისთვის არ არის დამახასიათებელი. ასეთი ტანჯვა და სიამოვნება წარმოქმნილია თვით მოქმედებისაგან. მოქმედებისათვის უცხო სიამოვნებები, დაახლოებით, ისე მოქმედებენ მასზე, როგორც ტანჯვა, ოღონდ არა მთლად ტანჯვის მსგავსად.

ერთმანეთისგან გასხვავდებიან დადებითი და უარყოფითი მოქმედებანი. პირველნი სასურველნი არიან, მეორენი - უარსაყოფნი, მესამენი კი - ნეიტრალურნი. ასევეა სიამოვნებებშიც, რადგან თითოეულ მოქმედებას აქვს მისთვის დამახასიათებელი სიამოვნება. დადებით მოქმედებას თან ახლავს ასეთივე სიამოვნება, და პირიქით, ცუდს - ცუდი. ასევე ის სურვილები, რომლებიც მიმართულია მშვენიერი მოვლენებისაკენ, საქებია, ხოლო მახინჯისაკენ მიმართული, გასაკიცხია. ის სიამოვნებანი, რომელნიც არსებობენ თვით მოქმედებებში, უფრო დამახასიათებელი არიან მისთვის, ვიდრე მისწრაფებები. მისწრაფებები კი როგორც დროით, ისე თავისი ბუნებით, გამოცალკევებული არიან მოქმედებისგან. სიამოვნებანი, რომლებიც უახლოვდებიან მოქმედებას, განუსაზღვრელნი არიან და ამიტომ იწვევენ დავას იმის შესახებ, რომ იქნებ მოქმედებაიგივე სიამოვნებაა. სიამოვნება არ უნდა იყოს არც განსჯა, არც შეგრძნება, რადგან ეს უაზრობა იქნებოდა. მაგრამ იმის გამო, რომ სიამოვნება მათგან არ არის გამოყოფილი, ამიტომ ზოგს იგი მათთან იგივეობრივი ჰგონია.

როგორც მოქმედებები არიან განსხვავებული, ასევე განსხვავებულია სიამოვნებებიც.

[1176 a] მხედველობა განსხვავდება შეხებისაგან სისუფთავით, ყნოსვა და სმენა - გემოვნებისაგან. ასევე განსხვავდებიან სიამოვნებები, რომლებიც განეკუთვნებიან განსჯას და თითოეული მათგანი ერთმანეთისგან.

ჩანს, რომ ყოველ ცოცხალ არსებას აქვს მისთვის დამახასიათებელი სიამოვნება, ისევე როგორც მოქმედება, რადგან სიამოვნება მოქმედებას შეესაბამება, ეს ნათელი გახდება თუ საკითხს კონკრეტულად განვიხილავთ. სულ სხვაა სიამოვნება ცხენის, ძაღლისა და ადამიანისა. როგორც ჰერაკლიტე ამბობს: "სახედარი ჩალას ამტობინებს ოქროს, რადგან სახედრისათვის ჩალა ოქროზე უფრო სასიამოვნოა". სხვადასხვა სახის არსებას, სიამოვნებაც სხვადასხვა აქვს, ხოლო ერთი და იმავე სახისას - ერთი და იგივე. მაგრამ ამ მხრივ თვით ადამიანებს შორის არ არის მცირე განსხვავება. რადგან ერთი და იგივე მოვლენა ზოგს სიამოვნებს, ზოგს კი სტანჯავს და ის, რაც ერთისათვის არის მტანჯველი და

საძულველი, მეორისათვის სასიამოვნო და საყვარელია. იგივე მდგომარეობაა სიტყბოს შეგრძნებაში. ერთი და იგივე არ ეჩვენება ტკბილად სუსტსა და ჯანმრთელს; ასევე თბილს ერთნაირად არ შეიგრძნობს სიცხიანი და ჯანმრთელი. იგივე მდგომარეობაა სხვა შეგრძნებებში.

ყველა ამ შემთხვევაში რეალურად არსებობს ის, რაც ევლინება კარგ ადამიანს და თუ ეს სწორია, მაშინ, როგორც ჩანს, ყოველივეს საზომი არის სათნოება და კეთილი ადამიანი, რამდენადაც ის ასეთია; სასიამოვნონიც ისინი იქნებიან, ვინც მას მიაჩნია ასეთად. სასიამოვნო იქნება ის, რაც მას სიამოვნებს. არაა საკვირველი, რომ რაც ამ კაცს მიაჩნია საზიზღრად, სხვას სასიამოვნოდ მოეჩვენოს, რადგან ადამიანთა დალუპვისა და განადგურების მრავალი სახე არსებობს. მაგრამ არ არსებობს სიამოვნება საერთოდ, არსებობს ასეთი და ასე განწყობილი ადამიანების სიამოვნება. ცხადია, ის, რაც ყველას მიაჩნია სამარცხვინოდ, არ იქნება სასიამოვნო. ის სიამოვნება შეიძლება იყოს მხოლოდ უზნეთათვის, ხოლო იმ სიამოვნებათა შესახებ, რომლებიც მიჩნეულია დადებითად, უნდა ითქვას, რომელი და როგორ განეკუთვნება ადამიანს? იქნებ ეს ნათელი გახდეს მოქმედებებიდან. სიამოვნება ხომ მოქმედებას სდევს თან. შემდეგ, ერთი თუ მრავალი მოქმედება ახასიათებს ბედნიერ ადამიანს? ის სიამოვნებანი, რომლებიც მოქმედებას ასრულებენ, ითვლებიან ადამიანისათვის დამახასიათებელ უმთავრეს სიამოვნებად. დანარჩენი კი უმნიშვნელო ან მეორეხარისხოვანია ისევე, როგორც მოქმედებები.

თავი 6 . როცა ვილაპარაკეთ სათნოების, მეგობრობისა და სიამოვნების შესახებ, დაგვრჩა განსახილველი ბედნიერება ზოგადად, რადგან ჩვენ მას ვთვლით ადამიანის ცხოვრების საბოლოო მიზნად. თუ ზემოთქმულს ვითვალისწინებთ, ჩვენი მსჯელობა უფრო მოკლე იქნება. ვამბობთ, რომ ბედნიერება არ არის თვისება, რადგან, მაშინ ბედნიერი იქნება ის, ვისაც მთელი ცხოვრების განმავლობაში სძინავს, ისიც, ვინც ცხოვრობს როგორც მცენარე და [1176 b] ისიც, ვინც განსაკუთრებით დიდ უბედურებაშია. მაგრამ, თუ ეს არ არის დამაკმაყოფილებელი მაშინ ბედნიერება უნდა ვეძიოთ უფრო თავისებურ მოქმედებაში, როგორც ზემოთ ვთქვით: მოქმედებათაგან ზოგი აუცილებელია და მათ ვირჩევთ თვით მოქმედების გულისათვის. ცხადია, ბედნიერება არის რაღაც თავისთავად სასურველი და არა სასურველი რაიმე სხვა მიზნით, რადგან ბედნიერებას არა აქვს არავითარი ნაკლი და ის ყოველმხრივ კმაყოფილებას ნიშნავს.

თავისთავად სასურველია ის მოქმედება, რომელიც არ ეძებს სხვა რამეს გარდა თვით ამ მოქმედებისა. როგორც ჩანს, ასეთი მოქმედება ქველმოქმედებაა, ხოლო მშვენიერი და წესიერი მოქმედება სასურველია თავისთავად.

არსებობს გასართობი სიამოვნება. ამ სიამოვნებას არ ირჩევენ რაიმე გარეშე მიზნით. მათგან იღებენ უფრო მეტ ზიანს, ვიდრე სარგებოლობას, რადგან მათ გამო აღარ აქცევენ ყურადღებას არც სხეულსა და არც ქონებას. ბედნიერი ადამიანების უმრაველობა ასეთ დროს ტარებას მიმართავს. ასეთ სიამოვნებებს და ასეთ დროს ტარებებში მოხერხებულ

ადამიანებს დიდად აფასებენ ტირანები, რადგან რისკენაც ტირანები ისწრაფვიან, იმაში ამ ადამიანებს შეუძლიათ ტირანებს დიდი სიამოვნება მიანიჭონ, რაც ტირანებს სჭირდებათ. ძალაუფლების მქონეთ ეს გასართობები მიაჩნიათ ბედნიერებად, რადგან ისინი ასე ატარებენ დროს. მაგრამ გასართობები სულაც არ ნიშნავს ბედნიერებას იმიტომ, რომ ძალაუფლებაში არაა არც სათნოება და არც ჭკუა, რაც განაპირობებს სათნო მოქმედებას. მათ არა გაეგებათ რა სუფთა და სათნო სიამოვნებისა, რისთვისაც ეტანებიან სხეულბრივ სიამოვნებებს. მაგრამ, რადგან ისინი ეტანებიან ამ სიამოვნებებს, ამიტომ ისინი არ უნდა მივიჩნიოთ საუკეთესოდ. ბავშვებსაც ჰგონიათ, რომ, რაც მათ მოსწონთ, ის ყველაზე საუკეთესოა.

მაშასადამე, სწორი იქნება თუ ვიტყვით, რომ როგორც ბავშვებსა და მამაკაცებს სხვადასხვა რამ მაჩნიათ სასურველად, ასევეა ცუდი და კარგი ადამიანები, როგორც მრავალჯერ ითქვა. პატივსაცემი და სასიამოვნო არისის, რასაც ასეთად თვლის პატიოსანი კაცი.

ყოველი ადამიანისათვის სასურველია მისი ხასიათის შესაფერი მოქმედება. პატიოსანი კაცისათვის სასურველია ისეთი მოქმედება, რაც ხდება სათნოების საფუძველზე. მაშასადამე, ბედნიერება არ არის გართობაში, უაზრობა იქნებოდა, რომ გართობა ჩაგვეთვალა საბოლოო მიზნად და რომ ადამიანი მთელი ცხოვრების მანძილზე საქმიანობდეს და იტანჯებოდეს გართობის მიზნით.

როგორც ვთქვით, ყველაფერს ვირჩევთ რაიმე სხვა მიზნით, გარდა ბედნიერებისა, რადგან ბედნიერება თვითონ არის მიზანი. სისულელედ და უაღრესაც ბავშვობად მოჩანს სიბეჭითე დ ტანჯვა გართობის მიზნით. მაგრამ გართობა იმ მიზნით, რომ იშრომო, როგორც ანაქარსისი ამბობს, სწორია, რადგან გართობა ჰგავს დასვენებას. ადამიანებს არ

შეუძლიათ განუწყვეტლივ შრომა და ამიტომ ისვენებენ, მაგრამ დასვენება არაა მიზანი. დასვენება [1177 a] საჭიროა მოქმედებისათვის. ფიქრობთ, ბედნიერი ცხოვრება - ესაა ცხოვრება სათნოებით, ხოლო სათნოებით ცხოვრება დაკავშირებულია გულმოდგინე შრომასთან და არა გართობასთან. უფრო სწორი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ სიბეჭითე სჯობს სასაცილოსა და თამაშს და საუკეთესო ადამიანისათვის და მისი საუკეთესო ნაწილისათვის დამახასიათებელია გულმოდგინე მოქმედება. საუკეთესო ადამიანის მოქმედება კი არის საუკეთესო და მეტი ბედნიერების მომტანი. სხეულებრივი სიამოვნებებით ტკბება მონა და შემთხვევითი ადამიანი, არანაკლებ საუკეთესო ადამიანისა. მაგრამ მონა ამით ვერ იღებს ბედნიერებას, თუ არა მთელი თავისი ცხოვრებით, რადგან ასეთ დროს ტარებაში არ არის ბედნიერება, ბედნიერებაა სათნოებით ცხოვრებაში, როგორც ზემოთ ითქვა.

თავი 7. თუ ბედნიერება მდგომარეობს სათნო მოქმედებაში, მაშინ გონივრული იქნება თუ ვიტყვით, რომ ბედნიერება დაკავშირებულია უმაღლეს სათნოებასთან, ხოლო უმაღლესი სათნოება საუკეთესოა. ეს კი არის ან გონება, ან სხვა რამ, რაც გვხელმძღვანელობს და წარგვმართავს ჩვენი ბუნების შესაბამისად, რაც გვაძლევს ცოდნას

ღვთაებრივსა და მშვენიერზე. ის ან რაღაც ღვთაებრივია, ანდა ჩვენში არსებული ღვთაებრივი, რომელიც გვაძოქმედებს ჩვენთვის დამახასიათებელი სათნოების შესაბამისად. სწორედ ეს უნდა იყოს სრული ბედნიერება. უკვე ვთქვით, რომ ესაა თეორიული მოღვაწეობა და, ვფიქრობთ, ეს თვალსაზრისი ეთანხმება როგორც ზემოთქმულს, ისე ჭეშმარიტებას. ეს მოღვაწეობა არის უმაღლესი ხასიათისა, რადგან ასეთივეა როგორც ჩვენი გონება, ასევე ის, რასაც გონება შეიცნობს. გარდა ამისა, ის ყველაზე უწყვეტი მოქმედებაა, რადგან განუწყვეტლივ შეგვიძლია ვაწარმოოთ თეორიული ჭვრეტა, ვიდრე სხვა რომელიმე მოქმედება.

ვფიქრობთ, სიამოვნება შევეუერთოთ ბედნიერებას, რადგან სათნო მოქმედებათაგან ყველაზე მეტად სასიამოვნოა ის, რაც თანხმობაშია სიბრძნესთან. ჩანს, რომ ფილოსოფია შეიცავს საოცარ სიამოვნებებს, ყველაზე მყარსა და ყველაზე სუფთას. ცხადია, უფრო სასიამოვნოა მცოდნის ცხოვრება, ვიდრე ცონის მაძიებლისა, ხოლო ზემოთქმული კმაყოფილება უფრო თეორიულ ცხოვრებაში უნდა იყოს. ცხოვრებისათვის აუცილებელი საგნები სჭირდებათ როგორც ბრძენს, ისე სამართლიანსა და სხვას. თუ ისინი იქნებიან საკმარისად უზრუნველყოფილნი, მაშინ სამართლიან კაცს იმისათვის, რომ განახორციელოს სამართლიანობა, დასჭირდება იმდენი, რაც ამისათვის იქნება საკმარისი. ასევე, გონიერ, მამაც და სხვა ადამიანებს, ბრძენს კი შეუძლია დამოუკიდებლად აწარმოოს თეორიული მოღვაწეობა და მით უფრო მეტად, რაც უფრო ბრძენია ის. უკეთესი იქნებოდა, თუ მას [1177 b] თანამოაზრენი ეყოლებოდა, მაგრამ უამისოდაც შეუძლია მოქმედება.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ მხოლოდ ეს საქმიანობა არის სასურველი თავისთავად, მისგან მეტს ვერაფერს მიიღებ, გარდა თეორიული კვლევისა. პრაქტიკულ მოქმედებათაგან, გარდა თვით მოქმედებისა, კიდევ რაღაცას ვიღებთ მეტი ან ნაკლები რაოდენობით.

იქნებ ბედნიერება დასვენებაშია, რადგან ვმოქმედებთ იმიტომ, რომ დავისვენოთ და ვომოთ იმიტომ, რომ მშვიდობა მოვიპოვოთ. პრაქტიკული სთტნოების აქტივობა წარმოებს ან პოლიტიკაში, ან საომარ მოქმედებაში. იმათ, რომლებიც ამ საქმიანობას ეწევიან, არა აქვთ თავისუფალი დრო, განსაკუთრებით კი იმათ, ვინც საომარ მოქმედებას ეწევა. არავის სურს ომი ომის მიზნით, არც ომის დაწყება სურთ ამ მიზნით. სისხლის მსმელად მოჩანს ის, ვინც მეგობრებს საომრად ამზადებს.

არც პოლიტიკურ მოღვაწეს აქვს თავისუფალი დრო, რადგან ის იცავს თავის ძალაუფლებას, პატივსა და როგორც საკუთარ, ისე თანამოქალაქეთა ბედნიერებას. მაგრამ ბედნიერება არაა პოლიტიკურ მოღვაწეობაში. ის ბედნიერება, რომელსაც ჩვენ ვეძებთ, განსხვავდება პოლიტიკური მოღვაწეობისაგან.

სათნო მოქმედებათა შორის მშვენიერებითა და სიდიდით გამოირჩევა პოლიტიკური და საომარი მოქმედებები. ისინი არ იძლევიან თავისუფალ დროს და მიისწრაფვიან რაღაც

მიზნისაკენ, რაც თავისთავად არაა სასურველი; გონებრივი მოღვაწეობა კი გამოირჩევა ჭკრეტითი ხასიათით, რაც იმას ნიშნავს, რომ მას საკუთარი თავის გარდა, სხვა მიზანი არა აქვს. მას თან სდევს მისთვის სპეციფიკური სიამოვნება, რაც ზრდის მის ენერგიას. ის ანიჭებს ადამიანებს კმაყოფილებას, თავისუფალ დროს, დაუღალავი მოქმედების უნარს და ყოველივე სხვას, რაც ბენდნიერებას ახასიათებს და რაც ამ ენერგიიდან წარმოიშობა. ეს უნდა იყოს ადამიანის სრული ბედნიერება, რომელიც გრძელდება მთელი ცხოვრების მანძილზე, რადგან ბედნიერების არც ერთი ნაწილი არ არის დასრულებული.

ასეთი ცხოვრება უკეთესია, ვიდრე ადამიანებისათვის დამახასიათებელი ცხოვრება. და ასე ცხოვრობს ის არა როგორც ადამიანი, არამედ როგორც რაღაც ღვთაებრივის მატარებელი საკუთარ თავში. და რამდენადაც ეს თვისება განსხვავდება ადამიანის მთლიანი ბუნებისაგან, ამდენადვე ასეთი მოქმედება განსხვავდება სხვა სათნოებათაგან. და თუ გონება ადამიანთან შედარებით ღვთაებრივია, ასევეა გონებრივი ცხოვრება ადამიანურთან შედარებით.

არაა საჭირო, ადამიანი დაარწმუნო, რომ ის ადამიანია, არც ის, რომ მოკვდავი ადამიანი დაარწმუნო, რომ ის მოკვდავია, იგი, რამდენადაც შესაძლებელია, უნდა დაარწმუნო, რომ [1178 a] იცხოვროს იმისდა მხედვით, რაც ყველაზე უფრო მაღალია მასში. ის მოცულობით პატარაა, სამაგიეროდ უნარითა და ღირსებით ყველაფერს ჭარბობს.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ ყოველი ადამიანი წარმოადგენს სწორედ იმას, რაც მასში არის ძირითადი და საუკეთესო, რითაც ის ყველას სჯობს, ამიტომ უაზრობა იქნებოდა, თუ ადამიანი აირჩევდა არა მისი ცხოვრების სპეციფიკურ სახეს, არამედ რაღაც სხვას. ზემოთქმული სავსებით ეთანხმება იმას, რასაც ახლა ვამბობთ. ის, რაც ბუნებრივად დამახასიათებელია თითოეულისათვის, ის არის მისთვის უმათვრესი და ყველაზე უფრო სასიამოვნო. ადამიანისათვის სპეციფიკურია გონებრივი ცხოვრება, რადგან სწორედ ესაა, პირველ ყოვლისა, ადამიანი². ამიტომ ასეთი ცხოვრება იქნება უბედნიერესი.

თავი 8. მეორე ადგილზე დგას ცხოვრება დანარჩენი სათნოებებით, რადგან მათი შესატყვისი მოქმედება სავსებით ადამიანურია. სამართლიანობას, სიმამაცეს და სხვა სათნო მოქმედებებს ვახორციელებთ ჩვენს ურთიერთობებში როგორც გაცვლა-გამოცვლის, ისე გაჭირვების დროს და საერთოდ, ყოველგვარ პრაქტიკულ საქმიანობებსა და ვნებებში. ასე რომ, ესაა მიზანშეწონილი ცალკეულ შემთხვევაში. ყოველივე ეს, როგორც ჩანს, სავსებით ადამიანურ მოვლენას წარმოადგენს. სავარაუდოა, რომ ზოგი მათგანი სხეულიდან მომდინარეობს, ბევრი ეთიკური სათნოება დაკავშირებულია ვნებებთან. განსჯაც ეთიკური სიამოვნებასთან არის დაკავშირებული და, პირიქით, სათნოება - განსჯასთან. თუ განსჯის საწყისები ეთიკური სათნოებებიდან გამომდინარეობს, მაშინ სწორი ეთიკური სათნოებები, თავის მხრივ, განსჯით იქნება განპირობებული. ზნეობრივი სათნოებები, დაკავშირებული გრძნობებთან, ქმნიან მთლიან ადამიანურ

სათნოებას, ხოლო რთული ბუნების მქონე სათნოებები სავსებით ადამიანური მოვლენებია. ამიტომ მათ შესაბამისად ცხოვრება და ბედნიერებაც სავსებით ადამიანური ექნებათ.

გონებრივი ცხოვრება მათგან განცალკევებულია. აი ის, რაც გვინდოდა გვეთქვა. უფრო ზუსტი მსჯელობა კი სცილდება ჩვენი ამოცანის ფარგლებს.

გონებრივი სათნოება საჭიროებს მცირეს ან უფრო ნაკლებ დახმარებას, ვიდრე ზნეობრივი სათნოებები. აუცილებელი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება კი ორივეს სჭირდება და თანაც თანაბრად. თუმცა პოლიტიკოსი სხეულზე და ამგვარ მოვლენებზე უფრო მეტად ზრუნავს. ამ მხრივ მათ შორის მცირე განსხვავებაა, მაგრამ ენერგიის თვალსაზრისით ისინი ძალიან გასხვავდებიან.

ხელგაშლილ ადამიანს დასჭირდება სიმდიდრე ხელგაშლილობისათვის, სამართლიანს - სამაგიეროს გადახდისათვის. სურვილები არ არის ცხადი, ხოლო უსამართლონი ცდილობენ შექმნან შთაბეჭდილება, თითქოს სამართლიანი მოქმედება სურთ. ამიტომ მამაცს უნდა ჰქონდეს იმის უნარი, რათა ჩაიდინოს მისი სათნოების შესაბამისი მოქმედება, ხოლო გონიერს - ძალაუფლება. სხვაგვარად როგორ გახდება ცხადი, რომ ეს კაცი ასეთია, თუ ერთ-ერთი სხვათაგან.

სადავოა კითხვა იმის შესახებ, თუ რა არის სათნოებებში უფრო მნიშვნელოვანი: წინასწარი [1178 b] არჩევანი თუ პრაქტიკული მოქმედება, რაც მისი შემადგენელი ნაწილია. ცხადია, სრულყოფილი სათნოება ორივეს სჭირდება. ბევრი რამ სჭირდება ზნეობრივ მოქმედებას და რაც უფრო დიდია და მშვენიერი, მით უფრო მეტი რამ ესაჭიროება; თეორეტიკოსი კი არაფერს ამდაგვარს არ საჭიროებს თავის მოქმედებაში; როგორც ამბობენ, ისინი ხელის შემშლულებიც კი არიან თეორიულ მუშაობაში; ხოლო ის ადამიანი, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ცხოვრება მრავალ ადამიანთან ერთად, ირჩევს ქველმოქმედებას. მას ეს სჭირდება, რათა ადამიანურად იცხოვროს.

მსჯელობიდან ცხადი გახდა, რომ სრული ბედნიერება ერთგვარი თერიული მოღვაწეობაა. ჩვენ, უმთავრესად, ღმერთებს ვთვლით ბედნიერებად და ნეტარებად. რა სახის მოქმედებას მივაწერთ მათ? იქნებ სამართლიანობას? მაგრამ ისინი სასაცილონი გამოჩნდებოდნენ, ვაჭრობა რომ დაეწყოთ, დაგირავებული ქონება უკან დაებრუნებიან და სხვა ამდაგვარი; ან იქნებ სიმამაცის თვისება მიგვეწერა, რითაც ისინი გაუძლებდნენ საშიშროებას და თავსაც კი გასწირავდნენ, რაც მშვენიერია? ან იქნებ მათთვის ხელგაშლილობა მოგვეწერა, მაგრამ რა უნდა გასცენ მათ? უაზრობა იქნებოდა რომ ფული და რაიმე სხვა ამდაგვარი ჰქონოდათ; ანდა როგორ უნდა იყვნენ ისინი გონიერნი? განა შეუფერებელი არ იქნებოდა, რომ ისინი გვექო იმისათვის, რომ მათ არა აქვთ ცუდი ზრახვები? განვიხილეთ რა ეს მოქმედებები, ისინი ღმერთებისათვის შეუფერებლად მივიჩნიეთ. მაგრამ მათ ყველა მიაწერს სიცოცხლისა და მოქმედების უნარს, რადგან არ შეიძლება ისე ეძინოთ, როგორც ენდიმიონს. თუ ისინი ცოცხლები არიან, მაგრამ არ მოქმედებენ და არც შემოქმედებას ეწევიან, მაშინ რაღა რჩებათ, თეორიული მოღვაწეობის

გარდა? ასე რომ, ღმერთების მოქმედება, რაც განსაკუთრებული ნეტარებით გამოირჩევა, არის ჭვრეტა და ადამიანთა ბედნიერებასაც ყველაზე მეტად ეს ქმნის. სწორედ ამით ენათესავება ის ღმერთს.

ეს იმით მტკიცდება, რომ ცხოველები, რომლებიც სრულიად მოკლებული არიან ამ უნარს, არ ეზიარებიან ბედნიერებას. ღმერთების მთელი ცხოვრება არის ნეტარება, ადამიანებისა კი იმდენად, რამდენადაც მათი მოქმედება ღმერთებისას ჰგავს. სხვა ცხოველებიდან არც ერთი არ არის ბედნიერი, რადგან არ ეზიარებიან თეორიულ მოღვაწეობას. ბედნიერება ვრცელდება მანამ, სანამ ვრცელდება თეორიული ჭვრეტა და ვისაც მეტად ახასიათებს თეორიული ჭვრეტა, მით უფრო მეტად ბედნიერია ის, თანაც არა შემთხვევით, არამედ თეორიული ჭვრეტის საშუალებით, რაც თავისთავად საპატიო რამაა. მაშასადამე, ბედნიერება ყოფილა თავისებური თეორიული ჭვრეტა.

ადამიანს, რამდენადაც ის ადამიანია, ესაჭიროება გარეგანი სიკეთენიც, რადგან მის ბუნებას [1179 a] არ აკმაყოფილებს მხოლოდ ჭვრეტა, მას სჭირდება აგრეთვე სხეულებრივი ჯანმრთელობა, საკვები და სხვა სახის დახმარება. არ უნდა ვიფიქროთ, რომ ბედნიერ ადამიანს სჭირდება ბევრი და დიდი რამ. მაგრამ გარეგან სიკეთეთა გარეშე შეუძლებელია ნეტარება. გადაჭარბება არაა საჭირო არც კმაყოფილებისა და არც ბედნიერებისათვის, რადგან შეიძლება მშვენიერი მოქმედება ისე, რომ არ იყო ზღვისა და ხმელეთის მფლობელი. თვით ზომიერების ფარგლებშიც კი ადამიანს შეუძლია ჩაიდინოს რაიმე მოქმედება სათნოების შესაბამისად. ამის ნათლად დანახვა შეიძლება შემდეგით: კერძო პირებს შეუძლიათ პატიოსანი მოქმედება ძალაუფლების მქონეებზე მეტად. ამისათვის საკმარისია ის, რაც მათ აქვთ, რადგან ბედნიერი ცხოვრება მდგომარეობს სათნო მოქმედებებში.

სოლონი მშვენივრად აღწერდა ბედნიერ ადამიანებს, ამბობდა რა, რომ მათ გარეგანი სიკეთენი ზომიერად აქვთ, სჩადიან მშვენიერ მოქმედებებს და, როგორც ჩანს, გონივრულად ცხოვრობენ. ამრიგად, საშუალო ქონების პატრონსაც შეუძლია გააკეთოს ის, რაც საჭიროა.

როგორც ჩანს, არც ანაქსაგორა თვლიდა ბედნიერად მდიდრებსა და ძალაუფლების მქონეთ, ამბობდა, რომ არ გაუკვირდებოდა, თუ რომელიმე ბედნიერი ხალხს სულელად მოეჩვენებოდა, რადგან ხალხი მსჯელობს გარეგან სიკეთეთა მიხედვით, რაც შეგრძნებადია, ვფიქრობთ, ჩვენ თვალსაზრისს ბრძენთა შეხედულებაც ეთანხმება, რაც იწვევს რწმენას ამ შეხედულების მიმართ. მაგრამ ჭეშმარიტება მიიღება ადამიანის ცხოვრებიდან, სადაც ხორციელდება მისი პრაქტიკული მოქმედებები. მთავარი კი ესაა. ამიტომ დასმული საკითხების კვლევისათვის საჭიროა, ეს შეხედულება შევადაროთ საქმეებსა და ცხოვრებას. რაც მათ ემთხვევა, ის დამტკიცებულად ჩავთვალოთ, ხოლო, რაც ეწინააღმდეგება, შემდგომი მსჯელობით ვიკვლიოთ.

ვინც გონების კარნახით მოქმედებს და მას იშველიებს, ის ყველაზე კარგ განწყობაშია

და ღმერთებისთვისაც ყველაზე მეტად საყვარელია. თუ ღმერთები რამენაირად ზრუნავენ ადამიანებზე, როგორც ფიქრობენ, მაშინ ლოგიკური იქნებოდა გვევარაუდა, რომ ღმერთებს სიამოვნებას ანიჭებთ ის, რაც საუკეთესოა და მათი მონათესავე, ასეთი კი გონება უნდა იყოს. ამიტომ ადამიანებს, რომლებსაც უფრო მეტად გონება უყვართ და მას ყველაზე მეტად სცემენ პატივს, ღმერთები მიუზღავენ სამაგიერო სიკეთეს და ზრუნავენ მათზე როგორც მეგობრებზე, რადგან ისინი სწორად და მშვენივრად იქცევიან. ყოველივე ეს ყველაზე მეტად რომ, ბრძენ კაცს ახასიათებს, გარკვეულია. ცხადია ისიც, რომ ის ყველაზე მეტად საყვარელია ღმერთებისათვის. ამ მხრივაც ყველაზე ბედნიერი ბრძენი ადამიანია.

თავი 9. როგორც ამის შესახებ, ისე სათნოების, მეგობრობისა და სიამოვნების შესახებ

[1179 b] საკმარისია ის, რაც ზოგადად ვთქვით. ეს იმას ნიშნავს, რომ მიზანს მივალწიეთ? თუ, როგორც ამბობენ, პრაქტიკულ ცხოვრებაში მთავარია არა ის, რომ განჭვრიტო და შეიწხო ცალკეული მოვლენები, არამედ რეალობაში განახორციელო ის. ასევე არ კმარა სათნოების ცოდნა, მთავარია მისი დაუფლება და გამოყენება, აგრეთვე გზის გამონახვა იმისათვის, თუ როგორ გავხდეთ კეთილი ადამიანები. თუ თეორიები საკმარისია იმისთვის, რომ ადამიანები პატიოსნები გახდნენ, მაშინ, თეოგნიდეს აზრით, ეს შეხედულებები მიიღებენ სამართლიანად დიდსა და მრავალრიცხოვან ჭილდოს. მაშინ კი საჭირო გახდებოდა ამ თეორიების დაუფლება. როგორც ჩანს, თეორიებს აქვთ უნარი, წააქეზონ და აამოძრაონ ახალგაზრდობა თავისუფლებისაკენ, მაგრამ კეთილშობილური ჩვევების გამომუშავება და მშვენიერების ჭეშმარიტი სიყვარულის დანერგვა შეუძლია სათნოებას. თეორიებს არ ძალუძთ არც მასების წარმართვა მშვენიერებისა და სიკეთისკენ, რადგან ისინი ემორჩილებიან არა სირცხვილს, არამედ შიშის გრძნობას. ბოროტებას კი გაურბიან არა იმიტომ, რომ ის ცუდია, არამედ სასჯელის წინაშე შიშის გამო. ისინი ცხოვრობენ ვნებებით, მისდევენ რა მათთვის ჩვეულ სიამოვნებებს და იმას, რაც ამ სიამოვნებებს იწვევს, გაურბიან ამის საწინააღმდეგო მოვლენას - ტანჯვას, ხოლო ჭეშმარიტ სიამოვნებასა და მშვენიერებაზე წარმოდგენა არა აქვთ, რადგან უგემოვნოები არიან.

რომელი თეორიით შეიძლება ხალხის გარდაქმნა? სიტყვით ეს შეუძლებელი უნდა იყოს, რადგან ძნელია სიტყვით იმის შეცვლა, რაც დიდი ხნიდან ჩვევად ჩამოუყალიბდა ხალხს. ფიქრობთ, უკეთესი იქნება, თუ გამოვიყენებთ ყველა საშუალებას, რაც კი გვაქვს ადამიანებში სათნოების ჩამოსაყალიბებლად.

როგორც ფიქრობენ, ზოგი კეთილია ბუნებრივად, ზოგი ჩვევით, ზოგი დარიგებით. ცხადია, ბუნებრივი ჩვენზე არ არის დამოკიდებული, იგი გამოწვეულია რაღაც ღვთაებრივი მიზეზით, როგორც რაღაც ჭეშმატირად ბედნიერი შემთხვევა. სიტყვას და დარიგებას ყველგან არა აქვს ძალა, საჭიროა სულის წინასწარ დამუშავება ჩვევებით, რათა მას სწორად უყვარდეს და სძულდეს ისე, როგორც დედამიწიდან თესლის კვება. რადგან ის,

ვინც ვნებებთ ცხოვრობს, არ მოისმენს იმ სიტყვას, რომელიც უკრძალავს და არც დაიჭერებს. როგორ შეიძლება ასეთი ხალხის გადარწმუნება? ვფიქრობთ, საერთოდ, ნება ემორჩილება არა სიტყვას, არამედ იძულებას. საჭიროა აგრეთვე წინასწარ იყოს მოცემული სათნოებისათვის დამახასიათებელი თვისება, მშვენიერების სიყვარული და სიმახინჯის სიძულვილი. სათნოებისაკენ სწორი მიმართულების მიცემა ახალგაზრდობიდანვე ძნელია, თუ მათ კანონებიც არ აღზრდის, რადგან გონივრული და თავშეკავებული ცხოვრება უმრავლესობისათვის არ არის სასიამოვნო, მით უმეტეს, ახალგაზრდობისათვის. მაშასადამე, კანონებმა უნდა მოაწესრიგონ ახალგაზრდობის აღზრდისა და ჩვევების საქმე. ეს კი მტანჯველი აღარ იქნება, როცა ჩვევად იქცევა.

[1180 a] მაგრამ არ კმარა სწორი არზრდა და ზრუნვა მხოლოდ ახალგაზრდობაში, ეს საჭიროა მაშინაც, როცა ისინი დავაჟვაცდებიან, ვავარჯიშოთ ისინი და მივაჩვიოთ იმას, რისთვისაც საჭიროა კანონების გამოყენება, საერთოდ, მთელი ცხოვრების მანძილზე. მაგრამ, უმრავლესობა უფრო იძულებას ემორჩილება, ვიდრე მსჯელობას და სასტელს უფრო მეტად, ვიდრე მშვენიერებას. ამიტომ ზოგი ფიქრობს, რომ კანონმდებელნი უნდა მოუწოდებდნენ და აქებებდნენ სათნოებისა და მშვენიერებისაკენ. ისინი, რომლებიც იჭერებენ, უნდა წარვმართოთ სათნოებისაკენ, ხოლო, რომლებიც არც აღზრდას ექვემდებარებიან და არც დარიგებას, უზნეონი არიან და სასტელსა და გაკიცხვას იმსახურებენ. გამოუსწორებელნი უნდა გვაძევოთ.

წესიერი ადამიანები, რომლებიც მშვენიერების მიღწევის მიზნით ცხოვრობენ, ემორჩილებიან სიტყვას, ცუდი ადამიანები კი, რომლებიც სიამოვნებას ეტანებიან, უნდა ტანჯვით დავსაჯოთ, როგორც მუშა საქონელი. ამიტომაც ამბობენ, რომ ტანჯვა ისეთი უნდა იყოს, რომ წარმატებით დაუპირისპირდეს მათ საყვარელ სიამოვნებას. როგორც ამბობენ, კეთილი ადამიანები არიან სწორად აღზრდილი და მიჩვეული პატიოსან ცხოვრებას. ისინი არც ნებით, არც უნებლიედ არ ჩაიდენენ რაიმე ცუდს. ეს კი წარმოიქმნება სწორი აზროვნებითა და წესიერი ცხოვრებით, რაც ძალასაც იძლევა. მამის ან ვინმეს დარიგებას არა აქვს გავლენა და არც იძულების უნარი, თუ დამრიგებელი არ არის ან მეფე, ან ვინმე სხვა ამგვარი პიროვნება. კანონს კი იძულების უნარი აქვს, რადგან მისი შინაარსი გამომდინარეობს რაიმე განსჯიდან და აზროვნებიდან. ადამიანებს სძულთ ის, ვინც მათს სწრაფვას ეწინააღმდეგება, თუნდაც ის სწორად მოქმედებდეს. კანონი კი, რომელიც სწორად აწესრიგებს, ძნელი ასატანი არაა.

მხოლოდ ლაკედემონელების და ზოგიერთი სხვა სახელმწიფოს კანონმდებელნი ზრუნავენ აღზრდასა და დასაქმებაზე. სახელმწიფოების უმრავლესობა კი ამას ყურადღებას არ აქცევს და თითოეული ცხოვრობს ისე, როგორც სურს, თითქოს ციკლოპი ყოფილიყო, „და ისე ასამართლებს შვილებსა და ცოლს“.

კარგი იქნებოდა, თუ ამაზე საზოგადოება იზრუნებდა, თანაც სწორად, მაგრამ როდესაც საზოგადოება არ ზრუნავს ამაზე, მაშინ არ იქნებოდა ცუდი, თუ თითოეული უბიძგებდა

მივლებსა და მიგომორებს სათნო მოქმედებებისაკენ და თვითონაც შეიძლება და გადანაცვებდეს ასე მოქმედებას. მაგრამ ამის გაკეთება შეუძლია იმას, ვინც კანონმდებელი გახდა, რაც ზემოთ ვთქვით, რადგან, ცხადია ამაზე ზრუნვა საზოგადოებას შეუძლია

[1180 b] კანონებით, ხოლო კარგი კანონები იწვევენ პატიოსნებას. ვფიქრობთ, მნიშვნელობა არა აქვს იმას, კანონები დანერგულია თუ დაუნერგელი. არც იმას აქვს მნიშვნელობა, ამით ერთი კაცი აღიზრდება თუ მრავალი, იქნება ეს სპორტში, მუსიკაში თუ სხვა რომელიმე საქმიანობაში.

როგორც სახელმწიფოში აქვს ძალა კანონებსა და ჩვევებს, ასევე ოჯახში - მამის დარიგებასა და ჩვევას. იმიტომ, რომ აქ ადგილი აქვს ნათესაურ კავშირსა და ქველმოქმედებას. ოჯახს ხომ საფუძვლად უდევს ბუნებრივად თანდაყოლილი სიყვარული და ურთიერთგაგება.

გარდა ამისა, ცალკეული პიროვნების აღზრდა განსხვავდება საზოგადოებრივი აღზრდისაგან, როგორც ამას ადგილი აქვს მედიცინაში. საერთო კანონით სიცხიანს შეფერება სიმშვიდე და შიმშილობა, ცალკეულ შემთხვევებში კი ეს შეიძლება არ იყოს საჭირო. არც მოკრივე ასწავლის ყველას ერთი და იგივე მეთოდით. ვფიქრობთ, ცალკეულ შემთხვევებში საჭიროა მეტი სიზუსტე, რადგან თითოეულთან საჭიროა ინდივიდუალური მიდგომა. და ასეთი მიდგომისას თითოეული მეტ დახმარებას იღებს. როგორც ექიმი, ისე სპორტის მასწავლებელი უკეთ ზრუნავს ყველაზე ან რომელიმე პიროვნებაზე მაშინ, როდესაც მას აქვს ზოგადი ცოდნა. როგორც ამბობენ, ზოგადი ცოდნა არის მეცნიერება და ეს ასეც არის. სინამდვილეში არაფერი უშლის ხელს იმას, რომ კარგად მკურნალობდნენ, თუნდაც ცოდნა არ ჰქონდეთ. ცალკეული შემთხვევების განვითარებაზე დაკვირვება უკეთ შეუძლია გამოცდილს, როგორც ზოგიერთ ექიმს საკუთარი თავის მკურნალობა მშვენივრად შეუძლია, მაგრამ სხვისთვის არავითარი დახმარების გაწევა არ ძალუძს. მიუხედავად ამისა, ვისაც სურს პრაქტიკოსი გახდეს და მცოდნეც, მან უნდა შეიძინოს ზოგადი ცოდნა და ისე აითვისოს პრაქტიკა, როგორც საჭიროა. ამბობენ ასეთ ზოგად ცოდნას მეცნიერება იძლევა. ეს განსაკუთრებით იმას სჭირდება, ვისაც სურს ადამიანების გარდაქმნა უკეთესისაკენ, იქნებიან ისინი ბევრი თუ ცოტანი. თუ უკეთესნი გავხდებით კანონებით, მაშინ საჭირო იქნება კანონების შესწავლაც, რომელიმე ადამიანის სწორ გზაზე დაყენება ყველას არ შეუძლია, შეუძლია მხოლოდ მცოდნეს. ისევე როგორც ექიმს, რომელმაც იცის არა მხოლოდ სამკურნალო საშუალებების გამოყენება, არამედ ყოველივესი, რაც განსჯასა და გამოცდილებას მოითხოვს.

ამის შემდეგ უნდა ვიკვლიოთ, საიდან და როგორ შეილება კაცი კანონმდებელი გახდეს. როგორც სხვა შემთხვევებში, იქნება აქაც ეს პოლიტიკოსებისგან უნდა ვისწავლოთ? რადგან, როგორც ამბობენ, კანონმდებლობა არის პოლიტიკის ნაწილი, მაგრამ იქნებ პოლიტიკა არ ჰგავს სხვა მეცნიერებებსა და საქმიანობებს? სხვა საქმიანობებში ერთნი და იგივენი გადასცემენ ცოდნასაც და პრაქტიკულადაც ისინი

მოქმედებენ, მაგალითად, ექიმები და [1081 a] მწერლები. პოლიტიკურ ცოდნას კი გადასცემენ და ასწავლიან სოფისტები, რომლებიც არავითარ პრაქტიკულ საქმეში არ ეწევიან. პოლიტიკოსები კი, რომლებიც საკუთარი უნართა და გამოცდილებით მოქმედებენ, ვიდრე განსჯით, ამის შესახებ არც წერენ და არც ლაპარაკობენ. თუმცა ეს უკეთესი კი იქნებოდა, ვიდრე სასამართლოში სიტყვების წარმოთქმა და საჯარო გამოსვლები. მათ არც თავისი და არც მეგობრების შვილები არ გახადეს პოლიტიკოსებად. კარგი იქნებოდა, რომ ეს შეძლებოდათ, რადგან მათ არ შეუძლიათ დაუტოვონ სახელმწიფოს უკეთესი რამ და ვერც თავისთვის და ვერც მეგობრებისთვის ვერ შეარჩევდნენ იმაზე უკეთესს, ვიდრე შვილების აღზრდაა. ფიქრობთ, გამოცდილება ცოტას არ ნიშნავს, რადგან გამოცდილების გარეშე კაცი პოლიტიკოსი ვერ გახდება. მაშასადამე, ისინი, ვინც პოლიტიკური მოღვაწეობსავენ ისწრაფვიან, მათ ცოდნას გამოცდილება უნდა მიუმატონ.

ის სოფისტები კი, რომლებიც პირდებიან, რომ პოლიტიკას შეასწავლიან, შორს დგანან პოლიტიკისგან. საერთოდ, მათ არ იციან, თუ რა არის პოლიტიკა და არც ის, თუ რას ეხება ის, წინააღმდეგ შემთხვევაში პოლიტიკას არ გააიგივებდნენ რიტორიკასთან და არც მასზე დაბლა დააყენებდნენ, არც კანონმდებლობას ჩათვლიდნენ ადვილად იმის გამო, რომ კარგი კანონები დააგროვებს. მართალია, კარგი კანონების შერჩევა საჭიროა, მაგრამ ისინი არაფერს ამბობენ იმის შესახებ, რომ არჩევანს სჭირდება აზროვნება და სწორი განსჯა, როგორც მუსიკაში. გამოცდილები სწორად მსჯელობენ ყოველი კონკრეტული საკითხის შესახებ. იციან, თუ საიდან და როგორ წარმოდგება საქმე და რას უკავშირდება. გამოუცდელნი კი კმაყოფილნი უნდა იყვნენ იმით, თუ მათთვის დაფარული არ დარჩა ის, საქმე კარგად არის შესრულებული თუ ცუდად, როგორც, მაგალითად ფერწერაში.

[1181 b] რაც შეეხება კანონებს, ისინი პოლიტიკას განეკუთვნებიან. მაგრამ როგორ შეიძლება ვინმე გახდეს კანონმდებელი, ან როგორ უნდა იმსჯელოს საუკეთესო კანონების შესახებ? აი, ეს საკითხი მოითხოვს კვლევას. როგორც ჩანს, არც ექიმები სწავლობენ ექიმობას ჩანაწერების მიხედვით, მიუხედავად ამისა, ისინი მსჯელობენ არა მხოლოდ განკურნების მეთოდების შესახებ, არამედ იმაზე, თუ როგორ უმკურნალონ და გამოაჯანმრთელონ ადამიანი მისი სპეციფიკური თვისებების გათვალისწინებით. ეს სასარგებლოა გამოცდილებისთვისაც, მაგრამ უცოდინართათვის გამოუსადეგია. ასევე კანონებიცა და პოლიტიკური კრებულებიც სასარგებლო იქნება იმათთვის, ვისაც აზროვნებისა და იმის გარჩევის უნარი აქვს, თუ რა არის კარგი და რა ცუდი და რა რას შეეფერება. ვისაც ეს თვისებები არა აქვს, ის სწორად ვერ განსჯის, თუ არა შემთხვევით. მაგრამ გონიერნი ამას წარმატებით დაძლევენ.

რადგან წინამორბედებმა გამოუკვლეველი დავიტოვეს საკითხი კანონმდებლობის შესახებ, ამიტომ კარგი იქნებოდა ამის უფრო დაწვრილებით კვლევა და საერთოდ, კვლევა სახელმწიფოს შესახებ, რათა სრულფასოვან ფილოსოფია ადამიანის საქმეების შესახებ⁷.

პირველ ყოვლისა, ეცადოთ იმის განხილვას, რაც სწორად იყო ნათქვამი წინამორბედთა მიერ, შემდეგ თვალი გადავაფლოთ საკითხებს სახელმწიფოს მართვის შესახებ და დავადგინოთ, თუ რა იცავს და სპობს სახელმწიფოს, ანდა როგორია ცალკეული სახელმწიფოები და რაა იმის მიზეზი, რომ ზოგნი კარგად მართავენ სახელმწიფოს, ზოგნი, პირიქით. შევისწავლით რა ამას, კარგად გავერკვევით იმაში, თუ რომელი სახელმწიფოა უკეთესი, როგორაა მოწყობილი თითოეული მათგანი და რომელ კანონებსა და წესებს იყენებენ ისინი.

ახლა შევუდგეთ ამის შესახებ მსჯელობას.

შენიშვნები

შენიშვნები

წიგნი 1.

თავი 1. ყოველ მოქმედებას თუ შემეცნებას მიზნად აქვს რაიმე სიკეთის მიღწევა. მიზანი ორგვარია: ერთი იმყოფება თვით მოქმედებაში და მეორე, მოქმედების გარეთ. მიზანი, რომელიც თვით მოქმედებაშია, სპობს მის გარეთ მყოფ მიზანს. ასევე განსხვავდება ერთმანეთისგან მიზანი და საშუალება, რომელიც მიზნის განხორციელებას ემსახურება. ძირითადია მიზანი, ხოლო მისი განხორციელების საშუალებები - მეორადი.

თავი 2. მიზნები მრავალრიცხოვანია და უსასრულობაში რომ არ აღმოვჩნდეთ საჭიროა დავუშვათ საბოლოო და ძირითადი მიზანი, რომელსაც პოლიტიკის მეცნიერება უნდა სწავლობდეს. ამიტომაც პოლიტიკას უნდა ექვემდებარებოდეს ყველა დანარჩენი მეცნიერებები. ეს საბოლოო მიზანი კი არის სიკეთე. მაგრამ უნდა განვასხვავოთ ცალკეულ ადამიანთა სიკეთე და საერთო-საზოგადოებრივი, სახელმწიფოებრივი. ეს უკანასკნელი ადამიანურ სიკეთეზე მაღლა უნდა დავაყენოთ.

თავი 3. გარდა სიკეთისა, პოლიტიკა შეისწავლის მშვენიერებასა და სამართლიანობას. მაგრამ პოლიტიკას უმთავრესად აინტერესებს ცხოვრების პრაქტიკული მხარე. ამიტომ გამოუცდელი კაცი პოლიტიკოსად ვერ გამოდგება. გამოცდილებისათვის კი ასაკს არა აქვს მნიშვნელობა; მნიშვნელობა აქვს გონიერებასა და ჭკუას; კვლევა კი უნდა წარმოებდეს საკვლევი საგნის შესაბამისად, რადგან არ იქნებოდა მიზანშეწონილი ორატორისაგან სიზუსტის მოთხოვნა, ხოლო გეომეტრისაგან მჭევრმეტყველებისა.

თავი 4. უმაღლეს სიკეთედ უმრავლესობა ბედნიერებას თვლის, მაგრამ ბედნიერება ყველას თავისებურად ესმის. ამიტომ საჭიროა დავადგინოთ, თუ რა არის ბედნიერება. კვლევა კი საწყისებიდან და ცნობილი მოვლენებიდან უნდა დავიწყოთ. თავდაპირველად გამოვიკვლიოთ სუბსტანცია, ანუ კითხვა, თუ რა არის ეს?

თავი 5. მასას ბედნიერებად მიაჩნია ცხოვრება სიამოვნებაში, მაგრამ ასეთი ცხოვრება არის დამახასიათებელი აგრეთვე მონებისა და ცხოველებისათვის. ბედნიერება არაა არც პატივსა და დიდებაში, არც პოლიტიკურ ცხოვრებაში, არც სიმდიდრესა და ქონებაში, რადგან ყოველივე ეს არ წარმოადგენს დამოუკიდებელ მოვლენას, იგი ემსახურება სხვა მიზანს. რაც შეეხება ბედნიერებას თეორიულ ცხოვრებაში, ამის შესახებ მსჯელობა გვექნება ქვემოთ.

თავი 6. კვლევას მოითხოვს აგრეთვე იდეებზე მოძღვრება, რომელიც ჩემმა მეგობრებმა შემოიტანეს. მაგრამ მე ჭეშმარიტებას მეგობრებზე მაღლა ვაყენებ. იდეა თავისთავად, როგორც ის პლატონს ესმოდა, არ არსებობს; რომ არსებულიყო, ადამიანებისათვის გამოუსადეგი იქნებოდა, რადგან არ კმარა მხოლოდ ზოგი იდეის ცოდნა, საჭიროა კონკრეტული მოვლენების ცოდნაც. მით უმეტეს, რომ ექიმი მკურნალობს არა ზოგად ადამიანს, არამედ კონკრეტულს.

თავი 7. არსებობენ ძირითადი და მეორეხარისხოვანი მიზნები. მეორეხარისხოვანი ძირითადის განხორციელებას ემსახურება. უმაღლესი მიზანი, რომელსაც უნდა ემორჩილებოდეს ყველა სხვა მიზანი, არის ბედნიერება, რომელიც უმაღლესი სიკეთეა და თვითკმარი, დამოუკიდებელი, თავისთავადი მოვლენა. მაგრამ ეს არ ნიშნავს ასკეტურ, განდგომილ ცხოვრებას, იგი საზოგადოებრივი ცხოვრებაა, რადგან ადამიანი თავისი ბუნებით არის საზოგადოებრივი არსება. ამას გარდა, უნდა დავადგინოთ, თუ რაში მდგომარეობს ადამიანის ცხოვრების სპეციფიკა. ეს არაა კვება და ზრდა, რაც მას მცენარეებთან აქვს საერთო. ადამიანური ცხოვრების სპეციფიკა მდგომარეობს სულიერ მოღვაწეობაში, კერძოდ, გონივრულ ცხოვრებაში.

თავი 8. არსებობს სამი სახის სიკეთე: სულიერი, სხეულებრივი და გარეგანი. ამათგან უმაღლესია სულიერი სიკეთე, რაც მდგომარეობს სათნო მოქმედებაში. სათნო მოქმედება კი ამავე დროს მშვენიერი და სასიამოვნოა. მაგრამ ყველაზე სათნო, მშვენიერი და სასიამოვნო მოქმედება ნიშნავს ბედნიერებას. ბედნიერებისათვის საჭიროა ასევე გარეგანი სიკეთეები. როგორიცაა სიმდიდრე, ძალაუფლება, კარგი შვილები და სხვ.

თავი 9. ბედნიერება არაა შემთხვევითი მოვლენა, ის მდგომარეობს სათნოების შესაბამის სულიერ მოქმედებასა და აქტივობაში, რაც არ ახასიათებთ ცხოველებსა და ბავშვებს, ამიტომ ისინი არ შეიძლება ბედნიერები იყვნენ.

თავი 10. სათნო მოქმედება, რაც ამავე დროს არის ბედნიერება, მოითხოვს დიდ სასიცოცხლო ენერგიას; ხოლო ასეთი ადამიანი არასოდეს იქნება დაჩაგრული, რადგან ის არ ჩაიდენს რაიმე სამარცხინოს, ყოველგვარ უბედურებას გონივრულად გადაიტანს და მის ბედნიერებას ვერ დაარღვევს შემთხვევითი წვრილმანი უბედურებები. სრული ბედნიერებისთვის კი საჭიროა შემთხვევითი სიკეთენი.

თავი 11. ახასიათებთ თუ არა მიცვალებულებს რაიმე განცდისა და შეგრძნების უნარი? მათ ამის უნარი უნდა ჰქონდეთ, თუმცა სუსტი განცდებისა, რაც სრულიადაც არ არის

საკმარისი იმისთვის, რომ ისინი ბედნიერები ან უბედურები იყვნენ.

თავი 12. ქებას იმსახურებს სათნო მოქმედება, რაც ამავე დროს მშვენიერების ქმნადობას ნიშნავს. ასეთი მოქმედება შეიძლება იყოს როგორც სულიერი, ისე სხეულზერივი ხასიათისა. ეს კი არის ბედნიერება, ის ამავე დროს არის საწყისი და მიზეზი, რომლის გამო ვაკეთებთ ყოველივე სხვას.

თავი 13. სათნო მოქმედება, ძირითადად, სულიერი მოქმედებაა. ასეთი მიზანი აქვს აგრეთვე პოლიტიკასა და კანონმდებლობას, გახადოს მოქალაქენი სათნო ანუ ზნეობრვნი, ამისათვის პოლიტიკოსი კარგად უნდა იცნობდეს ადამიანის სულს. ადამიანის სული კი ძირითადად ორი ნაწილისაგან შედგება: გონიერისა და უგუნურისაგან, ანუ რაციონალურისა და ირაციონალურისაგან. უგუნური ნაწილი, თავის მხრივ ორად იყოფა: მცენარეულისა, რაც ზრდასა და კვებაშიმდგომარეობს, და ცხოველურისაგან, რაც გრძნობადში მდგომარეობს. გონიერი ნაწილიც ორად იყოფა: დიანოეთიკურად ანუ აზროვნებად, და ეთიკურად, ანუ პრაქტიკულ ნაწილად, რაც სათნო მოქმედებასთან არის დაკავშირებული.

იმ მოქმედებას, რომელსაც მიზანი თავისთავშივე აქვს, არისტოტელე უანგარო მოქმედებას უწოდებს და მას უპირატესობას ანიჭებს ანგარებიან მოქმედებასთან შედარებით, რომელსაც მიზანი აქვს თავის გარეთ.

იგულისხმება, ზოგადი ანუ გვარეობითი ცნება.

პესიოდე - VIII-VII სს. ძველი ბერძენი პოეტი. ცნობილია მისი პოემები „სამუშაონი და დღენი“ და „თეოგონია“. პირველში იგი იძლევა მითითებებს სოფლის მეურნეობის წრმატებით წარმართვის შესახებ, რითაც გვაძლევს წარმოდგენას ძველი საბერძნეთის სოფლის მეურნეობის მდგომარეობაზე. მეორე პოემაში იგი ცდილობს ახსნას ღმერთების წარმოშობა და მოაწესრიგოს ძველი ბერძნების მითოლოგიური წარმოდგენები. მას მრავალი მიმდევარი გამოუჩნდა და დიდი გავლენა მოახდინა ანტიკური ლიტერატურის განვითარებაზე.

სარდანაფალი, იგივე ასურ ბანიფალი (669-633 ჩვ.წ-მდე) ასურეთის მეფე. იგი აწარმოებდა ენერგიულ დაპყრობით ომებს და თავისი სამფლობელოების გაფართოებას. მაგრამ მისი სიკვდილის შემდეგ მეზობელმა სახელმწიფოებმა მისი სამფლობელო გაანადგურეს. ის ითვლება ასურეთის 30-ე და უკანასკნელ მეფედ. გადმოცემის მიხედვით, ის ფუფუნებაში ცხოვრობდა. გარშემორტყმული მრავალრიცხოვანი ცოლებით; ასურეთის დედაქალაქის ნინევიას განადგურების შემდეგ მთელი თავისი ქონებითა და ცოლებით კოცონში დაინთქა. ნინევიას გათხრებისას (1849-54 წწ.) აღმოაჩინეს მისი მდიდარი ბიბლიოთეკა, შემდგარი რამდენიმე ათეული ათასი თიხის ფირფიტისგან. ბიბლიოთეკაში აღმოჩნდა ასურულ-ლურსმული დამწერლობით შესრულებული რელიგიურ-მითოლოგიური, აგრეთვე მეცნიერული ხასიათის ტექსტები. მასშივე აღმოაჩინეს თქმულება გილგამეშზე და სხვ.

არისტოტელე კითხულობდა ესოტერიულ ლექციებს, უფრო ღრმასა და მეცნიერულს თავისი მოწაფეების ვიწრო წრისათვის, და ექსოტერიულს - უფრო პოპულარულსა და მარტივს, ფართო საზოგადოებისათვის.

არისტოტელე ასახელებს ორ მოვლენას, რაც მას ყველაზე მეტად უყვარს პლატონსა და ჭეშმარიტებას, მაგრამ ჭეშმარიტებას პლატონზე მაღლა აყენებს. ეს არის რისტოტელეს ცნობილი გამონათქვამი, რითაც ის მოუწოდებდა კაცობრიობას ჭეშმარიტებისა და სიმართლისაკენ.

სპევზიპე (479-339) - ფილოსოფოსი, პლატონის მიმდევარი. აკადემიის პირველი სკოლარქი. დაწერილი ჰქონდა მრავალი შომა. მათ შორის აღსანიშნავია: „სამართლიანობის შესახებ“, „სიმდიდრის შესახებ“, „სიამოვნების შესახებ“, და სხვ. გატაცებულ იყო პითაგორელების, განსაკუთრებით, ფილოლაოს მოძღვრებით და მის შესახებ შრომაც კი დაუწერია.

არისტოტელე ილაშქრებს განდევილი, განმარტოებული, ასკეტური ცხოვრების წინააღმდეგ და ადამიანის არსებობის აზრს მის საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და მოღვაწეობაში ხედავს. აქედან არის წარმოშობილი მისი ცნობილი გამონათქვამი - ადამიანი არის საზოგადოებრივი არსება.

არისტოტელე ბედნიერებად თვლის სათნო, ანუ მორალურ მოქმედებას, რაც იმას ნიშნავს, რომ ბედნიერების მიღწევაში უდიდესი მნიშვნელობა ეძლევა მორალს და, რომ მისი ფილოსოფია მთლიანობაში არის მოქმედებისა და აქტიურობის ფილოსოფია.

არისტოტელე პოლიტიკას უსახავს ფრიად კეთილშობილურ და ამაღლებულ მიზანს მოქალაქეთა სრულყოფასა და გარდაქმნას მშვენიერების შემოქმედად.

პრიამოსი - ტროას უკანასკნელი მეფე. მრავალი შვილის მამა, მათ შორის ჰექტორისა და პარისისა. „ილიადაში“ იგი გამოყვანილია ღრამდ მოხუცებული, რომელიც ბრძოლებში აღარ მონაწილეობს, მაგრამ მონაწილეობს ბერძნებსა და ტროელებს შორის მოლაპარაკებებში. „ილიადადან“ ცნობილია ეპიზოდი, რომლის მიხედვით ის ახერხებს აქილევის კარავში შესვლას, თავისი ვაჟის ჰექტორის გვამის გამოსათხოვად. გადმოცემის მიხედვით, ის მოკლა აქილევის ვაჟმა ზევსის სამსხვერპლოს წინ.

სოლონი (638-559 სს, ჩვ ე-მდე) - გამოჩენილი ბერძენი პოლიტიკური მოღვაწე. 594 წელს ის აირჩიეს არქონტად, ჩაატარა მრავალი რეფორმა, რითაც დიდად შეუწყო ხელი მონათმფლობელური დემოკრატიის განვითარებას და გვაროვნული წყობილების ლიკვიდაციას. იგი იყო ავტორი მრავალი ელევგიისა და იამბიკოსი. ჩვენამდე მოაღწია მისმა ელევგიებმა: „სალამიანი“, „რჩევა-დარიგება ათენელებს“, „რჩევა-დარიგება საკუთარ თავს“ და სხვ.

პეროიკა- გმირული ლექსი, ჰეგზამეტრით დაწერილი.

ევდოქსე კნიდოსელი (408-355) - ძველი ბერძენი მათემატიკოსი და ასტრონომი, არქიტა ტარენტელის მოწაფე. ქ. კნოდოსში მან ჩამოაყალიბა საკუთარი

მათემატიკურ-ასტრონომიული სკოლა. დაამუშავა მრავალი მათემატიკური და ასტრონომიული თეორია, რითაც დიდად შეუწყო ხელი ამ მეცნიერებათა განვითარებას. მის თეორიებს დღესაც არ დაუკარგავთ მნიშვნელობა.

კრეტა - კუნძული ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში. მასზე კულტურის განვითარებამ მაღალ საფეხურს მიაღწია XX საუკუნეში ჩვ. ე-მდე. განსაკუთრებით დაწინაურდნენ ქალაქები კნოსოსი და ფესტოსი, კრეტა ასრულებდა შუამავალისა და შემაკავშირებლის როლს აღმოსავლეთისა და დასავლეთის სახელმწიფოებს შორის. XIV-XII სს. შეიჭრნენ აქაველები და დორიელები, 1204 წელს ჯვაროსნები, 823 წელს ის ბიზანტიელებმა დაიპყრეს, 669 წელს თურქეთს დაექვემდებარა. 1913 წელს კვლავ საბერძნეთს შეუერთდა.

ლაკედემონი - ქალაქი - სახელმწიფო ძველ საბერძნეთში. მდებარეობდა პელოპონესის სამხრეთით ლაკონიის დაბლობში. სპარტასა (იგივე ლაკედემონი) და ათენს შორის ადგილი ჰქონდა წინააღმდეგობას ჰეგემონიისათვის, რაცმკაფიოდ გამოვლინდა პელოპონესის ომში (431-401 წწ.), და რაც ათენის დამარცხებით დამთავრდა. ამან სპარტას მოუპოვა მთელ საბერძნეთზე ბატონობის უფლება, მაგრამ თვით სპარტა დამარცხდა კორინთის ომში (395-387 წწ.), ხოლო 146 წელს იგი რომის იმპერიის შემადგენლობაში შევიდა. სპარტელები არ ეწეოდნენ სამეურნეო საქმიანობას. ცნობილია ე.წ. „სპარტანული აღზრდა“ . განთქმული თავისი სიმკაცრით. ფიზიკურ შრომას სპარტაში ეწეოდნენ ილოტები და პერიეკები, რომელნიც სრულიად უუფლებონი იყვნენ და ეს იწვევდა მათ ხშირ აჯანყებას.

არტისტოტელე არიგებს თავის თეორიას ქვეცნობიერის შესახებ, რომელმაც, ვფიქრობთ, გავლენა იქონია ფროიდის ცნობილი თეორიის ჩამოყალიბებაზე. არისტოტელეს აზრით, სულის უკუნური, არაცნობიერი ნაწილი განსაკუთრებით აქტიურდება ძილის დროს, წინააღმდეგ გონიერი, ლოგიკური ნაწილისა.

დედანშია სიტყვა „სიუნესის“ . რაც თავისი შინაარსით უახლოვდება სიტყვა „სინდისს“ . ამიტომ უნდა ვივარაუდოთ, რომ არისტოტელესთვის უკვე ცნობილი იყო ამ ცნების შინაარსი და რომ მისგან ეს ცნება შევიდა როგორც მომდევნო, ისე თანამედროვე ეპოქების ეთიკის შემადგენლობაში.

წიგნი 2.

თავი 1. დიანოეთიკური სათნოება დაკავშირებულია აზროვნებასთან და ამიტომ მატულობს სწავლის შედეგად; ეთიკური კი დაკავშირებულია გამოცდილებასთან და იზრდება გამოცდილების ზრდასთან ერთად. მაგალითად, მშენებლობას ვსწავლობთ სახლის მშენებლობის დროს, გიტარაზე დაკვრას ამ ინსტრუმენტზე დაკვრის საშუალებით და ა.შ. ე.ი. ეთიკურ სათნოებებს მოქმედება წარმოშობს, განსხვავებული მოქმედება კი - განსხვავებულ თვისებებს. ეთიკური სათნოებები არ არიან ბუნებრივნი, ისინი მიღებული

არაიან ჩვევების შედეგად. მათი სახელწოდებაც ჩვევებიდან („ეთოს“) არის წარმოებული. ბუნებრივი თვისებები უცვლელია, ეთიკური კი - ცვალებადი, მაგ., ქვის დაბლა ვარდნის თვისება არის უცვლელი, რადგან ის ბუნებრივია.

თავი 2. სათნოების კვლევა გვიანტერესებს არა თეორიული, არამედ პრაქტიკული მიზნით, რათა სათნონი გავხდეთ, სათნოებას სპობს გადაჭარბება და ნაკლი, ხოლო ზომიერება იცავს და ინარჩუნებს მას. მსჯელობა სათნოების შესახებ უნდა იყოს მსჯელობის ობიექტის შესაბამისი, თანაც კონკრეტული, წინააღმდეგ შემთხვევაში ის ჭეშმარიტი არ იქნება.

თავი 3. სათნოება დაკავშირებულია სიამოვნებასა და ტანჯვასთან. ამიტომ მათ იყენებენ აღზრდის საშუალებად. ტანჯვაც ხომ აღზრდას ისახავს მიზნად. ამიტომ საჭიროა ახალგაზრდები ისე აღვზარდოთ, რომ მათ სიამოვნებდეთ ის, რაც საჭიროა და, პირიქით. ეთიკურ მოქმედებას განსაზღვრავს სამი მოვლენა: მშვენიერება, სარგებლობა და სიამოვნება, და მათი საწინააღმდეგო: სიმახინჯე, ზარალი და ტანჯვა.

თავი 4. უნდა განვასხვაოთ ორი მოვლენა: ერთი, რომელსაც მიზანი თავისთავში აქვს. უანგარო მოქმედებაა. და მოვლენა, რომელსაც მიზანი აქვს გარეთ, ანგარებიანი. უანგარო მოქმედება ძირითადად, ხელოვნებაში გვხვდება. ხელოვნებაში აუცილებელია ცოდნა, სათნოებაში კი - მოქმედება. მაგალითად, სამართლიანი რომ იყო, სამართლიანად უნდა მოქმედებდე. გონიერებისათვის კი საჭიროა გონივრული მოქმედება და ა.შ.

თავი 5. ადამიანის სულიერ ცხოვრებაში ვასხვავებთ ვნებას, უნარსა და თვისებას. სათნოება და მანკიერება არაა არც უნარი და არც ვნება, რადგან ვნებაცა და უნარიც თანდაყოლილია, თვისება კი - შეძენილი. სათნოება განეკუთვნება თვისებას. ამიტომ ადამიანს არ ვაქვებთ და არ ვკიცხავთ უნარისა და ვნებების გამო, არამედ ვაქვებთ და ვკიცხავთ შეძენილი თვისებების გამო, რაშიც თვით ადამიანია დამნაშავე.

თავი 6. სათნოება არის მოქმედების სწორად წარმართვის თვისება, მანკიერება - პირიქით. ყოველ მოქმედებაში შეიძლება ადგილი ჰქონდეს გადაჭარბებას და ნაკლს. აგრეთვე შეუალედს. შეუალედი, ანუ საშუალო მდგომარეობა ნიშნავს არც მეტს, არც ნაკლებს, არამედ იმდენს, რამდენიც საჭიროა. იგი ნიშნავს მოქმედებას მაშინ, იმ პირობებში, იმ მიმართებაში და იმ მიზნით, როგორც საჭიროა. სიჭარბე და ნაკლებობა არის შეცდომა და ბოროტება. საშუალო - სისწორე და სიკეთე. მაშასადამე, საშუალო მდებარეობს ორ ბოროტებას ანუ ორ შეცდომას შორის, სიჭარბესა და ნაკლს შორის. ამიტომ ყოველი პატიოსანი ადამიანი უნდა გაურბოდეს მეტსა და ნაკლებს და იცავდეს საშუალოს, ანუ ზომიერს. საშუალო ანუ ზომიერი ცოტაა, მეტი და ნაკლებობა კი ბევრი, ამიტომ საშუალოს მიგნება ძნელია, როგორც ძნელია მიზანში მოხვედრა. შეცდომა კი ბევრია, ამიტომ მიზნის აცდენა, ისევე როგორც შეცდომა, ადვილია. არსებობს ისეთი მოქმედება, რომელიც თავიდანვე ცუდია და არა სიჭარბის ან ნაკლებობის გამო. ასეთი მოვლენებია მკვლელობა, ქურდობა, შური, მტრობა, ურცხვობა და სხვ. ისინი თავიდანვე

თავისთავად ბოროტებას წარმოადგენენ.

თავი 7. სიმხდალესა და თავზე ხელადებულობას შუა იმყოფება სიმამაცე. უგრძნობლობასა და თავშეუკავებლობას შორის - გონიერება, ფლანგვასა და სიძუნწეს შორის - სიუხვე, მედიდურობასა და სულმოკლეობას შორის - დიდსულოვნება, მრისხანებასა და აღუშფოთველობას შორის - სიმშვიდე, მასხარაობასა და უხეშობას შორის - ხუმრობა, ტრაბახსა და ირონიას შორის - ჭეშმარიტება და ა.შ. კიდური მხარეები შუისკენ მიისწრაფვიან. საქებია შუა, ხოლო კიდური მხარეები გასაკიცხია.

თავი 8. კიდური მხარეები უპირისპირდებიან როგორც ერთმანეთს, ისე შუას, მაგრამ უფრო მეტად ერთიმეორისადმი არიან დაპირისპირებული. ისინი ერთიმეორეს შუისკენ უბიძგებენ. დაპირისპირებულ მხარეთაგან ის, რომელიც შუასთან უფრო ახლოა უფრო მეტად მსგავსია მისი.

თავი 9. შუალედი სათნოებას იშნავს. იგი მდებარეობს ორ ბოროტებას შორის. შუალედში მოხვედრა ადვილი არაა. მაგალითად, ადვილია ფლანგვა. მაგრამ ისე ხარჯვა, როგორც საჭიროა, ყველას არ შეუძია თუ მოპირდაპირე მხარეებს განვერიდებით. შეცდომებს ადვილად დავაღწევთ თავს. განსაკუთრებით უნდა ვერიდოთ ვნებებს, როგორც უკიდურესობებს.

სიტყვას „ეთიკა“ არისტოტელე აწარმოებს „ეთოსიდან“, რაც ჩვევას, ჩვეულებას ნიშნავს. აქედანვეა ნაწარმოები დიანოეტიკურ და ეთიკურ სათნოებათა სახელწოდებებიც. არისტოტელეს ეთიკის ამ ნაწილს უნდა იცნობდეს იუმე. კერძოდ, მისი მსჯელობა იმის შესახებ, რომ ქვის ვარდნის მოლოდინი ემყარება ჩვევას, უკვე ჰქონდა არისტოტელეს. არისტოტელე როგორც მორალურ, ისე ამორალურ მოქმედებას უკავშირებს სიამოვნება-უსიამოვნების გრძნობას, რაც ფსიქოლოგიზმის თავისებური შემოტანაა ეთიკაში.

სიტყვას „აგათოს“ არისტოტელე ხმარობს ფართო მნიშვნელობით, როგორც კარგ, დადებით, სათნო მოქმედებას და არა მხოლოდ ქველმოქმედებია აზრით, როგორც ამას ქრისტიანულ სარწმუნოებაში ვხვდებით.

როგორც ვხედავთ, არისტოტელესთან ჩამოყალიბდა ტრიადა: მშვენიერება, სიამოვნება, სარგებლობა, რაც პლატონის ტრიადისგან განსხვავებულია. ამათგან ადამიანის მოქმედების ძირითად საფუძვლად თვლის სიამოვნება-უსიამოვნების გრძნობას, რის გამოც ადამიანი მასთან უფრო ბუნებრივ, ფსიქო-ფიზიოლოგიურ არსებად გამოიყურება.

აქ არისტოტელე აყალიბებს ცნობილ „უინტერესობის“ თეორიას, რომლიც შემდგომში ფართოდ გავრცელდა ხელოვნების თეორიაში.

დედანშია ზმნა „დიაკეისთაი“, რაც „განწყობად“ უნდა ითარგმნოს. ეს იმას ნიშნავს, რომ „განწყობის თეორიას“ ჩანასახებიც არისტოტელეს ფილოსოფიაშიც გვხვდება,

მინა - ძვირფასი მეტალებისა დუა მონეტების საზომი ერთეული ძველ საბერძნეთში. სოლონამდე ის უდრიდა 599 გრამს, სოლონის შემდეგ - 425-ს.

მილონი - განთქმული მოჭიდავე ძველ საბერძნეთში. მას მრავალგზის მოუპოვებია

გამარჯვება ოლიმპიუ შეტბრებებში.

კალიფსო - იგივე ნიმფა კალიფსო - ატლანტის ქალიშვილი. კუნძულზე მან შეიფარა ოდისევსი დაღუპული გემიდან. ოდისევსი აქ დარჩა შვიდი წელი. მაგრამ შემდეგ კალიფსო იძულებული გახდა, გაეშვა ის, თვითონ კი დარდისგან გარდაიცვალა.

წიგნი 3.

თავი 1. ქება და ძაგება წინასწარგანზრახულ მოქმედებას ეხება, არაწინასწარგანზრახული ზოგჯერ თანაგრძნობასა და პატიებასაც კი იმსახურებს. განზრახული მოქმედება შეიძლება იყოს ნებაყოფლობითიც და იძულებითიც. იძულებითის მაგალითია: ტირანი უბრძანებს კაცს ჩაიდინოს რაიმე უხამსი მოქმედება, წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი დასჯის მის ნათესავებს. ანდა გემიდან ყრიან ბარგს ქარიშხლის დროს, რათა სიცოცხლე გადაირჩინონ. იძულებითი მოქმედება შეიძლება გამოწვეული იყოს ვნებებით ან უცოდინარობის გამო. მაგალითად, ხელის მოხვევა სურდა, მაგრამ დარტყმა გამოუვიდა. უნდოდა იარაღის შემოწმება და გასროლა მოუხდა, უნდოდა განეკურნებინა კაცი და შეცდომით საწალავი მისცა და სხვ. ნებაყოფლობითი მოქმედების საწყისი მოქმედში იმყოფება, იძულებითისა - მოქმედის გარეთ. ის, რაც იძულებითია, მტანჯველია. ნებაყოფლობითი კი - სასიამოვნო. იძულებით მოქმედი ნაწილს თავის საქციელს, უცოდინარობით მოქმედი პატიებას და სიბრალულს იმსახურებს.

თავი 2. არჩევანი და წინასწარი გადაწყვეტილება დამახასიათებელია სათნოებისათვის. იგი ნებაყოფლობითია, ეხება მიზნის განხორციელების საშუალებებს, არაა წარმოდგენა, არაა არც მტანჯველი და არც სასიამოვნო. არ ეხება რაიმე შეუძლებელს. წარმოდგენა ზოგჯერ ეხება იმას, რაც არ ვიცით. არჩევანი კი იმას, რაც ვიცით; ბავშვებსა და ცხოველებს არა აქვთ არჩევანისა და წინასწარი გადაწყვეტილების უნარი, სამაგიეროდ, მათ აქვთ ვნებები.

თავი 3. ბჭობა და თათბირი არ ეხება არც მარადიულსა და არც შემთხვევითს. ეხება იმას, რაც ჩვენზეა დამოკიდებული, მაგრამ, რაც ყოველთვის ერთნაირად არ ხდება. ვთათბირობთ არა მიზანზე, არამედ მისი განხორციელების საშუალებებზე, არ თათბირობენ იმაზე, რაც შეგრძნებების სფეროს ეხება. ყოველი წინასწარი არჩევანი და გადაწყვეტილება სასურველია.

თავი 4. მიზანი შეიძლება იყოს ან ჭეშმარიტი, ან მოჩვენებითი სიკეთე. პატიოსანი და ჭეშმარიტი ადამიანი ირჩევს ჭეშმარიტ სიკეთეს როგორც მიზანს, რაც ამავე დროს არის ბუნებრივი სიკეთე. ეს იმიტომ ხდება, რომ პატიოსანი ადამიანი თვითონ არის მოვლენების კანონი და საზომი, ზოგი მიზნად ირჩევს სიამოვნებას, რაც მოჩვენებითი და არა ჭეშმარიტი სიკეთეა.

თავი 5. როდესაც მოქმედების საწყისი ჩვენშია, ჩვენ ვართ ამ მოქმედების მიზეზი და, მაშასადამე, ჩვენზე არის დამოკიდებული, ვიქნებით კეთილი თუ ბოროტი. და როგორც

სათნო, ისე მანკიერი მოქმედება ნებაყოფლობითი ყოფილა. ამიტომ ვაცს სჯიან ნებაყოფლობით ჩადენილი ცუდი და ბოროტი მოქმედების გამო, არ სჯიან უცოდინარობით გამოწვეული მოქმედების გამო, თუ უცოდინარობის მიზეზი თვითონ არ არის. მაგრამ, თუ ადამიანს შეეძლო უცოდინარობის თავიდან აცილება და არ აიცილა, მაშინ კი სჯიან. მაგალითად, მთვრალეებს არ სჯიან და არ კიცხავენ ბუნებრივი ნაკლის გამო, მაგრამ, თუ ხეიბრობა და ნაკლი თვითონ ადამიანის მიერ არის გამოწვეული, მაშინ სჯიან და კიცხავენ. პატიოსან და სათნო ადამიანებს კი, პირიქით, აქებენ.

თავი 6. სიმამაცეს შუა ადგილი უკავია სიმხდალესა და თავგზეულალებულ გაბედულებას შორის. მამაცია ის, ვინც უშუშარია და გაბედული იქ, სადაც საჭიროა, იმ მიზნით, რისთვისაც საჭიროა, ისე და მაშინ, როცა საჭიროა. მამაცი მოქმედებს გონების კარნახით და მიზანიც მშვენიერი აქვს. ნამდვილი უშიშარი და მამაცი კაცი მშვენიერია სიკვდილის დროს, ეს კი ბრძოლის ველზე ხდება. ყველაზე საშიშია ის, რაც ადამიანის ძალებს აღემატება. საერთოდ, საშიშია მოსალოდნელი უბედურება. ვინც სრულიად უშიშარია, ის უგრძნობია, ვინც გადაჭარბებულად გაბედულია, თავგზეულალებულია, ვისაც ყველაფრისა ეშინია, ან ძალიან ეშინია, ის მხდალია. მამაცი მხდალსა და თავგზეულალებულს შუა იმყოფება, თუმცა მხდალს, მამაცს და თავგზეულალებულად გაბედულს ერთსა და იმავე მოვლენებთან აქვთ მიმართება.

თავი 7. საშიშროება განსხვავებულია და მრავალფეროვანი. ის საშიშროება, რომელიც ადამიანის ძალებს აღემატება, საშიშია ყველასათვის. მამაცს ეშინია იმის, რისაც უნდა ეშინოდეს და როგორც გონება უკარნახებს. იგი უშიშარია მშვენიერების მიღწევის მიზნით, თვით სიმამაცე მშვენიერებაა და მშვენიერია მისი მიზანიც. ვისაც არაფრის ეშინია, ეს უჭკუოა, ან უგრძნობი; ვისაც არაფრის ეშინია, ის თავგზეულალებულია და მოჩვენებით მამაცი; ვინც გადაჭარბებით მშიშარაა, ის მხდალია მას ეშინია ისე, როგორც არ უნდა ეშინოდეს მაშინ, როცა არ უნდა ეშინოდეს და სხვ. მამაცს მხდალსა და თავგზეულალებულს ერთსა და იმავე მოვლენებთან აქვთ მიმართება, ოღონდ ერთი აჭარბებს, მეორე ჩამორჩება, მესამე შუალედ მდგომარეობაშია.

თავი 8. იძულებით მამაცნი, არ არიან ჭეშმარიტად მამაცნი: მაგალითად, მებრძოლეები, რომლებსაც სარდლობისა ეშინიათ და ამიტომ მამაცობენ. არც ისინი არიან ჭეშმარიტად მამაცნი, რომლებიც მამაცობენ მრისხანების გამო აღგზნებულნი, რადგან დატრილი მხეცებიც ტკივილების გამო მამაცობენ. არც ტანჯვითა და ვნებებით გამოწვეული სიმამაცეა ნამდვილი სიმამაცე, არც ისაა ნამდვილად მამაცი, რომელიც წინასწარ მომზადებული ხვდება საშიშროებას და არც ის, ვინც მამაცია გამოცდილების გამო.

თავი 9. ჭეშმარიტად მამაცი მშვიდია საშიშროების დროს. ის მამაცურად უძლებს ტანჯვას, რადგან ეს მშვენიერია, მამაცი ომში მშვენიერებას აძლევს უპირატესობას ყოველი სხვა სიკეთის სანაცვლოდ.

თავი 10. თავშეუკავებელს არ უწოდებენ იმას, ვინც ზედმეტად ტკბება მხედველობით,

სმენით ან გემოვნებით. ცხოველებისთვის ასეთი ტკბობა არ არის დამახასიათებელი. მაგალითად, ლომი ტკბება არა ხარის ხმით, არამედ მისი ჭამით და ხმა მის სიახლოვეს აგრძნობინებს. თავშეუკავებლობა კი დამახასიათებელია ცხოველებისთვის. ამიტომ ადამიანებში ეს არის ცხოველური და მონური თვისება.

თავი 11. არსებობს ბუნებრივი და არაბუნებრივი მოთხოვნილებები. მაგალითად, შიმშილის დაკმაყოფილების მოთხოვნილება ბუნებრივია, მაგრამ ზედმეტი ჭამა - არა. თავშეუკავებელთ სიამოვნებთ ის, რაც არ უნდა სიამოვნებდეთ, ან ზედმეტად, ან ისე, როგორც სიამოვნებს უბრალო ხალხს, ან არა ისე, როგორც უნდა სიამოვნებდეთ. ისინი იტანჯებიან სიამოვნების არარსებობისას და სიამოვნების არსებობის დროსაც კი. ამრგიად, თავშეუკავებლობა ყოფილა გადაჭარბება სიამოვნებაში და ის გასაკიცხია. თავშეუკავებელს უპირისპირდება უგრძნობი ადამიანი. მათ შუა კი გონიერი კაცი დგას. იგი გონიერი და თავშეუკავებელია: იტანჯება და სიამოვნებს ისე, როგორც საჭიროა.

თავი 12. თავაშეგებულობა არის ნაბაყოფლობითი მოქმედება. თავაშეგებულობის გამოვლენაა აგრეთვე ბავშვური შეცდომები. თავშეუკავებელი, ისევე, როგორც ბავშვები, ვნებებით ცხოვრობს და არა გონებით, წესიერი კაცი კი გონებას ემორჩილება.

დედანშია „აკუზია“ რაც ნიშნავს როგორც იძულებით, ისე წინასწარ განუზრახველ მოქმედებას.

ევრიპიდეს ალკმეონი - ევრიპიდეს ტრაგედიის გმირი, რომლის მეუღლე ევრიფილა მტრებმა მოისყიდეს. მან ქმრის გადაბირებაც შეძლო. ალკმეონმა შვილს უბრძანა, რომ თუ იგი ვერ დაბრუნდებოდა, მოეკლა დედა.

იგ. დიდი ბერძენი ტრაგიკოსი ესქილე, რომელმაც გასცა ელევსინის საიდუმლოებანი არაგანდობილთ, რაც მან გადმოსცა ერთ ერთ თავის ტრაგედიაში.

ესქილეს ცხოვრების თარიღებია 525-456 წწ. მისი ტრაგედიიდან შემორჩენილია: „სპარსელები“, „ორესტეა“, „აგამემნონი“, „ქოეფორები“, „ევმენიდები“, „მიჭატველი პრომეთეოსი“, „მავედრებელი ქალები“, „შვიდთა ლაშქრობა თებეს წინააღმდეგ“. მისი ტრაგედიები გამოირჩევიან ღრმა შინაარსით და დიდი ემოციური დატვირთვით. განიხილავს ღრმა ისტორიულ და სოციალურ პრობლემებს. მისი ტრაგედიებისათვის დამახასიათებელია ჰუმანისტური ტენდენცია.

კატაპულტი - საბრძოლო იარაღი ძველ საბერძნეთში. ისროდა ქვებს, ვასრებს, ფეთქებად ნივთიერებებს რამდენიმე ასეული მეტრის მანძილზე.

ევრიპიდე (485-406) - დიდი ბერძენი დრამატურგი. მისი ნაწარმოებებიდან მოაღწია 18-მა ტრაგედიამ და ერთმა დრამამ. აღსანიშნავია მისი ტრაგედიები: „მედეა“, „იპოლიტე“, „ელექტრა“, „ანდრომაქე“, „ტროელი ქალები“, „იფიგენია ავლიდელი“ და სხვ. ევრიპიდემ განავითარა ყოფითი დრამა. მისი გმირების ენა ჩვეულებრივი სასაუბრო ენაა. მან დიდი გავლენა იქონია დრამის ხელოვნების განვითარებაზე. მოტანილ ადგილას იგულისხმება ევრიპიდეს ტრაგედიის „ქსენოფონტეს“ გიმი მეროპე, რომელმაც თავისი

მძინარე შვილი მკვლელად მიიღო და ამიტომ შურისძიება უნდოდა.

აქ არისტოტელე ავითარებს თავის ცნობილ ფორმულას, რომ მოქმედება უნდა ითვალისწინებდეს დროს, ადგილს, პირობებს, მიზანს, მოქმედების ობიექტს და სხვ. თუ ყოველივე ეს სწორად არის შერჩეული, მაშინ მოქმედება მიზანშეწონილია და, პირიქით. ციტირებულია ჰომეროსის „ილიადადან“, XXII, 99.

ციტირებულია „ილიადადან“, VIII, 149-450.

ამის შეს. იხ. პატონი, „სახელმწიფო“, 430.

ამის შეს. იხ. პატონის „ლახესი“, 194, 199 და „პროტაგორა“.

იგ. ბრძოლა კირენეასთან 354-54 წწ., სადაც კირინელთა დამხმარენი გაიქცნენ, ხოლო კირინელნი დარჩნენ და ამოწყდნენ.

როგორც ვხედავთ, არისტოტელე ხელალებით არ უარყოფს ყოველგვარ სიამოვნებას, უარყოფს მხოლოდ არაბუნებრივს და იმას, რაც ადამიანის არსებობას ეწინააღმდეგება.

წიგნი 4.

თავი 1. სიუხვე, სიძუნწე და მფლანგველობა ქონებასთან დამოკიდებულებაში ვლინდება. სიუხვე მფლანგველობასა და სიძუნწეს შუაა. უხვი წესიერად იყენებს ქონებას, მფლანგველი ზედმეტად ხარჯავს, ძუნწი კი ზედმეტად მომჭირნეა. უხვი აძლევს იმას, ვისაც სჭირდება, აძლევს მაშინ და იმგვარად, როგორც საჭიროა. ძუნწი და მფლანგველი კი მას უპირისპირდებიან. უხვი არ იტანჯება ქონების გაცემისას და იღებს იმისგან, ვისგანაც საჭიროა. შეიძლება, ვინც მცირე გასცა უფრო უხვი აღმოჩნდეს, თუ მან გასცა თავისი მცირე ქონებიდან. მფლანგველი იღებს ქონებას იმისგან, ვისგანაც არ უნდა აიღოს. იგი ქონებას არ იღებს და არ გასცემს მშვენიერებისათვის. იგი ამდიდრებს იმას, ვინც უმჯობესია სილატაკეში იყოს და, პირიქით. ზოგჯერ მფლანგველი ქონებასა და მოგებას იღებს დამამცირებელი, მდაბალი საქმიანობით, კადრულობს მოგების მახინჯ ფორმებსაც კი. სიძუნწე უფრო გავრცელებულია ვიდრე მფლანგველობა. ის უფრო მოხუცებისთვის არის დამახასიათებელი. ძუნწები გაცემაში ჩამორჩებიან, თუმცა არც ალება უყვართ, რადგან ეშინიათ, რომ შემდეგ გაცემა არ დასჭირდეთ. მფლანგველის განკურნება უფრო ადვილია, ვიდრე ძუნწისა. მფლანგველი ძუნწს მაინც სჯობს. მფლანგველობა და სიძუნწე მანკიერებანია, სიუხვე კი - სათნოება. პირველი გასაკიცხია, მეორე კი - საქები.

თავი 2. ბრწყინვალეობასაც, როგორც სიუხვეს, ქონებასთან აქვს მიმართება. იგი ხარჯვაში გულუხვს აჭარბებს, ხარჯავს დიდ საქმეებზე დიდი რაოდენობით და მიზანშეწონილად. მაგ., აგებს დიდ შენობებს, გემებს, ეწევა ღმერთების პატივისცემას, ქალაქის გამაჰსპინძლებას, აყალიბებს გუნდებსა და სხვ. იგი ხარჯავს არაპირადულ, არამედ საერთო-საზოგადოებრივ საქმეზე, ხარჯავს მშვენიერების და არა მოგების მიზნით. ბრწყინვალეს უპირისპირდება წვრილმანი ადამიანი, რომელიც მცირეს ხარჯავს და რასაც ხარჯავს, იმასაც ნანობს. ღარიბი ადამიანი ბრწყინვალე ვერ იქნება, რადგან მას არა აქვს

ქონება. ვინც გადაჯიბებულია ბევრს ხარჯავს და თანაც არამიზანშეწონილად, ის უკულტურო და უგემოვნებოა.

თავი 3. დიდსულოვანი საკუთარ თავს ზუსტად აფასებს, მკვეხარა და ტრაბახა კი - უფრო მეტად, ვიდრე ამას იმსახურებს. სულმოკლე პირიქით, ნაკლებ აფასებს საკუთარ თავს, ვიდრე იმსახურებს. დიდსულოვანი არაა უსამართლო, არაა მხდალი, არ აძლევს დიდ მნიშვნელობას გარეგან სიკეთეებს, როგორცაა სიმდიდრე, პატივი და სხვ. თუმცა ისინი მისთვისაც სასურველნი არიან. მას არ უკვირს არაფერი, არც გულბოროტია და არც ბოროტი, არ ეძებს სარგებლობას, ეძებს მხოლოდ მშვენიერებას, არ იღებს ქველმოქმედებას, რადგან მაშინ ქველმოქმედზე დაბლა დგება, თავმდაბალია პატარა ადამიანებთან, ხოლო დიდი თანამედრობის პირებთან ამაყი. იგი პირდაპირია და არ ინილებს, დიდი პატივისცემის ღირსია და საზოგადოება მას მიაგებს ამ პატივს. ის, ვისაც აქვს გარეგანი სიკეთეები სათნოების გარეშე, თავხედები არიან, რადგან თავს დიდად იფასებენ, თუმცა ამის ღირსები არ არიან. ისინი თავს ნაკლებად იცნობენ, წინააღმდეგ შემთხვევაში დიდად არ დაიფასებდნენ თავს. სულმოკლე კი იმის ღირსადაც არ თვლის თავს, სინამდვილეში რისი ღირსიც არის. სულმოკლესა და ტრაბახს შუა იმყოფება დიდსულოვანი ადამიანი.

თავი 4. პატივმოყვარეობა დაკავშირებულია სახელსა და დიდებასთან. არსებობს გადაჭარბება პატივმოყვარეობაში და მას „ცუდი პატივმოყვარეობა“ ეწოდება. არსებობს მისკენ ნაკლები სწრაფვაც, რაც არაპატივმოყვარეობაა. მათ შუა კი ტემპარიტი პატივმოყვარე იმყოფება. იგი ეტანება დიდებასა და სახელს ისე, როგორც საჭიროა და თანაც ემორჩილება გონების კარნახს.

თავი 5. სიმშვიდე იმყოფება მრისხანებასა და უგრძნობლობას შუა. მშვიდი ბრაზობს იმაზე, მაშინ, იმდენ ხანს და ისე, როგორც საჭიროა. ისინი, რომლებიც არ ბრაზობენ იმათზე, ვისზეც საჭიროა რომ ბრაზობდნენ, სულელები არიან. მრისხანენი კი აჭარბებენ ამ მხრივ. ფხუკიანებიც გონივრულად არ ბრაზობენ, მაგრამ ისინისწრაფად რიგდებიან და ივიწყებენ წყენას. ხშირად მათ შეფასებაში ვცდებით, რადგან მრისხანეებს მამაცებს ვუწოდებთ, ხოლო უგრძნობლებს მშვიდებს. ამათგან საქებია მხოლოდ შუალედი, ე.ი. მშვიდი ადამიანი.

თავი 6. პირმოთენი ყოველივეს და ყველაფერს იწონებენ. მაამებელი არ აქვს სარგებლობის მიღების მიზნით. ანგარებიანი კი ყველგან სარგებელსა და მოგებას ცდილობს. მაჩხუბარა ანუ მოურიგებელი ადამიანები ყველას ყველაფერში ეწინააღმდეგებიან და არაფერი მოსწონთ. პირმოთენთა და მაჩხუბართა შუა იმყოფება წესიერი ადამიანი, რომელსაც კარგ მეგობარსაც უწოდებენ ხოლმე. ის ყოველივეს ზუსტად აფასებს და თითოეულს მიაგებს იმას, რაც ეკუთვნის. იგი ყველასთან კარგ ურთიერთობაშია; კარგად ასხვავებს ანგარებიანსა და მაამებელს. პირმოთენე და ანგარებიანი

ისევე, როგორც მოურიგებელი და მახუბარა უკიდურესობაა და ის გასაკიცხია, მეგობრული ადამიანი საქებია და მოსაწონი.

თავი 7. ტრაბახა ანუ მკვეხარა ადამიანი თავის თავს მიაწერს იმაზე მეტს, ვიდრე ის არის სინამდვილეში. მას უპირისპირდება ირონიული ადამიანი, რომელიც იმაზე ნაკლებად აფასებს, ვიდრე იმსახურებს, მათ შუა იმყოფება ადამიანი, რომელიც ზუსტად აფასებს თავის თავს. ვინც ცრუობს არა მოგების მიზნით, ის ნაკლებ გასაკიცხია, ვიდრე ის, ვინც ანგარებით მოქმედებს. ირონიული ადამიანი იყო სოკრატე, რომელიც მიმართავდა ირონიას, რადგან სძულდა დიდება და პატივი. პირველი ორი გასაკიცხია, რადგან ისინი ცრუობენ. ჭეშმარიტების მოყვარე კი საქებია, რადგან ჭეშმარიტება სიცრუეზე მაღლა დგას.

თავი 8. ადამიანს სჭირდება დასვენებაცა და გართობაც. ამიტომ საჭიროა თავდაჭერის ცოდნა საზოგადოებაში. მასხარაობა, უხეშობა და ზრდილობა სწორედ საზოგადოებაში თავდაჭერას ეხება. ის, ვინც ხუმრობაში ატარებს, ყველაფერში სასაცილოს ეძებს და არ დაგიდევს იმას, აყენებს თუ არა ვინმეს ტანჯვას, მასხარაა. უხეში და უკულტუროა ის, ვინც, არც თვითონ ხუმრობს და არც სხვებისა მოსწონს რამე; ხოლო ის, ვინც მიზანშეწონილად ხუმრობს, არაფრს შეუფერებელს არ ამბობს, ზრდილი და დახვეწილი ადამიანია. ამრიგად, მასხარაობას უხეშობა უპირისპირდება, მათ შუა კი ზრდილი და დახვეწილი ადამიანია. ზოგი ლანძღვა ხუმრობაა, ამიტომ კანონმდებლები ლანძღვას კრძალავენ და შესაძლებელია, აიკრძალოს ანალოგიური მასხარაობაც.

თავი 9. მორცხვობა არაა სათნოება, ის უფრო მანკიერება. იგი შედეგია მოახლოებული საშიშროების შეგრძნებისა, სხეულებრივი თვისებაა და უნდა ახასიათებდეს იმ ადამიანებს, რომლებიც რაიმე სამარცხვინოს სჩადიან, განსაკუთრებით ახალგაზრდებს, რომლებიც ვნებებით ცხოვრობენ. ის არ ახასიათებთ მოხუცებს, რომლებიც არ სჩადიან არაფერს სამარცხვინოს. მორცხვობის გამო დამნაშავე პატიოსნად ჩაითვლება. განსაკუთრებით ცუდია დამნაშავეთა ურცხვობა.

არისტოტელე ქადაგებს ქონების უშურველ გაცემას, ამან დიდი გავლენა მოახდინა რელიგიური აზროვნების ჩამოყალიბებაზე, მათ შორი ქრისტიანული მსოფლმხედველობს ჩამოყალიბებაზე.

არქიტოტორი - წმინდა საელჩოს მეთაური

ტრიერა - საომარი გემი ძველ საბერძნეთში. მოძრაობდა იალქნებით 4 ან 4,5მ. სიგრძის მქონე. მასში სამრიგად იყო განლაგებული 150, 170 მენიჩბე. მასზე მოთავსებული იყო 18 ან 50 მებრძოლი და 12-16 მატროსი. ტრიერარქი - ტრიერის მესაჭე, მისი მმართველი.

არისტოტელე მშვენიერებას ყოველთვის უკავშირებს სიკეთეს, რის გამოც მან შეიმუშავა სპეციალური ტერმინიც „კალოკაგათია“ („კალოს“ - მშვენიერი, „აგათოს“ - კეთილი).

ამის შეს. იხ. „ილიადა“, 393-394, აგრეთვე 503-504.

არისტოტელეს აზრით, დიდსულოვანი უპირატესობას აძლევს მშვენიერებას, თუნაც ის

უსარგებლო იყოს, სასარგებლოსა და მომგებიანის წინაშე. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ არისტოტელეს ეთიკას არა აქვს უტილიტარისტული ხასიათი.

წიგნი 5.

თავი 1. სამართლიანობისა და უსამართლობის ცნებას მრავალი მნიშვნელობა აქვთ. ძირითადად კი უსამართლო კაცი არის კანონების მოწინააღმდეგე, ანგარებიანი და მიკერძოებული. სამართლიანი, პირიქით ემორჩილება არა ყოველგარ კანონს, არამედ მხოლოდ იმას, რომელიც საერთო -საზოგადოებრივ სარგებლობას ემსახურება. სამართლიანობა ძირითადი სათნოებაა სხვა სათნოებათა შორის. იგი სხვა ადამიანების სიკეთეს ისახავს მიზნად და არა საკუთარს, ამიტომ ხშირად მას „ სხვის სიკეთეს “ უწოდებენ. უსამართლობას კი ბოროტება მოაქვს საზოგადოებისათვის.

თავი 2. არსებობს ზოგადი ანუ აბსოლუტური და კერძო სამართლიანობა. კერძო სამართლიანობა არის ზოგადის ნაწილი, ასევეა კერძო უსამართლობა. უსამართლობაა მომხმეჭელობა, კანონების უარყოფა, გაქცევა ბრძოლის ველიდან, სიძუნწე, ბოროტენიანობა და სხვ. ჭეშმარიტი სამართლიანობა მდგომარეობს სხვისთვის სიკეთის გაწევაში.

თავი 3. სამართლიანობა არის სისწორე, უსამართლობა - პირიქით. ორივე შემთხვევაში ადგილი აქვს ვინმესთან მიმართებას, ამიტომ სამართლიანობის დაცვა სულ ცოტა ორი ადამიანის არსებობას მოითხოვს. სამართლიანობა ნიშნავს ქონების განაწილებას დამსახურების შესაბამისად. თუ თანაბარი ბუნების ადამიანებს აქვთ არათანაბარი ქონება, ეს უსამართლობა იქნება. უსამართლო ადამიანი განაწილების დროს თავისთვის იღებს ბევრს, სხვებს კი ცოტას უტოვებს. სამართლიანობა შეიძლება განხორციელდეს მაშინაც, როცა დიდი ბოროტების ნაცვლად იღებენ მცირეს და მცირე სიკეთის ნაცვლად დიდ სიკეთეს.

თავი 4. ე.წ. გამასწორებელი სამართალი ხორციელდება გაცვლა-გამოცვლის დროს, ასევე საზოგადოებრივი ურთიერთობის დროსაც. დამნაშავე მოგებულია, დანაშაულის განმცდელი კი - წაგებული. დამნაშავის დასჯით სამართალი დამნაშავის მოგებას ამცირებს და მათ მდგომარეობას ათანასწორებს. ამრიგად, არის დამნაშავე (მოგებული) განმცდელი (წაგებული) და სამართალი (თანასწორობა). სამართალი ათანასწორებს, როგორც ორი ხაზის არსებობისას გრძელს აკლებენ და უმატებენ მოკლეს. რადგან სამართალი ორ წევრს ეხება, ამიტომ მოსამართლეს უწოდებენ „ დიკასტეს “ (სიტყვიდან „ ორი “). მოგება ნიშნავს იმაზე მეტის ქონას, ვიდრე დასაწყისში გქონდა, წაგება, პირიქით, იმაზე ნაკლების ქონას, ვიდრე დასაწყისში. მათ შუაა თანასწორობა, როცა ქონების რაოდენობა უცვლელია.

თავი 5. სამართალი ხორციელდება პროპორციის პრინციპის დაცვით. ე.ი. თუ ვინმემ

ბოროტება ჩაიდინა, მას სჯიან და ამით უთანასწორებენ იმას, ვინც მისი ბოროტება განიცადა. ასევე საჭიროა სამაგიერო ანაზღაურება მისცე იმას, ვინც სიკეთე გაგიწია. გათანასწორების პრინციპი მოქმედებს აგრეთვე გაცვლა-გამოცვლაში, სადაც სახლის ღირებულებას შეიძლება შეესაბამებოდეს ხუთი წყვილი ფეხსაცმელი. გათანასწორება აქ ხორციელდება დამაკავშირებლის მეშვეობით. ეს კი არის ფული. სამართალი ხორციელდება აგრეთვე ქონების განაწილებისას, როცა ყველას ეძლევა მისი დამსახურების მიხედვით და არა ისე, რომ ვინც ანაწილებს იმან, ყველაზე მეტი მიიღოს, სხვებს კი ნაკლები დაუტოვოს. ამრიგად, არსებობს უსამართლო მოქმედება (გადაჭარბება), სამართლობის განცდა (ნაკლებობა) და მათ შუა არის სამართლიანობა, როგორც თანასწორობა.

თავი 6. თუ სახელმწიფოს აქვს კანონები, მას სამართალიც ექნება, ხოლო კანონი არსებობს იქ, სადაც არსებობს უსამართლობა. უსამართლობა ნიშნავს თავისთვის მეტი სიკეთის და ნაკლები ბოროტების მიღებას. ამიტომ საჭიროა, რომ ბატონობდეს კანონი და არა ადამიანი, რადგან ადამიანი შეიძლება ტირანად იქცეს. სახელმწიფოს ხელმძღვანელს ევალება სამართლიანობისა და, მაშასადამე, თანასწორობის დაცვა.

თავი 7. არსებობს ორგვარი სამართალი: ბუნებრივი და ხელოვნური ანუ შეთანხმებით მიღებული. ბუნებრივი კანონი ნაკლებ ცვალებადია, თუმცა ისიც განიცდის ცვალებადობას.

თავი 8. სამართლიანობას და უსამართლობას ადგილი აქვს ნებაყოფლობითი მოქმედების დროს. გასაკიცხია და საქები მხოლოდ ნებაყოფლობითი მოქმედება, შესრულებული არცოდნით არ ითვლება ნებაყოფლობით მოქმედებად. ნებაყოფლობითი მოქმედება წინასწარ არის განხრახული და გადანწყვეტილი. ნებაყოფლობითი მოქმედების საწყისი იმყოფება მოქმედ პირში.

თავი 9. საკვლევი, შეიძლება თუ არა ნებაყოფლობით უსამართლობის განცდა. მაგალითად, ვინც დაუმსახურებლად მეტი მისცა ვინმეს, დამნაშავეა ის თუ ის, ვინც აიღო დაუმსახურებლად მეტი? ამ შემთხვევაში უსამართლობა ჩაიდინა იმან, ვინც მეტი გასცა და არა იმან, ვინც აიღო. მაგრამ ვინც გასცა, არც ისაა დაზარალებული, რადგან მან მოიგო პატივსა და მშვებირებაში. ამრიგად, არ არსებობს ნებაყოფლობით უსამართლობის განცდა. ამას გარდა, უსამართლობის ჩადენა სამართლიანს უკეთ შეუძლია, ვიდრე უსამართლოს.

თავი 10. რა მიმართებაა პატიოსნებასა და სამართლიანობას შორის? ისინი იგივეობრივნი არიან, მაგრამ არა მთლიანად, რადგან პატიოსნება სჭარბობს სამართლიანობას. პატიოსანია ის, ვინც ამჩნევს რა შეცდომას კანონში ასწორებს მას. ამრიგად, სამართლიანია ის, ვინც არ იცავს უხეირო კანონს, ვინც მოქმედებს წინასწარი გადანწყვეტილებით და იღებს მცირეს მაშინაც კი, როდესაც კანონი მას იცავს.

თავი 11. შეიძლება თუ არა საკუთარი თავის მიმართ უსამართლობის ჩადენა და განცდა? ეს შეუძლებელია, რადგან არავინ ქურდავს საკუთარ თავს, არავინ სტეხს საკუთარ

სახლს და ა.შ. მაგრამ ეს შეიძლება მოხდეს საკუთარი ნება-სურვილის საწინააღმდეგოდ. ესევე უსამართლობა და ბოროტებაა, მაგრამ ნაკლები ბოროტება, ვიდრე სხვის მიმართ ბოროტების ჩადენა.

არისტოტელე ასხვავებს აბსოლუტურსა და ფარდობით სიკეთეს და უპირატესობას აბსოლუტურს ანიჭებს. ადამიანებსაც ურჩევს, რომ მისდიონ აბსოლუტურ და არა დროებით სიკეთეს. ამ შემთხვევაში იგრძნობა პლატონის ფილოსოფიის გავლენის კვალი არისტოტელეს აზროვნებაზე.

არისტოტელეს კანონებისადმი მორჩილება სამართლიანობად მიაჩნია, თუმცა არა ყოველგვარი კანონებისადმი, არამედ მხოლოდ გონივრული კანონებისადმი.

როგორც " მოსამართლე ", ისე სამართალი („ დიკასტეს, დიკა “) წარმოდგემა სიტყვიდან „ დიხა “ , რაც ორმაგს ნიშნავს.

რადამანთი - ძვლი ბერძნული მითოლოგიით ზევსისა და ევროპას ვაჟი. მას მიეწერება კუნძულ კრეტაზე კანონების შემოღება, ამიტომ სამსართლის ფუძემდებლად თვლიდნენ. მოტიანილი ციტატი ამოღებულია ჰესიოდედან, ფრ. 174

ქარიტა - ბერძნული მითოლოგიით, ზევსის ქალიშვილი. მათ გამოსახავდნენ როგორც აპოლონის თანამგზავრებს ერთმანეთზე გადახვეულებს. ქარიტა ითვლებოდა მადლობის ქალღმერთად. მისი ტაძარი იდგა სპარტაში აგორაზე, აგრეთვე ოლიმპოსში.

არისტოტელე გაცვლა-გამოცვლის საფუძვლად მოთხოვნილებას თვლის. ასევე წყვეტდა ამ საკითხს მარქსიზმი, რაც მასზე არისტოტელეს გავლენას მოწმობს.

არისტოტელე ვარაუდობს, რომ ფული არის კანონით დადგენილი და აქედან წარმოდგება მისი სახელწოდებაც „ ნომისმა “ (კანონი - „ ნომოს “).

ბრაზიდა - სპარტელი მხედართმთავარი, რომელიც დაიღუპა პელოპონესის ომში და მას, როგორც გმირს, მსხვერპლს სწირავდნენ.

თანასწორობის ცნება არისტოტელეს თავისებურად ესმის, როგორც ანაზღაურება დამსახურების შესაბამისად. იგი წინააღმდეგია ადამიანების დაუმსახურებელი გათანასწორობისა.

„ ვერცხლი “ - იგულისხმება ვერცხლის ფული, საერთოდ, მოგება.

დედანშია „ ელებორონ “ - ხარისხირა, მცენარე, რომელსაც ხმარობდნენ ფსიქიკური დაავადების სამკურნალოდ.

არისტოტელე მოითხოვს მცდარი და არამართებული კანონების გასწორებას ნებისმიერი მოქალაქისგან და ეს მას პატიოსნების გამოვლენად მიაჩნია.

წიგნი 6.

თავი 1. სულს ორი ნაწილი გააჩნია: გონიერი და უგუნური. თავის მხრივ, გონიერი ნაწილი შედგება აზროვნებისა და განსჯისაგან. განსჯა ისეთ მოვლევებს ეხება, რაც შეიძლება სხვადასხვაგვარად არსებობდეს, ხოლო ის, რაც ერთგვარად არსებობს,

აუცილებელია და განსჯას არ ექვემდებარება.

თავი 2. ეხება სულის ნაწილებს: შეგრძნებას, გონებასა და ლტოლვას. ამათგან ხელმძღვანელი და წარმმართველია გონება. შეგრძნება არ შეიძლება ასეთი იყოს, რადგან ის ცხოველებსაც აქვთ, მაგრამ მას არა აქვს კავშირი მოქმედებასთან. ლტოლვა, იგივე ვნება. თუ გონებას ემორჩილება, სწორია და, პირიქით. განსჯას კავშირი არა აქვს პრაქტიკულ მოქმედებასთან და გონებას ექვემდებარება. ჭეშმარიტებისა და შეცდომის დადგენა კი აზროვნებისა და გონების საქმეა.

თავი 3. ჭეშმარიტების დადგენას ემსახურება ხელოვნება, მეცნიერება, სიბრძნე, გონიერება და აზროვნება. ამათგან მეცნიერების საგანი აუცილებელია და ის არ შეიძლება სხვადასხვაგვარად არსებობდეს, ამიტომ ეს საგანი აუცილებელია. ამას გარდა, მეცნიერული ცოდნა აპოდიქტიკურია, ე.ი. მისი დამტკიცება შესაძლებელია.

თავი 4. ერთმანეთისგან უნდა განვასხვავოთ მოქმედება და შემოქმედება. შემოქმედება - ეს ხელოვნებაა, მოქმედება კი უფრო ხელოსნობას ნიშნავს. შემოქმედება აზროვნებას უკავშირდება, მაგალითად, არქიტექტურას. ხელოვნება რაღაც

ახლის ქმნადობას ნიშნავს, მისი საწყისი შემოქმედებაშია. თუმცა ხელოვნების ობიექტი მუდმივი და აუცილებელი არ არის.

თავი 5. გონიერება სათნოებაა. გონიერმა იცის, თუ რაა მისთვის სასარგებლო და საზიანო. მას აქვს აგრეთვე სწორი გადაწყვეტილების მიღების უნარი, ოღონდ ის ცოდნა არაა, რადგან მისი ობიექტი სხვადასხვაგვარად არსებობს. ის არც ხელოვნებაა, რადგან არ არის ქმნადობა. იგი სწორ აზროვნებას უკავშირდება და ეხება ადამიანის სიკეთესა და ბოროტებას. გონიერი იყო პერიკლე, რომელმაც იცოდა არა მხოლოდ პირადად მისთვის სასიკეთო, არამედ სასიკეთო საერთოდ, ადამიანებისათვის.

თავი 6. სამი ძირითადი სულიერი მოვლენიდან (გონიერება, სიბრძნე და გონება) ძირითადია გონება, ანუ იგივე აზროვნება. ცოდნა ეხება ზოგადსა და აუცლებელს, ის მტკიცებადია და არ ეხება ისეთ საგნებს, რაც სხვადასხვანაირად არსებობს.

თავი 7. ბრძენმა იცის როგორც საწყისები, ისე მისი შედეგები. იგი ერთ-ერთი ძირითადი სათნოებაა. ამიტომ მას საუკეთესო ობიექტიც აქვს შესასწავლად. მართალია, ბრძენმა არ იცი რა არის მისთვის სასარგებლო, სამაგიეროდ, მან იცის „იშვიათი, საკვირველი და დემონური“. ასეთი იყო თალესი, ანაქსაგორა და სხვ. გონიერი, ბრძენისაგან განსხვავებით, უფრო პრაქტიკოსია, ბრძენი კი თეორეტიკოსი და აბრსტაქტული ცოდნის მქონე. გონიერი ეხება ადამიანის პირად სიკეთეს. დაინტერესებულია მისთვის კარგი რჩევის მიცემით. მისი ობიექტია კონკრეტული მოვლენები. ამიტომაც ზოგჯერ გამოცდილი ადამიანი თეორეტიკოსსა სჯობს.

თავი 8. გონიერება ეხება ადამიანის პირად სარგებლობას და კეთილდღეობას, მაგრამ ეს არ არსებობს სახელმწიფოსა და ეკონომიკის გარეშე; ამიტომ გონიერს სჭირდება ამათ შესახებ არსებულ მეცნიერებათა შესწავლა. გონიერება ეხება კონკრეტულ ფაქტებს და

ამიტომ ის გამოცდილებასთან არის დაკავშირებული; ახალგაზრდები, რომელთაც გამოცდილება არა აქვთ, პოლიტიკოსებად ვერ გამოდგებიან, თუმცა მათ შეიძლება კარგად შეისწავლონ გეომეტრია და მათემატიკა.

თავი 9. კარგი არჩევანი და გადაწყვეტილება არაა არც ცოდნა და არც შეხედულება, ის უფრო განსჯაა. იგი ერთგვარი სისწორეა და სიკეთე. სწორია გადაწყვეტილება და არჩევანი, რომელიც ადამიანის სარგებლობას ისახავს მიზნად იქ, მაშინ და ისე, როგორც ეს საჭიროა და მიზანშეწონილი.

თავი 10. „სალი ამრი“ არაა არც ცოდნა და არც შეხედულება. მისი ობიექტი არაა მუდმივი და უცვლელი მოვლენა, არამედ სადავო და საკამათო საკითხები. მისი საგანი ემთხვევა გონიერებისას, მაგრამ გონიერებისაგან განსხვავებულია, რადგან სალი ამრი უმთავრესად კრიტიკას ნიშნავს, რაც სწორ მსჯელობასა და ცოდნის პრაქტიკულ გამოყენებასთან არის დაკავშირებული.

თავი 11. „სალი ამრი“, ანუ იგივე შეგნება ნიშნავს სწორი გადაწყვეტილების მიღების უნარს, აგრეთვე სწორად წარმოებულ კრიტიკას. ეს კი შეუძლია პატიოსან ადამიანს. შეგნება, ისევე როგორც გონება და სინდისი, არის ბუნებრივი მოვლენა. ის სათნოებაა და დაკავშირებულია კონკრეტულ მოვლენებთან, როგორც გონიერება და არა ზოგადთან, როგორც ამროვნება.

თავი 12. სიბრძნე არ აძლევს ადამიანს ცხოვრებისეულ ცოდნას. მიუხედავად ამისა, ის მაინც უაღრესად საჭიროა როგორც სათნოება. ადამიანის მთელი საქმიანობა მასზეა დამოკიდებული. კარგი ადამიანი მოქმედებს ცოდნით, შეგნებით, წინასწარი გადაწყვეტილებით და არა იძულებით და უცოდინარობით.

თავი 13. სოკრატე ფიქრობდა, რომ ყველა სათნოება არის ამროვნება და ცოდნა. სინამდვილეში კი ისინიაზროვნებას მოსდევნ შედეგად. არც ერთი სათნოება არ არსებობს ცოდნისა და სიბრძნის გარეშე. განსჯა და გონიერება მიზნის განსახორციელებლად საჭირო საშუალებებს ადგენენ, ამროვნება კი - მიზანს. ამიტომ სათნოებათა შორის ირითადია გონება და ამროვნება.

დედანშია „ლოგიკური“ და „ალოგიკური“, რომელიც ამავე დროს შეიძლება ითარგმნოს „გონიერებად“ და „უგუნურებად“.

ციტირებულია აგათონის ტრაგედიიდან. ამის შეს. იხ. პლატონი, „პროტაგორა“, 324.

არისტოტელე ამროვნების საგანს თვლის უცვლელად და მარადიულად, შეგრძნებების საგანს - ცვალებადად და დროებითად.

არისტოტელე, როგორც ვხედავთ, მომხმრეა როგორც ინდუქციის, ისე დედუქციის გამოყენებისა. ამიტომ სწორი არ იყვნენ ის მკლევრები, რომლებიც მას მხოლოდ დედუქციონისტან თვლიდნენ.

არისტოტელე ასხვავებს მოქმედებასა და შემოქმედებას („პრაქსისი“ და „პოესისი“) და შემოქმედებას მოქმედებაზე მაღლა აყენებს. ის შემოქმედებას უკავშირებს ამროვნებას და

ამით ხელოვნებას მელოსნობაზე მაღლა აყენებს.

პერიკლე (490-429 ძვ. ე-მდე) - ცნობილი ბერძენი პოლიტიკური მოღვაწე, ფილოსოფოსი. მასზე გავლენა იქონიეს ბენონის, ანაქსაგორასა და პროტაგორას შეხედულებებმა. მან დაასრულა ათენის სხელმწიფოს დემოკრატიზაციის პროცესი. მისი პოლიტიკა მიმართული იყო ათენის პოლიტიკური და ეკონომიკური გაძლიერებისაკენ და მართლაც, მის დროს ათენი განიმტკიცებს თავის ბატონობას ხმელთაშუა ზღვაზე და იქცევა საბერძნეთის უძლიერეს ცენტრად. მის დროსვე დაიწყო პელოპონესის ომი (430 წელს). იგი სტრატეგოსობიდან გადააყენეს, მაგრამ ერთი წლის შემდეგ კვლავ აღადგინეს, ამის შემდეგ ჩქარა გარდაიცვალა. მისი მმართველობის ხანა საბერძნეთის „ოქროს საუკუნედ“ იწოდება.

ფიდიასი (500 – 432) - უდიდესი ბერძენი მოქანდაკე. პერიკლეს თანამშრომელი აკროპოლის რეკონსტრუქციაში. ცნობილია ათენას ქანდაკება პართენონში, შექმნილი მის მიერ სპილოს ძვლისა და ოქროსაგან, აგრეთვე ზევსის ქანდაკება. ჩვენამდე მოაღწია ამ შედევრების ასლებმა. მისივე ხელმძღვანელობით შეიქმნა პართენონის სხვა ქანდაკებები. ზევსის ქანდაკებას თვლიდნენ შვიდი საკვირველებიდან ერთ-ერთ საკვირველებად. მის მიერ შექმნილი ქანდაკებები ავლენენ ცხოვრებისეულ სიმართლეს. მისმა შემოქმედებამ დიდად შეუწყო ხელი მსოფლიო ხელოვნების განვითარებას.

პოლიკლეტი - ფიდიასის თანამედროვე, ცნობილი ბერძენი მოქანდაკე. ცნობილია მისი ქანდაკება „შუბოსანი“, პერას ქანდაკება, შესრულებული ოქროსა და სპილოს ძვლისაგან. იგი ცდილობდა გამოემუშავებინა ადამიანის სხეულის ნაწილების პროპორციის კანონი.

არისტოტელე ხელოვნებას თვლის სიბრძნედ, რასაც უარყოფს ხელოვნების ზოგიერთი თეორეტიკოსი.

დედანშია „სიუნესის“, რასაც აქვს სინდისის მნიშვნელობაც, მაგრამ ამ ადგილას უფრო მიზანშეწონილა მისი თარგმნა „საღ აზრად“.

ბედნიერების საფუძვლად არისტოტელე თვლის სიბრძნეს, რაც მისი ფილოსოფიის რაციონალურ ხასიათზე მეტყველებს.

წიგნი 7.

თავი 1. არსებობს სამი ძირითადი მანკიერება: უზნეობა, თავშეუკავებლობა და მხეცობა. მათ უპირისპირდება სამი სათნოება: ზნეობრიობა, თავშეკავება და გმირობა. ღმერთებს არ ახასიათებთ არც სათნოება და არც მანკიერება, მხეცური თვისებები აქვთ ბარბაროსებს; მხეცური თვისებები ისევე, როგორც ღვთაებრივი ანუ გმირული, იშვიათია. მხეცური თვისებები არის ან ავადმყოფობის, ანდა დაჭრის შედეგი. ზნეობრივი მოქმედება გონებას ემორჩილება, უზნეობა კი ვნებების კარნახით მოქმედებს.

თავი 2. სოკრატე ფიქრობდა, რომ მცოდნე არ შეიძლება თავშეუკავებელი იყოს. სოკრატე მართალი იყო იმაში, რომ ცოდნაზე ძლიერი არაფერია, მაგრამ არ იყო

მართალი იმაში, თითქოს მცოდნე არ შეიძლება თავშეუკავებელი იყოს. რაც შეეხება სოფისტებს, ისინი პარადოქსებით მსჯელობდნენ, რომ სახელი განეთქვათ. ისინი იმასაც კი ამტკიცებდნენ, რომ თავშეუკავებლობასთან დაკავშირებული უგუნურება სათნოებაა. თუ თავშეუკავებელი რწმენით მოქმედებს, მისი გადარწმუნება შეიძლება, მაგრამ ვნებით მოქმედი თავშეუკავებლის გადარწმუნება შეუძლებელია.

თავი 3. თავშეუკავებელი მოქმედებს წინასწარი გადაწყვეტილების გარეშე, უზნეო კი - წინასწარი გადაწყვეტილებით. სავსებით შესაძლებელია, რომ კაცი მცოდნე იყოს, მაგრამ მოქმედებდეს მის საწინააღმდეგოდ, ანდა ჰქონდეს სწორი შეხედულება და მას წინააღმდეგობროდეს, ანდა მცოდნეს შესაძლებელია სძლიოს ვნებამ.

თავი 4. თავშეუკავებლობა და თავშეკავება დაკავშირებულია ტანჯვასა და სიამოვნებასთან. არსებობს ბუნებრივი და აუცილებელი სიამოვნება, აგრეთვე არაბუნებრივი და არააუცილებელი. თავშეუკავებელი ამ უკანასკნელთ გადაჭარბებით ეტანება. საერთოდ, თავშეუკავებელი სიამოვნებას გადაჭარბებით ეტანება, ტანჯვას კი გაურბის. ის მოქმედებს ვნებების და არა გონების კარნახით და გასკიცხია. განსაკუთრებით გასაკიცხია ის, ვინც ეტანება ზედმეტ სიამოვნებას სუსტი ვნებების გავლენით, ან ვნებების არარსებობისას. ისეთი სასიამოვნო მოვლენები, როგორიცაა სიმდიდრე, პატივი და სხვ. თავისთავად არაა გასაკიცხი, გასაკიცხია ადამიანები, რომლებიც მათ ზედმეტი გატაცებით ეტანებიან.

თავი 5. მხეცური თვისებების მქონენი ჭრიან ფეხმძიმე ქალებს და ნაყოფს ჭამენ. ისინი ჭამენ უმ ხორცს, ხშირად ადამიანისას ან ბავშვისას. ერთმანეთს ბავშვის ხორცი უმასპინძლდებიან (პონტოს ზღვასთან მცხოვრები ტომები). ეს თვისებები ზოგი ავადმყოფობის და ზოგიც შემოღილობის შედეგია, თუმცა შეიძლება იყოს ბუნებრივი ან ჩვევით მიღებული. ბუნებრივად ან ავადმყოფობის გამო ამ თვისებების მქონეთ არ უწოდებენ თავშეუკავებელთ, თავშეუკავებელთ უწოდებენ

ვნებების გამო ამ თვისებების მქონეთ. ზოგჯერ ეს თვისებები დროებითია და ადვილად სამკურნალო, ზოგჯერ კი - მუდმივი და მყარი.

თავი 6. ვნება, მათ შორის თავსეუკავებლობა, გონებას არ ემოჩილება. მაგალითად, მონა, სანამ ბრძანებას კარგად გაიგებდეს, უკვე გარბის მის შესასრულებლად და შეცდომას უშვებს. თავსეუკავებლობა შეიძლება იყოს ბუნებრივი და ჩვევით მიღებული. სამარცხვინოა და გასაკიცხი ჩვევით მიღებული თავშეუკავებლობა. მხეცებს ვერ ვუწოდებთ თავშეუკავებელთ, რადგან მათ არა აქვთ აზროვნებისა და წინასწარი გადაწყვეტილების მიღების უნარი. მხეცებში ეს თვისებები მეტად საშიშია, თუმცა ამ თვისებების მქონე ადამიანს მხეცებზე ბევრად მეტი ბოროტების ჩადენა შეუძლია.

თავი 7. თავშეკავება წინააღმდეგობის დაძლევის უნარია, ამტანიანობა კი - წინააღმდეგობის გაწევის უნარი. მაგრამ თავშეკავება ამტანიანობას სჯობს. თუ კაცი ვერ უძლებს იმას, რასაც უძლებს უმრავლესობა, ის განებივრებული ყოფილა და გასაკიცხია.

მაგრამ გასაკიცხია ანა თანდაყოლილი სისუსტე, არამედ - შეძენილი. თავაშვებულია ის, ვინც ემორჩილება სუსტ ვნებებს, ვინც ზედმეტად მისდევს ვნებებს და ვინც გაურბის ტანჯვას. თავაშვებულს უპირისპირდება თავშეკავებული, ამტანს- განებივრებული. ის თავაშვებული, რომელიც თავის შეცდომებს არ ინანიებს, გამოუსწორებელია.

თავი 8. თავშეუკავებლობა ახლოს დგას უზნეობასთან, მაგრამ მასთან იგივეობრივი არ არის. რადგან უზნეო უარესია თავშეუკავებელზე. უზნეო არ ინანიებს თავის შეცდომებს, თავშეუკავებელი კი პირიქით. უზნეო განუკურნებელია, თავშეუკავებელი კი - განკურნებადი. უზნეობა ფარულია, თავშეუკავებლობა - აშკარა, თავშეუკავებელი წინასწარი გადაწყვეტილების გარეშე მოქმედებს, უზნეო კი - გარკვეული პრინციპით.

თავი 9. თავშეუკავებელთ შგვანან ჭიუტნი, რომლებიც ჭიუტად იცავენ თავის თვალსაზრისს. მათი გადარწმუნება ძნელია, თავშეუკავებლის როგორც დარწმუნება, ისე გადარწმუნება ადვილია. ის, ვინც სიამოვნების მიზნით მოქმედებს, იმდენად გასაკიცხი არაა, ვიდრე ის, ვინც მოქმედებს რაიმე სამარცხვინო მიზნით. ზოგი სიამოვნებას ნაკლებ მისდევს, ვიდრე საჭიროა, ზოგი კი - გადაჭარბებით, მათ შორის იმყოფება გონერი, რომელიც ყოველთვის გონების ხმას ემორჩილება. ორივე მოპირდაპირე თვისება ცუდია, გონიერება კი - საქები და მოსაწონი, თავშეუკავებულს გონიერი სჭობია, რადგან პირველს მაინც აქვს უარყოფითი ხასიათის ვნებები, გონიერს კი - არა.

თავი 10. გონიერი შეიძლება თავშეუკავებელი იყოს. ეს კი სოკრატეს ცნობილი დებულების კრიტიკაა. სოკრატე გონიერებასა და თავშეუკავებლობას შეუთავსებადად თვლიდა. თავშეუკავებელი არაა სამარცხვინოდ უზნეო, ის არც უსამართლოა და არც ბოროტი ზრახვების მქონე. ადვილად განკურნებადია ბუნებრივად მიღებული თავშეუკავებლობა, ვიდრე ჩვევით მიღებული თავშეუკავებლობა.

თავი 11. ეთიკური თვისებები დაკავშირებულია სიამოვნებასა და ტანჯვასთან. ამიტომ აუცილებელია მათი განხილვა-ანალიზი. კითხვა ეხება იმას, არის თუ არა სიამოვნება რაიმე სიკეთე? სავარაუდოა, რომ ის ქმნადობაა. გარდა ამისა, ვარაუდობენ, რომ ის აზროვნებას უშის ხელს, რომ მის შესახებ არ არსებობს მეცნიერება და რომ მას მხეცები და ბავშვები ეტანებიან.

თავი 12. საერთოდ, სიამოვნება არ უდა იყოს ქმნადობა, არც ქმნადობის შედეგი. ისაა აქტივობა და მიზანი, ხოლო ქმნადობა და აქტივობა ორი სხვადასხვა რამაა. სიამოვნება არაა უარყოფითი მოვლენა და არც აზროვნებას უშლის ხელს, პირიქით, ის აძლიერებს და ხელს უწყობს თეორიულ მოღვაწეობას. არსებობს სიამოვნება საერთოდ და სიამოვნება რამესთან ან ვინმესთან მიმართებაში.

თავი 13. სიამოვნება მრავალგვარია. ზოგი ფიქრობს, რომ არსებობს მხოლოდ სხეულებრივი სიამოვნებანი. ეს იმიტომ, რომ მათთვის უცნობია სხვა სახის სიამოვნება. სიამოვნებას უპირისპირდება ტანჯვა. ტანჯვა ბოროტებაა. მაშასადამე, სიამოვნება სიკეთე ყოფილა. არსებობს მაგნე სიამოვნება, ე.ი. არსებობს უმაღლესი და საუკეთესო

სიამოვნებაც.

თავი 14. ადამიანი გაურბის ტანჯვას და ეტანება სიამოვნებას, მაგრამ არა ყოველგვარს, არამედ მხოლოდ სასარგებლოს. სასურველი სხეულებრივი სიამოვნებაც, თუ მას ზიანი არ მოაქვს. სასურველია აგრეთვე ბუნებრივი სიამოვნება. მას სხეული მოძრაობაში მოყავს. სიამოვნება აძევებს ტანჯვას და ამიტომ სასურველია. ზოგჯერ სიამოვნება განკურნებასაც უწყობს ხელს. ტანჯვა კი ყველა საზიანოა.

იხ. „ილიადა“ , XXIV, 259.

აქ ვლინდება არისტოტელეს ერთგვარი ათეიზმი, რადგან ღმერთები მას ადამიანის ჭარბი სათნოებით წარმოქმნილად მიაჩნია.

ამის შეს. იხ. პლატონი, „პროტაგორა“ , 352 ან ქსენოფონტეს მემორაბილიები, 3,4,9.

ნეოპტოლომესი - სოფოკლეს ტრაგედიის „ფილოქეტეს“ ერთ-ერთი გმირი.

ემპედოკლე (490-430) - ძველი ბერძენი ფილოსოფოსი, ორატორი, ექიმი. მან დაწერა პოემა „ბუნების შესახებ“ , „განმმენდა“ და მრავალი ლექსი. გადმოცემის მიხედვით, ის თვითონვე ჩავარდა ვულკან ეტნაში.

დედანშია „ფიზიოლოგები“ ბუნებისმეტყველის მნიშვნელობით.

ნიობე - ძველი ბერძნული მითოლოგიური გმირი. თავდაპირველად მიწის ქალღმერთი, რომლის შთამომავლებს ცეცხლოვანი ისრით ხოცავს მზის ღვთაება. მას მეორე მითოლოგიური თქმულებით მრავალი შვილი ყოლია და დასცინოდა აპოლონის დედას ლატონს, რომ მან მხოლოდ ორი შვილი შობა. ნიობემ ქალებს აუკრძალა ლატონისათვის მსხვერპლშენიშვნები. ლატონის ბრძანებით, აპოლონმა და არტემიდამ, მისმა შვილებმა, ნიობეს ყველა შვილი დაუხოცეს. ნიობეს ქმარმა თავი ჩამოიხრჩო. თვით ნიობე კი მწუხარების გამო კლდედ იქცა, რომელიც განუწყვეტლივ აფრქვევდა ცრემლებს.

სატირი - თავს იკლავს მამის გარდაცვალების შემდეგ. იგი მოუწოდებდა მისი მამის გაღმერთებისკენ. მას მეტსახელად „ფილოპატორი“ , მამის მოყვარე შეარქვეს.

ფალარიდე ან ფალარისი (565-549) - აკრაგანტის ტირანი, რომელიც თავის მტრებს სპილენძის ტაფაში სწავდა. მისი სახელი იქცა მხეცური თვისებების გამოხატველად.

აფროდიტე - ძველი ბერძნული მითოლოგიური სიყვარულისა და სილამაზის ქალღმერთი. ის ზღის ქაფიდან წარმოიშა. ითვლებოდა ზღვაოსნობის მფარველად, აგრეთვე ნაყოფიერებისა და ცის ღმერთად. მის სადიდებლად ყოველწლიურად იმართებოდა დღესასწაულები. რომაელებმა ის ვენერასთან გააიგივეს. იგი ზევსისა და დიონისეს ქალიშვილი იყო. ცნობილია პრაქსიტელის მიერ შექმნილი

მისი ქანდაკება. აგრეთვე ვენერა მილოსელის ქანდაკება და სხვ. მოტანილი სიტყვები ამოღებულია „ილიადადან“ , XIV, 214,217.

თეოდექტეს „ფილოქეტე“ - თეოდექტე იყო ტრაგიკოსი პოეტი, აგრეთვე ორატორი. მისმა გმირმა ფილოქეტემ წამოიძახა - „მომკვეთეთ ხელები“ . ისტორიული ფილოქეტეც იყო ტროას ომის მონაწილე, რომელიც შვიდი გემით დაიძრა საბრძოლველად ტროას

ზინააღმდეგ. მაგრამ გზაში მას გველმა უკბინა და ამიტომ ოდისევსმა ის კუნძულზე დატოვა, ბოლოს განკურნებულა, მიუღია მონაწილეობა ტროას აღებაში და იტალიაში დასახლებულა. მას მოუკლავს პარისი.

ალოპე - ძველი ბერძნული მითოლოგიური გმირი ქალი. მან შვა ვაჟი პოსეიდონისგან, რითაც მამის რისხვა გამოიწვია. რათა თავისი ვაჟი ალოპე გადაერჩინა მამის რისხვისგან, თავისი ვაჟი გადააქცია ელეფინის წყაროდ, რომელმაც „ ალოპეს “ სახელწოდება მიიღო. მოტანილი სიტყვები ეკუთვნის კარკინის ტრაგედიის გმირს. კარკინი იყო ტრაგიკოსი პოეტი დიონისე მეორის კარზე.

უნდა იგულისხმებოდეს ქსენოფონტე - ალექსანდრე მაკედონელის კარის მუსიკოსი. არისტოტელე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს მონანიებას დანაშაულის ჩადენის გამო. რაც სინდისის თავისებური გამოვლენაა.

დემოდოკოსი - VI საუკუნის ბრმა მუსიკოსი, რომელიც მუზამ მხედველობის სანაცვლოდ ტკბილხმოვანებით დააჯილდოვა. იგი ოდისევსის თანდასწრებით მღერის ოდისევსისა და აქილევსის შეკამათებაზე, აგრეთვე არესისა და აფროდიტეს სიყვარულზე.

ანაქსანდრიდე - არისტოტელეს უფროსი თანამედროვე კომედიოგრაფი.

ევნოსი პაროსელი - ელეგიების ავტორი, სოფისტი.

ციტატი მოტანილია ჰესიოდეს „ სამუშაოები და დღეებიდან “. ციტატი დაუმთავრებელია.

წიგნი 8.

თავი 1. მეგობრობა სათნოებაა. ის აუცილებელია, რადგან მის გარეშე ადამიანს ცხოვრება გაუჭირდებოდა. მეგობრები ეხმარებიან ახალგაზრდებს შეცდომების აცილებაში, მოხუცებს მკურნალობაში, შრომის უნარის შენარჩუნებაში. მეგობრობა არსებობს მშობლებსა და შვილებს შორის, რაც თანდაყოლილია, არსებობს აგრეთვე სახელმწიფოებს შორის.

თავი 2. მეგობრობას სამი მოვლენა წარმოშობს: სარგებლობა, სიამოვნება, სათნოება. ვერ იმეგობრებ უსულო საგნებთან, რადგან მათ არ შეუძლიათ საპასუხო სიყვარული. მეგობარს მეგობრისათვის სიკეთე სურს. მეგობრობა შეიძლება ნაცნობებთან, უცნობთან მეგობრობა შეუძლებელია.

თავი 3. ის ვინც მეგობრობს სიამოვნების ან სარგებლობის გამო, უყვარს სიამოვნება ან სარგებლობა. ასეთი მეგობრობა სწრაფად ირღვევა, როგორც კი ისპობა მათი მეგობრობის მიზეზი, სარგებლობა ან სიამოვნება. მოხუცები უფრო სარგებლობის გამო მეგობრობენ, ახალგაზრდები - სიამოვნების გამო, სიამოვნება კი ცვალებადია ,

ამიტომ ეს მეგობრობაც სწრაფად ირღვევა. მეგობრობის უმაღლესი ფორმაა მეგობრობა სათნოების გამო, რაც იშვიათია, რადგან იშვიათია სათნო ადამიანებიც.

თავი 4. მეგობრობა არსებობს მანამ, სანამ მხარეები იღებენ ერთმანეთისგან სარგებლობას, ან სიამოვნებას. იგი მაშინვე წყდება, როგორც კი ისპობა სარგებლობა და სიამოვნება. ასეთ მეგობრობაში ხშირია საჩივრები და ცილისწამებები. სათნოებაზე დამყარებული მეგობრობა კი თავისუფალია ამისგან. ასეთი მეგობრობა მყარდება კარგ ადამიანებს შორის.

თავი 5. მეგობრობას სიახლოვე სჭირდება და თუ ისინი დიდხანს ერთმანეთს არ ხვდებიან, მეგობრობაც წყდება. მოხუცებს და მძიმე ხასიათის ადამიანებს მეგობრობა არ შეუძლიათ, რადგან ძნელია მათთან ურთიერთობა და ერთად ცხოვრება. თუ მეგობარს მეგობარი უყვარს, მას საკუთარი თავიც უყვარს, რადგან მეგობარს მეგობრისათვის სიკეთე მოაქვს.

თავი 6. შეუძლებელია ბევრთან მეგობრობა, რადგან შეუძლებელია ერთდროულად ბევრის სიყვარული, ანდა ბევრისათვის სიკეთის გაწევა, ან სიამოვნების მინიჭება. მეგობრები სჭირდებათ ძალაუფლების მქონეთაც, მაგრამ ისინი ვერ იქნებიან კარგი მეგობრები და არც ძალაუფლების ღირსნი, თუ სათნოება არ გაჩნიათ. მეგობრობა სარგებლობისა და სიამოვნების გამო მხოლოდ ჰგავს ჭეშმარიტ მეგობრობას და ნამდვილ მეგობრობას ის არ წარმოადგენს.

თავი 7. არსებობს მეგობრობა არათანასწორ მხარეებს შორის. მაგალითად, მამისა შვილთან, მოხუცისა ახალგაზრდასთან, მამაკაცისა ქალთან და სხვ. მეგობრობა მათ შორის მყარია, როცა თითოეული მხარე მეორისაგან იღებს იმას, რაც ეკუთვნის, როცა მხარეებს შორის დიდია მანძილი, მათ შორისმეგობრობა ძნელია. მაგალითად, შეუძლებელია მეგობრობა ღმერთებთან.

თავი 8. არათანასწორი ადამიანები მეგობრობენ სარგებლობის გამო, რადგან რაც ერთ მხარეს უჭირს, იმედოვნებს, რომ მეორე მხარისგან მიიღებს. პირმოთენი არ შეიძლება ნამდვილი მეგობრები იყვნენ. მათ უყვართ გავლენიანი პირების პატივისცემა, რადგან ამით სარგებლობას მოეღიან. მეგობრებს უფრო ის უნდათ, რომ სხვა უყვარდეთ, ვიდრე, პირიქით. მაგალითად, დედების სიყვარული შვილების მიმართ.

თავი 9. მეგობრობის სახეები განსხვავებულია, ამიტომ განსხვავებულია მათი შესაბამისი სამართალიც. მეგობრობა სახელმწიფოთა შორის სარგებლობის გამო მყარდება. მეგობრებს ყოველივე საერთო უნდა ჰქონდეთ.

თავი 10. არსებობს სახელმწიფოს სამი ფორმა: არისტოკრატია, მონარქია, ტიმოკრატია. ამათგან ყველას სჯობის მონარქია. მონარქიის დამახინჩებას შედეგად მოსდევს ტირანია. ტირანი პირად კეთილდღეობაზე ფიქრობს, მონარქი - ქვეშევრდომებზე. არისტოკრატიის დამახინჩებული ფორმაა ოლიგარქია, როდესაც სახელმწიფოს მართავს მოქალაქეთა მცირე ჯგუფი. ტიმოკრატია გადაიზრდება დემოკრატიაში, რომელიც ესწრაფვის მასების მართველობაში ჩაბმას. ზოგი სახელმწიფოს წარმოშობას ოჯახს უკავშირებს, კერძოდ, მამის შვილთან დამოკიდებულებას, რამაც სპარსეთში მიიღო

ტირანული ფორმა. ტირანულია აგრეთვე მონათმფლობელის დამოკიდებულება მონასთან. ქმრის დამოკიდებულება ცოლთან ჰგავს არისტოკრატიულ სახელმწიფოს, სადაც ქმარი იღებს იმ ვალდებულებებს, რაც მის ბუნებას

შეფერის და ცოლსაც უტოვებს ქალისათვის შესაფერის მოვალეობებს. შეიძლება ოჯახს ქალები მართავდნენ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი ქონების მემკვიდრენი არიან, მაგრამ ეს მმართველობა ემყარება ქონებას და ძალას, როგორც ოლიგარქიაში. ძმების ურთიერთობა ჰგავს ტიმოკრატიას, თუ მათ შორის დიდი არ არის ასაკობრივი სხვაობა. დემოკრატიას კი ის ოჯახები ჰგავს, სადაც უფროსი არა ჰყავთ და თითოეულს შეუძლია აკეთოს ის, რაც მას უნდა.

თავი 11. სახელმწიფოს მმართველობის ყოველი ფორმა მეგობრობას ჰგავს. მეფე თავის ქვეშევრდომებზე ისე ზრუნავს, როგორც მწყემსი. და ის ჰგავს მამაშვილურ ურთიერთობას. მამა არის შვილების არსებობის, მათი კვებისა და არზრდის მიზეზი, რაც შვილებისაგან სათანადო პატივისცემას მოითხოვს. ცოლ-ქმრის ურთიერთობა, ისევე როგორც ძმების ურთიერთობა, ტიმოკრატიას ჰგავს. სახელმწიფოს უვარგის ფორმებში სუსტია როგორც სამართალი, ისე მეგობრობა. ასევეა ურთიერთობა ხელოსანსა და იარაღს, მონათმფლობელსა და მონას შორის. მონა სულიერი იარაღია, იარაღი კი - უსულო მონა. მონასთან, როგორც მონასთან არ შეიძლება მეგობრობა, მაგრამ როგორც ადამიანთან, შეიძლება. საერთოდ, უნდა არსებობდეს კანონი, რომელიც ყველა ადამიანს მისცემს ნებისმიერ ადამიანთან მეგობრობის უფლებას. სამართლიანობა და მეგობრობა დემოკრატიაში მეტია, ვიდრე ტირანიაში.

თავი 12. მეგობრობა არსებობს მშობლებსა და შვილებს შორის, მაგრამ მშობლებს, როგორც შვილების არსებობის მიზეზთ, უფრო მეტად უყვართ შვილები, ვიდრე შვილებს მშობლები. მეგობრობა არსებობს ქალსა და მამაკაცს შორისაც და ეს სავსებით ბუნებრივია, რადგან ადამიანი დაწყვილებისკენ მიისწრაფვის. ეს თვისება ცხოველებსაც აქვთ, მაგრამ მხოლოდ შთამომავლების დატოვების მიზნით, ადამიანებს კი საარსებო მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების მიზნითაც. თუ ისინი პატიოსანნი არიან, ურთიერთობა დამყარებული იქნება სათნოებაზე. მათი კავშირის სიმყარეს ბავშვები ჰქმნიან.

თავი 13. თუ მეგობრობა მყარდება არათანასწორ მხარეთა შორის, მაშინ ხდება გათანასწორება იმით, რომ მეტის მექონე აძლევს ნაკლებ მექონეს. ამან კი სამაგიეროდ უნდა აუნაზღაუროს დანახარჯი. მაგრამ მშვენიერება ის არის, რომ ქველმოქმედება გაუწიო არა ანაზღაურების მიღების იმედით. ქველმოქმედება ყველასგან კი არ უნდა მიიღო, რამედ იმისგან, ვისგანაც საჭიროა და მიზანშეწონილი. თუ ქველმოქმედების მიმღებს სამაგიეროს გადახდა არ შეუძლია, პასუხს ვერ მოსთხოვ. საზოგადოებაში ამ შემთხვევაში არის ის სარგებლობა, რომელიც ქველმოქმედების ობიექტმა მიიღო.

თავი 14. არათანასწორ მეგობრობაში თითოეული მხარე ფიქრობს, რომ მას მეტი ეკუთვნის, ვიდრე იღებს, ამიტომ ასეთ მეგობრობაში ხშირია უკმაყოფილება და

საჩივრები. გაცემა აქვს უნდა წარმოებდეს იმისდა მიხედვით, ვინც მეტად არის გაჭირვებული. სახელმწიფოში კი მეტი პატივი იმას უნდა ხვდეს წილად, ვისაც მეტი სარგებლობა მოაქვს საზოგადოებისათვის. ამათგან, ვისაც ქონება უყვარს, მას ქონებით ასაჩუქრებენ, ხოლო, ვისაც სათნოება უყვარს მას პატივს მიაგებენ. მაგრამ მშობლებსა და ღმერთებს ვერ აუნაზღაურებ იმდენს, რამდენიც მათ ეკუთვნით, მაგრამ მამებზე ზრუნვა მაინც აუცილებელია პატიოსანი ადამიანის მხრივ. ის, ვინც საერთოდ არ ზრუნვს მშობლებზე, უზნეოა.

ჰერაკლიტე ეფესელი (520-460) - ძველი ბერძენი ფილოსოფოსი, დიალექტიკის ფუძემდებელი. იგი საწყისად მიიჩნევდა ცეცხლს. ამას გარდა, უშვებდა მეორე საწყის ლოგოსის სახით. აღიარებდა საყოველთაო მოძრაობასა და ცვალებადობას, აგრეთვე ბრძოლისა და წინააღმდეგობის არსებობას.

ემპედოკლე აკრაგანტელი (490-430) - ძველი ბერძენი ფილოსოფოსი, პოეტი, პოლიტიკური მოღვაწე. მისი შრომებიდან აღსანიშნავია „ბუნების შესახებ“ და „განწმენდა“. პირველში იგი აყენებს კოსმოგონიისა და კოსმოლოგიის პრობლემებს, მეორეში ავითარებს პითაგორულ-ორფისტულ თეორიას. უშვებდა ოთხ საწყის ელემენტს: ცეცხლს, წყალს, მიწას, ჰაერს. მათ ამოძრავებთ სიყვარული და სიძულვილი. სიყვარული აერთიანებს, მტრობა და სიძულვილი კი აშორებს. მას ჰქონდა აგრეთვემრავალი სწორი მინახვედრი ასტრონომიაში. იცავდა ევოლუციურ თეორიას.

არისტოტელე მეგობრობაში უანგარობას უჭერს მხარს და მხოლოდ ასეთი მეგობრობა მიაჩნია ჭეშმარიტად.

არისტოკრატია წარმოებულია სიტყვიდან „არისტოს“ (საუკეთესო), ტიმოკრატია სიტყვიდან „ტიმე“, რაც პატივს, ღირსებას ნიშნავს, ოლიგარქია სიტყვიდან „ოლიგოს“ მცირე რაოდენობისა.

არისტოტელეს როგორც ოჯახში, ისე სახელმწიფოში წინააღმდეგია ყოველგვარი ძალადობისა.

არისტოტელე მონათმფლობელობას ადარებს ცუდ პოლიტიკურ მმართველობას, სადაც მონა არის მხოლოდ სულიერი იარაღი. სიმპათიებს მონებისადმი მოწმობს მისი მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ მონასთან როგორც ადამიანთან შესაძლებელია მეგობრობა, ხოლო როგორც მონასთან არა; ეს გასაგებია, რადგან მონა ამ შემთხვევაში ექვემდებარება მონათმფლობელის ნება-სურვილს. ამას გარდა, არისტოტელე მომხრეა ისეთი კანონმდებლობისა, რომელიც ნებას დართავს ადამიანებს ნებისმიერ ადამიანებთან მეგობრობისათვის.

წიგნი 9.

თავი 1. აუცილებელია სიკეთეს სიკეთით უპასუხო. მაგრამ ქველმოქმედი და ქველმოქმედების მიმღები ერთნაირად არ აფასებენ ქველმოქმედებას. ქველმოქმედს

პგონია, რომ მან ბევრი გასცა, მიმღებს კი პგონია, რომ ცოტა მიიღო. ამიტომ უნდა დადგინდეს, თუ ვინ უნდა განსაზღვროს ქველმოქმედების სიდიდე და ღირებულება. სოფისტი პროტაგორა ასე იქცედა: მოსწავლეს ეკითხებოდა, თუ როგორ აფასებს იგი პროტაგორას შრომას და მოწაფის პასუხის მიხედვით იღებდა გასამრჯელოს. საერთოდ, გაცემულის ღირებულებას უფრო მიმღები უნდა ადგენდეს. რაც შეეხება სოფისტებს, ისინი არაფერს ასწავლიდნენ და მათ გასამრჯელოც არ ეკუთვნოდათ.

თავი 2. საერთოდ, ვალს გადახდა უნდა. კარგი იქნება, თუ ჭარბადაც კი გადაუხდი. ზოგჯერ საჭიროა არ ასესხო იმას, ვინც არ არის პატიოსანი. ყველას უნდა მისცე იმდენი, რამდენიც საჭიროა და მიზანშეწონილი. ასევე ადამიანებთან მათი შესაფერისი ურთიერთობა უნდა დაამყარო. კითხვა ასე დგას: ვინ უნდა გამოისყიდო პირველად, ვინც შენ გაგათავისუფლა ტყვეობიდან თუ მამაშენი; სავარაუდოა რომ, პირველ ყოვლისა, მამა უნდა გამოისყიდო.

თავი 3. საერთოდ, ადამიანმა ცუდ კაცთან არ უნდა იმეგობროს. თუ მან მოგატყუა და თავი მოგაჩვენა უკეთესად, ვიდრე ის არის სინამდვილეში, მაშინ შეიძლება მის წინააღმდეგ სარჩელის აღძვრა. თუ ადამიანი შეიცვალა და ისეთი აღარ არის, როგორიც იყო ის ტავდაპირველად, მაშინ მასთან მეგობრობა უნდა შეწყვიტო.

თავი 4. მეგობრად ირჩევენ ისეთ კაცს, ვისაც მეგობრისათვის სიკეთე სურს, ვისაც სურს მეგობრის სიცოცხლე და არსებობა, რომელსაც იგივე სტანჭავს და ახარებს, რაც მის მეგობარს. ასეთი მეგობრობა პატიოსან ადამიანთა შორის არსებობს. დანარჩენი მეგობრობა მხოლოდ ბაძავს ამ მეგობრობას და ნამდვილი მეგობრობა არ არის. თავშუკავებელი ადამიანები საკუთარ თავს ეწინააღმდეგებან. მათში, რასაც ერთი მხარე წყვეტს, მეორე მხარე ეწინააღმდეგება. ცუდი ადამიანები საკუთარ თავს გაურბიან, რადგან ბევრი დანაშაული აქვთ ჩადენილი და მართლობაში ახსენდებათ. ისინი არც საკუთარ თავს ემეგობრებიან და არც სხვებთან შეუძლიათ მეგობრობა. ამიტომ საჭიროა, უზნეობას გავუბრუნოთ და პატიოსნები ვიყვეთ.

თავი 5. კეთილგანწყობილება ჰგავს მეგობრობას, მაგრამ უფრო მისი დასაწყისია. ამიტომ კეთილგანწყობა არაა მეგობრობა. მეგობრობა მიჩვევის შედეგია და მას დროს სჭირდება, კეთილგანწყობა კი შეიძლება უცებ წარმოიშვას. მაგალითად, თანაგრძნობა შეჭიბრების რომელიმე მონაწილისადმი, მაგრამ თანამგრძნობს მისთვის დახმარების გაწევა არ შეუძლია. ნამდვილად კეთილგანწყობილია ის, ვისაც სურს მეორე მხარეს დაეხმაროს უანგაროდ. მაგრამ, თუ ის ეხმარება მოგების მიზნით, მაშინ ის კეთილგანწყობილია საკუთარი თავის მიმართ და არა სხვის მიმართ. ნამდვილი მეგობრობა და კეთილგანწყობა უანგაროა.

თავი 6. ერთნაირი აზროვნება არ ნიშნავს მეგობრობას, რადგან ერთნაირად შეიძლება

აზროვნებდნენ ისინიც, რომლებიც ერთმანეთს სრულებით არ იცნობენ. არც ერთნაირი ცოდნის მქონენი არიან მეგობრები. ერთნაირი აზროვნება შეძლება ახასიათებდეთ სახელმწიფოებს, რომლებსაც ამით სარგებლობის მიღება სურთ. ცუდი ადამიანები ერთნაირად არ აზროვნებენ, რადგან თითოეულ მათგანს საკუთარი სარგებლობა აინტერესებს და არა საერთო.

თავი 7. ვინც სესხი გასცა და ქველმოქმედება გასწია, მას სურს, რომ ცოცხლობდეს მისი ქველმოქმედების ობიექტი იმ იმედით, რომ ანაზღაურებას მიიღებს, ხოლო, ვინც ქველმოქმედება მიიღო, მას არ სურს ქველმოქმედის სიცოცხლე, რათა ვალი არ დააბრუნოს. საერთოდ, უმრავლესობა უფრო ქველმოქმედების მიღებას ცდილობს, ვიდრე გაცემას. ქველმოქმედის საქმე მშვენიერია, მიმღებისა კი - სასარგებლო. ქველი საქმეების გახსენება სასიამოვნოა, სასარგებლოა კი - არა. ქველმოქმედება დღესითვის იძლევა სიამოვნებას, მომავლისათვის იმედს, წარსულის შესახებ კი მოგონებას. ადამიანები დიდად აფასებენ იმ საგნებს, რაც დიდი სიძნელით შეიძინეს. ამიტომ მემკვიდრეობით მღებულ ქონებას ნაკლებ აფასებენ, ვიდრე საკუთარი შრომით შეძენილს. ამიტომაცაა რომ დედებს ძალიან უყვართ შვილები, რადგან შობა ძალიან ძნელია.

თავი 8. კაცი საკუთარ თავთან უნდა მეგობრობდეს და მასზე ზრუნავდეს. მაგრამ კიცხავენ იმ კაცს, რომელიც თავისთვის მეტ მოგებას იტოვებს, ზარალს და ბოროტებას კი - ნაკლებს. ასეთი ადამიანები, მართლაც რომ, გასაკიცხი არიან. მაგრამ არის ისეთი თავმოყვარე, რომელიც ზრუნავს სხვის სიკეთეზე, მაგრამ თავისთვის იტოვებს მშვენიერებას. ასეთი კაცი გონებას აფასებს ყველაზე მეტად და

მას ემორჩილება. იგი რგებს როგორც საკუთარ თავს, ისე სხვას. პატიოსანი და წესიერი კაცი აკეთებს იმას რაც საჭიროა, ვის მიმართ და რა მიზნითაც არის საჭირო. ის უარყოფს ყოვლივს: სიმდიდრეს, პატივს და თავისთვის მხოლოდ მშვენიერებას იტოვებს. უზნეო კი ისაა, ვინც მხოლოდ საკუთარ თავზე ფიქრობს. ეს გასაკიცხია, პირველი კი - საქები.

თავი 9. კაცი ბედნიერი ვერ იქნება, თუ ის მარტოა. მას ყოვლგვარი სიკეთე აქვს და თითქოს მეგობრები აღარ უნდა სჭირდებოდეს. მაგრამ ბედნიერება მოქმედებაში მდგომარეობს, რადგან მოქმედება სასიამოვნოა. ბედნიერი კაცის მოქმედება და სათნოება ქველმოქმედებაა. მას სჭირდება მეგობარი, რომელსაც ის ქველმოქმედებას გაუწევს. მისთვის მეგობარი არის მისივე „სხვა“ და მისთვის სიკეთე სურს. სიცოცხლე არის სიკეთე და სიამოვნება. ასეთივეა მისთვის მეგობრის სიცოცხლე და არსებობა. მაშასადამე, ბედნიერ ადამიანსაც სჭირდება მეგობარი.

თავი 10. არ ვარგა არც უმეგობრობა და არც ბევრი მეგობრის ყოლა, რადგან ძნელია ბევრისთვის დახმარების გაწევა, ასევე ბევრისთვის სიხარულისა და ტანჯვის გაზიარება. ბევრი მეგობარი არაა საჭირო არც მშვენიერი ცხოვრებისათვის. საჭიროა მათი მცირე რაოდენობა, როგორც საჭმლისთვის სანელებელი. ისინი კი, რომლებიც ყველასთან მეგობრობენ და შინაურულად იქცევიან, სინამდვილეში არავის მეგობრები არ არიან.

თავი 11. მეგობრები საჭიროა როგორც უბედურებაში, ისე ბედნიერებაში. უბედურების დროს დახმარების მისაღებად, ბედნიერებაში, პირიქით, დასახმარებლად. მეგობარი უბედურებაში ამშვიდებს კაცს, იტანჯება მისი ტანჯვით. თუმცა უმჯობესია, თუ მეგობრებს ჩვენი ტანჯვით ნაკლებ შევანუხებთ. უბედურების დროს ჩვენ თვითონ უნდა მივიღეთ მათთან დასახმარებლად, ხოლო ბედნიერებაში ყოფნისას მათ სიკეთეზე უნდა ვზრუნავდეთ. ჩვენ თვითონ კი თავი შევიკავოთ ქველმოქმედების მიღებისაგან, რადგან სარგებლობის მიღება არაა ლამაზი.

თავი 12. არ ვარგა მეგობრობა უზნეო ადამიანთან, რადგან კაცი ბაძავს რა მეგობარს, თვითონაც უზნეო ხდება. პტიოსანთან მეგობრობით კი თვითონაც პატიოსანი ხდება. ამიტომ კარგია მეგობრობა კარგ ადამიანებთან. თითოეული მეგობართან ისე ატარებს დროს, როგორც მას ესმის.

ეპიქარმე - ბერძენი პოეტი, დრამატურგი, კომედიოგრაფი მე-ნ საუკუნეში ჩვენს ერამდე. ცხოვრობდა სირაკუზაში. მისი კომედიები გამოირჩეოდა ცოცხალი დიალოგებით და სენტენციებით ცხოვრების პრაქტიკიდან.

ციტირებულია ევრიპიდედან.

არისტოტელე ადმიანის არსებობის საფუძვლად აზროვნებას თვლის. სავარაუდოა, რომ მისმა ამ მოსაზრება, გავლენა მოახდინა დეკარტეს ცნობილი „კოგიტოს“ ჩამოყალიბებაზე.

წიგნი 10.

თავი 1. სიამოვნების არსის შესახებ მიდინარეობს დავა. ზოგს იგი სიკეთედ მიაჩნია, ზოგს - არა. ამიტომ საჭიროა ამ საკითხის კვლევა. სიამოვნება თანდაყოლილი უნდა იყოს და კარგი იქნება, თუ მას აღზრდის პროცესში გამოვიყენებთ.

თავი 2. ევდოქსე სიამოვნებას სიკეთედ თვლიდა. მართლაც, ტანჯვას ყველა გაურბის, სიამოვნებას კი - ეტანებიან. მაშასადამე, ის სიკეთე ყოფილა. პლატონი კი მოითხოვდა სიამოვნებასთან გონიერების დაკავშირებას. მაგრამ ამ შემთხვევაში სიამოვნება სიკეთე აღარ იქნება.

თავი 3. სიამოვნებას ზოგი მოძრაობად თვლის, მაგრამ ის არ უნდა იყოს არც მოძრაობა და არც ქმნადობა. ზოგს იგი ნაკლის შევსებად მიაჩნია, ზოგს კი - სამარცხვინოდ.

თავი 4. სიამოვნება დასრულებული ბუნებისა უნდა იყოს, მოძრაობა კი დროის სხვადასხვა მონაკვეთში დაუსრულებელია. მაშასადამე, სიამოვნება არაა არც მოძრაობა და არც ქმნადობა. სიამოვნება არის მოძრაობისა და სიცოცხლის დასრულება. სწორია ის, რომ ყველა მიისწრაფვის სიამოვნებისაკენ, რომელ სფეროშიც არ უნდა მოღვაწეობდეს ის.

თავი 5. ყოველ მოქმედებას მისთვის დამახასიათებელი სიამოვნება ასრულებს. ორი მოქმედების ერთდროულად არსებობისას ძლიერი სიამოვნება აძევებს სუსტს. სიამოვნება ხელს უწყობს მოქმედებას, ტანჯვა კი - პირიქით. სხვადასხვა სახის არსებებს სიამოვნება განსხვავებული აქვთ. მოტანილია მაგალითი ჰერაკლიტედან სახედრისა და ოქროს შესახებ; სახედარი თივას არჩევს და არა ოქროს. კარგია ის სიამოვნება, რომელიც ასეთად მიაჩნია პატიოსან კაცს.

თავი 6. ადამიანის ცხოვრების საბოლოო მიზანი ბედნიერებაა. ბედნიერება თვისება კი არა მოქმედებაა. არაა საშუალება, მიზანია. ბედნიერება დროს ტარებასა და სხეულებრივ სიამოვნებაში კი არაა, სათნო ცხოვრებაშია. ძლიერნი ამა ქვეყნისანი ეტანებიან სხეულებრივ სიამოვნებას, რადგან მათთვის მხოლოდ ასეთი სიამოვნებაა ცნობილი. დროს ტარება და გართობაც საჭიროა, მაგრამ ის არის არა მიზანი, არამედ საშუალება მოქმედებისათვის.

თავი 7. ბედნიერება დაკავშირებულია სათნოებასთან, ხოლო უმაღლესი სათნოება მდგომარეობს თეორიულ მოღვაწეობაში. ის შეიცავს აგრეთვე უმაღლეს სიამოვნებას. ყველა სხვა მოღვაწეობას სჭირდება დამხმარე საშუალებები, როგორიცაა სიმდიდრე, ძალაუფლება და სხვ. მხოლოდ თეორიული მოღვაწეობა არის თვითკმარი. მას არა აქვს რაიმე გარეშე მიზანი. თეორიული მოღვაწეობა არის ერთგვარი ღვთაებრივი თვისება ადამიანში. ბედნიერება არაა, არცპოლიტიკურ მოღვაწეობაში, რადგან პოლიტიკურ მოღვაწეობას აქვს რაღაც გარეშე მიზანი და პოლიტიკურ მოღვაწეს კი თავისუფალი დრო არა აქვს. ადამიანისთვის დამახასიათებელია გონებრივი ცხოვრება და სწორედ ამაშია მისი ბედნიერებაც.

თავი 8. თორიული ცხოვრების შემდეგ მეორე ადგილზე დგას ცხოვრება სათნოებაში, რაც სავსებით ადამიანური თვისებაა. გონებრივ სათნოებას არ სჭირდება დამხმარე საშუალებები, როგორიცაა სიმდიდრე, ძალაუფლება და სხვ. და თუ სჭირდება მცირე რაოდენობით, რადგან ისინი მისთვის ხელის შემშლელნიც კი არიან.

ღმერთებისათვის ძირითადი თვისება არ არის სამართლიანობა, ან სიმამაცე, ან გულუხვობა. მათთვის ძირითადია მხოლოდ თეორიული მოღვაწეობა, რაც ადამიანებისათვისაც არის დამახასიათებელი. ცხოვლებს კი ეს უნარი არა აქვთ და ამიტომ არც შეიძლება ბედნიერები იყვნენ. ამრიგად, ბედნიერება თეორიულ ჭვრეტაში მდგომარეობს, რაც სიბრძნეა, და ღმერთებსაც ყველაზე მეტად ასეთი ადამიანები უყვართ.

თავი 9 . არ კმარა სათნოების თეორიული კვლევა, მთავარია მისი განხორციელება ცხოვრებაში, ე.ი. ადამიანები გავხადოთ სათნონი, ხოლო ეს შეუძლია პრაქტიკას და არა თეორიასა და სიტყვას. აღზრდა უნდა დავიწყოთ ბავშვობიდანვე, თუმცა მოწიფულობის ასაკშიც არ არის გვიან. აღზრდაზე უნდა იზრუნოს აგრეთვე სახელმწიფომ და საზოგადოებამ, რომელსაც შეუძლია კანონების გამოყენება, რაც იძულების საშუალებაა. ისინი, რომლებიც არ ემორჩილებიან არც დარიგებას და არც აღზრდას, უნდა დავსაჯოთ.

ვისაც სურს, რომ წარმატება ჰქონდეს ცხოვრებაში, მან უნდა აითვისოს როგორც თეორია, ისე პრაქტიკა. სოფისტები, რომლებიც პოლიტიკას ასწავლიან, არ ეწევიან პრაქტიკულ საქმიანობას, ამიტომ მათ არ შეუძლიათ წარმატებით ასწავლონ ახალგაზრდობას.

არისტოტელე ჭეშმარიტებას ხედავს აზრის სინამდვილესთან თანხმობაში.

ევდოქსე კნიდოსელი (408-335) - ძველი ბერძენი მათემატიკოსი და ასტრონომი. არქიტა ტარენტელის მოწვევ. კნიდოსში დააარსა მათემატიკური და ასტრონომიული ხასიათის სკოლა. მას ეკუთვნის მრავალი მათემატიკური და ასტრონომიული აღმოჩენა. მისმა თხზულებებმა ჩვენამდე არ მოაღწია.

ანაქარსისი - წარმოშობით სკვითი. ჩადის ათენში, სადაც მან თავი გამოიჩინა აზროვნებით. სამშობლოში დაბრუნებულს სჯიან, რადგან სურდა ბერძნული მისტიკების შემოღება.

არისტოტელე კვლავ ხაზს უსვამს იმას, რომ ადამიანი, პირველ ყოვლისა, არის მოაზროვნე არსება, რითაც ის ცხოველისაგან განირჩევა.

სოლონი (640-559) - ათენელი კანონმდებელი და პოლიტიკური მოღვაწე. ერთ-ერთი შვიდი ბრძენთაგან. თავისი რეფორმებით დიდად შეუწყო ხელი ათენის გაძლიერებას. ის ეწეოდა აგრეთვე პოეტურ მოღვაწეობას, მასში ავითარებდა თავის პოლიტიკურ შეხედულებებს.

თეოგნიდე მეგარელი - ძველი ბერძენი პოეტი მე-6 ს-ში წერდა დიდაქტიკურ - პოლიტიკური ხასიათის ელეგიებს, ჰქონდა დაწერილი აგრეთვე ლირიკული ხასიათის ლექსები. მისი პოეზია სარგებლობდა დიდი პოპულარობით.

არისტოტელეს ეთიკა მიაჩნია ფილოსოფიურ დისციპლინად ადამიანის მოქმედების შესახებ.

არისტოტელე მკითხველს პირდება ეთიკის შემდეგ პოლიტიკისა და კანონმდებლობის განხილვას, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი პოლიტიკური თხზულებები ეთიკის შემდეგ უნდა იყოს დაწერილი.